

Levekostnader, inntekter og levekår: Utviklingen for ulike befolkningsgrupper

Audun Langørgeren og Lasse Eika

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2026/4

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 23. februar 2026

ISBN 978-82-587-2071-0 (elektronisk)

ISSN 1892-7513 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Formålet med denne rapporten er å undersøke hvordan høy inflasjon, økt rentenivå og stigende husleiepriser har påvirket husholdningenes økonomiske situasjon i de senere årene. Rapporten beskriver hvordan utviklingen har vært i realinntekter og materiell levestandard for ulike husholdstyper og inntektsgrupper i befolkningen. Arbeidet er gjennomført på oppdrag av Barne- og familiedepartementet.

Statistisk sentralbyrå, 11. februar 2026

Linda Nøstbakken

Sammendrag

Denne rapporten beskriver og analyserer utviklingen i økonomisk velferd blant norske hushold i perioden 2015 – 2023. Vi studerer utviklingen i levekostnader, realinntekter og gjeld i sammenheng med husholdenes vurderinger av sin egen økonomiske situasjon. Vi drøfter særlig utviklingen i de senere årene etter pandemien, som var en periode preget av økt inflasjon og rentenivå.

Rapporten beskriver først utviklingen i prisene på ulike forbruksvarer målt ved Konsumprisindeksen. Prisene økte mye i årene etter 2020, men vi finner lite støtte for at husholdene i ulik grad ble rammet av inflasjonen: Det er ingen klar tendens til at det typiske forbruket til hushold med lav inntekt har blitt relativt dyrere sammenliknet med forbruket til hushold med middels eller høy inntekt. Videre viser vi at boligutgiftene til hushold som leier bolig ikke har høyere vekst enn andre utgifter, mens boligeiere med høyt boliglån har opplevd betydelig økte renteutgifter.

Vi benytter ulike inntektsmål for å bedømme om inntektsutviklingen har holdt følge med prisutviklingen. Vi finner at perioden etter 2015 er preget av relativt beskjeden realinntektsvekst. I 2022 og 2023 finner vi en moderat økning i realinntekter blant leietakere og boligeiere med lavt boliglån. Blant hushold med høyt boliglån er det en reduksjon i disponibel inntekt etter at rente- og boligutgifter er trukket fra. Boligeiere med mye gjeld fikk økt realinntekt fra 2015 til 2021, men denne økningen ble reversert fra 2021 til 2023 når vi tar hensyn til økte renteutgifter.

Flertallet av boligeiere med høy gjeld har enten middels eller høye inntekter, slik at de i utgangspunktet har god evne til å betjene økte lånekostnader. Blant låntakerne ser det ut til at sparingen har økt i perioden med økte lånekostnader. For eksempel har andelen med høy gjeld i forhold til inntekt avtatt, noe som har sammenheng med at låntakerne får inflasjonsgevinster på gjelden: De fleste hushold har oppnådd betydelig nominell inntektsvekst i perioden med høy inflasjon, noe som gir en mekanisk reduksjon i gjeldsbelastningen for et gitt nivå på den nominelle gjelden.

Rapporten diskuterer ulike indikatorer for utviklingen i økonomiske velferd, der vi skiller mellom objektive og subjektive indikatorer. De objektive indikatorene er knyttet til statistikk om priser, utgifter, inntekter, finansformue, gjeld og arbeidsledighet. Subjektive indikatorer er knyttet til personers opplevelse av egen økonomi som blir målt i spørreundersøkelser. Vi viser at andelen som rapporterer om levekårsproblemer i SSBs Levekårsundersøkelse (EU-SILC) stiger markert etter 2021, mens den negative utviklingen er enda mer markert i Dyrtingsrapportene fra Statens institutt for forbruksforskning (SIFO).

Samlet sett viser de objektive indikatorene en mer positiv utvikling enn de subjektive indikatorene. Divergensen mellom subjektive og objektive økonomiske indikatorer i denne perioden framstår som et paradoks, og vi diskuterer ulike teorier og empiriske resultater som kan bidra til å forklare paradokset. Noen forklaringer er knyttet til metodiske utfordringer ved måling av de objektive og subjektive indikatorene. Levekårsundersøkelsen EU-SILC viser at det først og fremst er blant boligeiere, og ikke leietakere, at flere synes de har fått dårlig råd. Renteøkningen kan derfor være en viktig del av forklaringen på hvorfor husholdene opplever økte levekårsutfordringer.

Et lengre sammendrag er inkludert som kapittel 1.

Abstract

This report investigates the evolution of economic well-being among Norwegian households in the period 2015–2023. We study changes in the cost of living, real incomes, and debt in comparison to households' evaluation of their own economic well-being. In particular, attention is given to developments in the years following the pandemic, a period characterized by rising inflation and interest rates.

The report first describes developments in the prices of various consumer goods as measured by the Norwegian Consumer Price Index (CPI). In the years following 2020, consumer prices increased significantly, but we find little evidence that households were differentially affected by inflation: There is no clear tendency for the typical consumption basket of low-income households to have become relatively more expensive compared to that of middle- or high-income households. Furthermore, we show that the growth in rental prices of housing was below the total rate of inflation across all goods in the CPI. By contrast, homeowners with large mortgages experienced substantial increases in interest payments.

We use different income measures to assess whether nominal income growth has been sufficient to compensate for higher inflation. We find that the period after 2015 is characterized by rather small rates of real income growth. In 2022 and 2023, we find a moderate increase in real income among renters and homeowners with low mortgage debt. Among households with large mortgages, there is a reduction in disposable income after deduction of interest and housing costs. Homeowners with large mortgages experienced real income growth from 2015 to 2021, but this increase was reversed from 2021 to 2023, when we account for higher interest payments.

The vast majority of highly indebted homeowners are either middle- or high-income earners. Hence, generally they have economic capacity to finance increased borrowing costs. Among borrowers, it appears that savings increased during the period of higher inflation and interest rates. For example, the share of households with a high debt-to-income ratio has declined. This decline is partly associated with borrowers' inflation gains on their debt: Most households obtained substantial nominal income growth during the period of high inflation, which mechanically reduces the debt burden for a given level of nominal debt.

The report discusses the evolution of various indicators of economic well-being, distinguishing between objective and subjective indicators. Objective indicators are provided through statistics on prices, expenditures, income, financial assets, debt, and unemployment. Subjective indicators account for individuals' perceptions of their own economic situation. We show that the proportion of people reporting that they suffer from adverse living conditions increased markedly after 2021 according to EU Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), whilst the negative trends are even more pronounced in the survey of consumer sentiment reported by the Governmental Institute for Consumer Research (SIFO).

Taken together, the evolution of most objective metrics indicate that the economy of Norwegian households is performing rather well in comparison to the evolution of consumer sentiment. The divergence between subjective and objective economic indicators is considered a paradox, and we discuss various theories and empirical evidence that may help to explain this paradox. Reasons may partly stem from methodological challenges in measuring the objective and/or subjective indicators. Moreover, the EU-SILC survey shows that it is primarily among homeowners, and not tenants, that more people report exposure to economic strain and poor living conditions. Thus, interest rate increases may be an important part of the story about why more households perceive greater economic insecurity and material deprivation.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Introduksjon	8
1.1. Bakgrunn	8
1.2. Utviklingen i priser og levekostnader	9
1.3. Definisjon og måling av inntekter	10
1.4. Utviklingen i realinntekter	12
1.5. Utviklingen i finansformue og gjeld	15
1.6. Utviklingen i økonomisk stress og materielle mangler	16
1.7. Dyrtidsparadokset: Hvorfor er det et sprik mellom subjektive og objektive trender?	17
1.8. Nærmere om definisjoner og målemetoder	20
2. Utviklingen i inflasjon og levekostnader	22
2.1. Endringer i levekostnader i perioden 2015-2024	22
2.2. Konsumkategorier, varegrupper og inflasjonsulikhet	24
3. Utviklingen i boligrelaterte utgifter og inntekter	26
3.1. Definisjon og måling av boligrelaterte utgifter	26
3.2. Utviklingen i boligrelaterte utgifter	29
3.3. Definisjon og måling av boligrelaterte inntekter	31
3.4. Utviklingen i boligrelaterte inntekter	33
4. Utviklingen i realinntekter	37
4.1. Definisjon og måling av inntekt	37
4.2. Endringer i realinntekter i perioden 2015 - 2023	40
4.3. Endringer i sammensetningen av inntektene	45
4.4. Endringer i budsjettandeler for boligrelaterte utgifter	48
4.5. Andeler av befolkningen med sjokk i realinntektene	54
5. Utviklingen i indikatorer for fattigdom	56
5.1. Definisjon og måling av fattigdom	56
5.2. Endringer i andelen fattige basert på ulike inntektsmål	57
5.3. Endringer i andelen fattige for ulike demografiske grupper	61
6. Utviklingen i finansformue og gjeld	63
6.1. Finansformue	63
6.2. Gjeld	65
6.3. Usikret gjeld	67
7. Utviklingen i indikatorer for økonomisk stress og materielle mangler	69
7.1. Endringer i arbeidsledigheten	69
7.2. Endringer i omfanget av betalingsvansker og materielle mangler	70
7.3. Sammenlikning av endringer basert på Levekårsundersøkelsen (EU-SILC) og SIFOs økonomiske trygghetsbarometer	71
7.4. Sammenlikning av endringer basert på Forventningsundersøkelsen	74
8. Dyrtidsparadokset: Hvorfor er det et sprik mellom subjektive og objektive trender?	76
8.1. Inflasjonsmålet undervurderer økningen i levekostnader	76
8.2. Inntektsmålet er ufullstendig og fanger ikke opp utviklingen i økonomisk velferd	79
8.3. Stemningen blant forbrukerne er følsom overfor endringer i kontantstrømmen	80
8.4. Forbrukerne er uoppmerksomme eller feilinformert	81
8.5. Psykologiske mekanismer som kan forklare stemningen blant forbrukerne	83
8.6. Tolkingsproblemer, målefeil og utvalgsskjevhet i spørreundersøkelser	84

Referanser	86
Vedlegg A: Tilleggsfigurer	90
Vedlegg B: Mer om utviklingen i realinntekter for ulike grupper av befolkningen.....	96
Vedlegg C: Levekårsproblemer rapportert i EU-SILC og tilsvarende tall i SIFO-undersøkelser	101
Figurregister	104
Tabellregister	106

1. Introduksjon

Høy inflasjon, økt rentenivå og stigende husleiepriser i årene etter 2020 har ført til at mange hushold opplever økonomisk stress på grunn av økte levekostnader. Det er imidlertid ikke alle hushold som har blitt rammet i samme grad av økte kostnader. Formålet med denne rapporten er å styrke kunnskapsgrunnlaget om hvordan utviklingen har vært i realinntekter og materiell levestandard for ulike husholdstyper og inntektsgrupper i befolkningen.

Denne rapporten gir en forholdsvis helhetlig beskrivelse av den økonomiske utviklingen i de senere årene. Dette oppnår vi ved å kombinere objektive indikatorer basert på detaljerte registerdata med subjektive indikatorer basert på spørreundersøkelser. Hensikten er å beskrive og fortolke den økonomiske utviklingen i lys av både objektive og subjektive indikatorer.

Utviklingen i realinntekter, formue og gjeld er beskrevet ved hjelp av mikrodata om husholdenes inntekter som vi justerer for inflasjonen basert på Konsumprisindeksen (KPI). Dette gir objektive indikatorer for utviklingen i husholdenes materielle levestandard. Et alternativ til objektive indikatorer er å benytte undersøkelser der personene blir spurt om hvordan de opplever sin økonomiske situasjon. Vi benytter ulike subjektive indikatorer basert på Levekårsundersøkelsen (EU-SILC) og Dyrtidsrapportene fra SIFO.

1.1. Bakgrunn

Det er ulike komponenter av inntektene og levekostnadene som kan bidra til omfordeling av realinntekter og økonomisk velferd. I denne rapporten studerer vi blant annet hvordan boligrelaterte utgifter og boligrelaterte inntekter har utviklet seg i perioden med økt inflasjon og rentenivå. Utviklingen i disponible inntekter og inflasjon bestemmer den realøkonomiske utviklingen på husholdsnivå. Det er relevant å undersøke hvordan følgende komponenter har utviklet seg i de senere årene med høy inflasjon og rentenivå:

Husholdene oppnår i ulik grad kompensasjon for inflasjonen gjennom vekst i inntektene

Hvis inflasjonen er høyere enn inntektsveksten betyr det at realinntekten går ned, og at inntektene ikke er tilstrekkelig til å finansiere et like stort forbruk som før (når vi ser bort fra sparing). Arbeidstakere vil i ulik grad oppnå kompensasjon for inflasjonen i lønnsforhandlinger basert på styrkeforhold i sentrale, lokale og individuelle lønnsforhandlinger. Nominell lønnsrigiditet nedover betyr at det er hindringer for å kutte nominelle lønninger. Som en konsekvens kan noen grupper i arbeidsmarkedet være mer utsatt for reallønnsnedgang i perioder med høy inflasjon. For hushold som er avhengige av trygdeytelser kan utviklingen i realinntekter bli påvirket av tregheter i tilpasningen av offentlige kontantoverføringer. Dersom veksten i overføringene ikke holder tritt med inflasjonen kan trygdemottakerne oppleve at de får dårligere råd.

Husholdenes rente- og boutgifter endrer seg med økt inflasjon og rentenivå

Blant hushold som er leietakere kan husleieprisene utvikle seg forskjellig over tid som en funksjon av geografisk beliggenhet, varighet av leieforholdet og kjennetegn ved boligen. Blant boligeiere er det særlig hushold med høy belåningsgrad på boligen som isolert sett vil bli rammet av renteøkningene. Økte renteutgifter medfører at boligeierne opplever en reduksjon i størrelsen på inntekten som er disponibel for kjøp av forbruksgoder etter at de boligrelaterte utgiftene er betalt.

De økte renteutgiftene kan forstås som en kompensasjon for inflasjonen fra låntaker til långiver. På grunn av reguleringer i Utlånsforskriften er det vanskelig å få redusert de nominelle avdragene for hushold med høy belåningsgrad på boligen. Disse husholdene kan dermed bli tvunget til å øke sin totale sparing mer enn de ønsker. En annen mulighet er at husholdene øker sin forsiktighetsmotiverte sparing fordi de opplever økt økonomisk usikkerhet når inflasjonen og

rentenivået øker. Uansett kan økt sparing bety at husholdene reduserer på noen typer forbruk for å finansiere økte lånekostnader.

Annuitetslån gir reduksjon i avdragene når rentesatsen går opp

I tillegg til renteutgifter betaler låntakere avdrag på lån. Avdrag regnes i utgangspunktet som sparing og ikke som forbruk, men hushold kan oppleve avdragene som faste utgifter som det er vanskelig å velge seg bort fra. Avdrag kan dermed påvirke husholdenes opplevde økonomiske situasjon, og bidra til økonomisk stress og betalingsproblemer. For denne rapporten beregner vi stiliserte avdrag som først og fremst skal illustrere en fordel av at annuitetslån demper effekter av renteoppgang. De fleste boliglån er annuitetslån som i noen grad skyver økte rentekostnader framover i tid: Når renta øker stiger terminbeløpene mindre enn det renteoppgangen skulle tilsi fordi avdragene reduseres. De reduserte avdragene vil på kort sikt dempe virkningen av økt rente for hushold som betjener annuitetslån.

Boligeierne har fordeler av egen bolig som leietakerne ikke har

Fordelen av egen bolig inkluderer nettoverdien av boligkonsumet, dvs. hva det ville koste å leie boligen i boligmarkedet fratrullet faktiske rente- og boutgifter. Dessuten opplever boligeiere *kapitalgevinster* ved at boligen stiger i realverdi. Siden realverdien av gjelda blir redusert av inflasjonen, oppstår det også *inflasjonsgevinster* på boliglånet. Boligeiernes fordeler og gevinster kan variere over tid, mellom regioner, og som en funksjon av boligens markedsverdi og belåningsgrad.

Inflasjonsulikhet betyr at inflasjonen kan variere mellom grupper av hushold

Dette skyldes at husholdene bruker ulike andeler av utgiftene på ulike goder og at prisveksten på godene er forskjellig (Jaravel, 2021). I perioder med ulik prisvekst for ulike konsumkategorier vil levekostnadene øke relativt mye for hushold som bruker en høy budsjettandel på de godene som har størst prisvekst. KPI kan dermed gi et misvisende inntrykk av utviklingen i levekostnadene for grupper av hushold.

1.2. Utviklingen i priser og levekostnader

Kapittel 2 beskriver utviklingen i priser og inflasjon i perioden etter 2015. Inflasjonen, målt med konsumprisindeksen (KPI), lå rundt 2-3 prosent mellom 2015 og 2020. I 2021 begynte inflasjonen å øke, og var nesten 6 prosent i 2022 og 2023, før den igjen avtok.

Kapittel 2 forklarer sentrale trekk ved Konsumprisindeksen, og vurderer i hvilken grad ulike grupper i befolkningen har blitt påvirket ulikt av inflasjon. Kapittelet gjengir empiriske resultater som tyder på at inflasjonsulikheten i praksis er beskjedent i den perioden vi ser på. Spesielt er det ingen klar tendens til at det typiske forbruket til hushold med lav inntekt har blitt relativt dyrere sammenliknet med forbruket til hushold med middels eller høy inntekt. De fleste hushold konsumerer en blanding av varer og tjenester som hadde henholdsvis høy eller lav inflasjon i perioden, slik at forskjellene delvis motvirker hverandre. Derfor har de fleste husholdsgrupper opplevd omtrent den samme inflasjonen i gjennomsnitt på tvers av konsumkategorier.

Økte renteutgifter påvirker ikke inflasjonen slik den måles i Konsumprisindeksen. Grunnen er at renteutgifter i denne sammenheng blir definert som en investeringsutgift og ikke en forbruksutgift. I stedet blir prisutviklingen for boligkonsumet i KPI bestemt av prisutviklingen i leiemarkedet for boliger. I løpet av 2022 og 2023 reagerte Norges bank på økt inflasjon ved å sette opp styringsrenten fra 0,5 til 4,5 prosent. Spesielt boligeiere med høyt boliglån har dermed opplevd vesentlig økte renteutgifter i de senere årene.

Prisene på noen typer goder varierer geografisk, slik at husholdene står overfor *ulike prisnivåer* på slike goder. Eksempler på dette er at prisene i bolig- og leiemarkedene samt strømprisene varierer

geografisk. Hushold med forskjellig bosted står dermed overfor forskjellige levekostnader, og disse forskjellene kan variere over tid.

Blant de fleste hushold, og spesielt hushold med lav inntekt, utgjør boligrelaterte utgifter en betydelig andel av forbruksutgiftene. **Kapittel 3** studerer derfor utviklingen i boligrelaterte utgifter for forskjellige typer hushold.

For hushold som leier bolig består boutgiftene hovedsakelig av husleien. Beregninger basert på Leiemarkedsundersøkelsen (LMU) viser en relativt moderat prisvekst for betalt husleie. Ifølge Konsumprisindeksen (KPI) øker prisveksten på betalte husleie fra 1,3 prosent i 2021 til 4 prosent i 2023. Siden leietakerne ikke har boliglån, blir deres økonomiske situasjon i beskjedne grad påvirket av endringer i rentenivået.

De faktiske boutgiftene til boligeierne inkluderer følgende komponenter: Renteutgifter på boliglån, vedlikeholdsutgifter, forsikring, kommunale avgifter og eiendomsskatt. I 2022 og 2023 var renta, og dermed renteutgiftene, relativt høye. De boligrelaterte utgiftene til boligeiere økte derfor betydelig disse årene, spesielt blant eiere med betydelig størrelse på boliglånet. Selv om dette ikke blir fanget opp direkte i KPI, kan låntakerne oppleve økte renteutgifter som en økning i levekostnadene.

1.3. Definisjon og måling av inntekter

I kapittel 3 beskriver vi også utviklingen i boligrelaterte inntekter. For det første har eierne en fordel av egen bolig som tilsvarer nettoverdien av boligkonsumet, dvs. hva det ville koste å leie boligen i boligmarkedet fratrasket faktiske rente- og boutgifter. For det andre kan boligeierne oppnå kapitalgevinster som skyldes at boligen stiger i realverdi. For det tredje følger det implisitt at eierne oppnår inflasjonsgevinster på boliglånet, siden realverdien av gjelda blir redusert av inflasjonen. For det fjerde er det et skattefradrag for renteutgifter som først og fremst tilfaller boligeierne. Vi viser at boligeierne har hatt betydelige inntekter knyttet til boligen over tid. Gevinstene varierer fra år til år, men fordi gevinstene, særlig knyttet til boligpris, ofte er urealiserte og lite likvide, kan de mer kortsiktige svingningene være av liten betydning for hvordan boligeierne opplever sin økonomiske situasjon. I de videre analysene av realinntekter benytter vi blant annet et inntektsmål som inkluderer nettoverdien av boligkonsumet til eierne, men som utelater kapitalgevinster og inflasjonsgevinster.

I analysen av inntektsutviklingen må vi avklare hvilke inntektskomponenter som inngår i *inntektsmålet*. Et sentralt inntektsmål i den offisielle inntektsstatistikken er *Inntekt etter skatt*, som inkluderer yrkesinntekter, kapitalinntekter og kontantoverføringer med fratrekk for direkte skatter (se boks 1).

Boks 1. Inntekt etter skatt

Inntekt etter skatt er et sentralt begrep i SSBs Inntekts- og formuesstatistikken for husholdninger, og danner utgangspunkt for inntektsbegrepene brukt i denne rapporten. Inntekt etter skatt inkluderer ulike kontantinntekter og direkte skatter,

$$\text{Inntekt etter skatt} = \text{yrkesinntekt} + \text{kapitalinntekt} + \text{overføringer} - \text{skatt}$$

der

- *Yrkesinntekt* inkluderer lønnsinntekt og netto næringsinntekter.
- *Kapitalinntekt* inkluderer renteinntekter på bankinnskudd, inntekter fra verdipapirer og skattepliktige utleieinntekter, men ikke renteutgifter eller fordelene av å eie egen bolig og andre realkapitalobjekter.
- *Overføringer* inkluderer pensjoner, uføretrygd, dagpenger, barnetrygd, sosialhjelp, offentlig administrerte barnebidrag, m.m.
- *Skatt* er gitt ved summen av utlignet inntekts- og formuesskatt som betales til kommune, fylke og stat samt medlemsavgift til folketrygden. Kommunal eiendomsskatt er ikke inkludert.

For denne rapporten har vi gjort en justering av Inntekt etter skatt: For 2019 og 2021-2023 har vi inkludert beregnet ekstra strømstøtte utbetalt til bostøttemottakere. Inntekts- og formuesstatistikken for husholdninger inkluderer bostøtte, men ikke strømstøtten knyttet til bostøtte. I toppåret 2022 var strømstøtten til hushold med bostøtte hele året 12 800 kroner + 1 200 per husholdsmedlem, uavhengig av faktisk utgift til strøm. Dette prosjektet har ikke tilgang på mikrodata om mottak av strømstøtte eller hvilke måneder husholdene mottok støtte. Beregningen av strømstøtte er derfor gjort under antakelse om at mottakere av bostøtte ett år mottok dette alle måneder. Vi overdriver derfor støtten for hushold som bare mottok bostøtte deler av året.

Målet for inntekt etter skatt utelater noen komponenter som det kan virke naturlig å inkludere i et inntektsmål som skal beskrive husholdenes økonomiske situasjon. Spesielt inkluderer kapitalinntekt renteinntekter på bankinnskudd og inntekter fra verdipapirer, men ikke renteutgifter eller fordelene av å eie egen bolig og andre realkapitalobjekter. Hushold som ikke eier sin egen bolig må bruke deler av inntekten sin på husleie, mens hushold med renteutgifter bruker deler av inntekten sin på å betale disse. Denne rapporten benytter ulike inntektsmål som inkluderer slike komponenter.

Inntektsmålet inkluderer ikke gaver og overføringer mellom hushold, utenom barnebidrag administrert av NAV. Målet inkluderer heller ikke inntekt fra svart arbeid eller kriminalitet. Sannsynligvis har enkelte hushold også inntekter i utlandet som ikke inkluderes i inntektsmålene våre.

Inntekt etter skatt er imidlertid et ufullstendig mål på økonomisk velferd, fordi en del komponenter som er relevante for økonomisk velferd ikke er inkludert. Spesielt er renteutgifter på gjeld ikke fratrasket. I praksis vil økte renteutgifter redusere inntekten som husholdet har disponibelt for andre forbruksutgifter utenom rente- og boutgifter.

Vi benytter flere alternative inntektsmål til å studere den realøkonomiske utviklingen for ulike hushold og grupper i befolkningen:

1. *Inntekt etter skatt*
2. *Inntekt etter bo-, rente- og strømudgifter*
3. *Inntekt etter bo-, låne- og strømudgifter*
4. *Boligutvidet inntekt*

De tre supplerende inntektsmålene (2-4) representerer ulike justeringer av inntektsmålet som tar sikte på å fange opp utelatte komponenter og gjøre inntektsmålet mer sammenliknbart på tvers av hushold og over tid.

Med utgangspunkt i inntekt etter skatt trekker vi fra beregnede bo-, rente- og strømudgifter for å komme fram til det andre inntektsmålet. Dette gir et mål på disponibel inntekt som viser hvor mye som husholdet kan disponere til andre konsumgoder etter at de boligrelaterte utgiftene er betalt.

Formålet er først og fremst å gjøre inntektsmålet sammenliknbart på tvers av leietakere og boligeiere.

Det tredje inntektsmålet trekker beregnede avdrag fra det andre inntektsmålet. Vi antar at inntektsmålet kan fange opp utviklingen *over tid* i husholdenes opplevde økonomiske situasjon. Lav inntekt etter bo-, låne- og strømuttergifter kan brukes som en indikator for økonomisk stress og betalingsproblemer. Imidlertid tilsier standard økonomisk begrepsbruk at avdrag er sparing, som kan forstås som en utsettelse av forbruket, og ikke som en reduksjon i inntekten.

Det fjerde inntektsmålet er en utvidelse som inkluderer verdien av boligkonsumet i definisjonen av inntekt. Verdien av boligkonsumet beregnes som et anslag på hvor mye det ville koste å leie boligen i leiemarkedet. Denne verdien legges til med utgangspunkt i det andre inntektsmålet, slik at verdien dermed inngår med fratrekk for bo-, rente- og strømuttergifter. Av de fire inntektsmålene er boligutvidet inntekt konseptuelt det mest attraktive målet for økonomisk velferd, fordi det tar hensyn til forskjeller mellom hushold både mht. verdien av boligkonsumet og mht. bo-, rente og strømuttergifter. Det er særlig boligeiere med dyre boliger og lite gjeld som har en betydelig fordel av boligen og som derfor kommer relativt godt ut når vi benytter boligutvidet inntekt som inntektsmål. For leietakere er det relativt liten forskjell på boligutvidet inntekt og inntekt etter skatt, siden verdien av deres boligkonsum settes lik betalt husleie.

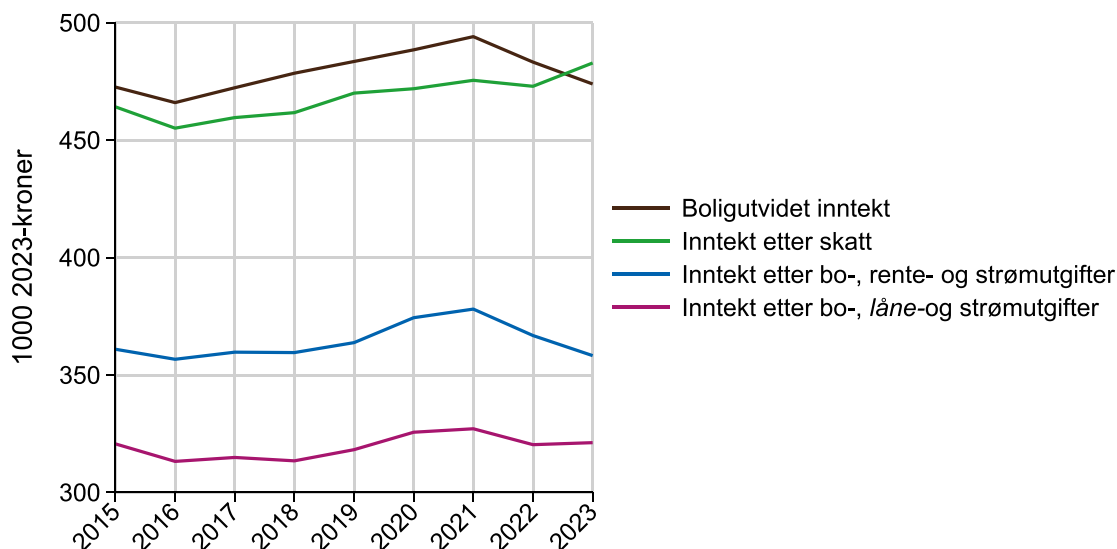
1.4. Utviklingen i realinntekter

Nominelle levekostnader økte betydelig i 2022 og 2023, men offisiell statistikk viser at nominelle inntekter også økte. I **Kapittel 4** beskriver vi hvordan husholdsinntektene har utviklet seg sammenlignet med levekostnadene, mellom 2015 og 2023. Formålet er å beskrive hvordan utviklingen i realinntekter har påvirket den økonomiske situasjonen til ulike hushold og befolkningsgrupper. Realinntekt er lik forholdet mellom nominell inntekt og Konsumprisindeksen. I våre beregninger vil et hushold oppnå økt realinntekt dersom inntektsveksten til husholdet er større enn inflasjonen. Realinntekten uttrykker inntektens verdi målt i faste priser, eller hvor stort forbruk som inntekten kan kjøpe for et hushold som har et gjennomsnittlig sammensatt forbruk.

Figur 1.1 viser utviklingen i den årlige medianen for hvert av de fire inntektsmålene, målt i faste kroner. For å gjøre inntektene sammenliknbare mellom hushold og over tid er husholdenes inntekter regnet per forbruksenhet og målt i 2023-kroner, se boks 4 i kapittel 1.8. Medianen er husholdsinntekten (per forbruksenhet) til personen i midten av inntektsfordelingen – halvparten av befolkningen bor i et hushold som har lavere inntekt enn medianen, og den andre halvparten bor i et hushold som har høyere inntekt enn medianen.

Den grønne linja i figur 1.1 viser utviklingen i medianen for inntekt etter skatt. For dette inntektsmålet økte realinntekten 4 prosent mellom 2015 og 2023, fra 464 200 til 482 900. Trenden i median inntekt etter skatt antyder at hushold i den midterste delen av inntektsfordelingen fikk forbedret økonomiske velferd gjennom mesteparten av perioden vi studerer.

Inntekt etter skatt viser en moderat økning over perioden 2015 til 2023. Våre alternative inntektsmål derimot, som alle inkluderer renteutgifter, viser en økning fram til 2021 og deretter en reduksjon i medianinntekten. For hvert av disse inntektsmålene er medianen tilnærmet lik i 2015 og 2023. Tallene kan tolkes som at kjøpekraften og den materielle velstanden for et typisk hushold verken forbedret eller forverret seg mellom 2015 og 2023. Den svake utviklingen etter 2015 står i sterk kontrast til utviklingen før 2015, da realinntekten steg markant nesten alle år. For eksempel viser SSBs tabell 05129 at realverdien av median inntekt etter skatt per forbruksenhet steg hele 63 prosent mellom 1996 og 2015, dvs. 2,5 prosent som årlig gjennomsnitt. I samme periode var det grovt sett en avtakende trend i rentenivået og høye kapitalgevinster på bolig, slik at dette også kan ha bidratt til økt materiell levestandard blant boligeierne.

Figur 1.1 Utviklingen i medianen for ulike inntektsmål, faste kroner

Note: Denne figuren viser utviklingen i medianen for ulike inntektsmål. Husholdets inntekter per forbruksenhet er målt i 1000 kroner, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Antall forbruksenheter i husholdet er basert på EU-skalaen som er definert i boks 4 i kapittel 1.8. For å beregne medianen i hver fordeling blir husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet. Studenthushold er utelatt.

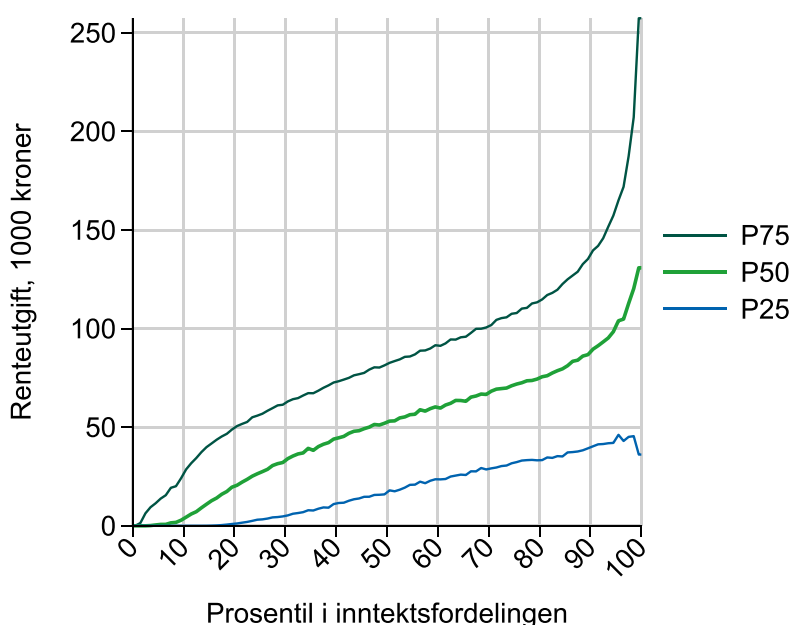
For de tre alternative inntektsmålene har nedgangen i medianen for realinntekten fra 2021 til 2023 først og fremst sammenheng med økte renteutgifter på boliglån. Med andre ord er det særlig hushold med betydelig størrelse på boliglånet som har opplevd nedgang i realinntekten i henhold til disse inntektsmålene.

Den rosa linja i figur 1.1 viser utviklingen for inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter, der avdrag er trukket fra inntekten. Den rosa linja er relativt flat og viser at reduserte avdrag sannsynligvis har bidratt til å dempe virkningen av høyere rente. Median inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter økte 4,4 prosent mellom 2016 og 2021, før den sank 2,1 prosent til 2022.

Kapittel 4 beskriver også inntektsutviklingen for ulike grupper av hushold. Vi finner at leietakere typisk fikk økt realinntekt etter 2015. Boligeiere med mye gjeld fikk økt realinntekt fra 2015 til 2021, men denne økningen ble mer enn reversert fra 2021 til 2023 når vi tar hensyn til økte renteutgifter: for denne gruppen var inntektsnivået lavere i 2023 enn i 2015. Boligeiere med lite gjeld hadde relativt stabile realinntekter i perioden fra 2015 til 2023.

Det er først og fremst hushold i den midtre og øvre delen av inntektsfordelingen som har høy gjeld og som derfor har opplevd størst økning i renteutgifter. Dette ser vi i figur 1.2, som viser median renteutgift per forbruksenhet, samt 25. og 75. prosentil i fordelingen av renteutgifter, beregnet innenfor hvert prosentil i fordelingen av inntekt etter skatt (se forklaring i noten til figuren). Det er en klar tendens til at husholdenes gjeld og renteutgifter per forbruksenhet øker med inntekten. I den nedre delen av inntektsfordelingen er det relativt mange leietakere. Når vi trekker fra renteutgifter i den disponible inntekten, finner vi derfor at inntektsutviklingen etter 2021 har vært relativt svak i den midtre og øvre delen av inntektsfordelingen. Figur 1.2 viser imidlertid at spredningen i gjelden og renteutgiftene øker med inntekten. Med andre ord er det betydelige forskjeller i renteutgiftene til hushold som tilhører samme inntektsprosentil, og særlig i den øvre delen av inntektsfordelingen.

Figur 1.2 Median, P25 og P75 i fordelingen av renteutgifter innenfor prosentilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt i 2023

Note: Denne figuren viser prosentiler i fordelingen av husholds renteutgifter per forbruksenhet etter inntektsgruppe. Prosentilverdier for renteutgifter er beregnet innenfor hver prosentilgruppe i fordelingen av inntekt etter skatt per forbruksenhet, basert på data for 2023. Prosentilgruppene (horizontal akse) lages ved å dele husholdene i 100 like store grupper, etter deres rang i fordelingen av inntekt etter skatt. P50 tilsvarer median renteutgift per forbruksenhet innenfor hver inntektsprosentilgruppe. P25 (P75) tilsvarer renteutgiften per forbruksenhet i husholdet hvor 75 prosent av personene innenfor inntektsprosentilgruppen har høyere (lavere) rang i fordelingen av gjeld. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Kapittel 4 viser også mer eksplisitt hvordan de boligrelaterte utgiftene utvikler seg sammenlignet med andre inntekter. *Boutgiftsbelastningen*, beregnet som bo-, rente- og strømutfgifter som andel av inntekt etter skatt, er høy, men nokså stabil over tid for leietakere. For disse utgjør husleie en stor andel av utgiftene. Boligeiere med høy gjeld (dvs., > 1 mill. per forbruksenhet) derimot, har størst utgifter knyttet til rentebetalinger, og disse utgiftene økte betydelig fra 2021 til 2023. Til tross for dette er det leietakerne som har den høyeste boutgiftsbelastningen: I 2023 er gjennomsnittlig boutgiftsbelastning om lag 43 prosent blant leietakere, mens den er 29 prosent blant boligeiere med høy gjeld. Leietakere har relativt høy boutgiftsbelastning delvis fordi de har forholdsvis høye boutgifter, men vel så mye fordi de fleste av dem har forholdsvis lav inntekt.

Perioder med store nominelle endringer i inntekt kan tenkes å innebære betydelige omrokeringer av husholdenes plassering i inntektsfordelingen. For eksempel kan det tenkes å være enklere for arbeidsgivere å redusere lønninger reelt når inflasjonen er høy, fordi man allikevel kan øke lønningene nominelt. Vi viser at mange hushold får betydelig endret realinntekt fra år til år, men at dette også var tilfellet før 2021: Det er moderate endringer fra år til år i andelen hushold som opplever betydelige inntektsendringer. Unntaket er boligeiere med høy gjeld, der forholdsvis mange fikk redusert realinntekt fra 2021 til 2023 når vi trekker fra renteutgifter i inntektsmålet.

Kapittel 5 i rapporten diskuterer mål på lavinntekt og fattigdom, og hvordan tidstrender utvikler seg for ulike mål. SSBs inntektsstatistikk rapporterer andelen personer i hushold med inntekt etter skatt under 60 prosent av medianen. Vi viser tilsvarende statistikk basert på de fire inntektsmålene ovenfor, samt fattigdomsandelene når de fattige defineres som hushold som både har lavinntekt, og lav formue. Overordnet er trenden at andelen fattige synker svakt mellom 2018 og 2023, for alle inntektsmål. For inntektsmålene som inkluderer renteutgifter er riktignok reduksjonen i lavinntekt etter 2021 heller knyttet til redusert medianinntekt (i.e. lavinntektsgrense) enn økte inntekter i den nedre delen av inntektsfordelingen.

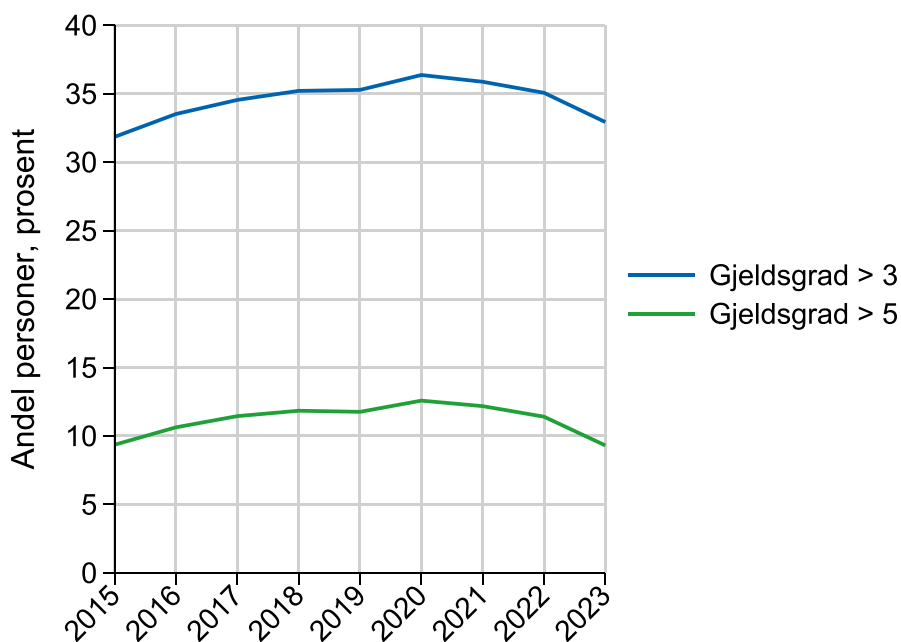
1.5. Utviklingen i finansformue og gjeld

Kapittel 6 beskriver utviklingen i husholdenes finansformue og gjeld. Vi studerer andelen hushold med lav finansformue og/eller høy gjeld. Spesielt er lav brutto finansformue (f.eks. bankinnskudd og aksjer) eller høy gjeld assosiert med risiko for økonomisk stress eller betalingsproblemer. Vi viser at forholdsvis mange leietakere og hushold med lav inntekt har lav finansformue. For eksempel har rundt 1 av 4 leietakere finansformue under 10 000 kroner per forbruksenhet. Andelen med lav finansformue har imidlertid ikke økt over tid.

Evnen til å betale renter og avdrag på lån kan beskrives som en funksjon av størrelsen på gjelden i forhold til inntekt etter skatt. Dette forholdstallet kaller vi for gjeldsgraden til husholdet. Figur 1.3 viser utviklingen i andelen personer som tilhører hushold med høy gjeldsgrad, der vi har satt grenseverdiene til hhv. 3 og 5. Figuren viser at andelen personer med høy gjeldsgrad økte fra 2015 til 2020, før den avtok fram til 2023.

Kapittel 6 viser også at andelen personer i hushold med vesentlig usikret gjeld, som rentebærende kredittkortgjeld og forbrukslån, sank betydelig mellom 2019 og 2023. Renta på slik gjeld økte ikke betydelig, men har ligget på et jevnt høyt nivå i hele perioden.¹

Figur 1.3 Andel personer i hushold med høy gjeldsgrad, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer i hushold som har høy gjeld i forhold til inntekt etter skatt. Gjeldsgraden til et hushold er definert ved forholdet mellom samlet gjeld og inntekt etter skatt.

Nedgangen i gjeldsgrad i 2022 og 2023 kan virke overraskende, gitt at hushold med høy gjeld har fått redusert inntekt etter renteutgifter. Videre blir avdragene knyttet til annuitetslån redusert når rentene øker, mens en del hushold har fått avdragsutsettelse. Motsatt vil en reduksjon i omfanget av nye låneopptak med høy gjeldsgrad bidra til nedgangen i andelen personer med høy gjeldsgrad.

Inflasjonsgevinster er trolig en viktig del av forklaringen på hvorfor andelen personer med høy gjeldsgrad har gått ned. De fleste hushold har opplevd betydelig nominell inntektsvekst i perioden

¹ Statistikk fra Gjeldsregisteret viser at realverdien av denne gjelda ikke har endret seg vesentlig gjennom 2024 og 2025.

med høy inflasjon, noe som gir en mekanisk reduksjon i gjeldsgraden for et gitt nivå på den nominelle gjelden. Hushold som ikke nedbetaler gjeld, men som klarer å opprettholde sin realinntekt, kan derfor allikevel oppleve at gjeldsgraden går betydelig ned.

1.6. Utviklingen i økonomisk stress og materielle mangler

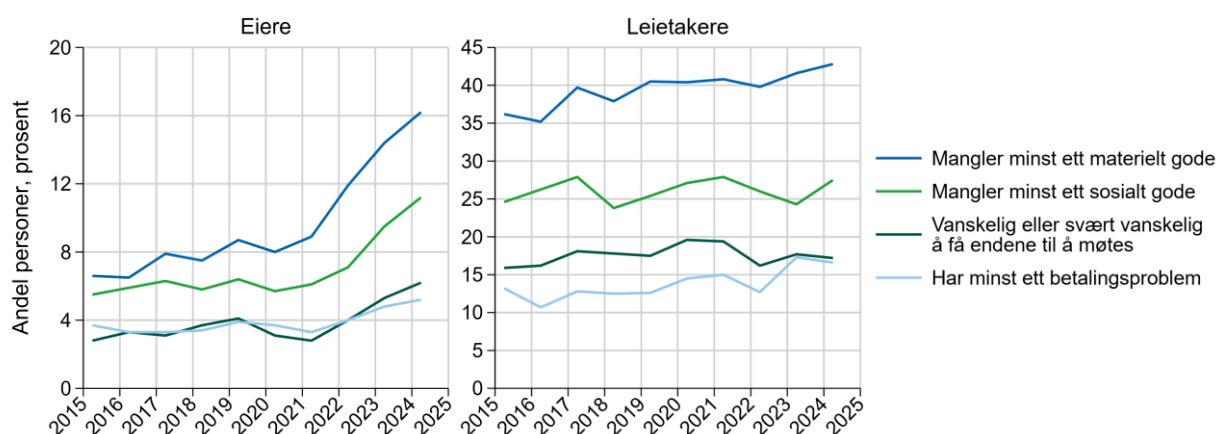
Kapittel 7 diskuterer indikatorer for utviklingen i husholdenes opplevde økonomiske situasjon, som supplerer beskrivelsen som så langt har fokusert på priser, inntekter, utgifter, formue og gjeld.

Personer som er arbeidsledige og deres hushold har høy risiko for å oppleve økonomisk stress og materielle mangler. Statistikk fra SSBs Arbeidskraftundersøkelse (AKU) og NAV viser overordnet en fallende trend i ledigheten mellom 2015 og 2024, selv om det var en moderat økning i ledigheten de to siste årene.

En metode for å bedømme husholdenes økonomiske situasjon kan rett og slett være å spørre et utvalg av personer om hvordan de opplever sin økonomiske situasjon. SSB, SIFO og andre aktører gjennomfører ulike undersøkelser der respondentene svarer på spørsmål om egen økonomi. De undersøkelsene som vi benytter i denne rapporten viser økte økonomiske problemer i perioden etter 2021, omtrent samtidig med økt inflasjon og rentenivå. Spesielt gjennomfører SSB Levekårsundersøkelsen EU-SILC årlig, der respondenter oppgir om de mangler ulike goder (deprivasjon), har betalingsproblemer og mer generelt: om de har problemer med "å få endene til å møtes".

Figur 1.4 viser utviklingen i de mest sentrale levekårsindikatorerne i EU-SILC, for hhv. boligeiere og leietakere. Andelen som rapporterer ulike levekårsproblemer er langt høyere blant leietakerne enn blant boligeierne, gjerne 3 – 5 ganger så høyt. Over tid er det imidlertid beskjedne endringer for leietakerne, og det er lite tegn til økende problemer i perioden etter 2021. *Veksten* i levekårsproblemer etter 2021 later dermed til å bli rapportert først og fremst blant boligeiere. Dette kan skyldes at boligeierne blir påvirket av renteoppgangen i langt større grad enn leietakerne. For eksempel øker andelen boligeiere som rapporterer at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes fra 2,8 prosent i 2021 til 6,2 prosent i 2024. I samme periode økte andelen boligeiere som rapporterer å mangle minst ett materielt gode fra 8,9 til 16,2 prosent.

Figur 1.4 Levekårsproblemer etter status i boligmarkedet, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent

Kilde: Beregninger gjort i seksjonen for inntekts- og levekårsstatistikk i SSB, med data fra levekårsundersøkelsen EU-SILC.

1.7. Dyrtidsparadokset: Hvorfor er det et sprik mellom subjektive og objektive trender?

De subjektive indikatorene i kapittel 7 viser en betydelig forverring av husholdenes økonomi i perioden etter 2021. Resultatene i kapittel 4 og 5 viser at mange hushold har fått økte realinntekter og at andelen fattige ikke har økt i samme periode. Kapittel 6 viser at andelen hushold med høy usikret gjeldsgrad har avtatt. Arbeidsledigheten har holdt seg relativt stabil. Samlet sett kan det se ut til at de objektive indikatorer viser en mer positiv utvikling enn de subjektive indikatorene.

Dette leder oss til spørsmålet om hvorfor det er divergens mellom subjektive og objektive økonomiske indikatorer i denne perioden. Den sprikende utviklingen framstår som et paradoks. Siden begrepet "dyrtid" er mye brukt for å beskrive perioden etter 2021, vil vi kalle dette paradokset for «dyrtidsparadokset». **Kapittel 8** inneholder en konseptuell og teoretisk drøfting av mekanismer og sammenhenger som kan forklare dyrtidsparadokset, med referanser til den internasjonale faglitteraturen.

Avhengig av hva man legger i begrepet «dyrtid» kan resultatene i denne rapporten nyansere forståelsen av perioden. For eksempel er det åpenbart at inflasjonen økte etter 2021, men kapittel 2 viser at prisstigningen ikke bare var knyttet til nødvendighetsgoder. I kapittel 4 finner vi heller ingen bred realinntektsnedgang blant typiske lavinntektshushold, som man kanskje ville forvente under en historisk dyrtid.

Vi drøfter et bredt sett av mulige forklaringer på dyrtidsparadokset, som vi kan oppsummere med følgende seks hovedforklaringer:

1. Inflasjonsmålet undervurderer økningen i levekostnader
2. Inntektsmålet er ufullstendig og fanger ikke opp utviklingen i økonomisk velferd
3. Stemningen blant forbrukerne er følsom overfor endringer i kontantstrømmen
4. Forbrukerne er uoppmerksomme eller feilinformert
5. Psykologiske mekanismer kan forklare stemningen blant forbrukerne
6. Tolkningsproblemer, målefeil og utvalgsskjevhet i spørreundersøkelser

Disse hovedforklaringene er ikke ment å være gjensidig utelukkende, men kan i stedet utfylle og overlape med hverandre.

Bolhuis, Cramer, Schulz og Summers (2026) viser at i perioden etter pandemien, både i USA og flere andre OECD-land, har det oppstått et såkalt stemningsgap mellom objektive og subjektive økonomiske indikatorer. *Stemningsgapet* uttrykker gapet mellom utviklingen i inflasjon og arbeidsledighet på den ene side og utviklingen i indikatorer for stemningen blant forbrukerne på den annen side.

Bolhuis mfl. (2026) argumenterer for at utviklingen i Konsumprisindeksen ikke samsvarer med folks opplevelse av økte levekostnader som en følge av økt rentenivå. Grunnen er at rentenivået ikke direkte inngår som en komponent i KPI. Forfatterne benytter et alternativt mål på inflasjon som inkluderer lånekostnader. De sammenlikner utviklingen i det alternative inflasjonsmålet med utviklingen i stemningsgapet.

De finner at dette målet kan forklare om lag tre-fjerdedeler av stemningsgapet for USA i 2023. De finner tilsvarende resultater for et utvalg av 10 OECD-land, der utviklingen i stemningsgapene er korrelert med utviklingen i rentenivået. Forfatterne konkluderer med at renteøkningen trolig kan forklare en betydelig del av stemningsgapet, men at andre forklaringer også kan ha bidratt til dette gapet.

I denne rapporten foretar vi ikke samme type korrigerende av KPI som i Bolhuis mfl. (2026). Som forklart i avsnitt 1.2 foretar vi endringer i inntektsmålet for å gjøre inntektene mer sammenliknbare på tvers av hushold. Når vi trekker fra renteutgifter i inntektene betyr det at vi tolker økte renteutgifter som en reduksjon i disponibel inntekt. Selv om det er forskjeller i metodikken, er dette beslektet med Bolhuis mfl. (2026) som tolker økte renteutgifter som en økning i levekostnadene. Hovedsakelig vil begge de to metodene fange opp samme fenomen, nemlig at økte renteutgifter bidrar til at hushold med høy gjeldsgrad får dårligere råd.

De tre inntektsmålene som fanger opp økte renteutgifter, viser en negativ trend i realinntektene først og fremst blant hushold med høyt boliglån. Denne gruppen av boligeiere fikk høyere renteutgifter som ikke ble kompensert med tilsvarende høy inntektsvekst. Det virker derfor plausibelt at økte renteutgifter kan være en viktig del av forklaringen på hvorfor indikatorer for stemningen viser at låntakerne fikk det verre i perioden fra 2021 – 2023. Denne forklaringen passer også med at stemningen blant leietakerne i beskjeden grad har forverret seg i samme periode. For leiemarkedspriser finner vi kun en moderat prisvekst fra 2021 til 2023, noe som kan skyldes tregheter og friksjoner i vedvarende leiekontrakter.

Låntakerne vil imidlertid nyte godt av inflasjonsgevinst på lånene, som gjør at gjeldsbelastningen har sunket. Inflasjonsgevinst innebærer at nominelle priser og inntekter øker, mens verdien av lånet ikke endrer seg, slik at realverdien av gjelda synker. Perioder der låntakerne betjener høye renter og avdrag, samtidig som realverdien på lånet synker vesentlig pga. høy pris- og inntektsvekst, kan forstås som perioder med høy sparing: Forholdsvis mye av husholdets inntekt brukes på låneutgifter mens realverdien av lånet reduseres forholdsvis mye.

Et interessant spørsmål er hvorfor låntakerne sparer relativt mye i perioden med høy inflasjon og høyt rentenivå. De kunne alternativt ha spurt banken om å endre nedbetalingsplanen slik at avdragene utsettes mer enn det som følger av annuitetsmetoden. En annen mulighet er å øke opplåningen med pant i boligen. Kapittel 8 diskuterer flere forklaringer på hvorfor husholdene sjelden gjør slike tilpasninger.

For det første kan det være lånebegrensninger og mangel på likviditet som tvinger låntakerne til å spare mer enn de egentlig ønsker. Men dette gjelder først og fremst blant hushold med høy gjeldsgrad og/eller høy belåningsgrad på boligen. For det andre er det mulig at forbrukerne opplever økt økonomisk usikkerhet i perioden og at de derfor velger å øke den forsiktighetsmotiverte sparingen. Rundt 2023 er det et fall i realboligprisene som innebærer et kapitaltap på kort sikt. Dersom låntakerne forventer en varig økning i realrenten på boliglån kan dette forstås som en vedvarende reduksjon i disponibel realinntekt. Dessuten betyr høyere realrente at det blir relativt dyrere å låne for å framskynde konsumet, og tilsvarende billigere å spare til konsum i framtiden. Disse forholdene kan ha motivert boligeierne til å øke sparingen. For det tredje kan låntakerne forholde seg passive fordi det finnes friksjoner og transaksjonskostnader knyttet til å utsette avdrag eller ta opp mer lån. For det fjerde kan forbrukerne respondere relativt sterkt på økte renteutgifter som påvirker kontantstrømmen, mens de er uoppmerksomme på eller undervurderer inflasjonsgevinstene som de har på lån.

Våre empiriske resultater er konsistente med en overordnet trend der mange hushold har kuttet i forbruket og økt reell sparing, selv om de har stabil realinntekt. Det kan stilles spørsmål ved om økt sparing har vært en optimal tilpasning for disse husholdene. Analysen vår gir imidlertid ikke grunnlag for å si hva som er riktig *nivå* for sparingen, så vi kan ikke konkludere med at nivået på sparingen har vært "for høyt" den siste tiden.

Kapittel 8 diskuterer flere typer forklaringer som kan ha bidratt til en negativ utvikling i stemningen blant forbrukerne. En mulig feilkilde er at forbrukerne er uinformerte eller misforstår utviklingen i sin egen økonomiske situasjon. Vi finner støtte for denne hypotesen i Forventningsundersøkelsen

som IPSOS utarbeider for Norges bank. I gjennomsnitt mener respondentene at deres lønnsvekst siste 12 måneder er lavere enn gjennomsnittlig lønnsvekst blant alle lønsmottakere. På den andre side mener respondentene i gjennomsnitt at inflasjonen i 2024 og 2025 var betydelig høyere enn inflasjonen målt ved KPI. Dette kan tyde på at respondentene undervurderer sin egen lønnsvekst og overvurderer inflasjonen.²

Det har vært mye negativ oppmerksomhet i nyhetsmedia om økt inflasjon, økt rentenivå og «dyrtid». At dette kan påvirke stemningen blant forbrukerne er konsistent med teorier om at bestemte fortellinger (narrativer) går viralt og påvirker oppfatninger i store deler av befolkningen. Psykologiske mekanismer og kognitive skjevheter kan bidra til at folk misforstår eller overdriver den negative utviklingen.

Statistikk om utviklingen i inntekt og formue vil ikke kunne fange opp all relevant informasjon om utviklingen i økonomisk velferd. Videre knytter det seg usikkerhet til om inflasjonen målt ved Konsumprisindeksen gir en tilstrekkelig presis beskrivelse av prisutviklingen. Dette skyldes blant annet usikkerhet, frafall og mulige målefeil i tilknytning til Leiemarkedsundersøkelsen, som vi benytter til å beregne prisveksten for betalt husleie. Det er også mulig at vi undervurderer graden av inflasjonsulikhet mellom ulike hushold. Internasjonale studier som bruker prisdata for mer detaljerte produktkategorier finner større inflasjonsulikhet (Jaravel, 2021). Nyere studier viser også at prisene på billige varianter av matvarer har økt mer enn prisene på dyrere varianter i ulike land (Cavallo og Kryvtsov, 2024). Vi har imidlertid ikke tilgang til detaljerte transaksjonsdata i vår studie.³

Sist, men ikke minst, må svarene fra utvalgsundersøkelser tolkes med varsomhet på bakgrunn av mulige tolkningsproblemer, målefeil og frafallsskjevhet. Basert på Dyrtidsrapportene (SIFO) finner vi en relativt stor økning i økonomisk utrygghet blant forbrukerne sammenliknet med Levekårsundersøkelsen (EU-SILC) i perioden etter 2021. Siden flere av spørsmålene i de to undersøkelsene er sammenliknbare, ser det ut til at det er et sprik i trendene mellom subjektive indikatorer basert på samme type spørsmål. Mulige forklaring på dette spriket kan være forskjeller i intervjumetode og/eller ulik systematikk i deltakelse og frafall som medfører at respondentene ikke er representative for befolkningen som helhet.

Tolkningsproblemer har sammenheng med at respondentene tolker spørsmålene på forskjellig måte, og at svarene kan bli påvirket av konteksten til undersøkelsen. Når respondentene skal foreta subjektive vurderinger av sin situasjon kan svarene bli påvirket av personenes holdninger og mer grunnleggende personlighetstrekk.

Målefeil har sammenheng med at respondentene kan gi unøyaktige svar eller huske feil svar på spørsmålene. Noen respondenter kan tenkes å overdrive sine negative eller positive vurderinger som et uttrykk for personlige følelser eller politiske meninger.

De fleste utvalgsundersøkelser er beheftet med stort frafall. Det kan bety at de som deltar i undersøkelsen har forskjellige kjennetegn, holdninger og preferanser fra de som ikke deltar. Det er en tendens til at frafallet i utvalgsundersøkelser er økende over tid. Det kan tenkes at sammensetningen av frafallet endrer seg mht. personenes holdninger og kjennetegn, for eksempel i forbindelse med økonomiske konjunkturer. I så fall kan de trendene vi finner i data fra spørreundersøkelser delvis være et resultat av endringer i deltakelsen og hvordan deltakerne er sammensatt.

² Alternative tolkninger av disse resultatene er at (i) respondentene mener at KPI undervurderer den faktiske inflasjonen, og (ii) respondentene i utvalget har over tid en lavere gjennomsnittlig lønnsvekst sammenliknet med alle lønsmottakere i hele befolkningen.

³ Private foretak som kjedebutikker og banker samler inn store mengder med detaljerte transaksjonsdata med informasjon om priser. Tilgang til slike data for statistikk- og forskningsformål vil kunne gi bedre muligheter for å måle inflasjonsulikhet.

1.8. Nærmere om definisjoner og målemetoder

Analysen vår benytter hushold som økonomisk enhet, slik at inntektene beregnes samlet sett for hvert hushold (se boks 3). I tråd med vanlig praksis måles husholdsinntekt per forbruksenhet, for å gjøre husholdsinntekten sammenliknbare på tvers av husholdstyper (boks 4). Husholdene vektet med antall individer, slik at individ er analyseenhet (boks 3). Til slutt blir nominelle inntekter justert for endringer i det generelle prisnivået basert på KPI, for å gjøre inntektene sammenlignbare over tid. I denne rapporten måles alle inntekter i 2023-kroner. Boks 2 gir en enkel illustrasjon av beregningsopplegget. De nevnte spesifikasjoner gjelder for stort sett alle beregninger i rapporten, også når vi beregner utgifter og formue. Typisk forkorter vi omtalen, så f.eks. "husholdsinntekt per forbruksenhet i 2023-kroner" omtales som "inntekt". Analysen studerer en populasjon som omfatter nesten alle personer som er bosatt i Norge hvert år (se boks 5).

Boks 2: Enkel illustrasjon av beregningsopplegg

Anta en populasjon bestående av en enslig med inntekt 350 000 og et par med inntekt hhv. 50 000 og 250 000.

Hushold er økonomisk enhet: husholdsinntekten til paret er 300 000.

Paret har 1,5 **forbruksenhet** (boks 4): Husholdsinntekten pr. forbruksenhet er 200 000. Dvs., vi antar at parets økonomiske levestandard tilsvarer en enslig med inntekt 200 000.

Individ er analyseenhet: For statistiske mål teller vi parhusholdet to ganger, fordi det består av to personer. Median husholdsinntekt per forbruksenhet i populasjonen er derfor 200 000 (inntektene er 200 000; 20 000; 350 000. 200 000 er i midten). Gjennomsnittlig husholdsinntekt per forbruksenhet er 250 000.

Anta at prisene (**KPI**) øker med 10% neste år. Median husholdsinntekt per forbruksenhet *i år* målt i faste kroner *neste år* er da 220 000. Skulle det vise seg at median inntekt neste år er 210 000 har medianinntekten økt **nominelt** (med 10 000 kroner), mens median **realinntekt** har sunket (ca 10 000 kroner): Husholdet i midten av inntektsfordelingen har ikke råd til like mange varer og tjenester som i fjor.

Boks 3. Hushold

Denne rapporten tar sikte på å belyse trekk ved økonomiske levestandard. Inntekt aggregeres derfor på husholdsnivå fordi vi antar at husholdene deler på mange utgifter. Dette innebærer en implisitt antakelse om at alle husholdmedlemmer nyter like godt av alle husholdsmedlemmenes inntekter.

I utgangspunktet regnes personer som bor i samme bolig og har samme husholdsøkonomi som medlemmer i samme hushold. Barn med delt bosted plasseres i hushold med den av foreldrene som bor på samme offisielle adresse som barnet. For hvert år tilordnes hver person husholdsinntekten til husholdet som personen tilhører det aktuelle året.

Denne rapporten benytter de samme husholdene som SSBs registerbaserte boforholdsstatistikk. SSB benytter presis adresseinformasjon fra folkeregisteret og andre kilder for å bestemme om personer bor i samme bolig. Videre benyttes ulike kilder for å avgjøre om man kan anta at personene i samme bolig har samme husholdsøkonomi. For eksempel regnes personer som er i slekt, er gift eller har felles barn å tilhøre samme hushold. Videre antas personer å tilhøre samme hushold om de har flyttet på samme dato, har motsatt kjønn og aldersforskjell mindre enn 16 år, eller har rapportert å være samboere i folke- og bolig tellingen 2001.

Merk for øvrig at denne rapporten baseres på inntekt, formue og demografiske kjennetegn på husholdsnivå, men det er mennesker, og ikke hushold, som vi er opptatt av og som er analyseenheten. Ulike statistiske mål (gjennomsnitt, medianer, mm) for hushold er derfor beregnet med vektet proporsjonale med antallet medlemmer i husholdet. For eksempel bor halvparten av personene i et hushold som har lavere husholdsinntekt enn medianen, og den andre halvparten bor i et hushold som har høyere husholdsinntekt enn medianen. Men, antallet hushold på hver side av medianen trenger ikke være det samme.

Boks 4. Forbruksenhet (EU-skalaen)

Hushold med mange personer har behov for høyere inntekt enn hushold med få personer for å oppnå samme økonomisk levestandard, og det er stordriftsfordeler knyttet til forbruk av mange goder (for eksempel bil og bolig). For å gjøre husholdsinntekten sammenlignbar på tvers av forskjellige husholdstyper er det derfor vanlig å dele denne på antallet *forbruksenheter* i husholdet. Offisiell statistikk og denne rapporten benytter den såkalte EU-skalaen for å bestemme antall forbruksenheter. EU-skalaen tilordner den første voksne i husholdet forbruksvekt 1, mens øvrige voksne får forbruksvekt 0,5 og barn får forbruksvekt 0,3. Denne ekvivalensskalaen forutsetter altså at et hushold med to voksne og to barn vil måtte ha en husholdsinntekt som er 2,1 ganger så høy som en enslig persons inntekt for å oppnå samme økonomiske levestandard: husholdet har 2,1 forbruksenheter.

Boks 5. Utvalg

Denne rapporten benytter en populasjon som i utgangspunktet omfatter alle personer som er bosatt i Norge ved utgangen av hvert enkelt år. Et mindre antall barn som bor i hushold uten voksne personer, samt personer som er fast bosatt på institusjon er imidlertid utelatt. Videre utelater vi studenthushold uten barn fra de fleste beregningene. For denne rapporten defineres studenthushold som hushold med studiestipend, der studiestipendet og låneopptak i lånekassen tilsvarer minst 25 prosent av husholdets samlede inntekt (i.e. inntekt før skatt). Hvert år bor omkring 2 prosent i et studenthushold.

2. Utviklingen i inflasjon og levekostnader

Formålet med dette kapitlet er å beskrive og drøfte hvordan utviklingen i priser og inflasjon har påvirket den økonomiske situasjonen til husholdene. Utviklingen i materiell levestandard for ulike befolkningsgrupper avhenger til dels av tilgangen på inntekter og andre økonomiske ressurser, og til dels av utviklingen i levekostnader og inflasjon. For å kunne gjennomføre en realøkonomisk analyse av trender i levestandard, vil vi starte med å se på utviklingen i inflasjon og levekostnader. Videre ser vi på prisutviklingen for ulike typer av varer og tjenester og hvordan forskjellig prisvekst påvirker inflasjonsulikheten mellom hushold.

2.1. Endringer i levekostnader i perioden 2015-2024

Basert på økonomisk teori kan vi definere en levekostnadsindeks som skal gi svar på følgende spørsmål:⁴ Hvor mye må en konsumentens totalutgift endres når prisene endrer seg fra et tidspunkt til et annet, gitt at konsumenten skal opprettholde samme nyttenivå (levestandard)? I teorien skal en slik levekostnadsindeks ta hensyn til såkalte substitusjonsmuligheter, dvs. at sammensetningen av forbruket kan vris i retning av forbruksgoder med lavere prisstigning. I praksis er det imidlertid krevende å tallfeste i hvilken grad substitusjonsmuligheter påvirker levekostnadene.

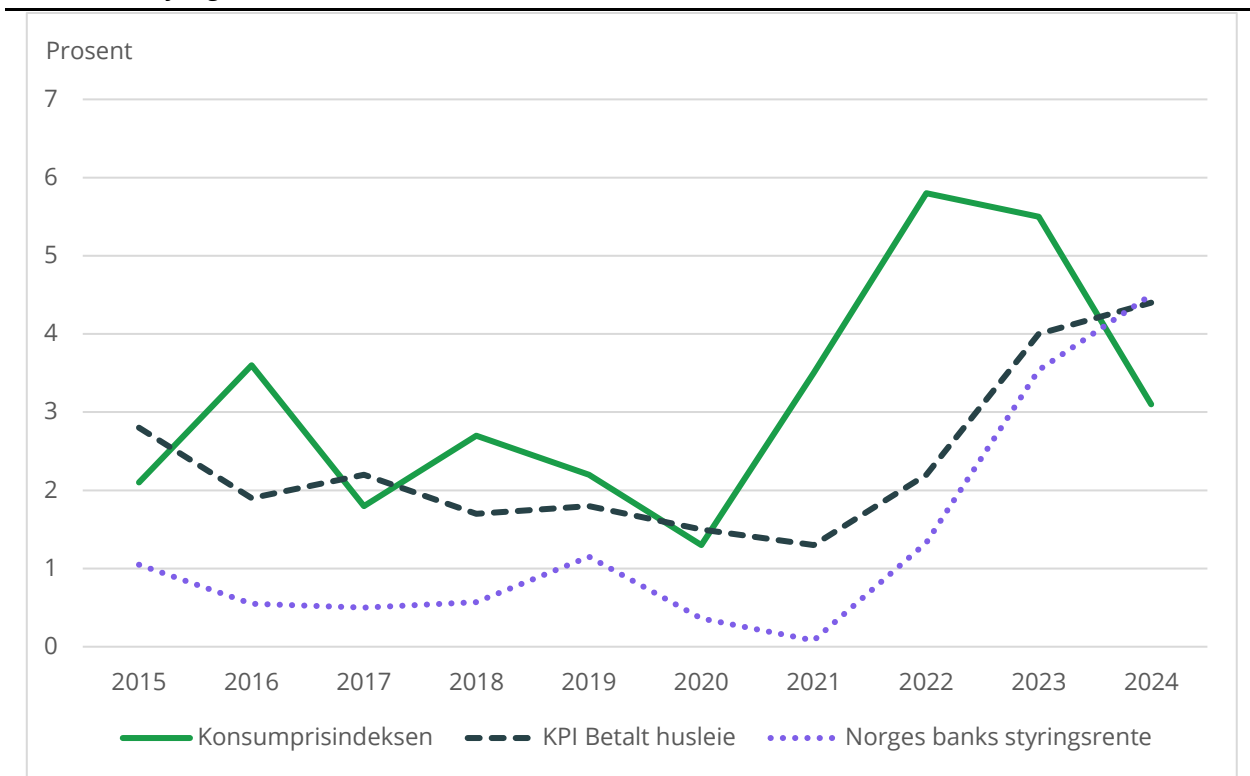
Som en forenklet tilnærming blir utviklingen i levekostnader målt som gjennomsnittlig prisvekst for en gitt sammensetning av forbruket (Johannessen, 2014). Statistisk sentralbyrå benytter Konsumprisindeksen (KPI) til å måle nivå og endringer i levekostnader over tid. KPI er hovedsakelig basert på Laspeyres prisindeks som svarer på følgende spørsmål: Hvor mye må en konsumentens totalutgift endre seg når prisene endrer seg fra en periode til en annen, gitt at konsumenten skal opprettholde det samme forbruket som i den første perioden?

For å måle en gjennomsnittlig prisvekst på varer og tjenester, benytter man gjennomsnittlige forbruksandeler på tvers av hushold til å vekte sammen endringer i priser for ulike varegrupper og konsumkategorier. Utviklingen i KPI kan derfor forstås som et mål på økningen i levekostnaden for en representativ eller gjennomsnittlig konsument. KPI er bygd opp på grunnlag av delindekser som viser gjennomsnittlig prisvekst innenfor ulike grupper av varer, tjenester og konsumkategorier. Totalindeksen er et veid gjennomsnitt av delindeksene. Vektene blir beregnet og oppdatert i Nasjonalregnskapet, der man blant annet baserer seg på data fra Forbruksundersøkelsene.

Figur 2.1 viser prosentvis årlig endring i konsumprisindeksen i perioden 2015 – 2024. Bortsett fra noe høyere inflasjon i 2016, har inflasjonen ligget rundt 2 prosent i perioden fra 2015 – 2020. Inflasjonen har økt til 3,5 prosent i 2021 og videre til nesten 6 prosent i 2022 og 2023. Deretter har inflasjonen avtatt til 3 prosent i 2024.

SSB benytter Leiemarkedsundersøkelsen til å samle inn data om husleiene som leietakerne betaler til utleierne i boligmarkedet. Figur 2.1 viser at prisveksten på betalt husleie har vært lavere enn inflasjonen i henhold til KPI totalindeks. Tidsforløpet har også vært forskjellig, ettersom leiemarkedsprisen har økt relativt mye i årene 2023 og 2024. Forløpet kan ha sammenheng med et mulig etterslep i leiemarkedspriser som skyldes myndighetenes husleiereguleringer og treggheter i eksisterende kontrakter. Dette kan gi forsinkelser i hvordan leieprisene responderer på kostnadsøkninger for utleierne.

⁴ Se SSB (2004): <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/konsumprisindeksen-og-boligpriser>

Figur 2.1 Prosentvis årlig endring i KPI totalindeks, delindeksen for betalt husleie, og nivået for Norges banks styringsrente

Note: Denne figuren viser årlig endring i totalindeksen og delindeksen for betalt husleie i KPI, samt årsgjennomsnittet for Norges banks styringsrente. Kilder: Norges bank og SSB, Statistikkbanken, Tabell 03014.

På den annen side kan det hevdes at det ikke er inflasjonsraten, men snarere rentesatsen som fanger opp den viktigste kostnadskomponenten for utleierne. Høyere rentesats reduserer utleiernes avkastning i boligmarkedet og øker den alternative avkastningen i kapitalmarkedet. Økt rentenivå fører derfor til at utleiere vil kreve økt leiepris for å dekke økte renteutgifter på lånekapital og for oppnå tilstrekkelig avkastning på kapitalen. Hvis de ikke oppnår sine avkastningskrav kan de foretrekke å selge noen av utleieboligene, noe som kan redusere tilbudet av utleieboliger og bidra til prispress i leiemarkedet.

Markedsrenten på boliglån er i stor grad bestemt av rentesettingen til Norges bank gjennom den såkalte styringsrenten. Figur 2.1 viser at styringsrenten har ligget på et lavt nivå, mellom 0 og 1 prosent, i mesteparten av perioden fra 2015 til 2021. Deretter har styringsrenten økt gradvis til 4,5 prosent som årsgjennomsnitt i 2024. Selv om leiemarkedsprisen har økt betydelig fra 2021 til 2024, har renteøkningen vært større målt i prosentpoeng. En rimelig fortolkning av Figur 2.1 er at sentralbanken har reagert noe nølende på økt inflasjon ved å sette opp styringsrenten, mens mange av utleierne i boligmarkedet har reagert på økt rentenivå ved å sette opp husleiene.

I beregningen av KPI totalindeks blir det antatt at boligeierne står overfor tilnærmet samme prisvekst på boligkonsum som leietakerne. Det betyr at den hypotetiske leiemarkedsprisen til eierboliger blir brukt som et indirekte mål på verdien av boligkonsumet til hushold som eier og bruker sin egen bolig. I praksis betaler ikke eierne husleie til seg selv, og derfor opplever de ikke noen økning i verken utgifter eller inntekter som en direkte konsekvens av økte leiemarkedspriser. Bruken av denne metoden kan medføre at prisveksten på beregnet husleie for boligeiere i KPI ikke reflekterer endringer i de faktiske utgiftene som boligeierne opplever. Vi vil derfor se nærmere på utviklingen i de faktiske utgiftene til boligeierne i kapittel 3.

Alt i alt har inflasjonen økt fra 1,3 prosent i 2020 til 5-6 prosent i 2022 og 2023, for deretter å avta. Den betydelige veksten i bo- og renteutgiftene startet noe senere og fortsatte i 2024.

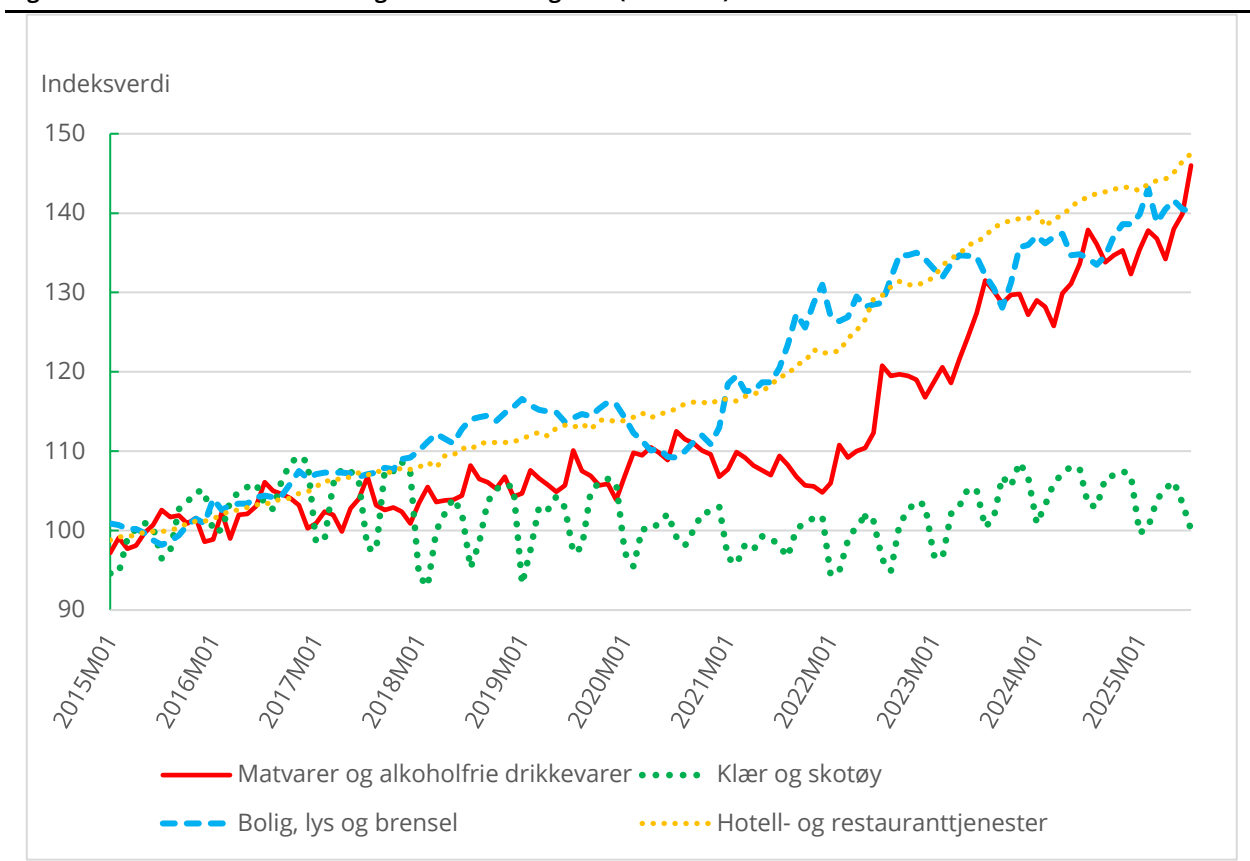
2.2. Konsumkategorier, varegrupper og inflasjonsulikhet

Konsumprisindeksen viser hvordan prisveksten varierer over tid, men den gir også informasjon om hvordan prisveksten varierer mellom ulike varer og tjenester. SSB rapporterer de underliggende delindeksene i KPI for 12 hovedkategorier og 39 varegrupper. Det finnes også mer detaljerte delindekser for undergrupper av varegruppene.

Figur 2.2 viser utviklingen i delindeksene for fire av hovedgruppene som inngår i KPI. Figuren viser månedlige tall, slik at vi får fram både sesongvariasjoner og mer langsiktige trender. Klær og skotøy har hatt et gjennomgående stabilt prisenivå fra 2015 til 2023, bortsett fra kortsiktige svingninger som tyder på at sesongvarer kommer på salg i hhv. januar/februar og i juli/august. Lav prisstigning på klær og skotøy kan ha sammenheng med importkonkurranse fra Kina og andre lavkostnadsland.

Bolig, lys og brensel viser betydelige årlige variasjoner i prisenivå, noe som særlig skyldes utviklingen av strømprisene. Etter at prisenivået gikk ned fra 2019 til 2020, har indeksen for denne kategorien steget med 23 prosent fra juli 2020 til juli 2025. Matvarer og alkoholfrie drikkevarer har en nokså beskjeden prisvekst fra 2015 til 2021, men deretter har delindeksen økt med hele 36 prosent fra juli 2021 til juli 2025. Hotell- og restauranttjenester har hatt en betydelig prisvekst gjennom hele perioden, men med særlig høy prisvekst i 2022 og 2023. Prisenivået for denne kategorien har økt med nesten 50 prosent fra 2015 til 2025.

Figur 2.2 Prisindekser for utvalgte konsumkategorier (2015=100)

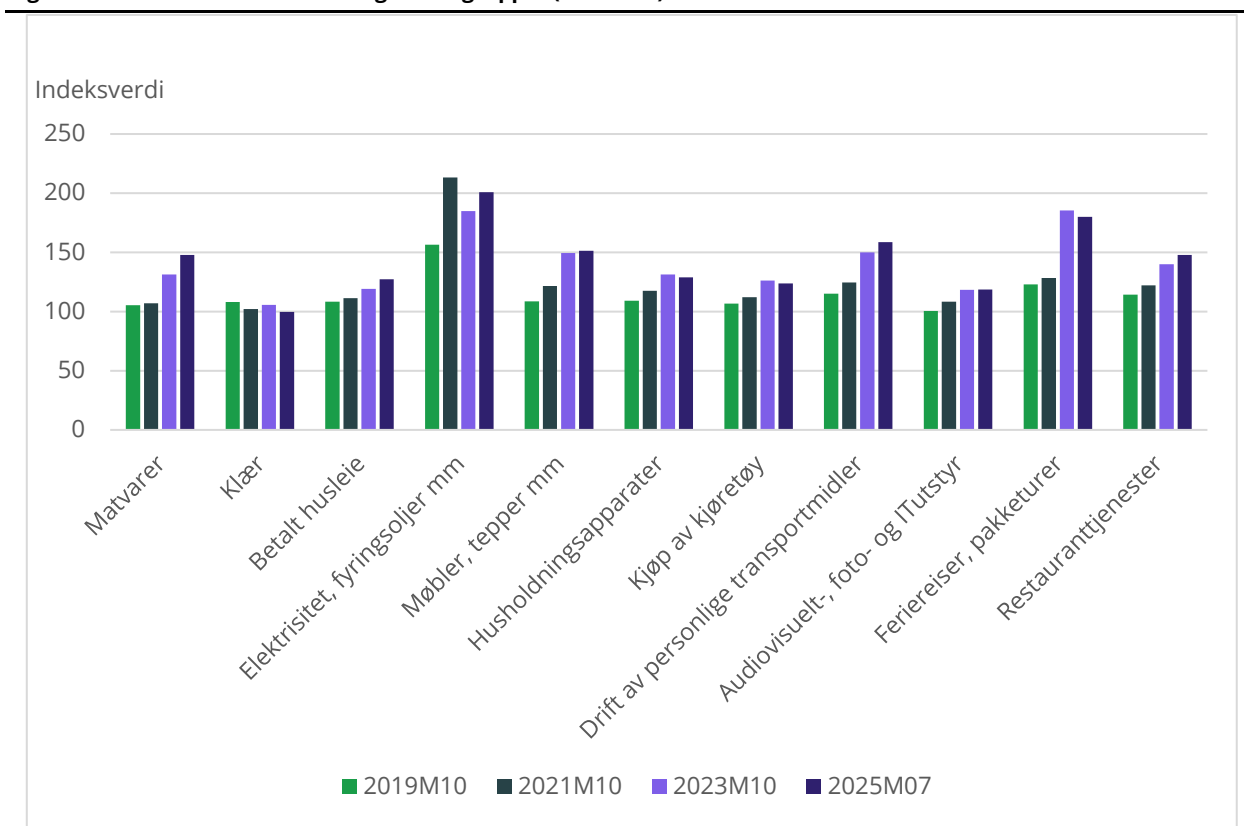

Kilder: SSB, Statistikkbanken, Tabell 03013. Månedlige prisindekser.

Inflasjon for hovedgruppene kan dekke over vesentlige forskjeller i prisvekst mellom varer og tjenester som tilhører samme hovedgruppe. For å se nærmere på dette viser vi prisutviklingen for noen utvalgte varegrupper i Figur 2.3. Her benytter vi den noe mer detaljerte inndelingen i 39 varegrupper. Månedlige nivåer for delindeksene er gjengitt i oktober 2019, 2021 og 2023 og i juli 2025. Prisenivåene har steget relativt mye for elektrisitet, feriereiser og drivstoff til kjøretøy. Matvarer,

møbler og restauranttjenester har også hatt en betydelig prisvekst. I perioden etter 2021 er det spesielt høy prisvekst for matvarer og feriereiser. Relativt lav prisvekst finner vi for klær, TV- og IT-utstyr, husholdningsapparater og kjøp av kjøretøy. Betalt husleie viser også en moderat prisvekst.

Figur 2.3 Prisindekser for utvalgte varegrupper (2015=100)

Kilder: SSB, Statistikkbanken, Tabell 03013. Månedlige prisindelser.

Flere nyere studier på norske data har undersøkt hvordan husholdenes levekostnader blir påvirket av at husholdene står overfor ulik inflasjon når konsumet er forskjellig sammensatt (Hotvedt, 2023; Langørgeren mfl., 2024; Lian og Nygård, 2024; Østberg, 2025). Disse studiene finner at inflasjonsulikheten har vært moderat når man sammenlikner ulike inntektsgrupper og demografiske grupper.

Østberg (2025) benytter en relativt detaljert inndeling av konsumprisindeksen i 215 vare- og tjenestegrupper som hun kombinerer med forbruksdata fra den nyeste Forbruksundersøkelsen. Hun finner at det er en blanding av luksusgoder og nødvendighetsgoder som har hatt relativt høy prisvekst i perioden fra 2020 til 2024. Som en konsekvens finner hun beskjeden inflasjonsulikhet mellom inntektsgrupper og husholdstyper. Det ser ut til at forskjellig inflasjon mellom varegrupper gir moderat inflasjonsulikhet mellom hushold. Når varegruppene blir rangert etter inflasjonen, er det en tendens til at de fleste hushold konsumerer en blanding av varer og tjenester med høy og lav inflasjon, slik at forskjellene delvis motvirker hverandre. I gjennomsnitt på tvers av varegrupper betyr det at de fleste hushold får beregnet omtrent den samme årlige inflasjonsraten.

På bakgrunn av resultatene i de omtalte studiene vil vi i denne rapporten ikke ta hensyn til inflasjonsulikhet når vi beregner husholdenes realinntekter. I beregningen av realinntekter benytter vi i stedet standardmetoden basert på KPI totalindeks, med felles vektorer og lik inflasjon for alle hushold.

3. Utviklingen i boligrelaterte utgifter og inntekter

Formålet med dette kapitlet er å studere utviklingen i boligrelaterte utgifter og inntekter for forskjellige typer hushold. Boligrelaterte utgifter utgjør en betydelig andel av forbruksutgiftene til de fleste hushold, ikke minst i den lavere delen av inntektsfordelingen. Boligkonsum og boutgifter spiller derfor en viktig rolle for å beskrive forskjeller og endringer i levekostnader og materiell levestandard.

I 2023 tilhører 78,5 prosent av alle personer et hushold som eier sin egen bolig, mens de øvrige 21,5 prosentene er leietakere.⁵ De økonomiske rammebetingelsene er svært forskjellige for boligeiere og leietakere. For hushold som eier sin egen bolig kan det være et betydelig avvik mellom verdien av boligkonsumet og størrelsen på de boligrelaterte forbruksutgiftene. For leietakere kan vi benytte markedsprisen på utleieboliger som et mål på verdien av boligkonsumet. Med andre ord er det en relativt nær sammenheng mellom betalt husleie og verdien av boligkonsumet til leietakerne.

For å bidra til en mer fullstendig beskrivelse av den økonomiske utviklingen, vil vi i dette kapitlet se nærmere på sammenhenger mellom utviklingen i boligrelaterte utgifter og inntekter. Til forskjell fra leietakerne kan boligeierne dra fordeler av boligen ved å ha et høyt boligkonsum i forhold til bo- og renteutgiftene. I tillegg kan de oppnå ulike former for avkastning på boligen.

Boligeierne oppnår ulike fordeler og gevinster som kan variere over tid, mellom regioner, og som en funksjon av boligens markedsverdi og belåningsgrad. For det første har eierne en fordel av egen bolig som tilsvarer nettoverdien av boligkonsumet, dvs. hva det ville koste å leie boligen i boligmarkedet fratrukket faktiske rente- og boutgifter. For det andre kan boligeierne oppnå kapitalgevinster som skyldes at boligen stiger i realverdi. For det tredje følger det implisitt at eierne oppnår inflasjonsgevinster på boliglånet, siden realverdien av gjelda blir redusert av inflasjonen. For det fjerde er det et skattefradrag for renteutgifter som først og fremst tilfaller boligeierne. Dette skyldes at skattefordelen øker med størrelsen på gjelda, samt at boligeierne i gjennomsnitt har betydelig mer gjeld enn leietakerne (se figur 6.1 i kapittel 6).

3.1. Definisjon og måling av boligrelaterte utgifter

Som diskutert i kapittel 2.1 kan delindekser for husleie i Konsumprisindeksen være misvisende som et mål på utviklingen i de faktiske utgiftene som knytter seg til boligkonsumet. For eksempel blir ikke KPI påvirket direkte av endringer rentesatsen på boliglån. Eiernes renteutgifter kan imidlertid forstås som en betydelig komponent av bokostnadene, særlig for eierhushold med høy belåningsgrad og i perioder med et høyt rentenivå.

Denne rapporten benytter metodene i Langørgen mfl. (2024) til å beregne boligrelaterte utgifter for hhv. leietakere og boligeiere, se boks 6. Langørgen mfl. (2024) viser at bo- og renteutgiftenes inntektsandel er fallende med husholdets inntekter. Siden bo- og renteutgiftene utgjør en betydelig større budsjettandel blant hushold med lavere inntekter, underbygger dette at boligkonsumet kan forstås som et nødvendighetsgode og ikke et luksusgode. Som en konsekvens kan pris- og kostnadsvekst for boligkonsum oppleves som en belastning som særlig rammer hushold i den lavere delen av inntektsfordelingen.

⁵ Tallet for andel boligeiere er basert på egne beregninger. Hushold regnes som eiere om de (i) er registrert bosatt i en bolig som de er registrert å eie ifølge SSBs registerbaserte boforholdsstatistikk, eller om de (ii) står oppført med primærbolig eller gårdsbruk i skattemeldingen.

Boks 6. om måling av bo-, rente- og strømuttergifter*Boutgifter*

Informasjon om boutgifter er ikke tilgjengelig på person- eller husholdsnivå i registerdata og må derfor beregnes. Vi benytter samme beregningsopplegg som Langørgen mfl. (2024), som anslår utgifter på bakgrunn av registeropplysninger om boligen som hvert hushold bor i. Utgiftene for hver bolig beregnes basert på statistikker og anslag over ulike utgifter.

Registeropplysningene om boligene omfatter bruksareal, antall rom, bygningstype og geografiske region, hentet fra den registerbaserte boforholdsstatistikken, og anslått markedsverdi som er rapportert i skattemeldingen.

Leietakernes boutgifter tilsvarer deres estimerte husleie. Estimert husleie varierer med geografisk region, antall rom og boligens bruksareal, og er basert på tall fra Leiemarkedsundersøkelsen (SSB tabell 09897).

Boligeiernes boutgifter omfatter vedlikeholdskostnader, boligforsikring, eiendomsskatt og kommunale gebyrer.

Vedlikeholdskostnadene i 2023 er antatt å være 45 293 kroner for en enebolig på 120 kvadratmeter og 21 152 kroner for en leilighet på 70 kvm. Beløpene er basert på KPI-justerte anslag i Samfunnsøkonomisk analyse (2022a) og (2022b), og justeres proporsjonalt med hver boligs bruksareal.

Utgifter til boligforsikring er basert på tall for gjennomsnittlig boligforsikring for eneboliger fra Finans Norge, som var 7 448 kroner i 2023. Beløpene justeres proporsjonalt med hver boligs bruksareal.

Eiendomsskatt er beregnet med informasjon om bunnfradrag og skattepromille for boliger i kommunen der boligen ligger (SSBs tabeller 08122 og 12842), og primærboligens anslåtte markedsverdi i skattemeldingen. Primærboliger får beregnet 4 410 kroner i eiendomsskatt i gjennomsnitt i 2023.

Kommunale gebyrer inkluderer gebyrer for vann og avløp, renovasjon og tilsyn/feiing. Vi benytter rapporterte gebyrer for kommunen som boligen ligger i, som skal gjelde for en «standardbolig» på 120 kvadratmeter (SSBs tabeller 12503 og 12843). Gebyrene for leiligheter er redusert med (omtrent) 2/3. Primærboliger får beregnet gebyr på 14 780 kroner i gjennomsnitt i 2023.

For en grundigere diskusjon om beregningen av boutgiftene viser vi til kapittel 4 i Langørgen mfl. (2024). Spesielt beskriver kapittel 4.4 beregningene detaljert, mens kapittel 4.7 diskuterer svakheter/forbedringspotensial ved beregningene. Oppøyen (2025) gir en beskrivelse av ulike måter å beregne boutgifter.

Renteutgifter

Renteutgiftene omfatter alle renteutgifter rapportert i skattemeldingen. Denne rapporten skiller derfor ikke mellom renteutgifter knyttet til boliglån og andre lån (studielån, billån, forbruksgjeld, mm). For de fleste boligeiere består renteutgiftene hovedsakelig av renteutgifter på boliglån, mens leietakerne i gjennomsnitt har relativt lave renteutgifter.

Strømuttergifter

Strømuttergifter er beregnet som estimert strømforbruk multiplisert med antatt strømpris.

Strømforbruket estimeres med en regresjonsmodell der antallet husholdsmedlemmer, bruksareal, bygningstype og geografiske region inngår som forklaringsvariabler. Vi benytter informasjon om faktisk forbruk i 2021, som er hentet til SSB fra Elhub. Informasjonen fra Elhub viser forbruk (kWh) for alle strømmålere i Norge, samt hvilket geografisk område måleren står i og hvem som er kunde.

Vi benytter estimert forbruk og ikke faktisk forbruk fordi vi ikke har informasjon om årlig forbruk før 2020, samt at vi har mangelfull informasjon om en del hushold. Spesielt vil det ofte være vanskelig å knytte leietakere til en strømmåler fordi utleier, og ikke leietaker, ofte er oppgitt som kunde. Konseptuelt kan det også være relevant å basere seg på anslått forbruk fordi det faktiske forbruket påvirkes av tilpasninger (sparing) som kan påvirke økonomisk velferd.

Strømprisene er hentet fra statistikken Elektrisitetsnæringsens økonomiske utvikling (SSB tabell 11011) og varierer mellom geografiske regioner. Prisen er gjennomsnittet per kWh som hushold betaler for kraft, nettleie og avgifter, fratrasket strømstøtte. Avgifter består av elavgift, merverdiavgift og tilskudd til Enova.

Boks 7. om stilisert beregning av avdrag

Denne rapporten benytter registerdata fra skattemeldingen, som inkluderer variabler for personers lån per 31.12 hvert år. Vi kan derfor beregne netto hvor mye lån hver person nedbetaler eller tar opp hvert år. Slike transaksjoner følger imidlertid i betydelig grad av låntagernes valg og vil normalt regnes som sparing. For eksempel vil hushold som frivillig sparer mye av inntekten sin kunne ønske å nedbetale mye av lånet. Hushold som misligholder gjelda si nedbetaler lite.

For denne rapporten har vi derfor heller valgt å beregne stiliserte avdrag som først og fremst skal illustrere en fordel av at annuitetslån demper effekter av renteoppgang. De fleste boliglån er annuitetslån som i noen grad skyver økte rentekostnader framover i tid: Når renta øker stiger terminbeløpene mindre enn det renteoppgangen skulle tilsi fordi avdragene reduseres. De reduserte avdragene vil dempe virkningen av økt rente for hushold som betjener annuitetslån, men ellers ikke sparer så mye mer enn de må. Vi antar dette er tilfellet for mange av husholdene som opplever høy inflasjon og rente som problematisk.

Vi beregner avdrag for husholdets samlede lån under antakelse om annuitetslån med 20 år nedbetaling og rente r_t tilsvarende årlig gjennomsnittsrente for lån med pant i boligen (SSB Tabell 07200). Avdrag for hushold i i år t beregnes da som,

$$\text{Beregnet avdrag}_{i,t} = \text{Lån}_{i,t} \cdot \left(\left(\sum_{\tau=1}^{20} \frac{1}{(1+r_t)^\tau} \right)^{-1} - r_t \right).$$

Terminbeløpene stiger med ca 2/3 av det renteoppgangen skulle tilsi (dette avhenger av rentenivå og nedbetalingstid). Merk at vår beregning ikke tar hensyn til den faktiske renten eller lånebetingelsene hvert enkelt hushold har fordi dette ikke er direkte observert i datakildene våre. Vi tar heller ikke hensyn til at hushold kan ha bundet renta, eller ha forbruksgjeld eller lignende med vesentlig kortere nedbetalingstid. Mange hushold har også rammelån, og dermed ikke avdrag, men dette er ikke hensyntatt. Beregnet avdrag kan forstås som hvor mye husholdet ville nedbetalt per år i henhold til en standardisert nedbetalingsplan.

Forskyvning eller utsettelse av avdragene er isolert sett ugunstig ved at lånekostnadene totalt sett vil øke over tid. Økte rentekostnader sammenfaller imidlertid vanligvis med høy inflasjon og nominell inntektsvekst, og dermed inflasjonsgevinst på lån. Inflasjonsgevinsten er lite likvid på kort sikt for låntakere med moderat egenkapital, fordi låneavtaler og Utlånsforskriften ikke eksplisitt tar hensyn til denne når man beregner avdrag. Over noe tid vil imidlertid låntakere få glede av inflasjonsgevinsten, og den vil kunne mer enn veie opp for perioden med reduserte avdrag.

De faktiske boutgiftene til boligeierne omfatter renteutgifter på boliglån, vedlikeholdsutgifter, husforsikring, kommunale avgifter og eiendomsskatt. Siden det er nokså vanlig at boligeiere har høy belåningsgrad på boligen, er det renteutgifter på boliglån som utgjør den største komponenten for mange av boligeierne, særlig i perioder med et høyt rentenivå.

Leietakernes boutgifter består hovedsakelig av betalt husleie. Levekostnadene som knytter seg til boligkonsumet kan utvikle seg forskjellig blant boligeiere og leietakere. Dette skyldes at de boligrelaterte utgiftene er forskjellig sammensatt: Mens eiernes renteutgifter på boliglån blir påvirket av rentenivået, er det utviklingen i leiemarkedsprisene som er avgjørende for leietakernes boutgifter.

I denne rapporten inkluderer vi beregnede strømutgifter som en komponent i de boligrelaterte utgiftene. På dette punktet avviker vi fra beregningene i Langørgen mfl. (2024), der strømutgifter er utelatt i definisjonen av rente- og boutgifter. Boks 6 redegjør for hvordan vi beregner strømutgifter på husholdsnivå.

Det finnes betydelige geografiske variasjoner i prisnivået for boligrelaterte utgifter. Dette er særlig relevant for leiemarkedspriser som varierer med sentralitet, samt strømpriser som varierer mellom strømregioner. Videre er det samvariasjon mellom markedsprisen på boliger og størrelsen på boliglånet til eierne. Dette bidrar til at eierne har relativt høye renteutgifter i områder med høy boligmarkedspris. Som en konsekvens kan hushold med forskjellig bosted bli eksponert for forskjeller i nivå og utvikling for de boligrelaterte utgiftene.

Totale lånekostnader for et hushold er lik summen av renteutgifter og avdrag på lån. I økonomisk begrepsbruk blir avdrag på lån som regel definert som sparing og ikke som forbruk. Forbrukere med boliglån vil imidlertid kunne fortolke avdragene som en del av levekostnadene som knytter seg til boligen. Dette kan skyldes at avdragene framstår som faste kostnader som man ikke kan velge seg bort fra. Det er derfor av interesse å undersøke hvordan avdrag på lån og totale lånekostnader har utviklet seg for ulike grupper av hushold. Vi benytter en forenklet metode til å beregne betalte avdrag på husholdsnivå basert på en antakelse om at nedbetalingen av gjeld følger planen til et standardisert annuitetslån. Denne metoden er nærmere forklart i Boks 7.

Den forenklete metoden for å beregne avdrag tar ikke hensyn til at husholdene har muligheter til å redusere nedbetalingen av avdrag gjennom proaktive endringer i betalingsplanen. Låntakerne kan for eksempel spørre banken om å få en avdragsfri periode, øke nedbetalingstiden på lånet eller gjøre om boliglånet til et rammelån. Basert på data fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC finner Støren (2025) at betaling av avdrag reduseres betydelig fra 2022 til 2024.⁶ Utgiftene til avdrag i 2024 er 9 prosent lavere sammenlignet med gjennomsnittet for perioden 2011–2020. Nedgangen i avdrag skyldes en kombinasjon av proaktive endringer i nedbetalingsplanen og mekaniske utsettelse av avdragene på annuitetslån når rentesatsen går opp. For eksempel viser Oppøyen (2023) at andelen eiere med boliglån som har avdragsfrihet har nesten doblet seg, fra 3,7 prosent i 2021 til 7,2 prosent i 2023.⁷

3.2. Utviklingen i boligrelaterte utgifter

Figur 3.1 viser utviklingen i boligrelaterte prisindekser i perioden 2015 – 2024. Det framgår at KPI totalindeks har økt med 33,6 prosent fra 2015 til 2024. Delindeksene for betalt og beregnet husleie har økt vesentlig mindre i samme periode, med om lag 22 prosent. Utviklingen i beregnet husleie følger utviklingen i betalt husleie med et mindre avvik som skyldes forskjellig vektning av boligtyper. Vi har foretatt egne beregninger av en prisindeks som viser utviklingen i totalindeksen eksklusive bidraget fra bo- og strømutfgifter. Vi finner at denne indeksen ligger noe lavere over tid i forhold til totalindeksen inklusive bo- og strømutfgiftene. Indeksene for betalt og beregnet husleie har relativt lav vekst, mens strømutfgiftene har bidratt til betydelig vekst i totalindeksen (jfr. figur 2.3).

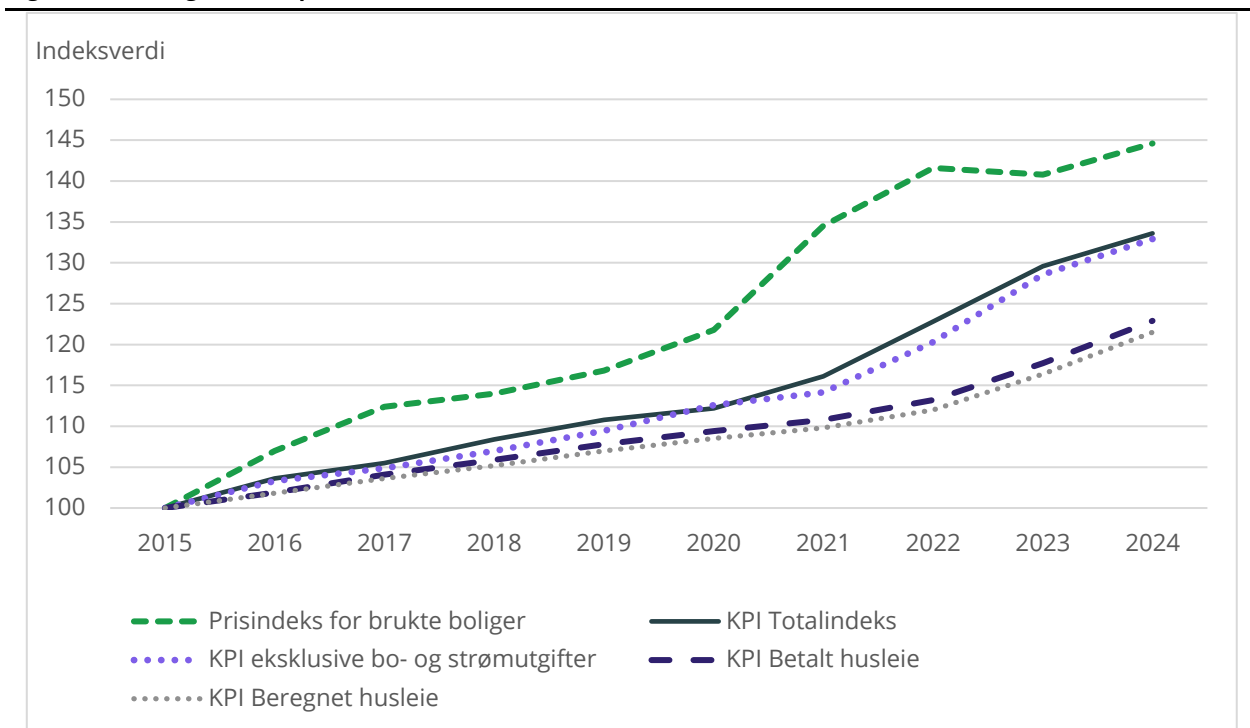
Mens indeksene for betalt og beregnet husleie gir anslag på verdiutviklingen til boligkonsumet, viser prisindeksen for brukte boliger utviklingen av markedsverdien til boligene som investeringsobjekt. Figur 3.1 viser at boligprisene i gjennomsnitt har økt betydelig mer enn konsumprisindeksen, dvs. at realboligprisene har økt. Spesielt i 2023 finner vi imidlertid en nedgang i realboligprisen, ettersom inflasjonen var på 5,5 prosent, mens de nominelle boligprisene i liten grad endret seg fra året før.

Figur 3.2 viser utviklingen i boligrelaterte utgifter over perioden 2015 – 2023 for henholdsvis boligeiere og leietakere. Siden avdragene er en form for sparing, vil vi først se på summen av forbruksutgiftene som omfatter bo-, rente og strømutfgifter. Vi finner at denne summen i gjennomsnitt er større for leietakere enn for boligeiere målt i faste kroner per forbruksenhet. Sammensetningen av disse utgiftene er svært forskjellig blant eiere og leietakere. For leietakere er det boutgifter (betalt husleie) som utgjør størsteparten, men for en gjennomsnittlig eier utgjør renteutgiftene en betydelig større andel av bo-, rente og strømutfgiftene. Blant leietakerne har sammensetningen og utgiftsnivået i faste kroner vært nokså stabilt i perioden.

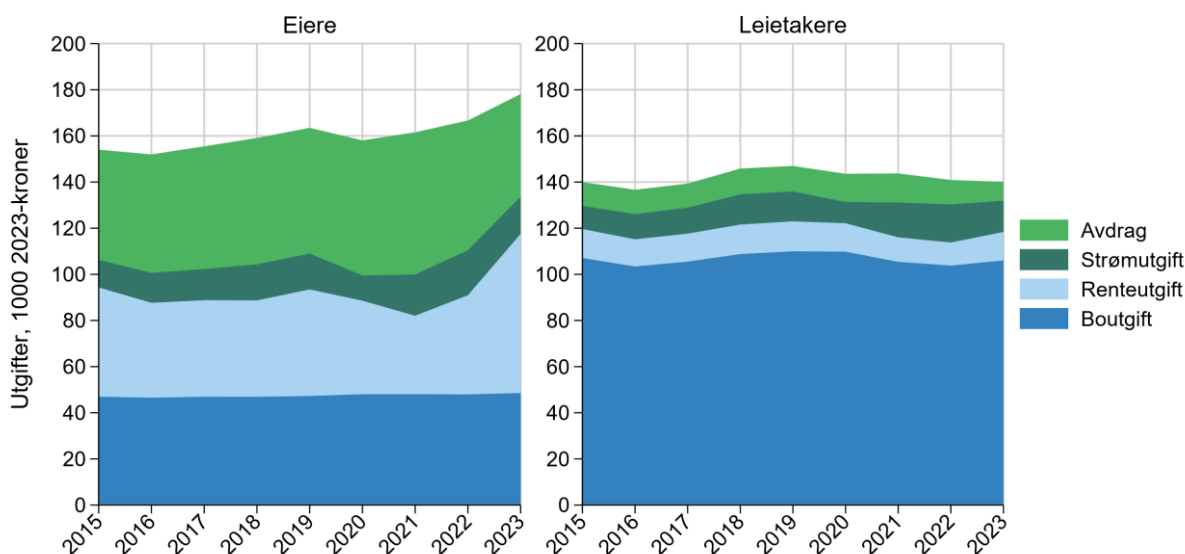
Blant boligeierne er de gjennomsnittlige boutgiftene stabile målt i faste kroner, mens renteutgiftene har variert mer over tid. Ikke minst er det en betydelig utgiftsøkning fra 2021 til 2023 som skyldes renteøkningen i samme periode (se figur 2.1).

⁶ Se <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/bolig-og-boforhold/artikler/det-er-blitt-mye-dyrere-a-bo>.

⁷ Se <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/bolig-og-boforhold/statistikk/boforhold-levekarsundersokelsen/artikler/kraftig-okning-i-bokostnader-for-boligeiere>.

Figur 3.1 Boligrelaterte prisindekser (2015=100)

Kilder: SSB, Statistikkbanken tabell 07230 og tabell 03014.

Figur 3.2 Boligrelaterte utgifter, gjennomsnitt for hhv. boligeiere og leietakere, faste kroner per forbruksenhet

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlige beregnede boligrelaterte utgifter blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere. Utgiftene er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

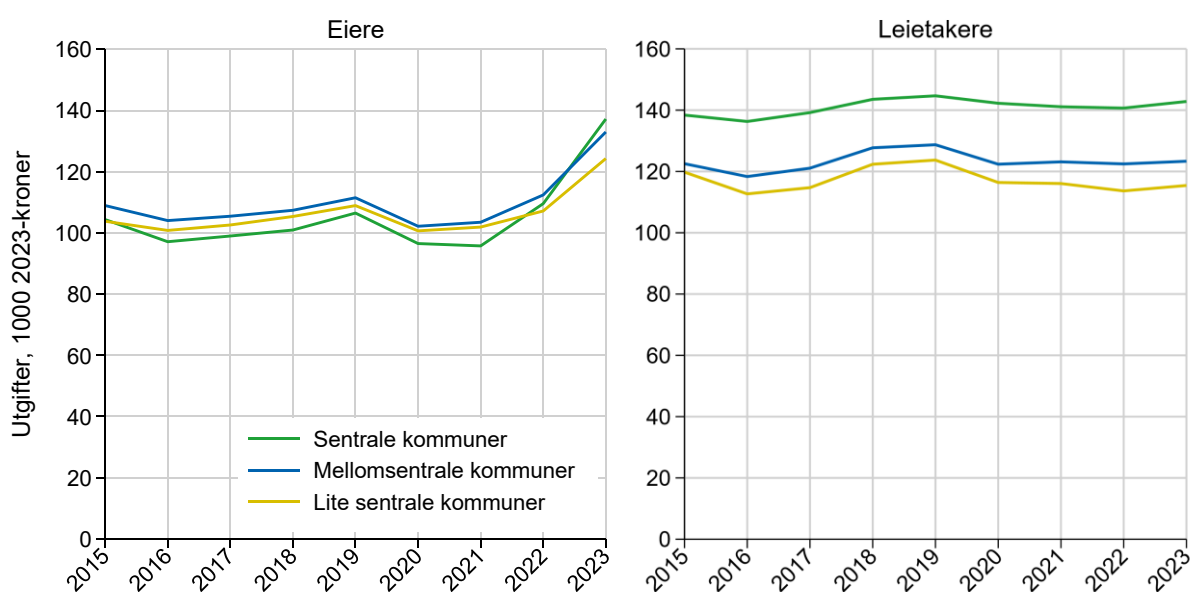
Strømutgiftene utgjør 7 – 18 prosent av de boligrelaterte forbruksutgiftene. På grunn av økte strømpriser utgjør strømutgiftene en relativt stor utgiftsandel i 2021 og 2022 både for eiere og leietakere.

Når vi inkluderer avdrag i bokostnadene finner vi som forventet at de beregnede avdragene i gjennomsnitt er betydelig høyere for eiere enn for leiere. Dette skyldes naturligvis at mange av eierne betaler avdrag på boliglån, mens leierne kun betaler eventuelle avdrag på studielån, billån, forbrukslån og annen gjeld. Størrelsen på avdragene har i gjennomsnitt avtatt noe i perioden med

økt rentenivå etter 2021. For eierne skyldes dette at de fleste har annuitetslån. Ved en renteøkning blir nedbetalingsplanen for annuitetslån endret på en måte som delvis utsetter avdragene, mens renteutgiftene øker relativt mye på kortere sikt. Den umiddelbare effekten er dermed at låntakerne får en reduksjon i avdragene. Siden de totale lånekostnadene har økt, vil imidlertid økte renteutgifter være den dominerende effekten.

Figur 3.3 viser utviklingen i bo-, rente og strømutfgifter over perioden 2015 – 2023 for henholdsvis boligeiere og leietakere etter kommunenes sentralitet. I perioden mellom 2016 og 2021 har eierne som er bosatt i sentrale kommuner de laveste utgiftene, fordi de har mindre boliger og derfor får beregnet lavere vedlikeholdskostnader (boks 6) sammenliknet med eierne i mer rurale kommuner. Siden boligprisene er høye har boligeierne i de sentrale kommuner relativt mye gjeld, noe som bidrar til at de boligrelaterte utgiftene stiger mest i de sentrale kommunene etter 2021.

Figur 3.3 Bo-, rente og strømutfgifter, gjennomsnitt for hhv. boligeiere og leietakere etter sentraliteten til bostedskommunen, faste kroner per forbruksenhet

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlige bo-, rente og strømutfgifter blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, etter sentraliteten til bostedskommunen. Kommunenes sentralitet er beregnet på grunnlag av nærhet til arbeidsplasser og servicefunksjoner (i.e. sentralitetsindeksen, se Høydal, 2020). Utgiftene er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

3.3. Definisjon og måling av boligrelaterte inntekter

For å gjennomføre en mer fullstendig analyse av boligens bidrag til økonomisk ulikhet, er det nødvendig å ta hensyn til at boligene har en dobbelt funksjon som (i) varig konsumgode og (ii) investeringsobjekt som blir omsatt i boligmarkedet. I egenskap av varig konsumgode yter boligen en tjenestestrøm direkte til eierne eller en leieinntekt dersom boligen er utleid. I egenskap av investeringsobjekt påløper det investerings- og finansieringskostnader, og boligkapitalen gir avkastning i form av kapitalgevinster som en følge av vekst i boligprisene. Siden prisendringer kan påvirke både utgiftene og inntektene til husholdet, vil vi studere utviklingen av bo- og renteutgifter i sammenheng med utviklingen av boligrelaterte inntekter.

Definisjon og måling av inntekt blir drøftet nærmere i kapittel 4.1, men i dette avsnittet gjør vi rede for boligrelaterte inntekter som vanligvis ikke inngår i inntektsmålet. Kapittel 3.3 kan med fordel leses i sammenheng med kapittel 4.1.

Vi benytter samme metode for beregning av verdien av boligkonsumet til eierne som Langørgen mfl. (2024), se boks 8.⁸ De beregner en boligutvidet inntekt som er lik summen av inntekt etter skatt og verdien av netto beregnet husleie. Eierne mottar en netto beregnet husleie som grovt sett er lik brutto beregnet husleie med fratrekk for boutgifter og renteutgifter på boliglån. Brutto beregnet husleie er et estimat for hva det ville koste å leie den samme boligen i leiemarkedet. Netto beregnet husleie gir dermed et anslag på nettoverdien av den økonomiske fordelingen som boligeierne har av å bo i sin egen bolig.⁹ Selv om det knytter seg usikkerhet til beregnet husleie, er det av interesse å benytte slike anslag til å studere sammenhenger mellom boligrelaterte utgifter og inntekter for boligeierne.

Boks 8. om måling av boligkonsum, kapitalgevinster og inflasjonsgevinster

For leietakere tilsvarende verdien av boligkonsumet betalt husleie (se boks 6). For boligeierne beregner vi boligkonsumet på nøyaktig samme måte som for leietakerne. Vi tar da sikte på å beregne leien som eieren kunne fått ved å leie ut boligen i stedet for å bo i boligen selv.

For å illustrere størrelsen på kapitalgevinst på bolig gjør vi enkle beregninger basert på primærboligens anslåtte markedsverdi rapportert i skattemeldingen. Denne antas en avkastning tilsvarende veksten i SSBs nasjonale boligprisindeks for brukte boliger (SSB tabell 07320) fratrasket veksten i inflasjon i henhold til KPI (SSB tabell 03014).

Som diskutert Langørgen mfl. (2024, kapittel 5.6) kan det argumenteres for at vi burde trekke fra kostnaden for aldersrelatert depresiering i den beregnede kapitalgevinsten. Boligeierne får imidlertid estimert betydelige vedlikeholdskostnader i våre beregninger (se boks 6), som i noen grad (men ikke fullt ut) forsvaret at depresiering er utelatt.

Inflasjonsgevinst på lån og innskudd beregnes som husholdenes netto lån multiplisert med veksten i KPI. Netto lån er lånebeløp fratrasket bankinnskudd. Om bankinnskuddene er større enn lånebeløpet er netto lån, og dermed også inflasjonsgevinsten, negativ når veksten i KPI er positiv.

Økende realboligpriser har noen fordelingsvirkninger som vi ikke kan fange opp ved å utelukkende analysere husholdenes disponible kontantinntekter. Siden realboligprisene har økt betydelig over tid, har dette gitt boligeierne en høy avkastning på boligkapitalen. Konseptuelt kan slike kapitalgevinster forstås som en form for inntekt. Gevinstene bidrar til vekst i boligformuene, noe som påvirker fordelingen av både inntekt, sparing og formue.

For leietakere og yngre hushold i etableringsfasen vil prisveksten på bolig gjøre det dyrere å finansiere et boligkjøp. I perioder kan slike hushold oppleve at boligprisene «løper fra dem», dvs. at boligprisene øker relativt mer enn hva man kan klare å spare opp som egenkapital. Dermed opplever de å bli utestengt fra å eie sin egen bolig, samtidig som de går glipp av de betydelige kapitalgevinstene som eierne nyter godt av. For hushold i etableringsfasen kan det være avgjørende om de har eller ikke har velstående foreldre som kan bidra til finansieringen av et boligkjøp. Denne utfordringen er spesielt presserende i regioner med et høyt prisnivå og høy prisvekst på boliger.

Langørgen mfl. (2024) drøfter hvordan endringer i prisnivå og relative priser påvirker størrelsen på boligeiernes formue. Et velkjent fenomen er at boligeiere som har eid boligen over lengre tid har akkumulert en flerdobling av formuen som et resultat av høy prisvekst i boligmarkedet. Når

⁸ Canberragruppen (2001) argumenterer for at beregnet husleie for boligeiere burde inkluderes som en komponent i den disponible inntekten til husholdene. Inntektsmålet som er mye brukt i offisiell statistikk - inntekt etter skatt - inkluderer imidlertid ikke denne komponenten, noe som innebærer at inntektsmålet er et ufullstendig mål på økonomisk velferd. Det er pragmatiske grunner til at beregnet husleie ikke alltid inngår i analyser av økonomisk ulikhet, noe som skyldes at det er krevende å gi nøyaktige anslag på verdien av boligkonsumet til boligeierne.

⁹ En kilde til inntekt fra boligen som vi ikke beregner i denne rapporten er utleieinntekter for eiere som leier ut en del av sin egen bolig. Slike leieinntekter er skattefrie dersom man leier ut mindre enn halvparten av boligens totale utleieverdi, og ellers benytter boligen selv. Ved å inkludere beregnet husleie for *hele boligen* i inntektsmålet, kan vi grovt sett korrigere for en eventuell undervurdering av utleieinntektene. Når beregnet husleie omfatter utleieverdien av hele boligen, vil det i praksis spille mindre rolle om deler av boligen faktisk blir leid ut eller ikke.

markedsverdien på boligen stiger skjer det en formuesøkning selv om husholdet ikke har spart noen av sine kontantinntekter. Et hushold som har akkumulert en slik kapitalgevinst er bedre stilt enn et ellers likt hushold som ikke har oppnådd den samme gevinsten.¹⁰

I henhold til den utvidete inntektsdefinisjonen er det reelle og ikke nominelle kapitalgevinster som blir regnet som inntekt (Canberragruppen, 2001). Realprisveksten på boliger er bestemt av hvor mye boligprisene øker relativt til det generelle prisnivået på varer og tjenester. Med andre ord er realprisveksten lik differansen mellom nominell boligprisvekst og inflasjon.

Foruten bidraget fra kapitalgevinster blir realverdien av formuen også påvirket av såkalte inflasjonsgevinster. Inflasjon påvirker verdien av nominell formue ved at inflasjonen reduserer realverdien av gjeld og omfordeler realverdier fra nominelle sparere til nominelle låntakere (Fisher, 1933). Isolert sett er omfordelingseffekten av inflasjon tilsvarende som om myndighetene la en skattesats (lik inflasjonsraten) på nominell finansformue kombinert med en subsidesats (lik inflasjonsraten) på nominell gjeld.

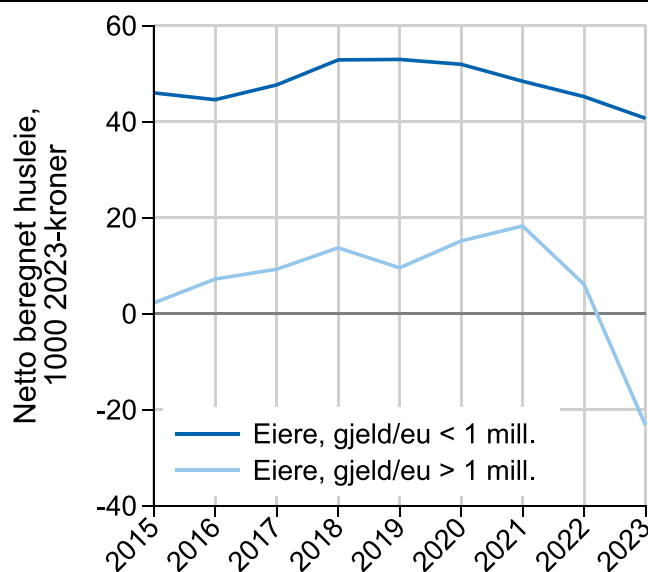
Det er netto nominell posisjon som bestemmer om husholdet tjener eller taper på inflasjon. Netto nominell posisjon er lik differansen mellom nominelle fordringer og nominell gjeld. For de fleste hushold er netto nominell posisjon tilnærmet lik differansen mellom bankinnskudd og gjeld. Som en forenklet tilnærming benytter vi derfor denne differansen som et mål på netto nominell posisjon. Her gjengir vi resultater basert på samme definisjoner og målemetoder som i Langørgen mfl. (2024), der boligeiernes inntekter inkluderer både reelle kapitalgevinster på bolig og inflasjonsgevinster på netto gjeld, dvs. gjeld minus bankinnskudd.

3.4. Utviklingen i boligrelaterte inntekter

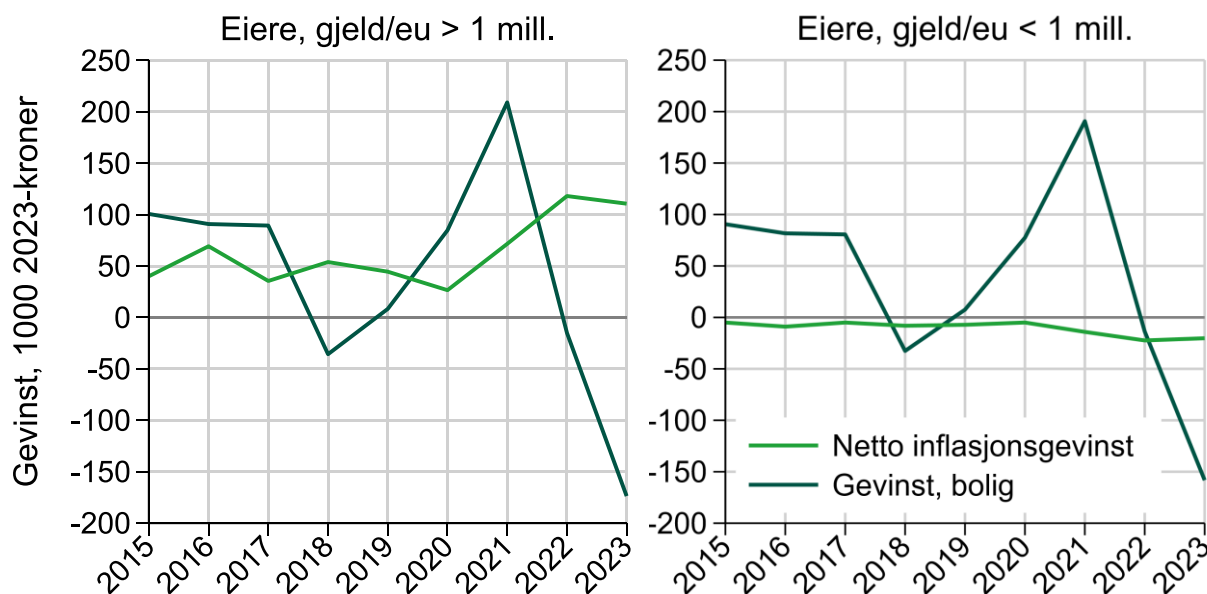
Figur 3.4 viser netto beregnet husleie i gjennomsnitt blant boligeiere som har henholdsvis lav og høy gjeld. For å skille mellom hushold med lav og høy gjeld benytter vi en grense på 1 million kroner per forbruksenhet (målt i faste 2023-kroner). Figuren viser at netto beregnet husleie er betydelig høyere blant eiere med lav gjeld. Dette skyldes først og fremst at eiere med lav gjeld har relativt lave renteutgifter på boliglån sammenliknet med boligens anslåtte utleieverdi. I gjennomsnitt har eierhushold med lav gjeld en årlig netto beregnet husleie på over 40 000 kroner per forbruksenhet. For eiere med høy gjeld er netto beregnet husleie positiv i gjennomsnitt, med unntak for de to siste årene i perioden. Spesielt i 2023 har renteøkningen medført at mange boligeiere får en negativ netto beregnet husleie. For disse eierne har bo- og renteutgiftene blitt større enn boligens anslåtte utleieverdi.

Figur 3.5 viser utviklingen i reelle kapitalgevinster og netto inflasjonsgevinster for boligeiere med henholdsvis lav eller høy gjeld. De to gruppene har nokså lik utvikling i de reelle kapitalgevinstene. I gjennomsnitt er kapitalgevinstene positive i 2015, 2016, 2017, 2020 og 2021, rundt null i 2018, 2019 og 2022, og negative i 2023. På kort sikt finner vi en betydelig volatilitet i kapitalgevinstene. De fleste eiere som har holdt på boligen i hele perioden 2015 – 2025 vil imidlertid sitte igjen med en positiv reell kapitalgevinst. For langsiktige eiere spiller det derfor en mindre rolle for husholdets økonomi dersom det skjer et midlertidig fall i boligens realverdi.

¹⁰ Basert på en utvidet Haig-Simons inntektsdefinisjon blir kapitalgevinster på boliger definert som en del av inntekten. Vi benytter en slik inntektsdefinisjon til å beskrive forskjeller i tilgangen på økonomiske ressurser utover det som inngår i kontantinntektene. En innvending mot å inkludere kapitalgevinster i definisjonen av inntekt er at formuen som er plassert i boligen er mindre likvid enn løpende kontantinntekter. Imidlertid behøver man ikke å selge boligen for å kunne benytte kapitalgevinstene til å finansiere et økt konsum dersom det er ønskelig. For eksempel kan man utsette nedbetalingen av savdrag eller refinansiere boliglånet slik at man i praksis pantsetter kapitalgevinstene (Reite, Prestmo og Oust, 2023).

Figur 3.4 Netto beregnet husleie blant boligeiere med hhv. lav og høy gjeld, gjennomsnitt, faste kroner per forbruksenhet

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig netto beregnet husleie blant hushold som er boligeiere med gjeld hhv. over og under 1 mill. per forbruksenhet. Netto beregnet husleie tilsvarer leieverdien av boligen fratrasket bo- og renteutgifter, og er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Figur 3.5 Inflasjonsgevinst og reell kapitalgevinst på bolig blant boligeiere med hhv. lav og høy gjeld, gjennomsnitt, faste kroner per forbruksenhet

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig inflasjonsgevinst og reell kapitalgevinst på bolig, blant hushold som er boligeiere med gjeld hhv. over og under 1 mill. per forbruksenhet. Gevinstene (se boks 8) er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

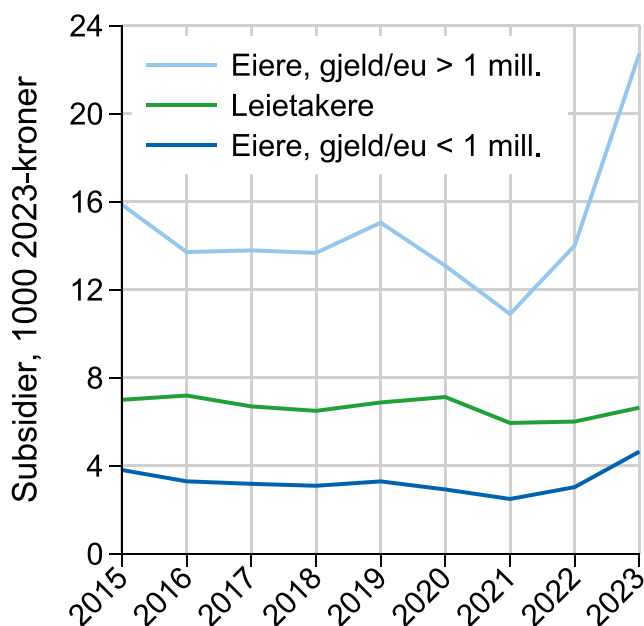
Nivået og utviklingen i netto inflasjonsgevinst er forskjellig for eiere med høy og lav gjeld. Eiere med høy gjeld oppnår positive inflasjonsgevinster som øker med inflasjonen. I årene 2022 og 2023 har eierne med høy gjeld en gjennomsnittlig inflasjonsgevinst på over 100 000 kroner per forbruksenhet. Økningen i inflasjonsgevinst trekker i motsatt retning av det reelle kapitaltapet som vi finner i 2023, slik at realformuen totalt sett er relativt stabil blant boligeiere med høy gjeld.

Eiere med lav gjeld har i gjennomsnitt et relativt beskjedent inflasjonstap som øker med inflasjonen. Eierhushold som har større bankinnskudd enn gjeld vil i praksis få beregnet et inflasjonstap, slik at de bidrar til å redusere gjennomsnittlig inflasjonsgevinst. I 2023 bidrar slike inflasjonstap til å forsterke effekten av kapitaltapet på realformuen til boligeiere med lav gjeld.

Boligeierne har en skattefordel som skyldes at det er fradrag for renteutgifter i skattemeldingene. Dette bidrar til å redusere skattbar inntekt (alminnelig inntekt), særlig for boligeiere med høy boliggyld i perioder med høyt rentenivå. Siden leietakerne ikke eier sin egen bolig, mottar de ingen fordel av skattefradrag for renteutgifter på boliglån. Som en konsekvens er det gjennomsnittlige rentefradraget relativt lavt blant leietakerne, selv om de får rentefradrag for studiegjeld og usikret gjeld (se kapittel 6).

Skattefordelen som særlig tilfaller eierne med boliglån, tilsvarer 22 prosent av renteutgiftene. Foruten skattefradrag for renteutgifter bidrar også bostøtte til å redusere boutgiftene. Langørgen mfl. (2024) definerer *subsidier til boutgifter* som summen av bostøtte og verdien av rentefradrag. Figur 3.6 viser tilsvarende beregninger som imidlertid er noe forenklet. Her skiller vi ikke mellom pantsatt gjeld og annen gjeld. Vi inkluderer kun bostøtte fra Husbanken og ikke kommunalt finansiert bostøtte (fordi vi ikke har nødvendige data for hele perioden). Langørgen mfl. (2024) viser at kommunalt finansiert bostøtte utgjorde i snitt 900 kroner per forbruksenhet for leietakerhushold i 2021.

Figur 3.6 Subsidier til boutgifter etter status i boligmarkedet, gjennomsnitt, faste kroner per forbruksenhet

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlige subsidier til husholds boutgifter, målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Subsidiene er beregnet som 22 prosent av renteutgiftene knyttet til alle lån (også for leietakere) samt bostøtte finansiert av Husbanken. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Figur 3.6 viser at boligeiere med høy gjeld mottar betydelige subsidier, og at subsidiene har økt i de senere årene med høyt rentenivå. I 2023 utgjør subsidiene 22 700 kroner per forbruksenhet i gjennomsnitt for boligeiere med høy gjeld. Til sammenlikning utgjør subsidiene 4 600 kroner per forbruksenhet for boligeiere med lav gjeld. Forskjellen skyldes først og fremst at boligeiere med lav gjeld i mindre grad drar fordel av fradraget for renteutgifter.

Leietakerhushold mottar i gjennomsnitt om lag 6 600 kroner per forbruksenhet i subsidier til boutgifter, som hovedsakelig består av bostøtte. Dette er et betydelig lavere årlig beløp enn det som

boligeierne med høy gjeld mottar i implisitte skattesubsidier. Leietakerne har heller ikke fått noen vesentlig økning i gjennomsnittlig bostøtte i de senere årene, til tross for at kravene for å få bostøtte ble myket opp i perioden med høy strømpris.

Bostøttemottakere mottok ekstraordinær strømstøtte mellom 2019 og 2024 (utenom 2020), som ikke er inkludert i figuren. Vi anslår at leietakerne i gjennomsnitt fikk 1 400 kroner per forbruksenhet i toppåret 2022, og 1 100 i 2023. Om vi inkluderer kommunalt finansiert bostøtte og ekstraordinær strømstøtte finner vi at leietakerhushold i gjennomsnitt mottok om lag 8 600 kroner i boligrelaterte subsidier i 2023.

4. Utviklingen i realinntekter

Formålet med dette kapitlet er å beskrive og drøfte hvordan utviklingen i realinntekter har påvirket den økonomiske situasjonen til ulike hushold og befolkningsgrupper. Når prisene på varer og tjenester stiger, betyr det at kostnadene for å opprettholde et gitt forbruk øker. Et hushold som ønsker å opprettholde det samme forbruket over tid kan finansiere en økning i levekostnadene gjennom vekst i lønninger eller andre inntekter. Et hushold som opplever fallende realinntekt kan enten redusere sparingen (tære på formuen), redusere det totale forbruket, eller vri sammensetningen av forbruket bort fra varer og tjenester som har steget relativt mye i pris. Motsatt kan vekst i realinntekten bli disponert til økt forbruk eller sparing.

Som forklart i kapittel 2 benytter vi Konsumprisindeksen (KPI) til å måle hvordan det generelle prisnivået utvikler seg over tid. Realinntekten til et hushold er definert ved forholdet mellom husholdets nominelle inntekter og Konsumprisindeksen, dvs. den nominelle inntekten dividert på Konsumprisindeksen. Denne standardiseringen gjør det mulig å foreta sammenlikninger av husholdenes kjøpekraft over tid.

4.1. Definisjon og måling av inntekt

I denne rapporten benytter vi tilsvarende begreper og metoder som i Langørgen mfl. (2024). Vi benytter hushold som økonomisk enhet, slik at inntektene beregnes samlet sett for hvert hushold (se boks 3 i kapittel 1.8). I tråd med vanlig praksis benytter vi en ekvivalensskala til å konvertere inntekter og utgifter til enheter som er sammenliknbare på tvers av husholdstyper (se boks 4). Med andre ord blir inntektene målt per forbruksenhet i husholdet. Antall forbruksenheter øker med antall voksne og barn i husholdet, og viser per forutsetning en skaleringsfaktor mellom relative inntekter som husholdet behøver for å oppnå den samme økonomiske velferden som en enslig voksen (referansehusholdet). I analysene blir hushold vektet med antall individer, noe som tilsvarer at hvert individ blir tilordnet husholdets ekvivalentinntekt. Det betyr at individ er analyseenhet. I tillegg blir alle nominelle inntekter og utgifter justert for endringer i det generelle prisnivået basert på KPI. Dette gjør vi for å kunne studere den realøkonomiske utviklingen over tid.

Inntekt etter skatt blir benyttet som et sentralt begrep i den offisielle inntektsstatistikken. Inntekt etter skatt inkluderer kontantinntekter som et hushold opptjener i form av lønn, næringsinntekter, renter, inntekter fra verdipapirer, skattepliktige utleieinntekter, offentlig administrerte barnebidrag og offentlige kontantoverføringer med fratrekk for direkte skatter (se boks 1).

Den økonomiske faglitteraturen erkjenner at inntekt etter skatt gir et ufullstendig mål på økonomisk velferd. Det finnes betydelige komponenter av et mer fullstendig inntektsbegrep som ikke er inkludert (Aaberge, Mogstad, Vestad og Vestre, 2021). Spesielt er renteutgifter på gjeld ikke fratrukket i SSBs mål for *inntekt etter skatt*. Heller ikke fordelene av å bo i egen bolig eller verdien av å motta gratis eller subsidierte offentlige tjenester som barnehager, grunnskoler og helsetjenester er inkludert. Andre utelatte inntektskomponenter er eierinntekter i form av tilbakeholdte overskudd i selskapene, samt kapitalgevinster på boliger, annen eiendom, verdipapirfond og aksjer.

Begrensninger ved inntektsmålet bidrar til utfordringer med å benytte inntekt etter skatt til å sammenlikne disponibel inntekt på tvers av hushold. For eksempel kan to hushold med lik inntekt etter skatt ha svært forskjellig boligkonsum og forskjellige utgifter. Leietakere må bruke av kontantinntektene til å betale husleie, mens boligeierne står overfor boligrelaterte utgifter som blant annet varierer med rentesatsen og størrelsen på boliglånet. Særlig når rentenivået er lavt kan et typisk boligeierhushold finansiere et relativt høyt løpende konsum sammenliknet med et leietakerhushold som har samme inntekt etter skatt.

At renteutgifter ikke blir trukket fra i inntektsbegrepet gir problemer med sammenliknbarheten mellom boligeiere med henholdsvis lav og høy belåningsgrad på boligen. Grunnen er at et hushold med lav belåningsgrad på boligen har relativt lave renteutgifter for et gitt boligkonsum. En større andel av inntekten er derfor disponibel for kjøp av andre goder utenom boligkonsum.

På bakgrunn av disse innvendingene benytter vi flere alternative inntektsmål til å studere den realøkonomiske utviklingen for ulike hushold og grupper i befolkningen. Vi tar utgangspunkt i inntekt etter skatt som mål på disponibel inntekt. Derne st justeres inntekt etter skatt dels ved å trekke fra boligrelaterte utgifter, og til dels ved å legge til utelatte komponenter i inntektene. Dette leder fram til følgende inntektsmål:

1. *Inntekt etter skatt* er lik summen av yrkesinntekter, kapitalinntekter og kontantoverføringer med fratrekk for direkte skatter
2. *Inntekt etter bo-, rente- og strømutgifter* er lik inntekt etter skatt med fratrekk for boutgifter renteutgifter og strømutgifter
3. *Inntekt etter bo-, låne- og strømutgifter* er lik inntekt etter rente-, bo- og strømutgifter med fratrekk for beregnet avdrag på gjeld
4. *Boligutvidet inntekt* er lik inntekt etter bo-, rente- og strømutgifter pluss nettoverdien av boligkonsumet

De fire inntektsmålene har ulike styrker og svakheter som er drøftet i Langørgen mfl. (2024). Det er hensiktsmessig å skille mellom definisjonsproblemer (validitet) og måleproblemer (reliabilitet). *Validitet* betyr at definisjonen av inntekt er velbegrunnet og at målingen av inntekt samsvarer med den underliggende definisjonen. *Reliabilitet* betyr at dataene som vi benytter og målingen av inntekt er tilstrekkelig nøyaktig, presis og pålitelig.

Inntekt etter skatt benyttes som et sentralt begrep i den offisielle inntektsstatistikken. En begrunnelse for å supplere inntekt etter skatt med andre inntektsmål er at inntekt etter skatt er ufullstendig som et mål på økonomisk velferd. Denne begrensningen skyldes at det offisielle inntektsmålet er basert på pragmatiske avveininger mellom hensynet til validitet og reliabilitet (Canberragruppen, 2011). Slike avveininger medfører at man i praksis utelater inntektskomponenter som vanskelig lar seg måle.

Inntekt etter skatt er utviklet for å oppnå sammenliknbarhet på tvers av land. Derfor har man tatt hensyn til begrensninger i tilgangen til statistikk som finnes i andre land utenom de nordiske landene. I Norge har vi imidlertid tilgang til omfattende registerdata og andre datakilder som gjør at vi lettere kan måle eller beregne flere av de utelatte komponentene. Dermed har vi muligheten til å benytte supplerende inntektsmål som er relevante i analyser av økonomisk velferd.

For analyseformål er det av interesse å studere hvordan de empiriske resultatene blir påvirket av alternative inntektsdefinisjoner og målemetoder. De tre supplerende inntektsmålene (2-4) representerer ulike justeringer av inntektsmålet som tar sikte på å fange opp utelatte komponenter og gjøre inntektsmålet mer sammenliknbart på tvers av hushold.

Med utgangspunkt i inntekt etter skatt trekker vi fra bo-, rente- og strømutgifter (se boks 6) for å komme fram til det andre inntektsmålet. Dette gir et mål på disponibel inntekt som viser hvor mye som husholdet kan disponere til andre konsumgoder etter at de boligrelaterte utgiftene er betalt (Dustmann mfl., 2022). I perioder med lav rente er det særlig leietakere som får redusert sin beregnede inntekt, siden leietakerne har relativt høye boutgifter. Etter at rentenivået har økt vil boligeierne bli påvirket i større grad av renteutgiftene, noe som blir fanget opp når renteutgiftene er trukket fra i inntektsmålet.

Det andre inntektsmålet bygger på en definisjon som er snevrere enn inntekt etter skatt, siden det utelater boligkonsum og boligrelaterte utgifter. Denne definisjonen vil derfor ikke gi en fullstendig og helhetlig beskrivelse av forskjeller i materiell levestandard. Formålet er i stedet å gjøre inntektsbegrepet mer sammenliknbart på tvers av leietakere og boligeiere (med eller uten boliglån). Vi bruker dette inntektsmålet til å sammenlikne hvor mye husholdene har til disposisjon for å kjøpe forbruksgoder utenom boligrelaterte tjenester. Vi vurderer at denne innteksdefinisjonen er relativt forståelig og enkel å formidle til brukerne av statistikken. Beregningene av boutgifter hviler imidlertid på antakelser og beregninger som påvirker nøyaktigheten, slik at resultatene må tolkes med forbehold om usikkerhet i beregningene (se boks 6).

Det tredje inntektsmålet trekker fra avdrag med utgangspunkt i inntekt etter bo-, rente- og strømudgifter. Dette gir et mål på disponibel inntekt som viser hvor mye som husholdet kan disponere til andre konsumgoder etter at boligrelaterte utgifter inkludert beregnede avdrag er betalt. Som forklart i boks 7 kan de beregnede avdragene avvike fra de faktiske avdragene. Siden avdrag på lån er sparing, kan avdragene forstås som en utsettelse av konsumet. Alternativt kunne husholdet ha spurt banken om en utsettelse av avdragene for å finansiere et høyere konsum basert på løpende inntekter. Med andre ord kan det være misvisende å behandle avdragene som en reduksjon i den disponible inntekten. Mange hushold vil likevel kunne oppleve avdragene som faste utgifter som det er vanskelig å velge seg bort fra.

Vi inkluderer derfor det tredje inntektsmålet for å kunne studere betydningen av at avdragene reduserer den disponible inntekten. Vi antar at inntektsmålet kan fange opp utviklingen *over tid* i husholdenes opplevde økonomiske situasjon. Lav inntekt etter bo- låne- og strømudgifter kan brukes som en indikator for økonomisk stress og betalingsproblemer. Imidlertid tilsier standard økonomisk begrepsbruk at det vil være kontroversielt å trekke fra avdragene i definisjonen av inntekt. Hushold som betaler store avdrag kan ha både høy sparing og et høyt boligkonsum. Derfor har dette inntektsmålet lav validitet som et mål på materiell levestandard. Dessuten kan beregningen av avdrag være følsom overfor antakelsene som vi pålegger, noe som påvirker reliabiliteten (se boks 7).

Det fjerde inntektsmålet er en utvidelse som inkluderer verdien av boligkonsumet i definisjonen av inntekt. Siden boligeierne slipper å betale leiemarkedsprisen for å bruke boligen, men i stedet har renteutgifter på boliglånet, har de en fordel av egen bolig som er lik verdien av boligkonsumet fratrasket bo-, rente- og strømudgifter. Som forklart i kapittel 3 blir verdien av boligkonsumet beregnet som et anslag på hvor mye det ville koste å leie den samme boligen i leiemarkedet. Boligutvidet inntekt er lik inntekt etter skatt pluss netto beregnet husleie for boligeiere, mens boligutvidet inntekt er lik inntekt etter skatt fratrasket renteutgifter for leietakere.¹¹ I denne rapporten er beregnede strømudgifter også trukket fra i målet for boligutvidet inntekt.

Av de fire inntektsmålene er boligutvidet inntekt konseptuelt det mest attraktive målet for økonomisk velferd. Til forskjell fra de andre målene tar dette inntektsmålet hensyn til forskjeller i boligkonsumet. Verdsettingen av boligkonsumet til boligeierne er imidlertid utfordrende både konseptuelt og empirisk. Se kapittel 5 og Vedlegg B i Langørgen mfl. (2024) for en diskusjon.

Samlet antar vi at det andre og tredje inntektsmålet er best egnet for å beskrive utviklingen i økonomisk stress og betalingsproblemer, mens det fjerde målet er best egnet for å sammenligne utviklingen i materiell levestandard på tvers av hushold. Vi tar imidlertid forbehold om at det finnes

¹¹ Fratrukk for renteutgifter på boliglån er kun relevant for boligeierne. For alle hushold, både eiere og leiere, trekker vi fra renteutgifter på studiegjeld og usikret gjeld i definisjonen av boligutvidet inntekt.

usikkerhet og målefeil i forbindelse med beregninger av noen av inntektskomponentene, som for eksempel boligkonsum, boutgifter og avdrag på lån.

Boks 9 beskriver noen inntektskomponenter som vi utelater i denne rapporten og som har betydning for fordelingen av økonomisk velferd. For å oppnå definisjonsmessig validitet kan det være ønskelig å inkludere flere komponenter i inntektsmålet, men det er typisk utfordrende å inkludere komponenter som vanskelig lar seg måle.

Boks 9. Utelatte inntektskomponenter

Langørgen mfl. (2024) foreslår en variant som inkluderer kapitalgevinster og inflasjonsgevinster i målet for boligutvidet inntekt. Inntektsmålene som vi benytter i denne rapporten utelater kapitalgevinster og inflasjonsgevinster. Dette har sammenheng med at vi benytter årlige inntekter i stedet for en treårsperiode for opptjening av inntekt. Som vist i figur 3.5 kan det være betydelige kortsiktige svingninger i gevinstene basert på årlige data. Kortsiktige svingninger kan til dels motvirke hverandre. På den annen side er det en tendens til at positive gevinster samler seg opp over tid, noe som bidrar til betydelig vekst i realformuene. Vi anser imidlertid at gevinster er mer relevant å inkludere for en lengre opptjeningsperiode, eller i et livsløpsperspektiv.

Kapitalinntektene i inntektsmålene vi benytter inkluderer ikke overskudd som er tilbakeholdt i unoterte selskaper eller aksjesparekontoer, og heller ikke andre urealiserte kapitalgevinster i børssnoterte aksjer og aksjefond.¹² Som en konsekvens undervurderer inntektsmålene størrelsen på kapitalinntektene, særlig blant kapitaleiere med høy formue (Aaberge mfl., 2021). Disse inntektene er utelatt dels fordi de kan være krevende å måle, og dels fordi de er viktigst i toppen av inntektsfordelingen, som vi er mindre opptatt av i denne rapporten.

Inntektsmålene vi benytter inkluderer heller ikke verdien av offentlige tjenester, som gratis eller subsidierte barnehage, utdanning og helse- og omsorgstjenester. De offentlige tjenestene er særlig rettet mot barnefamilier og unge voksne, samt de eldre. Vi har ikke regnet på fordelene av (endringer i) offentlige tjenester for denne rapporten, og viser til kapittel 10 i Langørgen mfl. (2024) for en gjennomgang av tidligere arbeider i SSB om temaet. Offentlige tjenester er viktige for husholdningenes økonomiske velferd, men kan være krevende å verdsette for ulike hushold. Vi tar heller ikke hensyn til subsidier i form av moderasjonsordninger i barnehager og SFO som har vært gunstig for barnefamilier, særlig de med lav inntekt.

4.2. Endringer i realinntekter i perioden 2015 - 2023

Figur 4.1 viser utviklingen i medianen for hvert av inntektsmålene som er listet opp i avsnitt 4.1. Realinntekter er beregnet i forhold til KPI-justert prisnivå i 2023. Medianen er den midterste realinntekten per forbruksenhet i henhold til en rangering på individnivå basert på hvert av inntektsmålene.

Målt i faste kroner finner vi at medianen for inntekt etter skatt har økt fra om lag 464 200 i 2015 til 482 900 i 2023. Reelt sett utgjør dette en økning på 4,0 prosent. Etter en liten nedgang i 2022 øker medianen med 2,1 prosent i 2023.

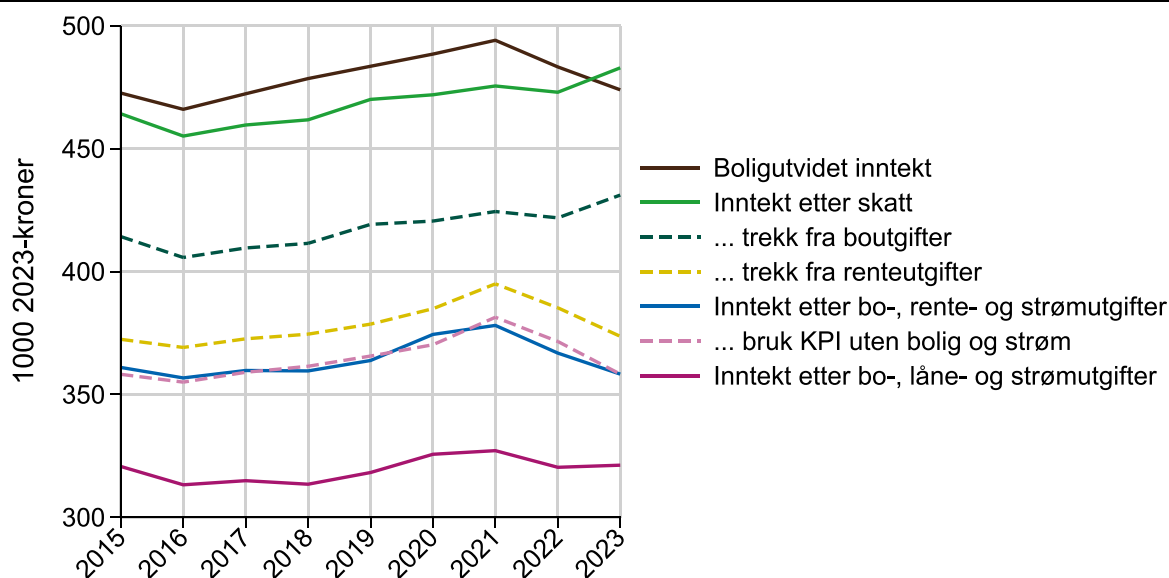
De stiplede linjene i figuren gir en stegvis overgang fra *inntekt etter skatt* til *inntekt etter bo-, rente- og strømutgifter*. Dermed kan vi studere hvordan hver av de tre komponentene bidrar til å redusere de disponible inntektene. Siden boutgiftene har vært relativt stabile målt i faste kroner, finner vi at inntekt etter boutgifter utvikler seg nokså parallelt med inntekt etter skatt, men på et nivå som ligger om lag 50 000 kroner lavere når vi sammenlikner medianen for hvert inntektsmål.

Utviklingen i medianen viser et annet forløp når vi ser på inntekt etter bo- og renteutgifter. Medianen for dette inntektsmålet øker betydelig målt i faste kroner fra 2015 til 2021. I denne

¹² Kapitalinntektene i *inntekt etter skatt* inkluderer i utgangspunktet utbytte og realiserte gevinster. Fra 2017 har det imidlertid vært mulig å benytte *aksjesparekonto* der utbytte og gevinster først skattlegges, og inkluderes i våre inntektsmål, når det tas ut fra aksjesparekontoen. Dvs. at vi ikke registrerer noen inntekt før man samlet har tatt mer penger ut fra aksjesparekontoen enn det man samlet har betalt inn.

perioden er det et lavt og til dels fallende rentenivå (se figur 2.1). Medianinntekten går reelt sett ned fra 2021 til 2023. Dette skyldes at økt rentenivå gir økte renteutgifter, ikke minst for boligeiere med høyt boliglån.

Figur 4.1 Utviklingen i medianen for ulike inntektsmål, faste kroner

Note: Denne figuren viser utviklingen i medianen for ulike inntektsmål. Husholdets inntekter per forbruksenhet er målt i 1000 kroner, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Antall forbruksenheter i husholdet er basert på EU-skalaen som er definert i boks 4, kapittel 1.8. For å beregne medianen i hver fordeling blir husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet. Studenthushold er utelatt.

Inntektsmålet som også trekker fra strømudgifter, gir en relativt beskjeden reduksjon i forhold til inntekt etter rente- og boutgifter. Her viser vi også utviklingen når vi benytter en justert variant av KPI, eksklusive bo- og strømudgifter, til å deflatere inntektsmålet. Denne justeringen har i praksis liten betydning for målingen av realinntekt, slik at vi heretter vil benytte standard KPI som prisindeks.

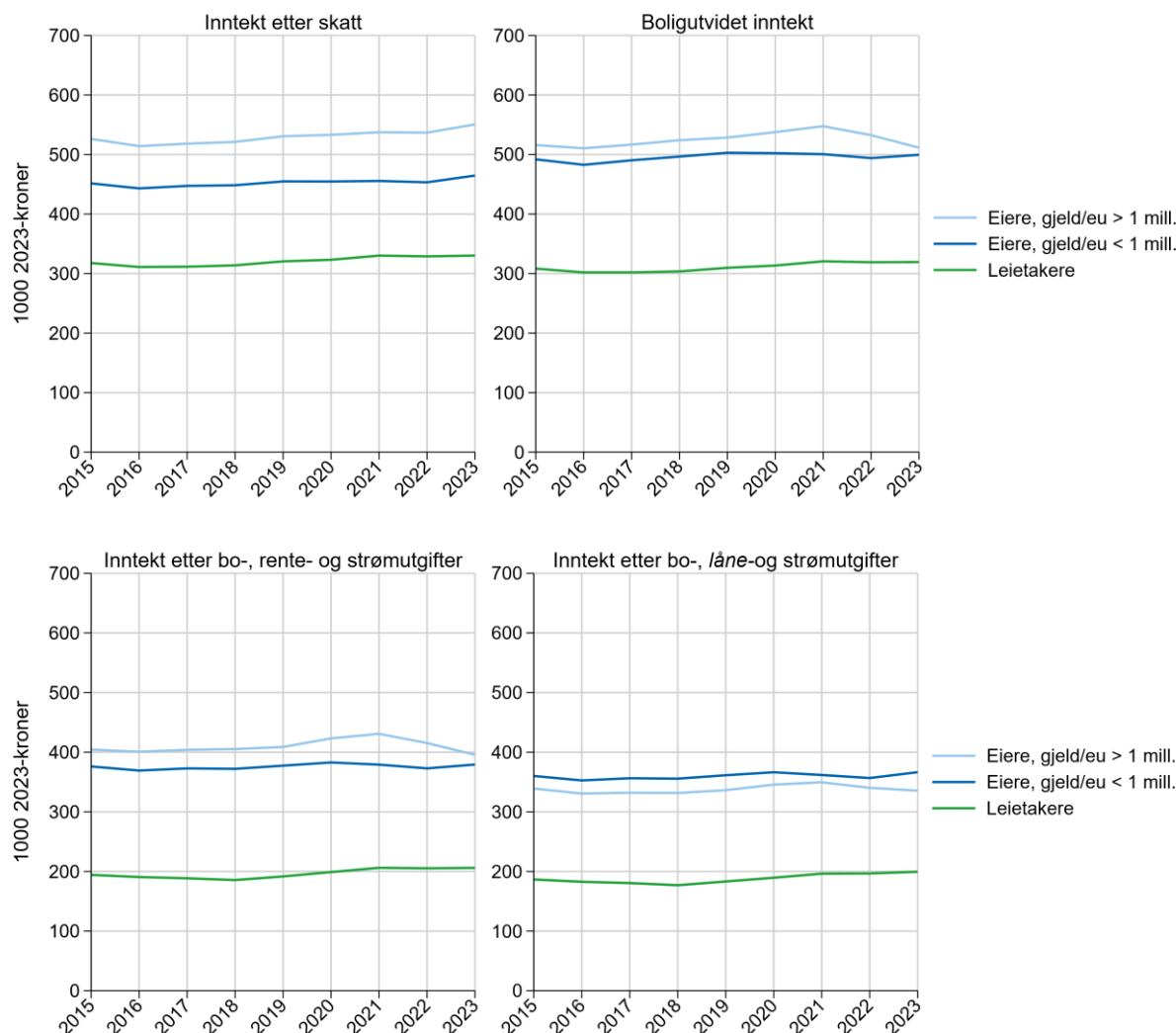
Inntektsmålet som trekker fra estimert avdrag på gjeld, indikerer at avdragene bidrar til en betydelig reduksjon i medianinntekten. Vi finner at nedgangen i medianinntekten fra 2021 til 2023 er mindre markant når vi trekker fra avdragene. Som vist i kapittel 3 synker størrelsen på avdragene for annuitetslån i perioden med økt rentenivå etter 2021, noe som demper økningen i lånekostnadene for boligeiere med høy gjeld. Median realinntekt etter bo-, låne- og strømudgifter stiger 2,0 prosent fra 2015 til 2021, før den synker nesten helt ned til 2015-nivået i 2023.

De ulike komponentene som trekkes fra i figur 4.1 bidrar til å redusere nivået på den gjenstående disponible inntekten. Disse inntektsmålene uttrykker hvor mye inntekt som er disponibel for andre typer forbruk etter at ulike komponenter av boligrelaterte utgifter er trukket fra. Slike mål for disponibel inntekt tar imidlertid ikke hensyn til at konsumet av boligjenester er ulikt mellom hushold. Vi viser derfor utviklingen i boligutvidet inntekt, som er summen av beregnet husleie (i.e. boligkonsumet) og inntekten etter bo-, rente- og strømudgifter.

Vi finner at medianen for boligutvidet inntekt utvikler seg nokså parallelt med trenden for inntekt etter bo-, rente- og strømudgifter. Dette tyder på at beregnet husleie er nokså stabil målt i faste kroner, når vi ser på den midterste delen av inntektsfordelingen. Unntatt i 2023 ligger medianen for boligutvidet inntekt over medianen for inntekt etter skatt, slik at et typisk hushold har høyere boligkonsum enn -utgifter. Økt rentenivå i 2023 medfører at bo-, rente- og strømgiftene er høyere

enn estimert verdi av boligkonsumet, men dette gjelder først og fremst for eierhushold med relativt høy gjeld (se figur 3.3).

Figur 4.2 Utviklingen i medianen for ulike inntektsmål, etter status i boligmarkedet, faste kroner

Note: Denne figuren viser utviklingen i medianen for ulike inntektsmål etter husholdets status i boligmarkedet. Husholdene er inndelt i tre grupper som består av hhv. leietakere og boligeiere med gjeld over/under 1 mill. kroner per forbruksenhet. Husholdets inntekter per forbruksenhet er målt i 1000 kroner, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Antall forbruksenheter i husholdet er basert på EU-skalaen som er definert i boks 4, kapittel 1.8. For å beregne medianen innenfor hver gruppe for ulike inntektsmål blir husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet. Studenthushold er utelatt.

Figur 4.2 viser utviklingen i medianen for våre fire ulike inntektsmål innenfor tre grupper etter status i boligmarkedet. Inntektene er omregnet til faste i 2023 basert på KPI. Personene er rangert etter husholdets inntekt per forbruksenhet, slik at medianen viser den midterste inntekten på individnivå. Medianen er beregnet innenfor tre grupper som består henholdsvis av leietakere, boligeiere med høy gjeld og boligeiere med lav gjeld. For alle de fire inntektsmålene finner vi en tendens som viser at leietakerne typisk har relativt lave inntekter.

Figur A.1 i vedlegg A viser utviklingen i gjennomsnittet for våre fire ulike inntektsmål innenfor tre grupper etter status i boligmarkedet. Forskjellen på figur 4.2 og figur A.1 er at vi henholdsvis benytter gruppespesifikk median og gjennomsnitt som mål på sentraltendens. Gjennomsnittet er mer følsomt overfor endringer i både den øvre og nedre delen av inntektsfordelingen. Vi finner imidlertid at hovedtrekkene i utviklingen er nokså lik enten vi benytter medianen eller gjennomsnittet.

Boligeierne med lav gjeld kommer relativt god ut basert på de tre inntektsmålene som tar hensyn til at disse boligeierne har relativt lave renteutgifter, samt lave avdrag. Som forventet finner vi at boligeiere med lav gjeld kommer relativt godt ut når vi sammenlikner boligutvidet inntekt med inntekt etter skatt. Fratrukk for beregnede avdrag har størst betydning for boligeiere med høy gjeld. Leietakere kommer relativt dårlig ut når vi benytter inntekt etter bo- og renteutgifter som inntektsmål.

Vi finner at medianen for inntekt etter skatt har endret seg relativt lite målt i faste kroner innenfor hver av de tre statusgruppene. I 2021 er det en midlertid økning i gjennomsnittet blant boligeierne, noe som skyldes at 2021 var et år hvor aksjeeierne tok ut relativt mye utbytte fra selskapene. Dette kan ha vært en skattemessig tilpasning til økt utbytteskatt i 2022, men andre forhold kan også ha spilt inn, som for eksempel utdeling av overskudd basert på økte næringssubsidier i forbindelse med pandemien.

Tilsvarende som for inntekt etter skatt viser de tre andre inntektsmålene en relativt flat trend blant leietakere og boligeiere med lav gjeld. For boligeiere med høy gjeld finner vi en betydelig nedgang i disponibel realinntekt fra 2021 til 2023. Dette skyldes hovedsakelig økte renteutgifter.

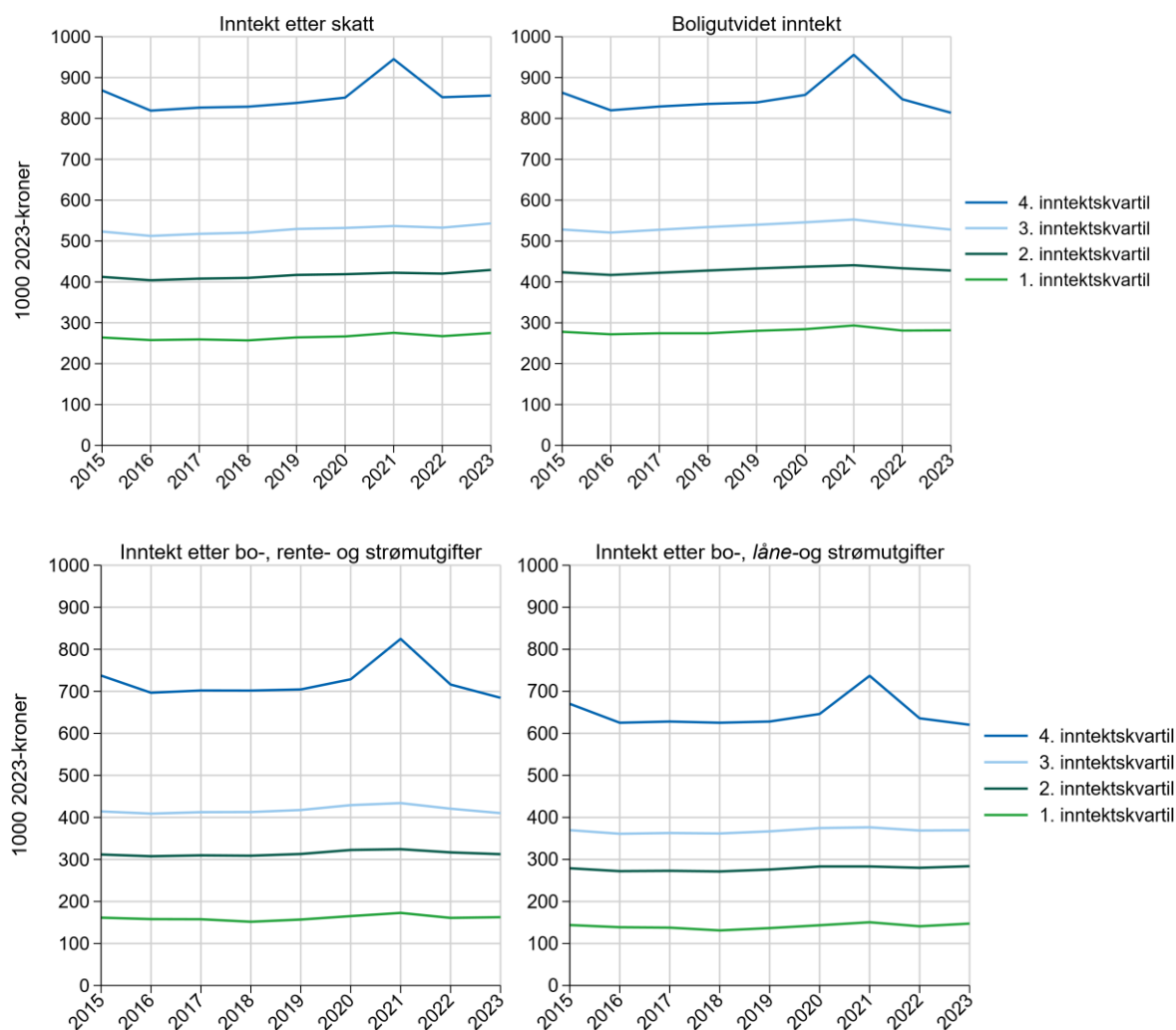
Figur 4.3 viser gjennomsnittlig realinntekt for fire ulike inntektsmål, der gjennomsnitt er beregnet innenfor hver kvartilgruppe i fordelingen av inntekt etter skatt per forbruksenhet.¹³ Vi finner at gjennomsnittlige realinntekter er nokså stabile innenfor 1.-3. kvartilgruppe. Inntekt etter skatt går litt ned i 2016, og så opp 5-6 prosent til 2023. Boligutvidet inntekt og inntekt etter bo-, rente og strømutfgifter synker imidlertid markant i 2022 og 2023 på grunn av økte renteutgifter, spesielt i 3. kvartil. Når vi også inkluderer avdrag som synker med rentenivået (inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter) er nedgangen de siste årene svakere. For alle disse tre inntektsmålene finner vi imidlertid at gjennomsnittet i 1.-3. kvartilgruppe er forholdsvis like i 2023 som i 2015, og ingen endres med mer enn 2 prosent. Mer detaljert statistikk er inkludert i vedlegg B.

Økte utbytter i 2021 påvirker først og fremst inntektsnivået i 4. kvartilgruppe, noe som skyldes at aksjeeierskap hovedsakelig er konsentrert blant hushold i den øvre delen av inntektsfordelingen. Ser vi bort fra utslaget i 2021 viser inntekt etter skatt en stigende trend for 4. kvartilgruppe, mens de øvrige inntektsmålene, som alle inkluderer renteutgifter, viser en markert nedgang på slutten av perioden. Faktisk er realinntekten lavere i 2023 enn alle de andre årene, når vi ser på fjerdedelen av husholdene med høyest inntekt.

Det er husholdene i 3. og 4. kvartilgruppe som blir mest påvirket av økte renteutgifter i 2022 og 2023, samtidig som utsettelsen av avdrag på annuitetslån bidrar til å dempe kostnadsøkningen for disse inntektsgruppene.

For å tolke utviklingen innenfor inntektsgrupper er det verdt å merke seg at kvartilgruppene er svært forskjellig sammensatt på henholdsvis leietakere og boligeiere med lav eller høy gjeld. Figur 4.4 viser sammensetning av husholdene på statusgrupper etter inntektsprosentiler i fordelingen av inntekt etter skatt. Vi finner at leietakerne er overrepresentert i den nedre delen, mens boligeierne er overrepresentert i den øvre delen av inntektsfordelingen. Andelen eiere med høy gjeld er økende som en funksjon av inntekten, mens det motsatte er tilfelle for andelen leietakere. Andelen eiere med lav gjeld er mer jevnt fordelt etter inntektsprosentil, men med en relativt lav andel nederst i fordelingen.

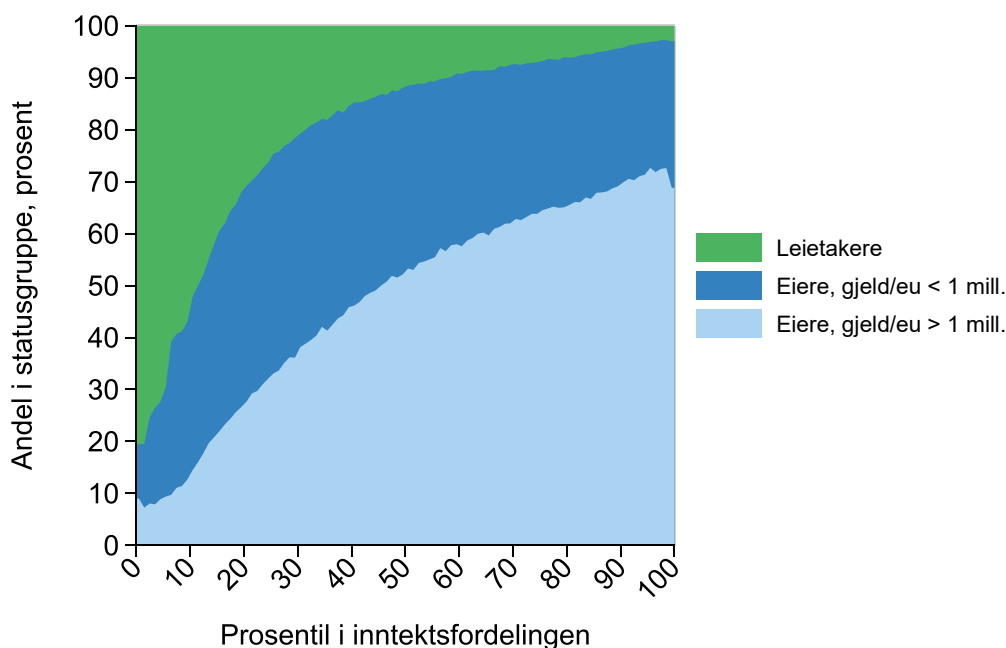
¹³ For å dele inn befolkningen i *kvartilgrupper* rangerer vi husholdene etter deres inntekt etter skatt per forbruksenhet. Deretter deler vi personene i befolkningen inn i fire like store grupper basert på deres husholdsinntekt per forbruksenhet. 1. kvartil er de 25% med lavest inntekt, 2. kvartil er de mellom 25% og 50 %, osv. Fordelingen på kvartilgruppe blir gjort for hvert år, slik at samme hushold kan endre gruppe fra ett år til det neste.

Figur 4.3 Utviklingen i gjennomsnitt for ulike inntektsmål etter kvartilgruppe i fordelingen av inntekt etter skatt, faste kroner

Note: Denne figuren viser gjennomsnittet for fire ulike inntektsmål innenfor fire inntektsgrupper. Husholdenes plassering i kvartilgrupper er bestemt av rangen i fordelingen av husholdenes inntekt etter skatt per forbruksenhet. Inntektene er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer, slik at det er like mange individer i hver kvartilgruppe. Studenthushold er utelatt.

Samlet dokumenterer dette kapittel en moderat, men bred økning i inntekt etter skatt per forbruksenhet over perioden 2015 til 2023. For befolkningen samlet, basert på inntekt etter skatt, finner vi at medianen øker med 4 prosent gjennom perioden. Våre foretrukne inntektsmål derimot, som inkluderer renteutgifter, viser jevnt over en svakere utvikling. For disse inntektsmålene er medianen for hele befolkningen tilnærmet like i 2015 og 2023. Tallene kan tolkes som at kjøpekraften og den materielle velstanden for et typisk hushold verken har forbedret eller forverret seg mellom 2015 og 2023. Den svake utviklingen etter 2015 står i sterk kontrast til utviklingen før 2015, da realinntekten steg markant nesten alle år. For eksempel viser SSBs tabell 05129 at realverdien av median inntekt etter skatt per forbruksenhet steg hele 63 prosent mellom 1996 og 2015, dvs. 2,5 prosent som årlig gjennomsnitt.

Figur 4.4 Sammensetning av husholdene på statusgrupper etter prosentil i fordelingen av inntekt etter skatt, prosent, 2023

Note: Denne figuren viser andelen leietakere og boligeiere med gjeld over/under 1 mill. per forbruksenhet, for hvert prosentil i fordelingen av husholdsinntekt etter skatt per forbruksenhet, i 2023. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Leietakere har typisk fått økt realinntekt etter 2015. Boligeiere med mye gjeld har i gjennomsnitt fått økt realinntekt fra 2015 til 2021, men denne økningen har blitt mer enn reversert fra 2021 til 2023 når vi tar hensyn til økte renteutgifter: for denne gruppen er inntektsnivået lavere i 2023 enn i 2015. Boligeiere med lite gjeld har i gjennomsnitt relativt stabile realinntekter i perioden fra 2015 til 2023.

Over tid har hushold med mye gjeld hatt betydelige inflasjonsgevinster på lånene sine (figur 3.5), som gjør at mange vil komme styrket ut av perioden med høy rente og inflasjon, selv de som verken har hatt realinntektsoppgang eller nedbetalt gjeld (nominelt).

Det er særlig hushold i den midtre og øvre delen av inntektsfordelingen som har høy gjeld og som derfor har opplevd størst økning i rentekostnader. Dette ser vi av figurene A.3, A.4 og A.5 i vedlegg A, som beskriver hvordan gjeld samvarierer med inntekt. I bunnen av inntektsfordelingen er det derimot mange leietakere. Vi finner derfor at inntektsutviklingen etter 2021, når vi tar hensyn til rentekostnader, har vært relativt svak i den midtre og øvre delen av inntektsfordelingen.

Vedlegg B diskuterer inntektsutviklingen for ulike grupper av befolkningen og viser at ulike grupper av leietakere har fått vesentlig høyere realinntekt mellom 2015 og 2023. Blant boligeierne er det små endringer i de fleste gruppene når vi sammenligner 2015 med 2023.

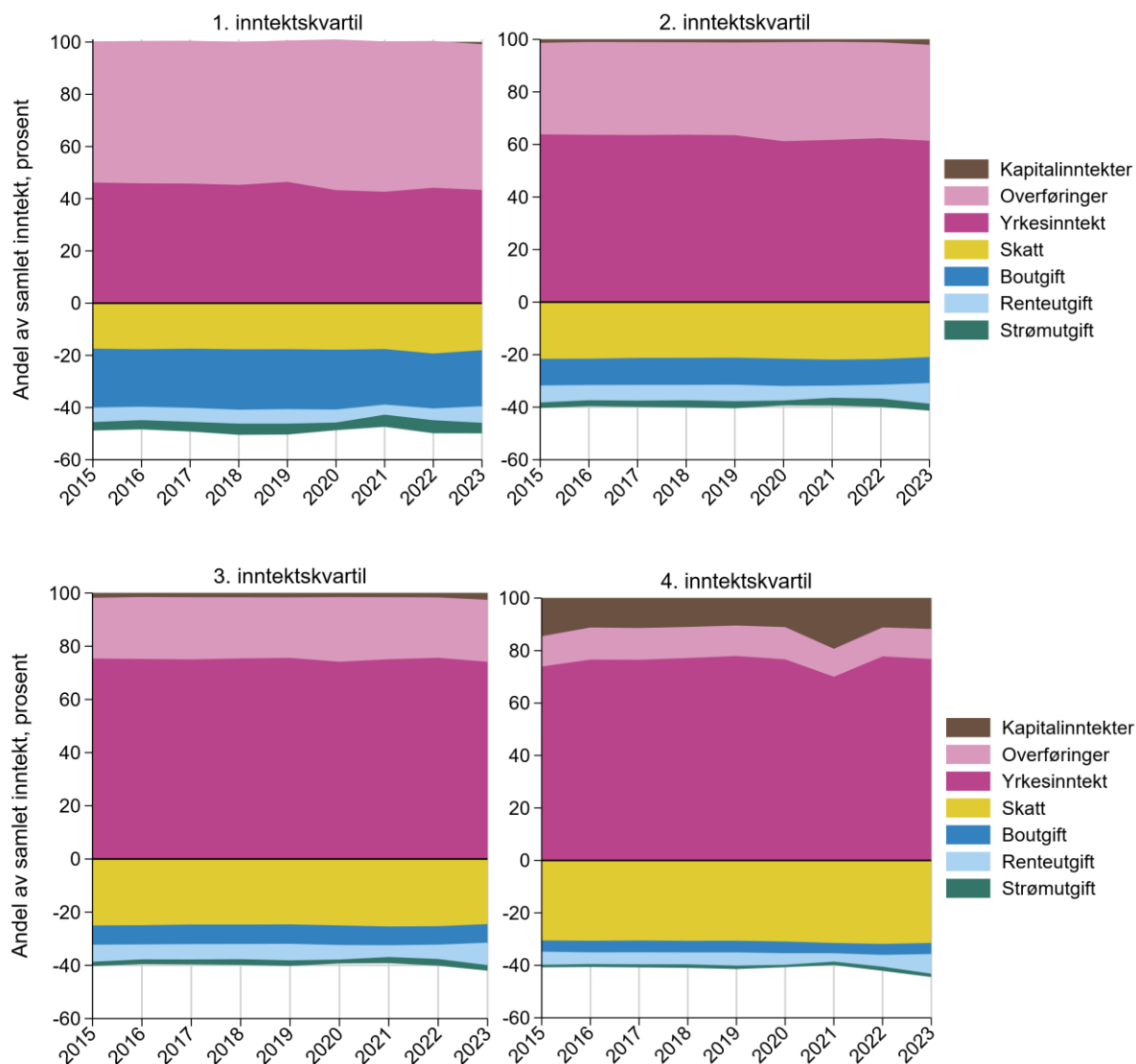
4.3. Endringer i sammensetningen av inntektene

Vi vil nå se nærmere på sammensetningen av inntektene blant hushold som befinner seg i ulike deler av inntektsfordelingen.

Inntekter som rapporteres i registerdata kan deles inn i følgende komponenter etter inntektskilde: Yrkesinntekter, kapitalinntekter og kontantoverføringer som til sammen utgjør samlet inntekt eller husholdets bruttoinntekt. Direkte skatter blir trukket fra for å komme fram til inntekt etter skatt som et mål på disponibel inntekt.

Vi vil nå undersøke om sammensetningen av inntektene har endret seg de senere årene, og hvordan slike endringer eventuelt påvirker ulike inntektsgrupper. Figur 4.5 viser sammensetningen av inntekter og utgifter innenfor kvartilgrupper basert på årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet. Det er 25 prosent av personene i befolkningen som er plassert i hver kvartilgruppe. Inntektene er standardisert i forhold til gjennomsnittlig samlet inntekt innenfor hver kvartilgruppe, slik at komponentene som inngår i samlet inntekt summerer seg til 100 prosent.

Figur 4.5 Utviklingen i inntekter og utgifter som andel av samlet inntekt, gjennomsnitt innenfor kvartilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt, prosent

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlige inntekter og utgifter per forbruksenhet, relativt til gjennomsnittlig samlet inntekt, for hushold i hver kvartilgruppe. Husholdets plassering i kvartilgruppe er bestemt av rangen i fordelingen av inntekt etter skatt per forbruksenhet. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

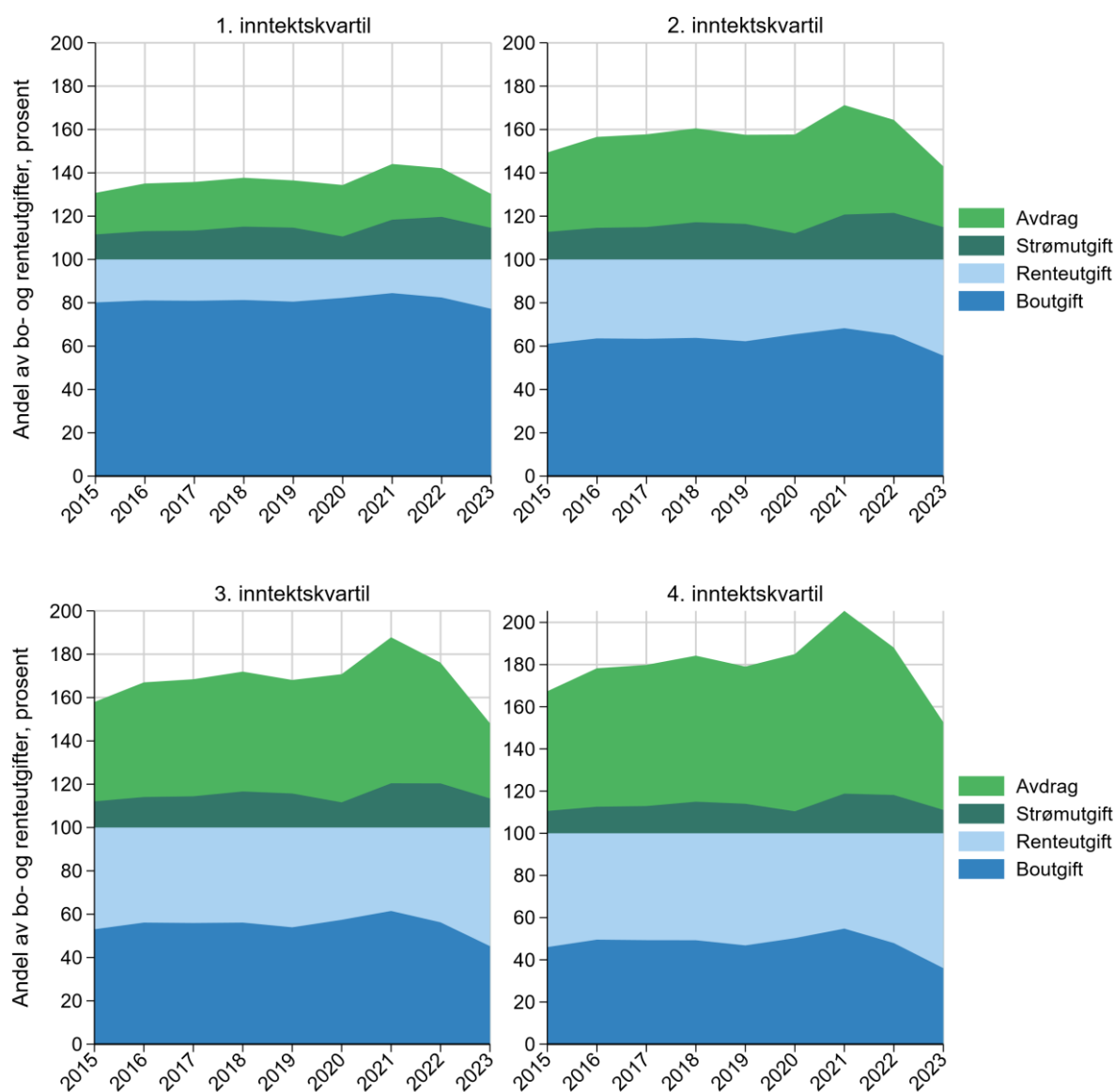
Vi finner at yrkesinntekter utgjør en relativt lav inntektsandel i 1. kvartilgruppe. Denne inntektsgruppen med lav samlet inntekt mottar en betydelig andel av inntektene i form av offentlige kontantoverføringer. Overføringsandelen har økt fra 53,9 prosent i 2015 til 55,4 prosent i 2023. Overføringenes inntektsandel avtar med samlet inntekt, slik at overføringsandelen er lavest i 4. kvartilgruppe. Inntektsandelen til yrkesinntektene er relativt høye over medianen, dvs. i 3. og 4. kvartilgruppe.

Det er først og fremst hushold i 4. kvartilgruppe som mottar kapitalinntekter. Som diskutert i kapittel 4.1 undervurderer inntekt etter skatt størrelsen på kapitalinntektene, særlig blant kapitaleiere med høy formue (Aaberge mfl., 2021). Figuren viser at økningen i utbetalt utbytte i 2021 medfører en økt andel for kapitalinntekter i 4. kvartilgruppe.

Skatter som andel av samlet inntekt øker med inntekten, slik at andelen er lavest i 1. inntektskvartil. Gitt at kapitalinntektene er undervurdert, særlig i toppen av inntektsfordelingen, blir imidlertid skatteandelen overvurdert i 4. inntektskvartil (Aaberge mfl., 2021).

Rente-, bo- og strømutfgifter utgjør en relativt høy inntektsandel i 1. kvartilgruppe. Dette samsvarer med at boligrelatert forbruk kan forstås som et nødvendighetsgode med uelastisk etterspørsel. Det er en tendens til at inntektsandelen til boutgiftene og strømutfgiftene avtar med samlet inntekt. Inntektsandelen til renteutgiftene er relativt høy i den midtre delen av inntektsfordelingen.

Figur 4.6 Utviklingen i boligrelaterte utgifter som andel av bo- og renteutgifter, gjennomsnitt innenfor kvartilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt, prosent

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlige boligrelaterte utgifter per forbruksenhet, relativt til gjennomsnittlig bo- og renteutgift, for hushold i hver kvartilgruppe. Husholdets plassering i kvartilgruppe er bestemt av rangen i fordelingen av inntekt etter skatt per forbruksenhet. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

I figur 4.6 er de boligrelaterte utgiftene normert i forhold til gjennomsnittlig rente- og boutgift innenfor hver kvartilgruppe, slik at de to komponentene - renteutgifter og boutgifter - summerer seg til 100 prosent.

I 1. kvartilgruppe utgjør boutgifter en relativt stor andel, noe som har sammenheng med at mange hushold med lav inntekt er leietakere. Renteutgifter utgjør en økende utgiftsandel for kvartilgrupper med høyere inntekt. Dette har sammenheng med tendensen til at andelen leietakere er avtakende og andelen boligeiere som har høy gjeld er økende som en funksjon av inntekten (se figur 4.4).

Vi finner at andelen som strømutgiftene utgjør av bo- og renteutgiftene, varierer relativt lite mellom inntektskvartiler. Alle inntektsgruppene opplevde økte strømutgifter i 2021 og 2022, men strømutgiftene utgjør fortsatt en relativt beskjeden andel av rente- og boutgiftene.

I likhet med renteutgiftene utgjør estimerte betalte avdrag en økende utgiftsandel for kvartilgrupper med høyere inntekt. Dette skyldes at gjennomsnittlig gjeld per forbruksenhet øker med inntekten. I de senere årene ser vi effekten av reduserte avdrag på annuitetslån som har motvirket renteøkningen slik at de totale lånekostnadene har økt mindre enn renteutgiftene.

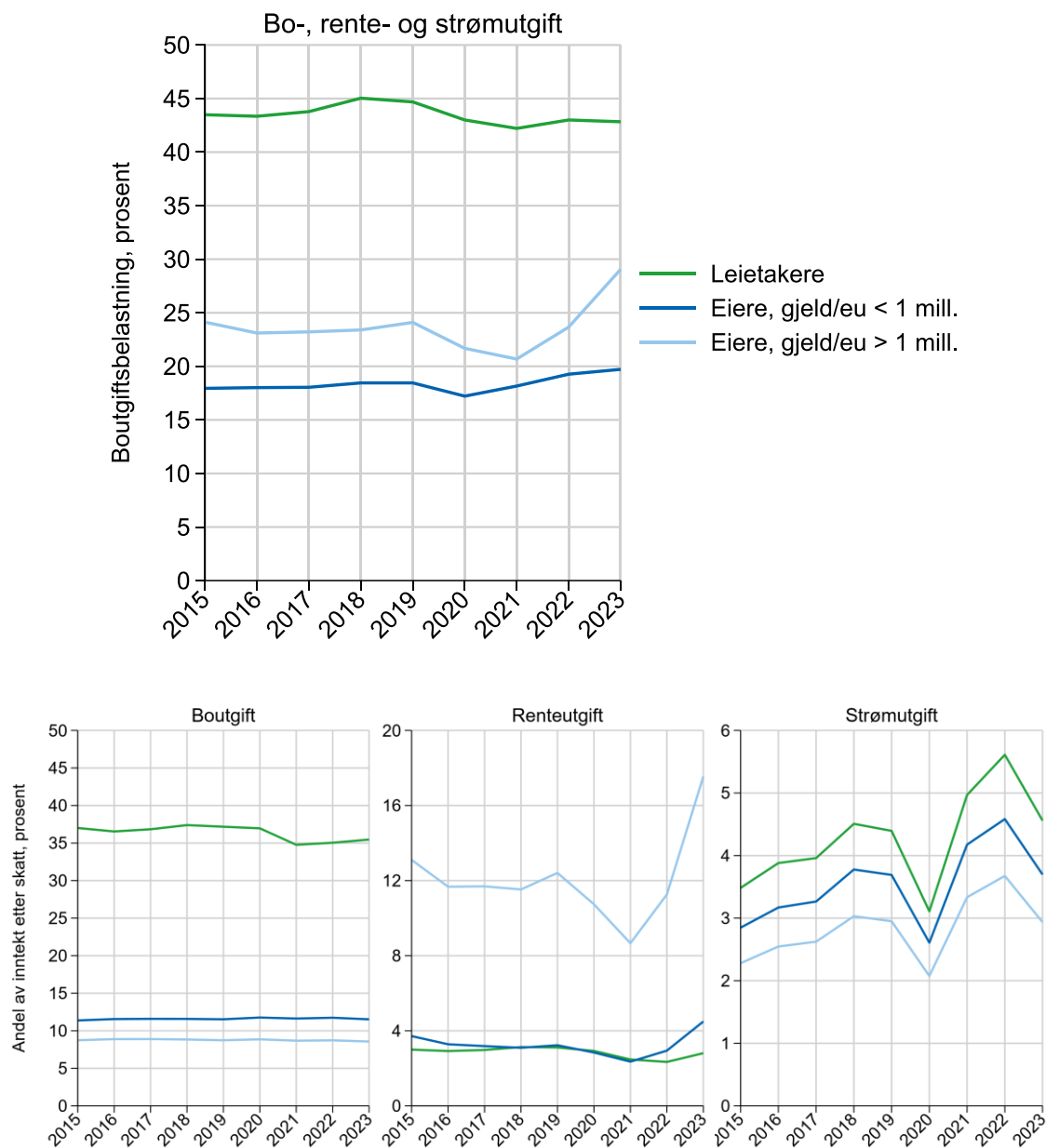
4.4. Endringer i budsjettandeler for boligrelaterte utgifter

Engels lov refererer til et empirisk funn som indikerer at inntektsandelen som brukes på matvarer avtar med økende inntekt. På bakgrunn av dette foreslår Engel (1857) at andelen av budsjettet som brukes på matvarer kan benyttes som et mål på materiell levestandard. Mer generelt kan man betrakte budsjettandeler brukt på ulike nødvendighetsgoder som et mål på materiell levestandard. I den grad boligrelaterte utgifter representerer utgifter til nødvendig konsum, er det relevant å se nærmere på budsjettandelene som de boligrelaterte utgiftene utgjør målt i prosent av inntekt etter skatt. Liknende beregninger er gjennomført av Støren (2025), der slike budsjettandeler blir omtalt som mål på boutgiftsbelastningen til ulike grupper av hushold.¹⁴

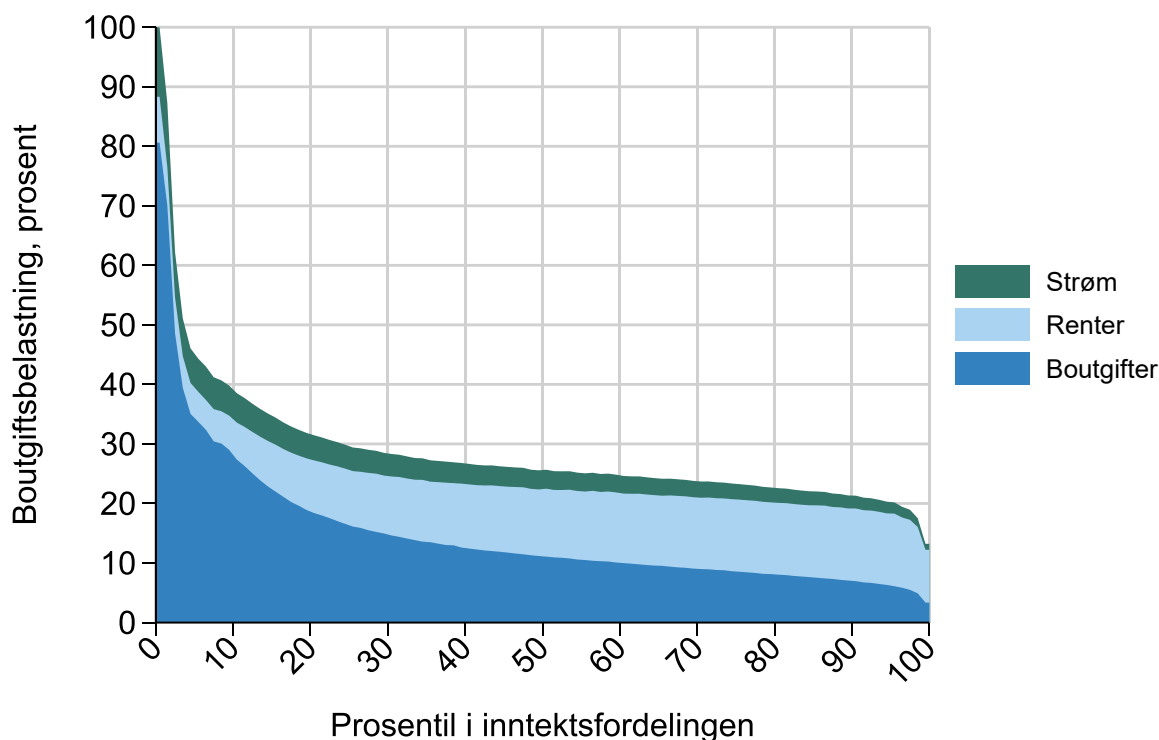
Figur 4.7 viser utviklingen i gjennomsnittlige inntektsandeler for boligrelaterte utgifter blant henholdsvis leietakere og boligeiere med lav eller høy gjeld. Når vi splitter de boligrelaterte utgiftene i boutgifter, renteutgifter og strømutgifter, observerer vi relativt høye renteutgifter i 2022 og 2023, lave strømutgifter i 2020 og høye strømutgifter i 2021 - 2023. Boutgiftene har vært mer stabile som andel av inntekt etter skatt. Leietakerne har en relativt høy boutgiftsbelastning totalt sett, noe skyldes at betalt husleie og strømutgifter utgjør større inntektsandeler. Boligeiere med høy gjeld bruker en større inntektsandel på renteutgifter sammenliknet med leietakere og boligeiere med lav gjeld. Denne renteutgiftsandelen har økt betydelig fra 2021 til 2023.

Til tross for økte renteutgifter i de senere årene er det leietakerne som har den høyeste boutgiftsbelastningen totalt sett. I 2023 er gjennomsnittlig inntektsandel for boligrelaterte utgifter om lag 43 prosent blant leietakere, mens den er 29 prosent blant boligeiere med høy gjeld. Dette utgjør en forskjell på 14 prosentpoeng.

¹⁴ Støren (2025) er basert på data fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC. Se <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/bolig-og-boforhold/artikler/det-er-blitt-mye-dyrere-a-bo>.

Figur 4.7 Utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, etter status i boligmarkedet, prosent

Note: Denne figuren viser utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, samt de ulike boligrelaterte utgiftene, blant hushold som er hhv. leietakere og boligeiere med gjeld over/under 1 mill. Boutgiftsbelastningen er beregnet som bo-, rente- og strømutfgift (se boks 6) som andel av inntekt etter skatt, begrenset til 0-100 prosent for hvert hushold. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

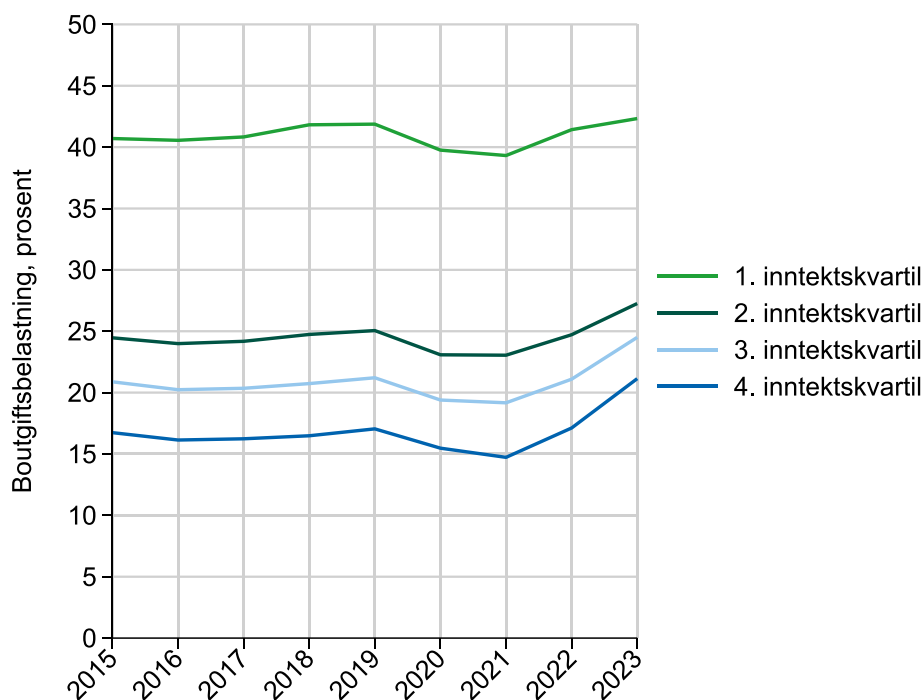
Figur 4.8 Gjennomsnittlig boutgiftsbelastning etter prosentil i fordelingen av inntekt etter skatt, prosent, 2023

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig boutgiftsbelastning fordelt på de boligrelaterte utgiftene, etter prosentil i fordelingen av husholdsinntekt etter skatt per forbruksenhet, i 2023. Boutgiftsbelastningen er beregnet som bo-, rente- og strømutfgift (se boks 6) som andel av inntekt etter skatt, begrenset til 0-100 prosent for hvert hushold. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

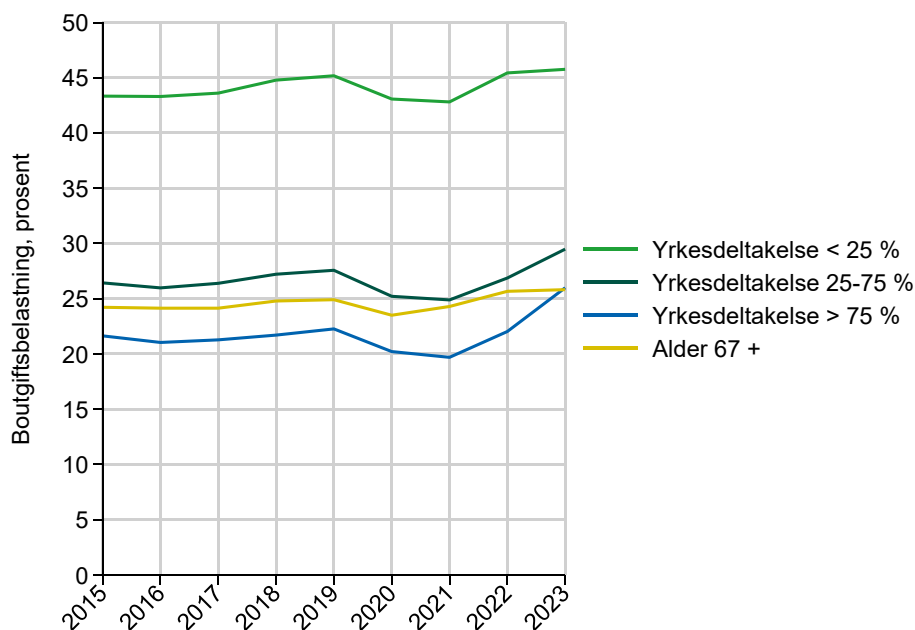
Figur 4.8 viser sammensetningen av inntektsandeler for boligrelaterte utgifter etter inntektsprosentiler i fordelingen av inntekt etter skatt. I samsvar med Engels lov for nødvendighetsgoder finner vi at utgiftsbelastningen avtar med inntekten. Dette gjelder særlig for boutgiftene, noe som har sammenheng med at andelen leietakere avtar med inntekten, som vist i figur 4.4. Dessuten har det sammenheng med at boligeierne har relativt lave boutgifter, som vist i figur 4.7.

Renteutgiftene utgjør en inntektsandel som øker med inntekten. Dette har først og fremst sammenheng med at andelen eiere med høy gjeld øker med inntekten. Rentebelastningen blant boligeiere varierer relativt lite med inntektsprosentil, bortsett fra i bunnen og toppen av fordelingen. Boligeiere i bunnen (toppen) av fordelingen har relativt høy (lav) rentebelastning, målt ved renteutgifter som andel av inntekt etter skatt.

Figur 4.9 viser utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning innenfor hver av de fire kvartilgruppene i fordelingen av inntekt etter skatt. Boutgiftsbelastningen er særskilt høy i 1. kvartilgruppe, og er ellers avtakende for grupper med høyere inntekt. Etter 2021 har de boligrelaterte budsjettandelene økt relativt mye i de høyere kvartilgruppene, men disse inntektsgruppene har fortsatt vesentlig lavere boutgiftsbelastning sammenliknet med 1. kvartilgruppe. Siden mange hushold i 1. inntektskvartil er leietakere, har boutgiftsbelastningen til denne gruppen i begrenset grad blitt påvirket av renteøkningen i de senere årene.

Figur 4.9 Utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, etter inntektskvartil, prosent

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig boutgiftsbelastning etter husholds inntektskvartil. Husholdets plassering i kvartilgruppe er bestemt av rangen i fordelingen av inntekt etter skatt per forbruksenhet. Boutgiftsbelastningen er beregnet som samlet bo-, rente- og strømutfgifter (se boks 6) som andel av inntekt etter skatt, begrenset til 0-100 prosent for hvert hushold. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Figur 4.10 Utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, etter graden av yrkesdeltakelse, prosent

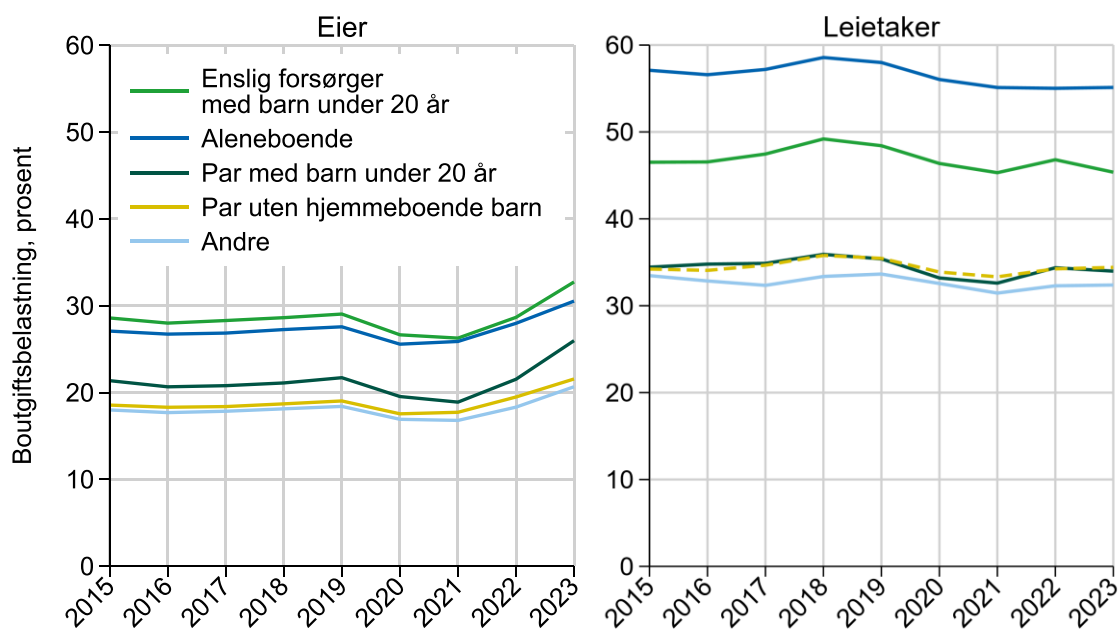
Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig boutgiftsbelastning for ulike typer hushold etter graden av yrkesdeltakelse. Yrkesdeltakelse er beregnet som gjennomsnittlig stillingsprosent gjennom året. For ikke-enslige hushold beregnes gjennomsnittene blant de to personene i husholdet som har barn i husholdet, ev. høyest inntekt om de ikke har barn. Stillingsprosent er oppgitt i A-meldingen for arbeidstakere, og er beregnet på bakgrunn av næringsinntekten for næringsdrivende. Boutgiftsbelastningen er beregnet som samlet bo-, rente- og strømutfgifter (se boks 6) som andel av inntekt etter skatt, begrenset til 0-100 prosent for hvert hushold. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Figur 4.10 viser utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning innenfor grupper med forskjellig yrkesdeltakelse i arbeidsmarkedet. Personer over 67 år er skilt ut som en egen gruppe som hovedsakelig omfatter alderspensjonister med lav yrkesdeltakelse. Graden av yrkesdeltakelse blir definert ved (gjennomsnittlig) stillingsprosent for voksne personer i husholdet. Vi skiller mellom familier som har hhv. høy, middels eller lav yrkesdeltakelse, der vi benytter grenseverdier på hhv. 25 og 75 prosent yrkesdeltakelse for å skille mellom de tre gruppene.

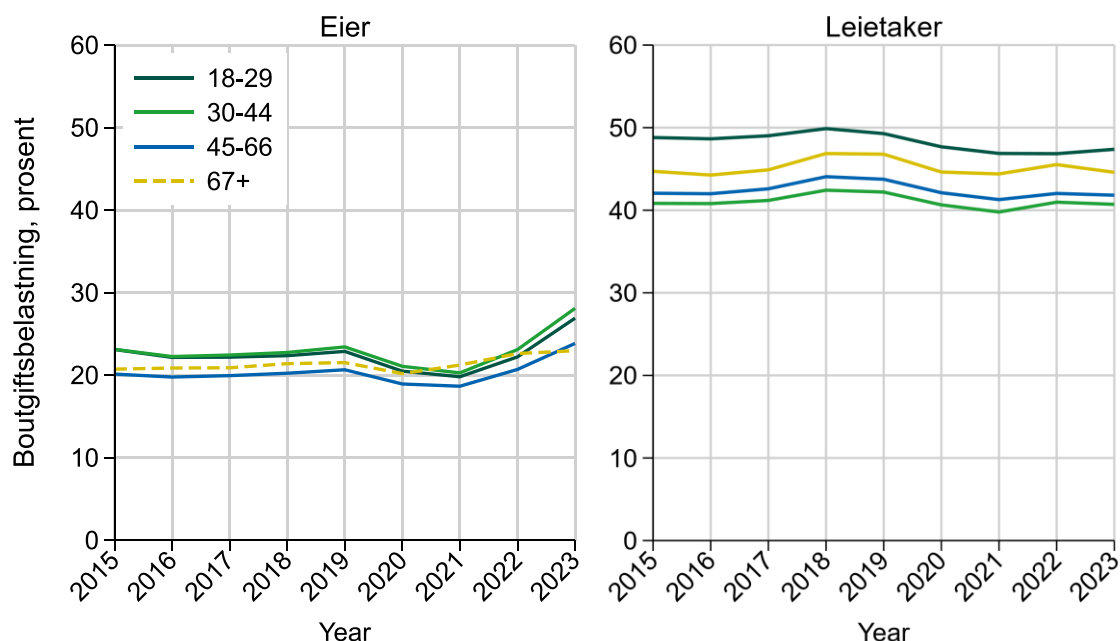
Figur 4.10 viser at gruppen med lav yrkesdeltakelse har vesentlig høyere boutgiftsbelastning enn de øvrige gruppene. Lav yrkesdeltakelse er ofte assosiert med lav inntekt, leietakerstatus og høye boutgifter i forhold til inntekten. Gruppene med middels eller høy yrkesdeltakelse blir i større grad påvirket av renteøkningen etter 2021. Pensjonister har i gjennomsnitt nedbetalt mesteparten av boliglånet, mens hushold med lav yrkesdeltakelse vanligvis ikke får innvilget noe boliglån. Derfor blir de to sistnevnte gruppene i mindre grad påvirket av renteøkningen.

Figur 4.11 viser utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning etter husholdstype blant hhv. boligeiere og leietakere. Vi finner at aleneboende leietakere og enslige leietakere med barn skiller seg ut som de to gruppene med høy boutgiftsbelastning. Blant boligeiere er det også aleneboende og enslige forsørgere som har høyest gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, men det er relativt beskjedne forskjeller mellom boligeiere etter husholdstype. Renteøkningen etter 2021 har i størst grad påvirket boligeierhushold med barn under 20 år, noe som skyldes at disse familiene i gjennomsnitt har relativt høyt boliglån.

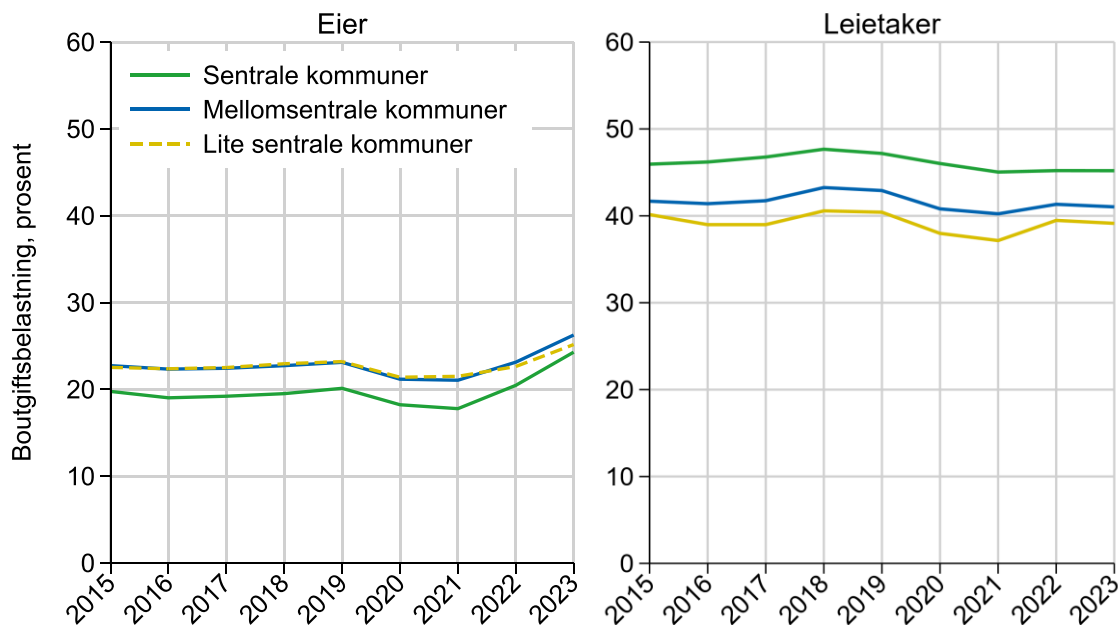
Figur 4.11 Utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, etter husholdstype og eierstatus, prosent

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig boutgiftsbelastning blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, etter husholdstype. Boutgiftsbelastningen er beregnet som samlet bo-, rente- og strømutfgift (se boks 6) som andel av inntekt etter skatt, begrenset til 0-100 prosent for hvert hushold. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Figur 4.12 Utviklingen i gjennomsnittlig utgiftsbelastning, etter hovedinntektstakers alder og husholdets eierstatus, prosent

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig boutgiftsbelastning blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, etter alderen til den i husholdet med høyest inntekt (i.e. hovedinntektstakeren). Boutgiftsbelastningen er beregnet som samlet bo-, rente- og strømavgift (se boks 6) som andel av inntekt etter skatt, begrenset til 0-100 prosent for hvert hushold. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Figur 4.13 Utviklingen i gjennomsnittlig utgiftsbelastning, etter bokommunens sentralitet og husholdets eierstatus, prosent

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig boutgiftsbelastning blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, etter bokommunens sentralitet. Sentralitetet baseres på nærhet til arbeidsplasser og servicefunksjoner (i.e. sentralitetsindeksen, se Høydal, 2020). Boutgiftsbelastningen er beregnet som samlet bo-, rente- og strømavgift (se boks 6) som andel av inntekt etter skatt, begrenset til 0-100 prosent for hvert hushold. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Figur 4.12 viser utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning blant hhv. boligeiere og leietakere etter alder for husholdets hovedinntektstaker. Blant leietakere finner vi en tendens til at yngre aldersgrupper i gjennomsnitt har høyere utgiftsbelastning over tid. Forskjellen i gjennomsnittlig

utgiftsbelastning mellom aldersgruppene er relativt små blant boligeierne. Boligeierne har i gjennomsnitt en lavere utgiftsbelastning enn leietakerne, selv om det fra 2021 til 2023 skjedde en økning i utgiftsbelastningen til boligeiere i yrkesaktiv alder.

Figur 4.13 viser utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning blant hhv. boligeiere og leietakere etter kommunens sentralitet. Blant leietakerne er boutgiftsbelastningen høyest i de mest sentrale kommunene, mens det motsatte er tilfellet blant boligeiere. Relativt lav boutgiftsbelastning blant eiere i sentrale kommuner kan ha sammenheng med at disse eierne har relativt høye inntekter i gjennomsnitt.

4.5. Andeler av befolkningen med sjokk i realinntektene

Så langt viser de empiriske resultatene at mange befolkningsgrupper har opprettholdt sin realinntekt i de senere årene med økt inflasjon og rentenivå. Det betyr at inntektsutviklingen nominelt sett har vært tilstrekkelig for å kompensere for økningen i levekostnader. Denne konklusjonen gjelder imidlertid ikke for et betydelig antall boligeiere med høy gjeld. Disse boligeierne har opplevd realinntektsnedgang når vi tar hensyn til at økte renteutgifter bidrar til å redusere den disponible inntekten. I gjennomsnitt har de negativt påvirkede gruppene en relativt høy inntekt og lav boutgiftsbelastning i utgangspunktet. Hushold med lav inntekt er ofte leietakere, og disse husholdene har i mindre grad blitt rammet av renteøkningen.

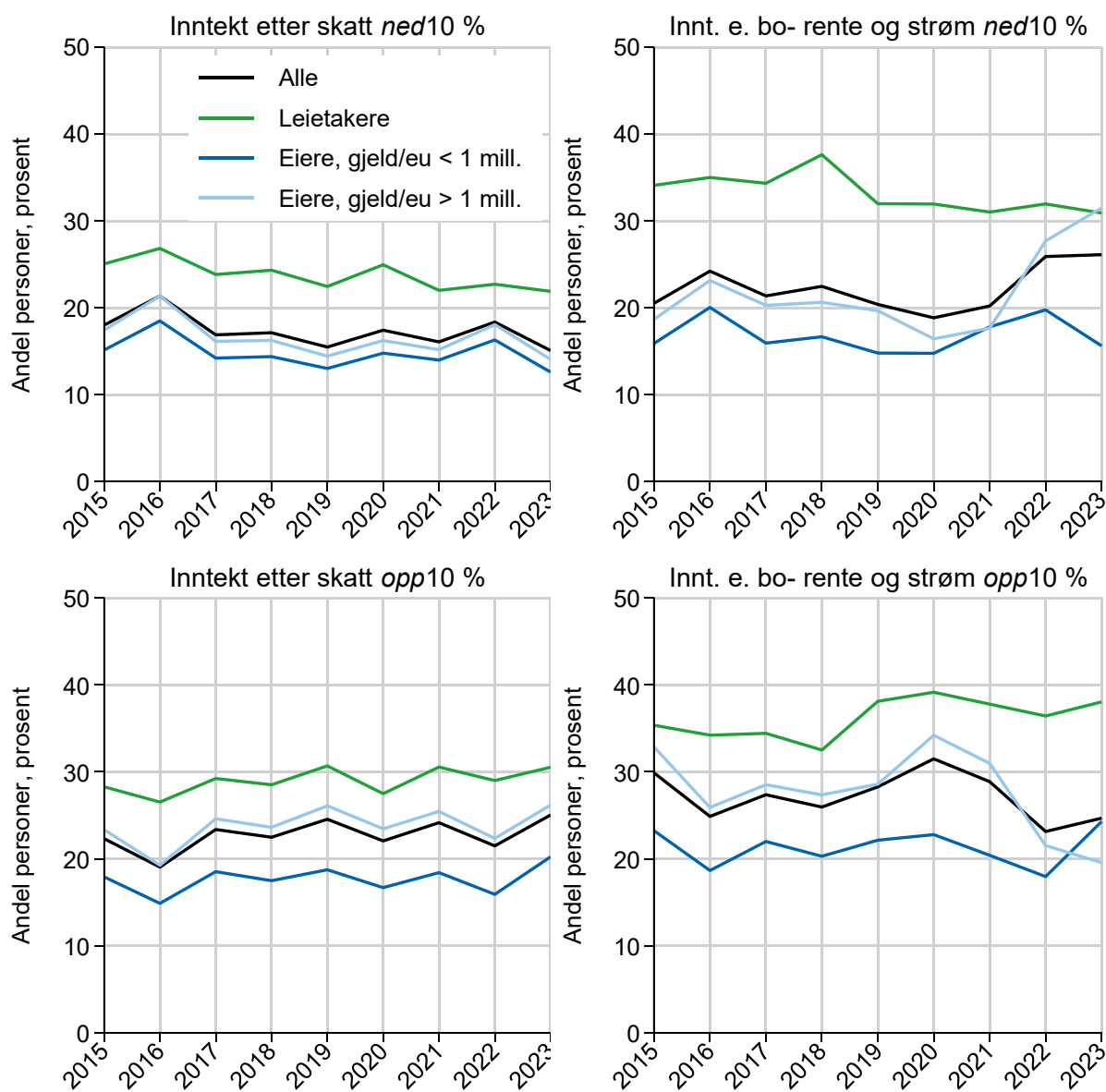
Utviklingen i gjennomsnitt viser ikke spredningen mellom hushold med hensyn til hvordan realinntektene har utviklet seg. Et relativt stabilt gjennomsnitt kan skjule endringer i spredningen, og det kan skjule betydelige omrokeringer av husholdenes plassering i inntektsfordelingen. Det kan bety at noen hushold opplever betydelig økning, mens andre hushold opplever betydelig reduksjon i realinntekten fra ett år til det neste. For å undersøke dette benytter vi en terskelverdi på 10 prosent nedgang i realinntekten per forbruksenhet mellom påfølgende kalenderår. Vi ser på andelen personer som tilhører hushold med betydelig realinntektsnedgang, og vi sammenlikner dette med andelen personer som tilhører hushold med en betydelig økning i realinntekten på over 10 prosent.

Figur 4.14 viser utviklingen i andelen hushold med betydelig reduksjon eller økning i realinntekten fra ett år til det neste. Som inntektsmål benytter vi henholdsvis inntekt etter skatt og inntekt etter bo-, rente-, og strømutfgifter per forbruksenhet. Vi finner at risikoen for en betydelig inntektsnedgang er størst blant leietakere, samtidig som leietakere også har høy hyppighet av betydelige økning i realinntekten. Dette viser en tendens til at leietakerne har mindre stabile inntekter over tid. Det er boligeiere med lav gjeld som typisk har de mest stabile inntektene.

Basert på inntekt etter skatt finner vi at andelen med betydelig realinntektsnedgang fra ett år til det neste er tilnærmet uendret over tid. Dette gjelder imidlertid ikke for inntekt etter bo-, rente og strømutfgifter, der vi ser en økning i andelen med betydelig realinntektsnedgang fra 2021 til 2023. Denne økningen er drevet av økte renteutgifter som først og fremst påvirker boligeiere med høy gjeld. Tilsvarende er det i samme periode en reduksjon i andelen med betydelig realinntektsøkning blant boligeiere med høy gjeld.

I figur 4.14 er det relativt mange personer som får vesentlig endret husholdsinntekt fra ett år til det neste. Mange av endringene kommer *ikke* av endret personinntekt som for eksempel endret lønn, men av endringer i husholdstilørighet. Husholdsinntekten per forbruksenhet vil typisk endre seg når personer flytter sammen, skiller lag eller får barn. For eksempel vil antallet forbruksenheter i husholdets øke når man får barn (se boks 4 i kapittel 1.8), fordi forbruksbehovet øker. Figur A.2 i vedlegg A viser tilsvarende figur når utvalget er begrenset til hushold som forblir uendret fra ett år til det neste. Andelen med vesentlig inntektsnedgang er da 10 - 15 prosent, bortsett fra boligeiere med høy gjeld der ca. 20 prosent opplevde en vesentlig nedgang i 2022 og 2023.

Figur 4.14 Utviklingen i andelen hushold med betydelig reduksjon eller økning i disponibel inntekt fra ett år til det neste, etter status i boligmarkedet, prosent

Note: Figuren viser andelen personer der husholdsinntekten i faste kroner per forbruksenhet er redusert/økt minst 10 % mellom forhenstående og inneværende år. Bosatte i studenthushold er utelatt.

5. Utviklingen i indikatorer for fattigdom

En bekymring er om hushold i den lavere delen av inntektsfordelingen har kommet relativt dårlig ut de senere årene med høy inflasjon. I dette kapitlet benytter vi ulike indikatorer for lavinntekt og fattigdom til å studere utviklingen over tid.

5.1. Definisjon og måling av fattigdom

For å måle fattigdom benytter vi tilsvarende begreper og metoder som i Langørgen mfl. (2024). Målingen av fattigdom bygger hovedsakelig på anbefalingene til Atkinson, Marlier og Nolan (2004) samt UNECE (2017). For å beregne andelen personer i befolkningen som har lav inntekt, benytter vi tilnærmet samme framgangsmåte som EUROSTAT.¹⁵ Det er utarbeidet retningslinjer for standardiserte beregninger som skal sikre høy grad av transparens og sammenliknbarhet på tvers av land og over tid. I praksis benytter man et sett av operasjonelle definisjoner som beskriver hvordan beregningene skal utføres:

- *Inntektsmål*: Disponibel inntekt blir benyttet som et mål på materiell levestandard.
- *Økonomisk enhet*: Husholdet benyttes som økonomisk enhet. Det antas at den samlede inntekten blir delt likt innad i husholdet, slik at medlemmene oppnår samme materielle levestandard. For å gjøre inntekten sammenliknbar på tvers av hushold blir inntekten målt per forbruksenhet i husholdet.
- *Måleperiode*: Inntekten kan enten måles årlig eller over en periode på flere år.
- *Populasjon*: Beregningene blir gjort innenfor en gitt nasjonal populasjon. Enkelte grupper, som for eksempel studenter, kan bli utelatt.
- *Lavinntektsgrense*: Personene blir rangert etter inntekt per forbruksenhet for husholdet som de tilhører. Lavinntektsgrensen settes lik 60 prosent av medianinntekten.
- *Andelen med lav inntekt*: Forholdet mellom antall personer med inntekt under lavinntektsgrensen og antall personer i populasjonen.

Denne metoden gir oss et inntektsbasert fattigdomsmål som er avledet fra en relativ og ikke en absolutt lavinntektsgrense.¹⁶ Et alternativ til den relative lavinntektsgrensen er å benytte en absolutt fattigdomsgrense. Basert på antatte forbruksbehov kan man definere en absolutt fattigdomsgrense som et gitt, inflasjonsjustert kronebeløp som er tilstrekkelig for å unngå fattigdom (Borgeraas, 2017; Eika, 2024).

Standardmetoden for måling av hushold med lav inntekt som vi benytter, er relativ langs flere av dimensjonene. For det første er fattigdomsmålet relativt i forhold til en gitt opptjeningsperiode for inntekt. For det andre er fattigdomsmålet relativt i forhold til en referansegruppe, som er gitt ved populasjonen i opptjeningsperioden innenfor en gitt nasjonalstat. For det tredje er fattigdomsmålet basert på en lavinntektsgrense som er definert relativt til medianinntekten innenfor referansegruppen. Dersom inntektsveksten til husholdet er lavere (høyere) enn veksten i medianinntekten, kan et hushold med inntekt like over (under) lavinntektsgrensen ende opp i en posisjon under (over) lavinntektsgrensen.

Standardmetoden benytter inntekt etter skatt som mål på inntekt. Langørgen mfl. (2024) viser imidlertid at målingen av andelen fattige kan være sensitivt overfor hvilket inntektsmål som blir

¹⁵ Se https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate.

¹⁶ For enkelhets skyld vil vi benytte «fattigdomsmål» og «lavinntektsmål» som synonymer. Dette bør imidlertid tolkes innenfor konteksten, slik at fattigdomsmålet i noen sammenhenger kan forstås som en innsnevring av lavinntektsmålet. I den internasjonale litteraturen brukes begrepet «at-risk-of poverty» (AROP) som betegnelse på hushold med lav inntekt: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate.

benyttet. Med andre ord er fattigdomsmålet også relativt til det inntektsmålet som utgjør grunnlaget for å sammenlikne økonomiske ressurser på tvers av hushold.

For å studere bidraget fra ulike inntektsgrunnlag, vil vi presentere resultater for andelen fattige basert på følgende inntektsmål:

1. Inntekt etter skatt
2. Inntekt etter bo-, rente og strømudgifter
3. inntekt etter bo-, låne og strømudgifter
4. Boligutvidet inntekt

Disse inntektsmålene er forklart nærmere i kapittel 4.1.

De inntektsbaserte fattigdomsmålene vil kunne inkludere personer med høy formue. Som et supplement er det av interesse å se på grupper i befolkningen som både har lav inntekt og lav formue. For hushold med lav inntekt og høy formue er det vanligvis mulig for husholdet å finansiere et høyt konsum ved å bruke av oppsparte finansielle midler eller gjennom låneopptak. Det kan synes rimelig at slike hushold blir utelatt fra definisjonen av hvem som er fattige.

Data for formue er basert på de personlige skattemeldingene, og blir rapportert inn for å kunne fastsette grunnlaget for formuesskatt. Skattegrunnlaget er i prinsippet basert på markedsverdien av finansobjekter, boliger, næringseiendom og annen realkapital. Brutto finansformuen består hovedsakelig av bankinnskudd, aksjer og verdipapirer. Nettoformuen inkluderer i tillegg estimert markedsverdi av bolig, eiendom og annen realkapital, og trekker fra gjeld. Nøyaktigheten av verdsettingen varierer mellom ulike typer formuesobjekter.

Langørgen mfl. (2024) beregner formuen per forbruksenhet i husholdet, slik at personer i samme hushold blir tilordnet samme rang i fordelingen av formue. Formuen blir målt på slutten av opptjeningsperioden for inntekt. De foreslår følgende kriterier for hvem som har lav formue:

- Brutto finansformuen er mindre enn medianen i fordelingen av brutto finansformue
- Nettoformuen er mindre enn medianen i fordelingen av nettoformue

Hvis det er brudd på én eller begge betingelser havner husholdet i kategorien med høy formue. Kriteriene benyttes til å identifisere hvilke hushold som har både lav inntekt og lav formue. I praksis betyr det at hushold som har lav inntekt, men høy formue, blir utelatt i den justerte indikatoren for fattigdom. Dermed blir de fattige definert som en delmengde av personene som har lav inntekt for et gitt inntektsmål. En person må tilhøre et hushold som har lav inntekt, lav brutto finansformue og lav nettoformue for å bli regnet som fattig.

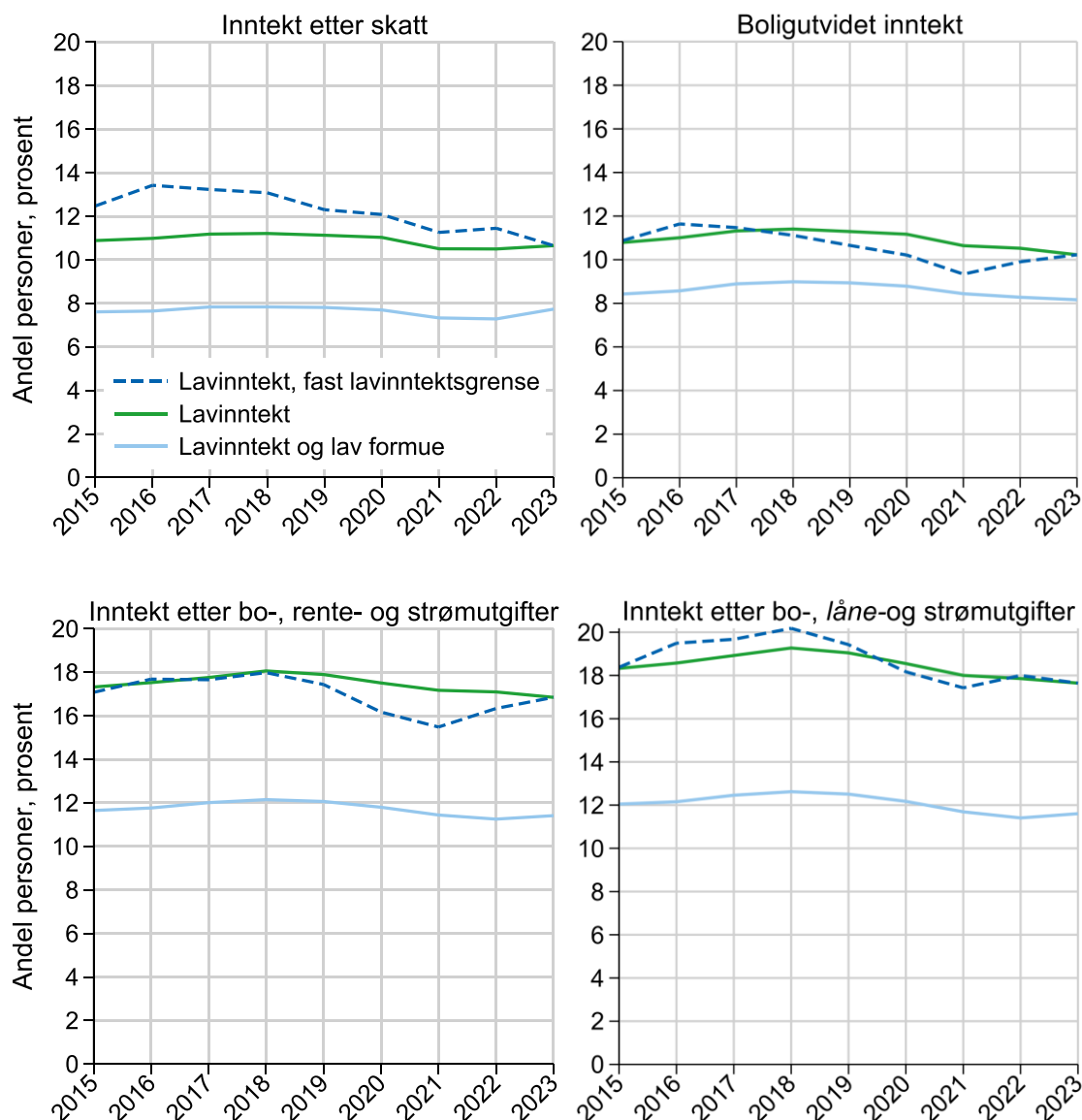
5.2. Endringer i andelen fattige basert på ulike inntektsmål

Figur 5.1 viser utviklingen i andelen med lav inntekt for ulike inntektsmål basert på årlige data. De grønne linjene viser andelen fattige basert på standardmetoden som definerer lavinntektsgrensen som 60 prosent av medianinntekten, målt i forhold til det spesifikke inntektsgrunnlaget. De lyseblå linjene viser andelen fattige når vi fjerner hushold med høy formue fra definisjonen av fattigdom. De stiplede blå linjene viser andelen fattige basert på en hybrid fattigdomsgrense: Denne fattigdomsgrensen er definert som 60 prosent av medianinntekten i 2023.¹⁷ I de tidligere årene

¹⁷ Den hybride fattigdomsgrensen er absolutt i den forstand at den reelt sett holdes fast over tid. På den annen side er realverdien av grensen bestemt av den relative fattigdomsgrensen i 2023. I dette året er derfor andelen fattige sammenfallende med standardmetoden.

holdes denne fattigdomsgrensen fast målt i faste kroner, dvs. at realinntekten som definerer fattigdomsgrensen holdes fast over tid basert på det spesifikke inntektsgrunnlaget.

Figur 5.1 Utviklingen i andelen personer med lav inntekt etter inntektsmål, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer med lav inntekt for ulike inntektsmål og beregningsmetoder. Lav inntekt innebærer at inntekten er lavere enn 60 prosent av medianen i fordelingen av det aktuelle inntektsmålet. Når vi bruker "fast lavinntektsgrense" er median målt i 2023. Lav formue innebærer at både brutto finansformuen er mindre enn medianen i fordelingen av brutto finansformue, og at nettoformuen er mindre enn medianen i fordelingen av nettoformue. Inntekt og formue er hele veien målt på husholdsnivå og delt på antallet forbruksenheter. Bosatte i studenthushold er utelatt.

Vi finner at fattigdomsandelen basert på standardmetoden (grønn linje) har vært relativt stabil over tid. For inntektsmålene som trekker fra boligrelaterte utgifter finner vi en nedgang på om lag 1 prosentpoeng fra 2019 til 2023. Dette tyder på en tendens til at hushold med inntekter under medianen har hatt en relativt god inntektsvekst sammenliknet med medianveksten. Dermed avtar andelen personer med inntekter under 60 prosent av medianen.

For inntekt etter skatt og boligutvidet inntekt finner vi at andelen fattige ligger mellom 10-12 prosent i hele perioden fra 2015 – 2023. For de to inntektsmålene som trekker fra boligrelaterte utgifter, og avdrag, men uten å legge til verdien av boligkonsumet, finner vi at andelen fattige ligger på et

høyere nivå, om lag 17-19 prosent i hele perioden. Dette reflekterer at hushold i den lavere delen av inntektsfordelingen har relativt høye boligrelaterte utgifter.

Når vi utelater hushold med høy formue i indikatoren for fattigdom (lyseblå linje), får vi et betydelig lavere estimat for andelen fattige. Dette gjelder særlig når vi trekker fra boligrelaterte utgifter i inntektsmålet. Etter justering for formue ligger andelen fattige rundt 12 prosent for inntektsmålene som trekker fra bo-, rente og strømutfgifter, samt avdrag. For inntekt etter skatt og boligutvidet inntekt er andelen fattige om lag 8 prosent. Etter justering for formue finner vi at andelen fattige er ganske stabil over tid.

Standardmetoden som justerer fattigdomsgrensen i forhold til løpende medianinntekt, belyser utviklingen i inntektene i den lavere delen av inntektsfordelingen relativt til medianen. Basert på definisjonen som holder lavinntektsgrensen fast over tid, kan vi studere betydningen av endringer i realinntekter i den lavere delen av inntektsfordelingen. Dette belyser hvordan det hybride fattigdomsmålet blir påvirket av realinntektsutviklingen til husholdene, dvs. utviklingen i inntektene i forhold til levekostnadene. De to metodene standardiserer den nominelle inntekten henholdsvis i forhold til (i) medianinntekten, og (ii) det generelle prisnivået målt ved KPI. Det betyr at vi benytter forskjellig målestokk for å evaluere om husholdets inntektsutvikling er relativt god eller dårlig.¹⁸

For det hybride fattigdomsmålet (blå stiplet linje) finner vi at andelen fattige har avtatt fra om lag 13 til 11 prosent i perioden når inntekt etter skatt benyttes som inntektsmål. Dette har sammenheng med økende realinntekter over tid i den lavere delen av inntektsfordelingen, som vist i kapittel 4. For de tre andre inntektsmålene finner vi en nedgang i andelen fattige fra 2018 til 2021, og deretter en økning til 2023. Dette reflekterer endringer i rentenivå og renteutgifter som vist i figur 2.1 og 3.2, samt utviklingen i realinntekter som vist i figur 4.1 og 4.3. Når lavinntektsgrensen ikke er standardisert i forhold til den løpende medianinntekten, finner vi at andelen fattige over tid endrer seg i motsatt retning av sentraltendensen for realinntektene. De hybride fattigdomsmålene er dermed mer sensitive overfor svingninger og trender i realinntektene.

I figur 5.2 og 5.3 rapporterer vi nivå og endringer i andelen fattige blant henholdsvis hushold som er boligeiere og leietakere. Vi sammenlikner også utviklingen i andelen fattige for fire ulike inntektsbegreper og med eller uten justering for formue. Dette gir i alt 8 forskjellige fattigdomsmål for hver av de to gruppene etter status i boligmarkedet. Figur A.6 og A.7 i vedlegg A viser tilsvarende resultater basert på den hybride fattigdomsgrensen, der realverdien holdes fast over tid på et nivå som er lik 60 prosent av medianinntekten i 2023.

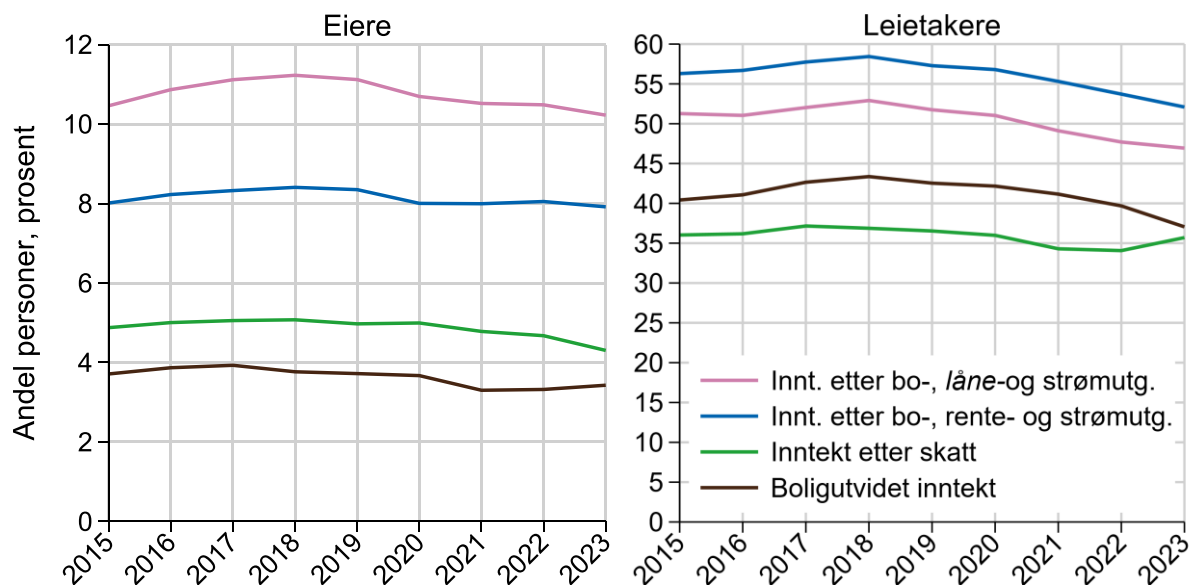
Figur 5.2 er basert på standardmetoden. Her finner vi at andelen fattige er relativt høy blant leietakerne. Blant leietakerne er det inntekt etter bo-, rente- og strømutfgifter som gir særlig høye estimater, med en andel fattige på over 50 prosent i hele perioden. Etter justeringen for formue viser figur 5.3 at dette gir en relativt beskjeden reduksjon i estimater for andelen fattige blant leietakerne. Forklaringen på dette er at relativt få av leietakerne har høy formue.

Andelen fattige leietakere har avtatt med om lag 6 prosentpoeng fra 2018 – 2023. Et unntak gjelder imidlertid for fattigdomsmålet basert på inntekt etter skatt, som gir en nokså stabil andel fattige leietakere på rundt 35 prosent. For de tre øvrige inntektsmålene er det en betydelig reduksjon i andelen fattige som har sammenheng med at leietakerne har hatt en relativt god inntektsutvikling

¹⁸ Til forskjell fra det relative fattigdomsmålet, er det hybride fattigdomsmålet ikke skalainvariant: Anta at alle hushold i populasjonen får samme proporsjonale økning i realinntektene, dvs. at realinntektene oppskaleres med en konstant faktor. Standardmetoden basert på en relativ fattigdomsgrense innebærer at andelen fattige vil være uendret. Den hybride metoden medfører at andelen fattige vil avta med oppskaleringen av realinntektene.

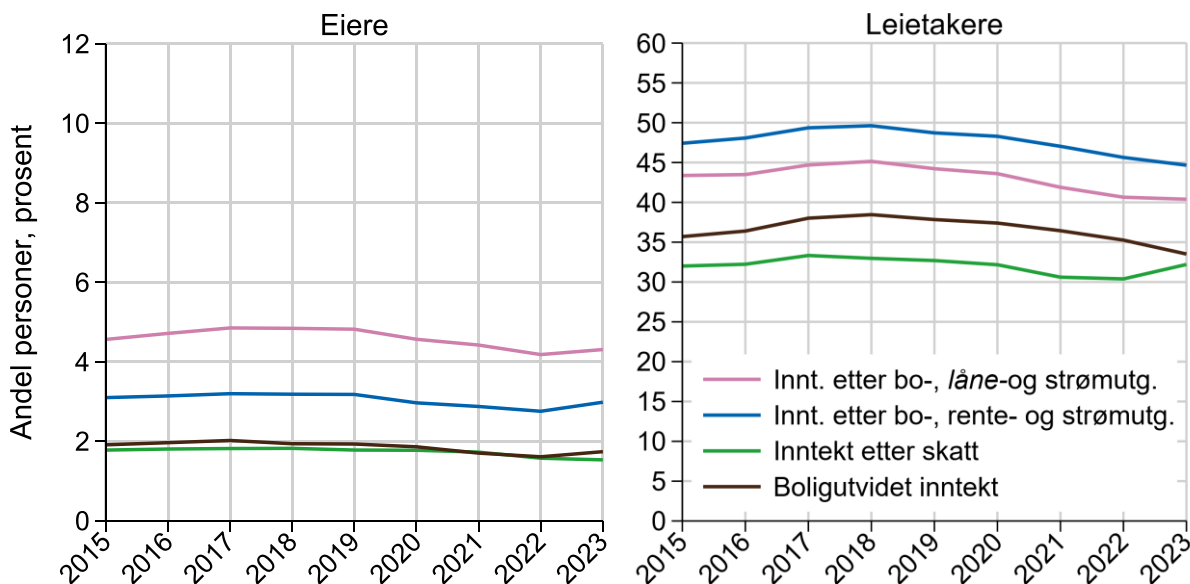
etter 2018 (figur 4.2). Dessuten har denne utviklingen sammenheng med at de boligrelaterte utgiftene har økt relativt mer blant boligeierne enn leietakerne (figur 3.2).

Figur 5.2 Utviklingen i andelen personer med lav inntekt blant boligeiere og leietakere etter inntektsmål, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer med lav inntekt blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, for ulike inntektsmål. Lav inntekt innebærer at inntekten er lavere enn 60 prosent av medianen i fordelingen av det aktuelle inntektsmålet. Inntektene er hele veien målt på husholdsnivå og delt på antallet forbruksenheter. Bosatte i studenthushold er utelatt.

Figur 5.3 Utviklingen i andelen personer med lav inntekt og lav formue blant boligeiere og leietakere etter inntektsmål, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer med lav inntekt og lav formue blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, for ulike inntektsmål. Lav inntekt innebærer at inntekten er lavere enn 60 prosent av medianen i fordelingen av det aktuelle inntektsmålet. Lav formue innebærer at både brutto finansformuen er mindre enn medianen i fordelingen av brutto finansformue, og at nettoformuen er mindre enn medianen i fordelingen av nettoformue. Inntekt og formue er hele veien målt på husholdsnivå og delt på antallet forbruksenheter. Bosatte i studenthushold er utelatt.

Blant boligeiere er det inntekt etter bo-, låne- og strømavgifter som gir særlig høye estimater for andelen fattige. Når boligrelaterte utgifter og avdrag trekkes fra i inntektsmålet, bidrar dette til å øke estimatet for andelen fattige fra om lag 5 prosent til over 10 prosent. Justering av fattigdomsmålene

for formue gir en markant reduksjon i estimatene for andelen fattige. Etter justeringen varierer estimatene mellom om lag 2 og 5 prosent avhengig av hvilket inntektsmål som ligger til grunn. På tross av renteøkningen finner vi uendret eller kun en beskjeden økning i andel fattige boligeiere etter 2021. Disse resultatene gir uttrykk for at de fleste boligeierne har relativt god evne til å finansiere de økte utgiftene basert på løpende inntekter og/eller basert på beholdningen av formue.

5.3. Endringer i andelen fattige for ulike demografiske grupper

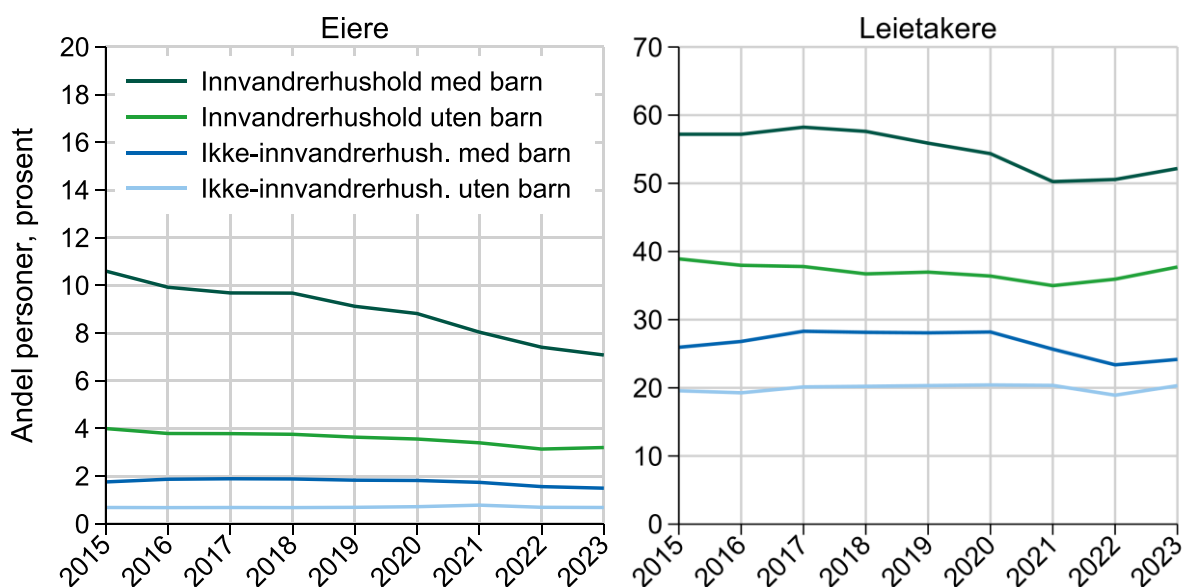
Som vist i Eika og Langørgen (2025) er det relativt høy forekomst av fattigdom blant grupper av innvandrere, aleneboende, enslige forsørgere, barnefamilier med mange barn og hushold med lavt utdanningsnivå. Vi vil her foreta en forenklet inndeling av hushold i fire demografiske grupper etter innvandrerbakgrunn og husholdstype. For det første skiller vi mellom hushold hhv. med eller uten barn under 18 år. For det andre skiller vi mellom innvandrerhushold og andre hushold. Vi definerer et hushold som innvandrethushold dersom det ikke finnes noen voksne i husholdet som er norskfødte (unntatt voksne barn i husholdet som er norskfødte). Alle andre hushold regner vi som ikke-innvandrerhushold.

Kombinasjonen av to husholdstyper og to typer innvandrerbakgrunn gir til sammen fire demografiske grupper. Videre splitter vi hver av de fire gruppene på hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, slik at vi får 8 grupper etter innvandrerbakgrunn, husholdstype og status i boligmarkedet. Figur 5.4 og 5.5 viser utviklingen i andelen fattige innenfor hver av de 8 gruppene. I begge figurer blir hushold med høy formue utelatt i definisjonen av hvem som er fattige. Forskjellen er at figurene er basert på forskjellig inntektsmål, der figur 5.4 viser andelen hushold med lav inntekt etter skatt, mens figur 5.5 viser andelen hushold med lav boligutvidet inntekt.

Figurene viser at andelen fattige er relativt høy blant innvandrerhushold med barn. Innvandrerhushold uten barn har en høyere andel fattige enn ikke-innvandrerhushold med barn. Lavest andel fattige er det blant ikke-innvandrerhushold uten barn. Dette gjelder både blant boligeiere og leietakere. Innenfor hver av de fire demografiske gruppene er fattighedsratene vesentlig høyere blant leietakere enn blant boligeiere.

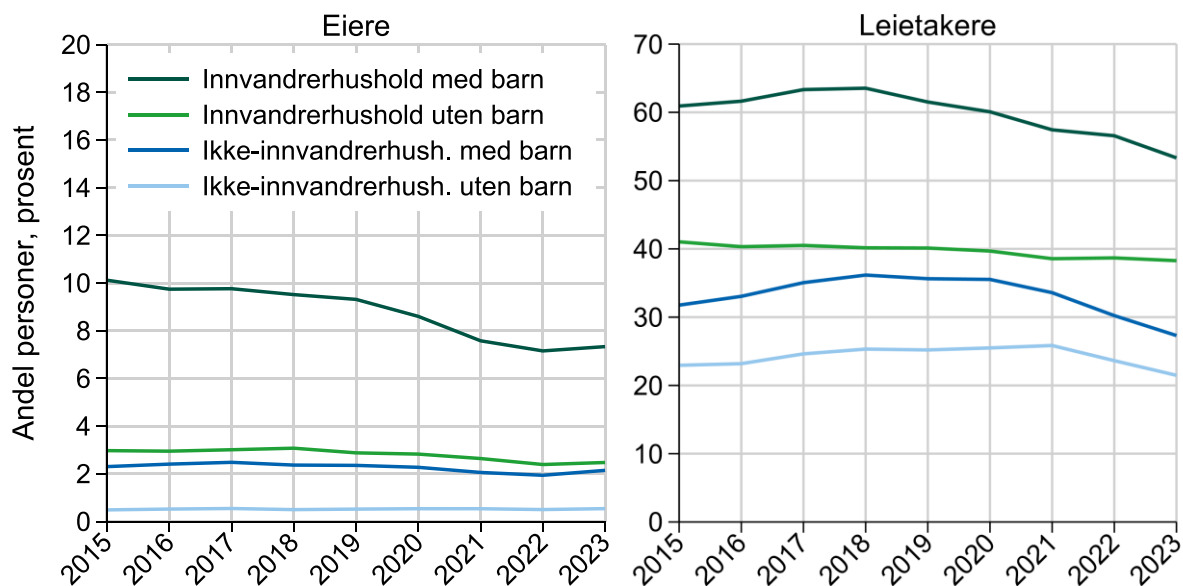
Begge figurer benytter standardmetoden basert på en løpende relativ fattighedsgrænse. Over tid finner vi en reduksjon i andelen fattige særlig blant innvandrere med barn. Blant leietakere som er innvandrere med barn skjer nedgangen i perioden etter 2017. I perioden etter 2021 finner vi noe forskjellige trender avhengig av hvilket inntektsmål som ligger til grunn. Blant leietakere som er innvandrere er det en viss økning i andelen fattige basert på inntekt skatt, men en reduksjon basert på boligutvidet inntekt. Dette reflekterer forskjellig utvikling i medianen for de to inntektsmålene, som vist i figur 4.1. Økte renteutgifter bidrar til en reduksjon i medianen for boligutvidet realinntekt, noe som medfører en reell reduksjon i fattighedsgrænsen. Siden leietakerne i liten grad blir påvirket av de økte renteutgiftene, bidrar dette til at færre blir regnet som fattige i henhold til boligutvidet inntekt. Dette resultatet kan tolkes som at sammenliknet med boligeierne, så har leietakerne kommet relativt godt ut i de senere årene med økte renteutgifter. Det er imidlertid fortsatt tilfelle at fattighedsrater blant leietakerne er betydelig høyere enn blant boligeiere.

Figur 5.4 Utviklingen i andelen personer med lav inntekt etter skatt og lav formue blant boligeiere og leietakere for ulike demografiske grupper, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer med lav inntekt etter skatt og lav formue blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, etter innvandrerbakgrunn og husholdstype. Innvandrerhushold inkluderer enslige innvandrere og parhushold o.l. der begge (foreldrene) er innvandrere. Lav inntekt etter skatt innebærer at inntekt etter skatt er lavere enn 60 prosent av medianen i fordelingen av inntekt etter skatt. Lav formue innebærer at både brutto finansformuen er mindre enn medianen i fordelingen av brutto finansformue, og at nettoformuen er mindre enn medianen i fordelingen av nettoformue. Inntekt og formue er hele veien målt på husholdsnivå og delt på antallet forbruksenheter. Bosatte i studenthushold er utelatt.

Figur 5.5 Utviklingen i andelen personer med lav boligutvidet inntekt og lav formue blant boligeiere og leietakere for ulike demografiske grupper, prosent

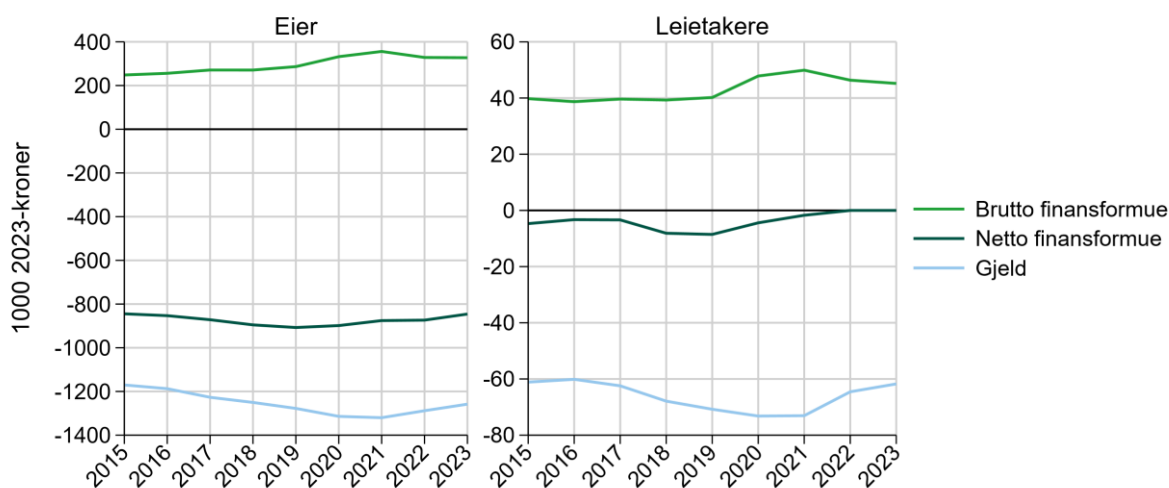
Note: Denne figuren viser andelen personer med lav boligutvidet inntekt og lav formue blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, etter innvandrerbakgrunn og husholdstype. Innvandrerhushold inkluderer enslige innvandrere og parhushold o.l. der begge (foreldrene) er innvandrere. Lav boligutvidet inntekt innebærer at boligutvidet inntekt er lavere enn 60 prosent av medianen i fordelingen av boligutvidet inntekt. Lav formue innebærer at både brutto finansformuen er mindre enn medianen i fordelingen av brutto finansformue, og at nettoformuen er mindre enn medianen i fordelingen av nettoformue. Inntekt og formue er hele veien målt på husholdsnivå og delt på antallet forbruksenheter. Bosatte i studenthushold er utelatt.

6. Utviklingen i finansformue og gjeld

Hushold som opplever økonomisk stress eller betalingsvansker kan tilpasse seg ved å redusere sparingen. Dette kan bety at husholdet tar opp mer lån, utsetter avdrag på lån, eller tærer på den finansielle formuen for å opprettholde et relativt høyt forbruk i forhold til inntekten. Det er derfor relevant å benytte utviklingen i finansiell formue og gjeld som indikatorer for økonomisk stress og betalingsvansker. I dette kapittelet måler vi finansformue og gjeld på husholdsnivå, der verdien blir regnet per forbruksenhet. Personene i befolkningen blir tilordnet formue og gjeld per forbruksenhet for det husholdet som de tilhører. Formue og gjeld blir målt på slutten av hvert kalenderår.

Figur 6.1 viser utviklingen i medianen for finansformue og gjeld blant hushold som er henholdsvis boligeiere og leietakere. Brutto finansformue består hovedsakelig av bankinnskudd, aksjer og verdipapirer, mens netto finansformue er lik brutto finansformue minus gjeld. Figuren viser at en typisk boligeier har en netto finansformue på -850 000 kroner per forbruksenhet i 2023, mens en typisk leietaker har om lag null kroner i netto finansformue. Forskjellen skyldes hovedsakelig at mange boligeiere har boliglån. Medianen for netto finansformuen er lavest i 2018 – 2019 for leietakere og i 2019 for boligeiere.

Figur 6.1 Utviklingen i finansformue og gjeld, median etter status i boligmarkedet, 1000 kroner målt i faste priser

Note: Denne figuren viser utviklingen i medianen for henholdsvis brutto finansformue, netto finansformue og gjeld. Medianen for finansformue og gjeld er beregnet innenfor hver av de to gruppene som består av boligeiere og leietakere. Finansformue og gjeld er KPI-justert til prisnivået i 2023, og blir målt per forbruksenhet basert på EU-skalaen som er definert i boks 4, kapittel 1.8. For å beregne medianen i hver fordeling blir husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

Medianen for brutto finansformue har økt både blant boligeiere og leietakere i perioden fra 2015 – 2021, men har deretter avtatt noe målt i faste kroner. Medianen blant boligeiere er om lag 5 ganger så stor sammenliknet med medianen blant leietakere.

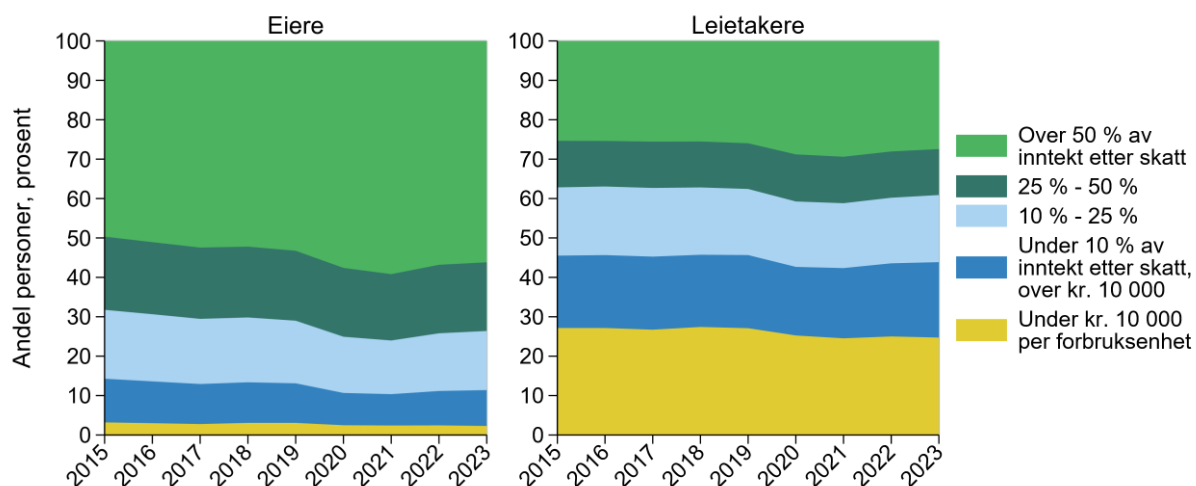
Gjelden viser en liknende mediantrend som brutto finansformuen, men med motsatt effekt på netto finansformuen. Mediangjelden øker i absoluttverdi fram til 2021 for deretter å avta. En typisk boligeier har en gjeld på 1 258 000 kroner per forbruksenhet, mens en typisk leietaker har en gjeld på 62 000 kroner i 2023.

6.1. Finansformue

Risikoen for å oppleve økonomisk stress eller betalingsproblemer vil avta med størrelsen på finansformuen. For å kunne betale uforutsette regninger vil mange hushold plassere penger i bankinnskudd eller annen brutto finanskapital. Høye bankinnskudd og andre finansielle midler indikerer at husholdet har en økonomisk buffer som sikkerhet mot uforutsette utgifter (Rothwell,

Ottusch og Finders, 2019). Gitt at det er en nær sammenheng mellom nivået på husholdets forbruk og inntekt, kan evnen til å betale uforutsette regninger beskrives som en funksjon av størrelsen på brutto finansformuen som andel av inntekt etter skatt.

Figur 6.2 Andel personer etter brutto finansformue relativt til inntekt etter skatt, og etter status i boligmarkedet, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer i hushold som har lav eller høy brutto finansformue i forhold til inntekt etter skatt, blant hhv. boligeiere og leietakere.

Figur 6.2 viser utviklingen i andelen personer som tilhører hushold med høy, middels eller lav brutto finansformue relativt til inntekt etter skatt. Blant boligeierne er det over halvparten som har en høy brutto finansformue som utgjør mer enn 50 prosent av inntekt etter skatt. Den tilsvarende andelen er på under 30 prosent blant leietakere. Motsatt er det en relativt høy andel blant leietakerne som har en lav brutto finansformue på under 10 000 kroner per forbruksenhet målt i faste 2023-priser. Andelen med lav brutto finansformue i 2023 er 24,7 prosent blant leietakerne og 2,3 prosent blant boligeierne.¹⁹

I 2020 og 2021 finner vi en reduksjon i andelen med lav brutto finansformue både blant boligeiere og leietakere. Det kommer sannsynligvis av økt sparing under pandemien, blant annet på grunn av innføring av restriksjoner som legger hindringer for noen typer forbruk. Etter 2021 er andelen med lav brutto finansformue nokså stabil, men vi finner en viss reduksjon i andelen med høy brutto finansformue i forhold til inntekt etter skatt, særlig blant boligeierne.

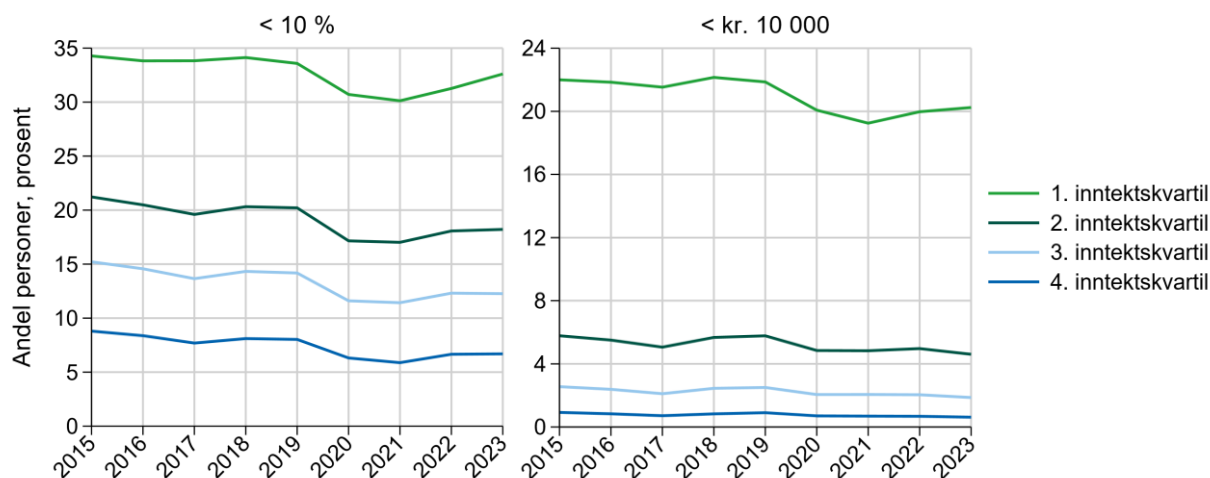
Figur 6.3 viser andelen personer med lav brutto finansformue i forhold til inntekt etter skatt, der andelen personer er beregnet innenfor fire kvartilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt per forbruksenhet. Vi finner at andelen personer med lav brutto finansformue avtar med inntekten. Siden brutto finansformuen er målt som andel av inntekt etter skatt, betyr dette at brutto finansformuen har en tendens til å øke relativt mer enn inntekten på tvers av inntektsgrupper. I 1. kvartilgruppe er det en høy andel, over 30 prosent, som har en brutto finansformue som utgjør mindre enn 10 prosent av inntekten.

For alle kvartilgrupper finner vi en reduksjon i andelen personer med lav brutto finansformue i pandemiåret 2020. Deretter er det en økning fra 2021 – 2023 i noen grupper, men nivået er likevel

¹⁹ Merk at formuen i skattemeldingen rapporteres ved utgangen av året, dvs. 31. desember. Hushold har derfor gjerne behov for penger på konto for å klare seg fram til utbetaling av lønn og overføringer, som gjerne skjer et stykke ut i januar.

lavere enn i perioden før 2019. Fra 2021 – 2023 finner vi en økning i 1. kvartilgruppe for andelen som ligger under 10-prosent grensa, på om lag 2,5 prosentpoeng.

Figur 6.3 Andel personer med lav brutto finansformue etter kvartilgruppe, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer etter inntektsgruppe som har lav brutto finansformue i forhold til inntekt etter skatt. Grensen for lav brutto finansformue er satt hhv. på 10% av husholdets inntekt etter skatt og 10 000 kroner per forbruksenhet. Personene er delt inn i fire kvartilgrupper, der plasseringen i inntektsgrupper er bestemt av rangen i fordelingen av husholdenes inntekt etter skatt per forbruksenhet.

6.2. Gjeld

Risikoen for å oppleve økonomisk stress eller betalingsproblemer vil øke med størrelsen på husholdets gjeld. Evnen til å betale renter og avdrag på lån kan beskrives som en funksjon av størrelsen på gjelden i forhold til inntekt etter skatt. Dette forholdstallet kaller vi for gjeldsgraden til husholdet.²⁰

Figur 6.4 viser utviklingen i andelen personer som tilhører hushold med høy, middels eller lav gjeldsgrad. Blant leietakerne er det om lag 78 prosent som har en lav gjeldsgrad der husholdet har en samlet gjeld som er mindre enn inntekt etter skatt. Den tilsvarende andelen er på om lag 25 prosent blant boligeiere. Motsatt er det en relativt høy andel blant boligeierne som har en samlet gjeld som overstiger 5 ganger inntekt etter skatt. Andelen med gjeldsgrad over 5 er i overkant av 10 prosent blant boligeierne og under 5 prosent blant leietakerne.

Andelen personer med en høy gjeldsgrad på over 5 har økt fra 2015 – 2020 og deretter avtatt fra 2020 til 2023, særlig blant boligeierne: andelen stiger fra 10,9 til 14,7 prosent, før den synker til 11,0 prosent. Sett i sammenheng med Figur 6.2 finner vi ingen dramatisk utvikling i den finansielle situasjonen til husholdene, heller ikke i de senere årene med økt rentenivå.

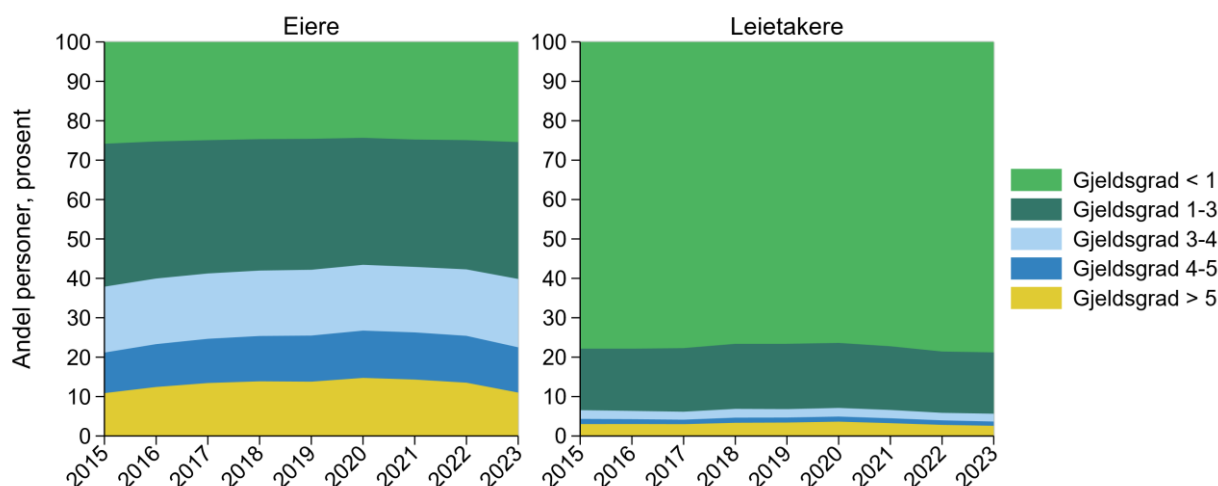
Figur 6.5 viser andelen personer med høy gjeldsgrad, der andelen personer er beregnet innenfor fire kvartilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt per forbruksenhet. Vi finner at andelen personer med en gjeldsgrad på over 3 er vesentlig lavere i 1. kvartilgruppe enn i de tre andre kvartilgruppene. På den annen side er andelen personer med en gjeldsgrad på over 5 relativt høy i 1. kvartilgruppe. Med andre ord er det relativt få personer i 1. kvartilgruppe med en gjeldsgrad som ligger mellom 3 og 5. For det første kan dette skyldes at det er en stor andel leietakere i 1. kvartilgruppe, og at få av leietakerne har en gjeldsgrad på mellom 3 og 5 (se figur 6.4). For det andre

²⁰ Ifølge Utlånsforskriften skal bankene vanligvis ikke yte lån som gir kunden en gjeldsgrad på over 5. Forskriften definerer gjeldsgraden som forholdet mellom samlet gjeld og årsinntekt. Med årsinntekt menes personinntekt som grovt sett tilsvarer samlet inntekt eksklusive kapitalinntekter og før fradrag og skatt er trukket fra. I dette kapitlet benytter vi en noe annerledes definisjon av gjeldsgraden basert på forholdet mellom gjeld og inntekt etter skatt. For de fleste hushold vil dette gi en høyere gjeldsgrad sammenliknet med definisjonen i Utlånsforskriften.

finder vi at boligeierne i 1. kvartilgruppe omfatter en lavere andel med gjeldsgrad mellom 3 og 5 sammenliknet med alle boligeiere i befolkningen. En relativt stor andel av boligeierne i 1. kvartilgruppe har en gjeldsgrad som overstiger 5 ganger inntekt etter skatt.

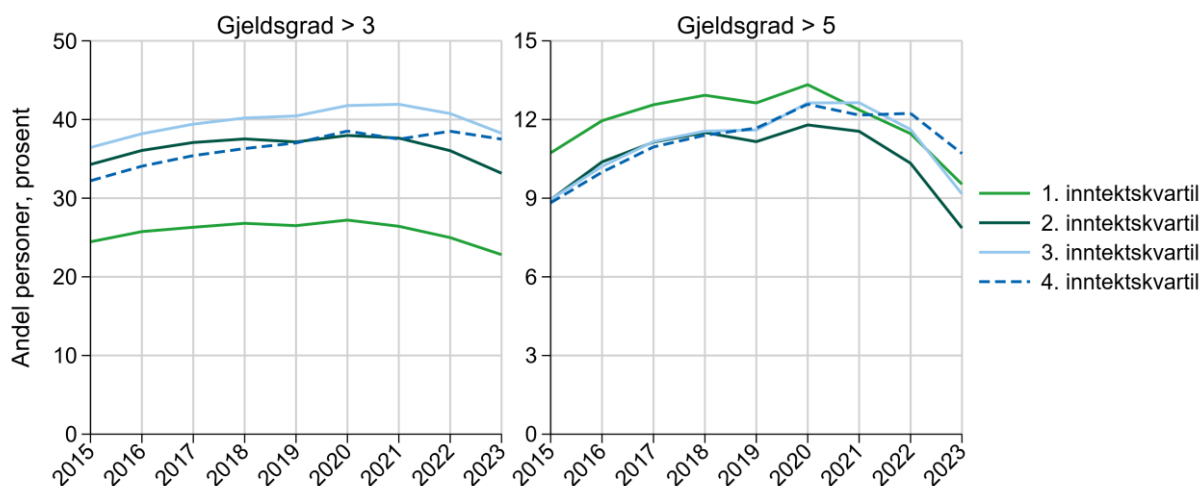
For alle kvartilgrupper er det en økning i andelen med høy gjeldsgrad fra 2015 til 2020. Fra 2020 - 2023 avtar andelen med en gjeldsgrad på over 5 med om lag 3-4 prosentpoeng i 1. - 3. kvartilgruppe. Reduksjonen er mindre i 4. kvartilgruppe, slik at det i 2023 er flest personer i 4. kvartilgruppe med en høy gjeldsgrad på over 5. Dette kan i noen grad ha sammenheng med skattefradraget på renteutgifter, som øker inntekt etter skatt for hushold med høye renteutgifter (se boks 1).

Figur 6.4 Andel personer etter husholdets gjeldsgrad og status i boligmarkedet, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer i hushold som har lav eller høy gjeld i forhold til inntekt etter skatt, blant hhv. boligeiere og leietakere. Gjeldsgraden til et hushold er definert ved forholdet mellom samlet gjeld og inntekt etter skatt.

Figur 6.5 Andel personer med høy gjeldsgrad etter kvartilgruppe, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer i hushold som har høy gjeld i forhold til inntekt etter skatt, for fire inntektsgrupper. Personene er delt inn i fire kvartilgrupper, der plasseringen i inntektsgrupper er bestemt av rangen i fordelingen av husholdenes inntekt etter skatt per forbruksenhet. Her benytter vi to ulike indikatorer for høy gjeldsgrad, der grensen mellom lav og høy gjeldsgrad er satt på hhv. 3 og 5.

Som vist i figur 6.4 er det særlig blant boligeiere at gjeldsgraden har gått ned i perioden fra 2020 til 2023. Effekten av annuitetslån på avdragene har isolert sett bidratt til en tregere nedbetaling av gjeld i perioden med økt rentenivå. Hushold som får avdragsutsettelse vil også bidra til en tregere

nedbetaling av lån. Motsatt vil en reduksjon i omfanget av nye låneopptak med høy gjeldsgrad bidra til nedgangen i andelen personer med høy gjeldsgrad.

Inflasjonsgevinster er en viktig del av forklaringen på hvorfor andelen personer med høy gjeldsgrad har gått ned fra 2020 - 2023. De fleste hushold har opplevd betydelig nominell inntektsvekst i perioden med høy inflasjon, som gir en mekanisk reduksjon i gjeldsgraden for et gitt nivå på den nominelle gjelden. Et hushold som ikke tar opp mer gjeld, men som sitter med et avdragsfritt boliglån, vil dermed oppnå at gjeldsgraden går ned.

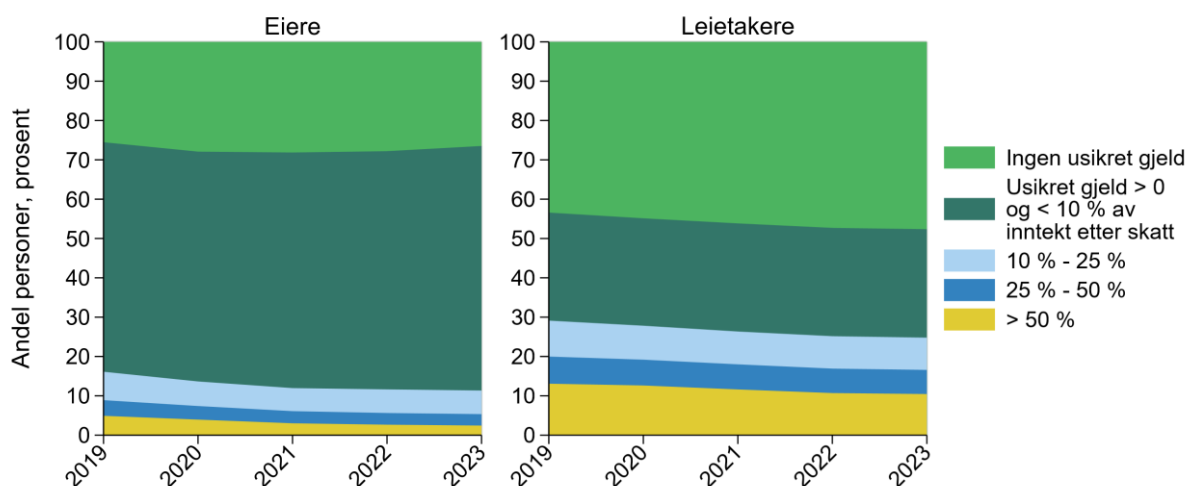
6.3. Usikret gjeld

I perioden 2019 - 2023 har vi tilgang til data fra Gjeldsregisteret som skiller ut usikret gjeld (utenom studielån) fra pantsatt gjeld og studielån. Forbrukslån og rentebærende kredittkortgjeld utgjør en betydelig del av usikret gjeld, og størrelsen på slik gjeld kan være en indikasjon på betalingsproblemer i husholdet. Det er rimelig å anta at husholdets evne til å betjene usikret gjeld er en funksjon av andelen som usikret gjeld utgjør av inntekt etter skatt. Denne andelen vil vi omtale som usikret gjeldsgrad.

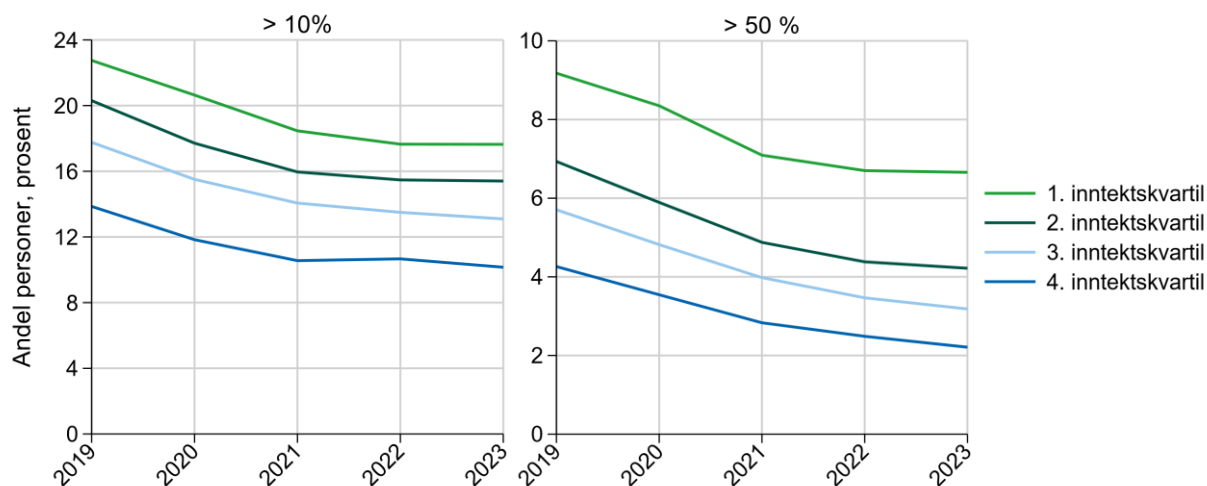
Figur 6.6 viser utviklingen i andelen personer som tilhører hushold med høy, middels eller lav usikret gjeldsgrad. Andelen med høy usikret gjeldsgrad er betydelig høyere blant leietakere enn blant boligeiere. Blant leietakerne er det også en høy andel som ikke har usikret gjeld i det hele tatt. Blant boligeierne er det en høy andel som har noe usikret gjeld, og som utgjør mindre enn 10 prosent av inntekt etter skatt. Det er fallende trender i andelen som har relativt høy usikret gjeld. Fra 2019 til 2023 har andelen med en usikret gjeldsgrad på over 50 prosent falt med om lag 2,5 prosentpoeng blant både leietakerne og boligeierne.

Figur 6.7 viser fallende trender i andelen med høy usikret gjeldsgrad også når vi deler befolkningen etter inntektskvartil. Figuren viser at andelen med høy usikret gjeldsgrad er relativt høy i 1. kvartilgruppe. Jo høyere inntektene er, desto lavere er andelen personer med høy usikret gjeldsgrad innenfor de respektive inntektsgruppene.

Figur 6.6 Andel personer etter usikret gjeldsgrad og status i boligmarkedet, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer i hushold som har lav eller høy usikret gjeld i forhold til inntekt etter skatt, blant hhv. boligeiere og leietakere.

Figur 6.7 Andel personer med høy usikret gjeldsgrad etter kvartilgruppe, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer i hushold som har høy usikret gjeld i forhold til inntekt etter skatt, for fire inntektsgrupper. Personene er delt inn i fire kvartilgrupper, der plasseringen i inntektsgrupper er bestemt av rangen i fordelingen av husholdenes inntekt etter skatt per forbruksenhet.

Mange hushold har usikret gjeld som ikke er rentebærende eller som har lav rente, og som dermed neppe indikerer at husholdet har betalingsproblemer. Omholt (2025, kapittel 5.12) viser at bare omkring 1 av 3 hushold har rentebærende usikret gjeld med betydelig rente. Videre viser hun tall for hushold med «tyngende» usikret gjeld, definert ved rentebærende usikret gjeld på minst 3000 kroner som er mer enn 25 prosent av husholdningens samlede inntekt (i.e. før skatt). Hun finner at andelen personer i hushold med tyngende usikret gjeld gikk ned fra 11,5 til 8,8 prosent blant lavinntektshushold, og fra 6,6 til 4,8 prosent blant ikke-lavinntektshushold, mellom 2020 og 2023.

Det later heller ikke til å ha vært vekst i rentebærende usikret gjeld eller renten knyttet til slik gjeld, i årene etter 2023. Statistikk fra [Gjeldsregisteret](#) viser at samlet forbrukslån og rentebærende kredittkortgjeld har utviklet seg omtrent likt som prisveksten gjennom 2024 og 2025.²¹ Statistikken viser også at renteutgiftene knyttet til denne typen gjeld er høy: gjennomsnittlig rente på forbrukslån (kredittkortgjeld) økte fra 14,3 (19,6) prosent i januar 2021 til 16,4 (19,9) prosent i desember 2025. Vi antar at denne typen gjeld kan være tyngende fordi rentene er høye og lånene må betales ned raskt, mens *økningen* i rente etter 2021 framstår som ubetydelig.

²¹ Justert til 2023-kroner var samlet forbrukslån (rentebærende kredittkortgjeld) 71,6 (41,6) mrd. kr. i januar 2024, 72,8 (41,8) i januar 2025 og 72,6 (39,1) i desember 2025.

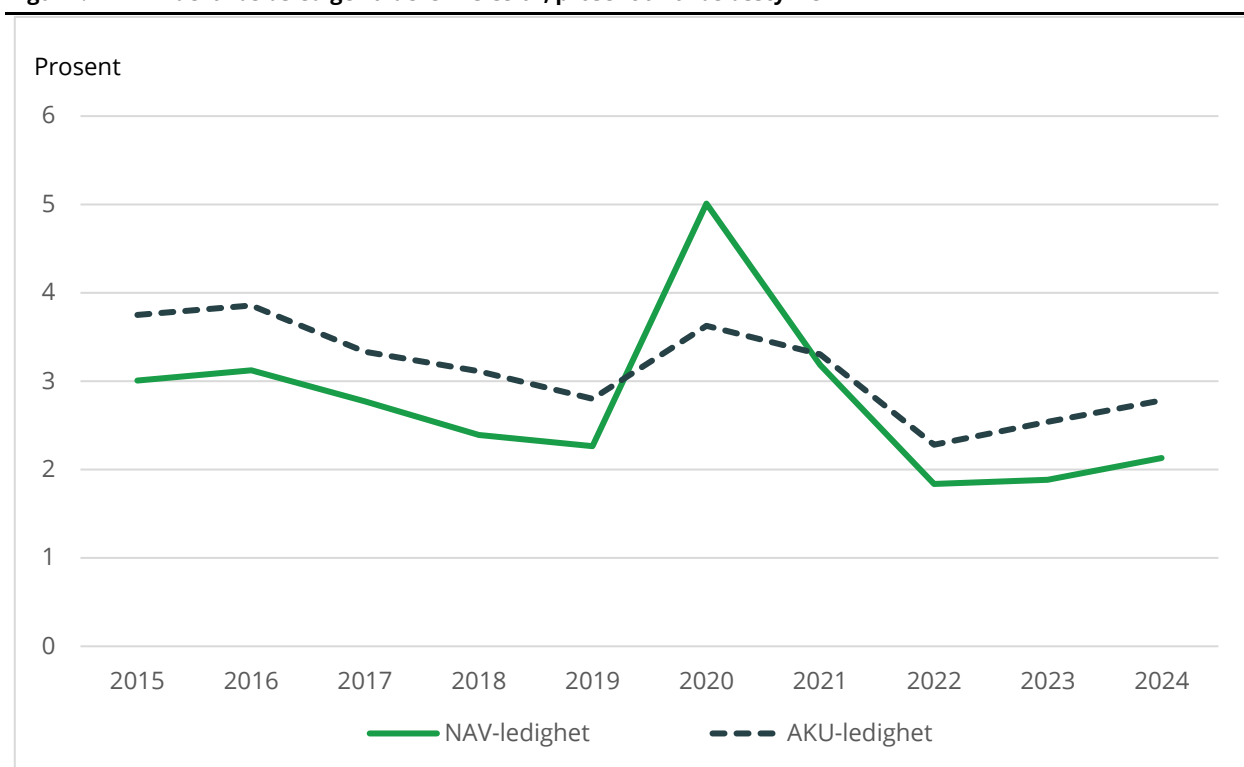
7. Utviklingen i indikatorer for økonomisk stress og materielle mangler

Kapittel 4 viser at perioden etter 2015 er preget av svak realinntektsvekst, men at inntektene jevnt over *har* holdt følge med prisveksten på forbrugsgoder og tjenester. Etter justering for renteutgifter finner vi at det først og fremst er boligeiere med stort boliglån som har opplevd nedgang i realinntektene. I kapittel 6 viser vi imidlertid at andelen med høy gjeldsgrad også har gått ned. Formålet med dette kapitlet er å benytte supplerende informasjon om arbeidsledighet, betalingsproblemer og levekår basert på subjektive oppfatninger om utviklingen i husholdenes egen økonomi.

7.1. Endringer i arbeidsledigheten

Arbeidsledigheten blir mye brukt som en indikator på aktivitetsnivået i økonomien, men også til å måle omfanget av økonomiske utfordringer blant personer og hushold i forbindelse med arbeidsledighet. Det er naturlig at hushold som blir rammet av ufrivillig arbeidsledighet kan oppleve økonomisk utrygghet, materielle mangler og betalingsvansker. I dette avsnittet vil vi derfor undersøke om arbeidsledigheten har bidratt til at husholdene opplever økonomisk stress i de senere årene med økt inflasjon og rentenivå.

Figur 7.1 Andel arbeidsledige i alderen 25-59 år, prosent av arbeidsstyrken

Note: Denne figuren viser andelen arbeidsledige personer i alderen 25-59 år basert på to forskjellige datakilder. NAV-statistikken viser andelen personer i alderen 25-59 år som er registrert som helt arbeidsledige. Statistikken fra SSB viser andelen arbeidsledige i alderen 25-59 år basert på Arbeidskraftundersøkelsen (AKU). For begge de to kildene er arbeidsledigheten målt i prosent av arbeidsstyrken basert på tall fra AKU. Tallene fra AKU er bruddjustert mellom 2020 og 2021. Avvik mellom de to kildene skyldes forskjeller både i definisjoner og målemetoder, se <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/hvorfor-ulike-arbeidsledighetstall>.

Figur 7.1 viser utviklingen i andelen arbeidsledige i henhold til statistikk over registrerte arbeidsledige fra NAV og statistikk fra Arbeidskraftundersøkelsen til SSB (AKU). Tallene viser antall arbeidsledige i alderen 25-59 år målt i prosent av arbeidsstyrken i samme aldersgruppe. Begge kilder viser en nedgang i andelen arbeidsledige fra 2016 til 2019, en økning under pandemien i 2020,

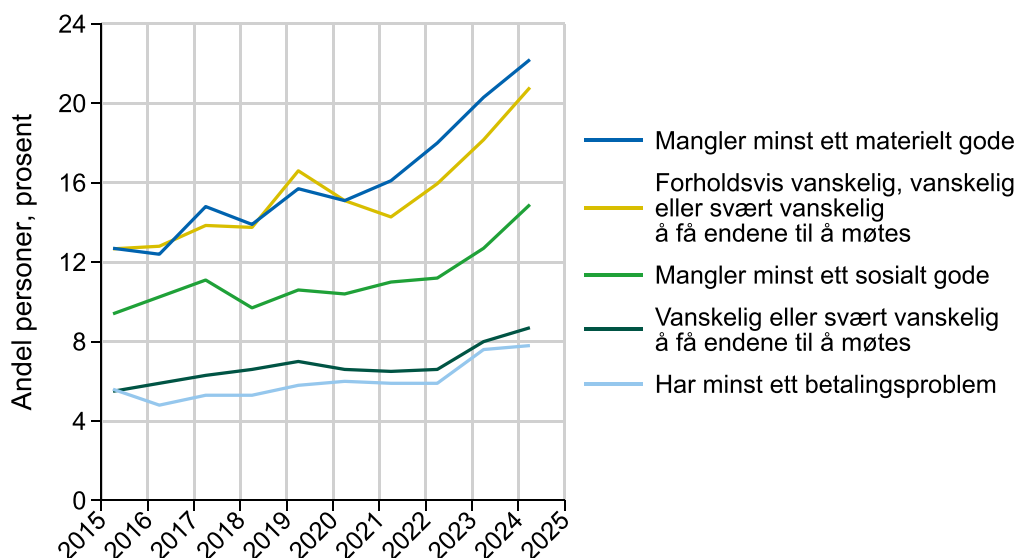
en reduksjon i 2021 og 2022, og en moderat økning fra 2022 til 2024. Andelen arbeidsledige i 2024 er noe lavere enn i 2019, og omtrent 1 prosentpoeng lavere enn i 2016.

Alt i alt har økningen i arbeidsledigheten fra 2022 til 2024 vært relativt beskjeden, med et nivå i 2024 som ligger lavere enn i årene 2015 – 2019. Tallene etter 2022 er påvirket av ankomsten av ukrainske flyktninger, siden arbeidsledigheten er relativt høy blant flyktningene.

7.2. Endringer i omfanget av betalingsvansker og materielle mangler

Levekårsdata blir samlet inn gjennom levekårsundersøkelsen EU-SILC, noe som bidrar til å gjøre statistikken sammenliknbar på tvers av europeiske land. I norsk sammenheng presenteres det årlig levekårsstatistikk i publikasjonsserien *Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper* (Omholt, 2025). Statistikken inkluderer indikatorer på materiell og sosial deprivasjon, samt betalingsvansker. Levekårsundersøkelsen EU-SILC gjennomføres årlig. En utfordring med bruken av EU-SILC er den begrensede utvalgsstørrelsen. Årlig svarer rundt 6 000 personer på undersøkelsen (nettutvalg). Dette gjør at det knytter seg betydelig usikkerhet til resultatene, ikke minst hvis vi er interessert i detaljert statistikk for ulike grupper i befolkningen.

Figur 7.2 Levekårsproblemer, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent

Kilde: SSB tabeller 12118, 12119 og 1212. Andelen som har det "Forholdsvis vanskelig, vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes" er beregnet for rapporten med filer fra SIKT, fordi andelen "forholdsvis vanskelig" ikke er rapportert i SSBs tabeller.

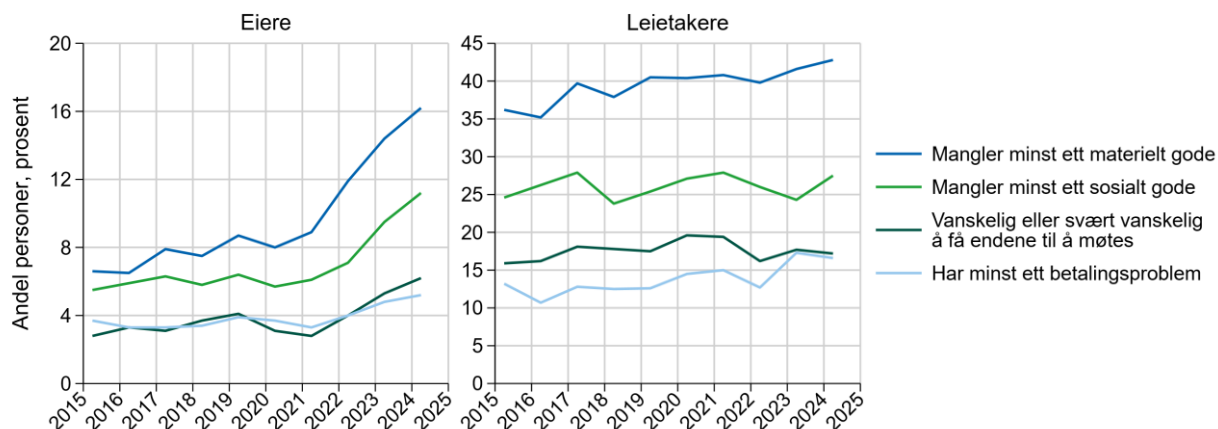
Figur 7.2 viser utviklingen i utvalgte indikatorer basert på Levekårsundersøkelsen EU-SILC. Vi benytter følgende indikatorer for deprivasjon og betalingsproblemer: Mangler minst ett materielt gode, mangler minst ett sosialt gode, har minst ett betalingsproblem. I tillegg er det to indikatorer for respondenter som synes at det er vanskelig å få endene til å møtes, som inkluderer hushold som rapporterer forskjellig vanskelighetsgrad. De ulike indikatorene er beskrevet ytterligere i vedlegg C.

Figuren viser at andelen personer i utvalget som opplever deprivasjon og/eller betalingsproblemer er økende i perioden fra 2015 til 2024. Økningen er relativt sterk i de senere årene fra 2021 til 2024. Andelen som rapporterer at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes øker fra 6,5 prosent i 2021 til 8,7 prosent i 2024. I samme periode økte andelen som rapporterer å mangle minst ett materielt gode fra 16,1 til 22,2 prosent.

Figur 7.3 viser tilsvarende tall for hhv. boligeiere og leietakere. Andelen som rapporterer ulike levekårsproblemer er langt høyere blant leietakerne enn blant boligeierne, gjerne 3 – 5 ganger så

høyt. Over tid er det imidlertid beskjedne endringer for leietakerne, og det er lite tegn til økende problemer i perioden etter 2021, med høy inflasjon og rente. *Veksten* i levekårsproblemer etter 2021 later dermed til å bli rapportert først og fremst blant boligeiere. Dette kan skyldes at boligeierne blir påvirket av renteoppgangen i langt større grad enn leietakerne. For eksempel øker andelen boligeiere som rapporterer at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes fra 2,8 prosent i 2021 til 6,2 prosent i 2024. I samme periode økte andelen boligeiere som rapporterer å mangle minst ett materielt gode fra 8,9 til 16,2 prosent.²²

Figur 7.3 Levekårsproblemer etter status i boligmarkedet, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent

Kilde: Beregninger gjort i seksjonen for inntekts- og levekårsstatistikk i SSB, med data fra levekårsundersøkelsen EU-SILC.

Tallene i levekårsundersøkelsen er dermed konsistente med de overordnede resultatene i kapittel 4 og 5: Leietakere er økonomisk langt dårligere stilt enn boligeiere, men det er først og fremst boligeiere med gjeld som har fått redusert disponibel inntekt i perioden med høy inflasjon og rente.

Figur A.8 i vedlegg A viser at det særlig er boligeiere med høy gjeld, men også de med moderat gjeld (<1 mill. per forbruksenhet) som i økende grad rapporterer om problemer med å få endene til å møtes. Figur A.9 viser videre at det ikke er store forskjeller i tidstrenden for ulike aldersgrupper i vanskelighetene med å få endene til å møtes, når vi først skiller mellom nivå på boliggjeld. Figur A.10 viser trender i levekårsproblemer i ulike inntektskvartiler. Ikke overraskende er det klart flest med lav inntekt som rapporterer levekårsproblemer. Økningen i levekårsproblemer etter 2021 later imidlertid til å ha foregått i alle inntektsgrupper.

7.3. Sammenlikning av endringer basert på Levekårsundersøkelsen (EU-SILC) og SIFOs økonomiske trygghetsbarometer

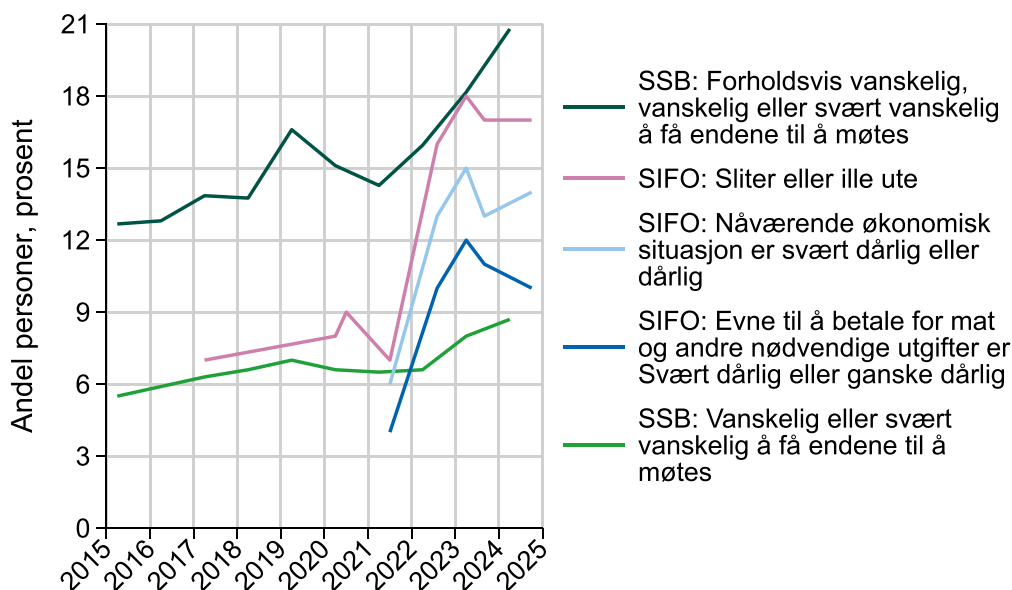
Gjennom perioden med høy inflasjon har forbruksforskningsinstituttet SIFO publisert en rekke "dyrtidsrapporter" om utviklingen i økonomiske trygghet (Poppe og Kempson, 2022a; 2022b; 2023a; 2023b; 2023c; Gyüre og Lynum, 2024). SIFOs økonomiske trygghetsbarometer klassifiserer hushold i ulike trygghetsgrupper basert på svar fra spørreundersøkelser. For eksempel blir respondenter spurt om hvor god eller dårlig de mener husholdets økonomiske situasjon er, og om de for tiden sliter med å betale for mat eller andre nødvendige utgifter. Den rosa streken i Figur 7.4 viser andelen som klassifiseres med lavest økonomisk trygghet, omtalt som *slitere* og de som er *ille ute*.

²² Merk at figur 7.2 er en sammenvekting av panelene i figur 7.3 (eiere og leietakere), der eierne får klart størst vekt ettersom det er den klart største gruppen. Derfor ligner nivåene og trendene i figur 7.2 mer på panelet for eiere enn panelet for leietakere.

SIFO finner at andelen som sliter eller er ille ute økte drastisk, fra 7 prosent sommeren 2021 til 17 prosent ett år senere. Til sammenligning økte andelen som oppgav i SSBs levekårsundersøkelse at det var vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, fra 6,5 prosent i første halvår 2021 til 6,6 prosent i første halvår 2022. SIFOs og SSBs undersøkelser har ulike formål, stiller ulike spørsmål, og gjennomføres på ulike måter, men det er allikevel overraskende at trendene avviker så mye.

Andelen slitere og ille ute i trygghetsbarometeret flater helt ut etter 2022, mens problemene som rapporteres i levekårsundersøkelsen fortsetter å øke også etter 2022. Trendene sett over flere år ligner derfor mer på hverandre enn endringen fra 2021 til 2022.

Figur 7.4 Sammenligning av generelle mål for økonomisk status, SIFOs trygghetsbarometer vs SSBs levekårsundersøkelse (EU-SILC)

Kilde: Tallene for SIFOs trygghetsbarometer er hentet fra Poppe og Kempson (2023a) og Gyüre og Lynum (2024). Andelen som har det "Vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes" er hentet fra SSBs tabell 12123. Andelen som har det "Forholdsvis vanskelig, vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes" er beregnet for rapporten med filer fra SIKT, fordi andelen "forholdsvis vanskelig" ikke er rapportert i SSBs tabeller. Punktene i figuren er plassert langs den horisontale akse mest mulig nøyaktig ut ifra tidspunktet når undersøkelsene er gjennomført. For eksempel gjennomføres levekårsundersøkelsen gjennom hele første halvår hvert år, så punktet for 2024 er plassert ved 2024,25. SIFOs undersøkelser er gjennomført i april 2017, april 2020, juni 2020, juni 2021, juni/ august 2022, mars 2023, august 2023 og september 2024.

Samlet gir våre registerdata-baserte beregninger i kapittel 4 og 5, og tallene fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC, inntrykk av at utviklingen har vært mer gradvis og mindre dramatisk enn det inntrykket man får fra dyrtidsrapportene til SIFO. Videre viser våre ulike kilder at det først og fremst er boligeiere, og ikke antatt mer sårbare grupper blant leietakere, som later til å ha fått svekket kjøpekraft. Merk for øvrig at rapporten vår diskuterer utviklingen over tid. Vi diskuterer i mindre grad nivå på levekårsproblemer, f.eks. om det er "mange" eller "få" som sliter, og i hvilken grad de sliter.

Begrepet "dyrtid" gir et inntrykk av utviklingen etter 2021 som kan nyanseres. Poppe og Kempson (2023a) diskuterer begrepet og trekker linjer tilbake til perioden etter første verdenskrig, da begrepet først dukket opp. Vi blir fortalt at det (i) først og fremst er nødvendighetsgoder som har økt i pris, (ii) at inntektene ikke holder følge med prisstigningen og (iii) at det først og fremst er de ressursvake som rammes.

Kapittel 2 i denne rapporten nyanserer (i), mens kapittel 8.1 drøfter dette mer kritisk. Resultatene våre i kapittel 4 nyanserer (ii): Perioden er preget av svak realinntektsvekst og økte renteutgifter for boligeiere med høyt lån. Figur 7.3 viser at *økningen* i andelen som rapporterer om

Levekårsutfordringer er knyttet til boligeierne. Dette antyder at den opplevde økningen i økonomisk stress og deprivasjon har sammenheng med økte renteutgifter på boliglån. Som diskutert innledningsvis kan perioden med høye låneutgifter og redusert realverdi av gjeld tolkes som en periode med høy sparing. Punkt (iii) kan også nyanseres. Trygghetsbarometeret finner at 7-17 prosent sliter eller er ille ute, mens vedlegg B viser at inntektsutviklingen har vært vesentlig sterkere rundt tiende prosentil (p10) enn i midten og toppen av inntektsfordelingen, spesielt etter 2021. Vi finner ingen bred realinntektsnedgang blant typiske lavinntektsushold. I årene etter pandemien har andelen personer som tilhører hushold med lav inntekt, slik vi definerer det i kapittel 5, vært nokså stabil totalt sett, og avtakende blant hushold i noen av gruppene som har høy risiko for å være fattige i utgangspunktet.

Til slutt vil vi vurdere hvorfor tidstrendene er så ulike i EU-SILC og trygghetsbarometeret mellom 2021 og 2022. En årsak til veksten i utrygghet i SIFOs undersøkelser kan være at disse ble gjennomført *på sommeren* i 2021 og 2022. Sommeren 2021 var preget av pandemi og lite å bruke penger på. I sommeren 2022 hadde det vært overraskende høy prisvekst en periode, samtidig som de færreste lokale lønnsoppgjør var gjennomført. For mange ble inntektene justert *etter* at prisene hadde økt en del. Derfor kan det tenkes at sensommeren 2022 opplevdes spesielt utrygg for mange hushold. Begrepet «dyrtid», som er et klart negativt ladet begrep, ble brukt for å beskrive utviklingen, og dette ble raskt plukket opp i nyhetsmedia. Dette kan ha påvirket folks oppfatninger og rådende fortellinger om den økonomiske utviklingen. Et relevant spørsmål er om slike narrativer kan ha påvirket respondentenes subjektive oppfatninger i noen av de senere Dyrtidsrapportene som fulgte etterpå.

Vi har i begrenset grad vurdert dokumentasjon av gjennomføringen av EU-SILC- og SIFO-undersøkelsene. De to seriene med undersøkelser er ikke identiske fra år til år, men vi ser ikke at endringer fra ett år til det neste kan ha ført til betydelige endringer i hvem som svarte på undersøkelsen eller hva de svarte. Ordlyden i en del sentrale spørsmål er for eksempel ofte identiske, mens informasjonen gitt før undersøkelsen og rekkefølgen på spørsmålene kan avvike noe.

For alle spørreundersøkelser er det et betydelig problem at mange ikke svarer, og at det ikke er tilfeldig hvem som velger å ikke svare. Spørreundersøkelser vil typisk informere om tema for undersøkelsen når intervjuobjekter rekrutteres. Det er da grunn til å frykte at personer som ikke er interessert i temaet underrepresenteres. For eksempel var svarprosenten i SSBs Velgerundersøkelse 2021 bare 10 prosent blant de som ikke stemte i valget, mot 36 prosent blant de som stemte (Kleven og Bergseteren, 2024). Det kan for eksempel tenkes at personer som ikke føler seg levekårsutsatt ikke ønsker å svare på levekårsundersøkelser. Eller kanskje er det motsatt. Svarprosenten for undersøkelser er som regel lavest i grupper med lav inntekt og utdanning.

Ved rapportering av statistikk fra utvalgsundersøkelser vekter man vanligvis observasjoner ut ifra enkelte observerte kjennetegn for å korrigere for frafallsskjevheter. Denne metoden vil imidlertid ikke direkte kunne korrigere for systematiske skjevheter i frafallet som har sammenheng med uobserverte kjennetegn, som for eksempel ferdigheter, holdninger, preferanser og grunnleggende personlighetstrekk. Det kan til og med tenkes at bruken av frafallsvekter gjør at sammensetningen av det vektete utvalget blir mindre representativt for befolkningen mht. uobserverbare kjennetegn.²³

²³ Frafallsvektene gir relativt høy vekt til personer som tilhører demografiske grupper med lav svarprosent. En bekymring er at de relativt få personene som svarer innenfor slike grupper, kan være relativt forskjellige fra de andre personene i samme gruppe mht. ferdigheter, holdninger, preferanser og grunnleggende personlighetstrekk. Dermed er de ikke representative for sin gruppe, og frafallsvektingen løser ikke problemet med skjev sammensetning av utvalget.

Svarprosenten i EU-SILC har ligget rundt 50 prosent de siste årene (Dalen og Grimstad, 2024) mens svarprosenten i SIFOSs undersøkelser har vært rundt 30 prosent. For EU-SILC trekkes "et landsrepresentativt utvalg" som inviteres til undersøkelsen, mens SIFOS undersøkelse rekrutterer fra Norsk Gallups aksesspanel, som består av personer som har sagt seg villig til å delta i undersøkelser. Frafallet på rundt 70 prosent i SIFOSs undersøkelser er knyttet til det andre steget i en seleksjonsprosess med to steg. Sannsynligvis er det også solid frafall i det første steget, altså når personer rekrutteres *til* aksesspanelet. Det tilstrebes å trekke personer som er representative ut ifra enkelte observerte kjennetegn (alder, kjønn, bosted og utdanningsnivå, se f.eks Gyüre og Lylum, 2024).

Fordelen med utvalgsundersøkelser, til forskjell fra administrativ registerdata, er at man kan spørre respondentene om deres subjektive oppfatninger, for eksempel opplevelse av økonomiske problemer. Subjektive spørsmål vil imidlertid tolkes ulikt for ulike personer eller i ulike kontekster. Svarene kan også bli påvirket av forhold som ideelt sett ikke burde ha noe å si. For eksempel viser Berg mfl. (2020) at lignende personer svarte vesentlig mer negativt om egen økonomi til et internettskjema enn i et telefonintervju. I telefonintervju var det 18 prosent som svarte at de ikke kunne klare en uforutsett utgift, mens 25 prosent av tilsynelatende like respondenter svarte dette i internettskjema (tabell 6.2 i Berg mfl., 2020). Her er det ikke åpenbart hva som er mest riktig, men det er ikke spesielt tillitsvekkende at forskjellene er så store. EU-SILC gjennomføres som er telefonintervju, mens SIFO-undersøkelsene gjennomføres med nettskjema.

Kapittel 8 drøfter videre mulige utfordringer når vi bedømmer utviklingen i husholdenes økonomiske situasjon. Både subjektive (f.eks. spørreundersøkelser) og mer objektive (f.eks. inntektsstatistikk og KPI) kilder er heftet med ulike utfordringer.

7.4. Sammenlikning av endringer basert på Forventningsundersøkelsen

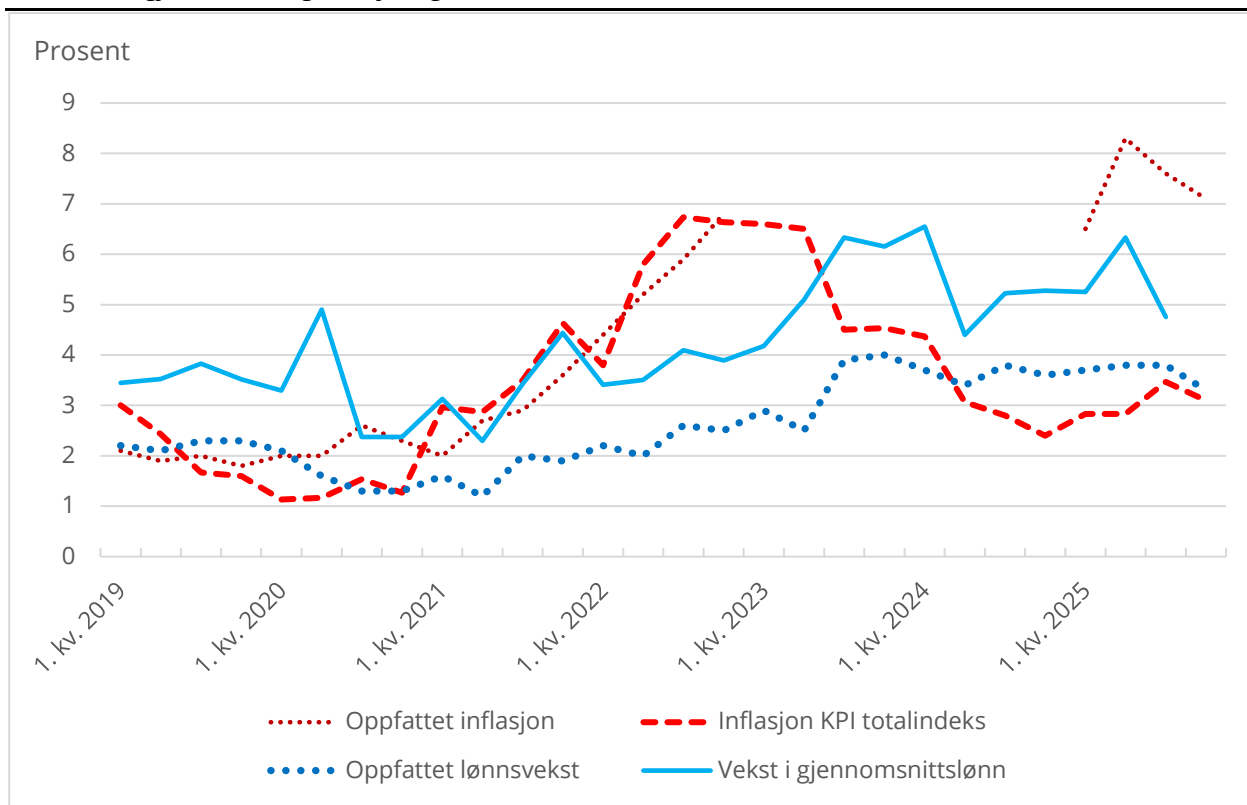
Forventningsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse om inflasjons-, lønns- og renteutvikling i Norge som blir utført kvartalsvis av IPSOS på oppdrag fra Norges bank. Privatpersoner fra norske hushold er en av målgruppene i undersøkelsen. Personene i utvalget blir kontaktet for å svare på spørsmål gjennom et telefonintervju. For vårt formål vil vi se nærmere på hvor mye personene tror at priser og lønninger faktisk har endret seg i løpet av det siste året. Vi benytter her informasjon basert på følgende spørsmål til husholdene som deltar i Forventningsundersøkelsen:

- Sammenliknet med for 12 måneder siden, hvor mye tror du prisene på varer og tjenester, målt ved konsumprisindeksen har endret seg, målt i prosent?
- Sammenliknet med for 12 måneder siden, hvor mange prosent tror du din lønn eller pensjon har endret seg?

Svarene på disse spørsmålene kan vi sammenlikne med utviklingen i inflasjonen målt ved KPI totalindeks og utviklingen i gjennomsnittlig lønnsvekst blant arbeidstakere i lønnsstatistikken som blir rapportert i A-meldingene.

Figur 7.5 viser utviklingen i oppfattet pris- og lønnsvekst siste 12 måneder, som vi sammenlikner med statistikk for faktisk pris- og lønnsvekst. I perioden 2019 – 2025 finner vi at gjennomsnittlig oppfattet lønnsvekst ligger lavere i Forventningsundersøkelsen sammenliknet med gjennomsnittlig lønnsvekst i A-meldingene. Forskjellen har variert fra om lag 1-3 prosentpoeng. Dette kan bety at respondentene i Forventningsundersøkelsen i gjennomsnitt undervurderer sin egen lønnsvekst i løpet av de siste 12 måneder. Undervurderingen er størst i kvartaler med høy 12-månedersvekst i lønnsstatistikken, blant annet fra 2. kvartal 2023 til 1. kvartal 2024.

Figur 7.5 Sammenligning av oppfattet pris- og lønnsvekst i Forventningsundersøkelsen (IPSOS) med gjennomsnittlig inflasjon og lønnsvekst

Kilde: Denne figuren viser gjennomsnitt for oppfattet inflasjon og lønnsvekst siste 12 måneder, basert på svarene fra respondenter i husholdene som inngår i Forventningsundersøkelsen, som blir utført kvartalsvis av IPSOS på oppdrag fra Norges bank. Faktisk inflasjon er målt ved Konsumprisindeksen, der totalindeksen viser gjennomsnittlig prisvekst for alle konsumkategorier. Vekst i gjennomsnittslønn er hentet fra Lønnsstatistikken basert på A-meldingene, SSB tabell 11654.

Noen av de større avvikene kan skyldes at det er en forsinkelse i hvordan oppfattet lønnsvekst reagerer på endringer i faktisk månedslønn. Avvikene kan også bli påvirket av forsinkelser i lønnsoppgjørene og når på året lønnsøkninger faktisk blir utbetalt. Eventuelle sesongvariasjoner kan imidlertid ikke forklare hvorfor 12-månedersveksten i lønninger blir systematisk undervurdert av respondentene fra hushold i Forventningsundersøkelsen.

Gjennomsnittlig oppfattet 12-måneders prisvekst blant hushold i Forventningsundersøkelsen viser en utvikling som samsvarer nokså godt med KPI totalindeks i perioden fra 2019 – 2022. Spørsmålet om oppfattet inflasjon siste 12 måneder ble utelatt i Forventningsundersøkelsen for 2023 og 2024, men har blitt tatt inn igjen fra og med 1. kvartal 2025. I 2025 framgår det at oppfattet prisvekst i gjennomsnitt ligger betydelig høyere enn inflasjonen målt ved KPI totalindeks. Mens den målte inflasjonen er omtrent på 3 prosent, er den subjektivt oppfattede prisveksten på om lag 7 prosent i gjennomsnitt blant hushold i Forventningsundersøkelsen.

Alt i alt finner vi noen betydelige forskjeller mellom subjektive oppfatninger og objektiv statistikk om utviklingen i priser og lønninger. Svarene fra husholdene har en skjevhet som går i retning av å tolke utviklingen mer negativt enn hva vi finner i statistikken. Lønnsveksten blir undervurdert i hele perioden fra 2019 - 2025, mens prisveksten ser ut til å bli overvurdert etter at den målte inflasjonen har avtatt mot slutten av perioden. Dette diskuteres videre i kapittel 8.

8. Dyrtidsparadokset: Hvorfor er det et sprik mellom subjektive og objektive trender?

I årene etter pandemien har det i flere OECD-land oppstått et sprik mellom utviklingen i subjektive og objektive indikatorer for den økonomiske utviklingen (Bolhuis, Cramer, Schulz og Summers, 2026). Subjektive indikatorer som undersøker stemningen blant forbrukerne, viser en tendens til at husholdene har fått dårligere råd og er mer misfornøyd med den økonomiske situasjonen. Objektive indikatorer viser derimot en mer positiv utvikling i samme periode. For eksempel har det vært vekst i totalt forbruk, lav arbeidsledighet og betydelige investering og nyetablering i næringslivet. Lønnsveksten har vært betydelig slik at mange hushold har opprettholdt eller økt realinntektene i perioden etter at inflasjonen har økt. I den internasjonale litteraturen blir divergensen mellom subjektive og objektive indikatorer omtalt som et paradoks (Cummings, Harris og Mahone, 2024).

I denne rapporten finner vi et liknende paradoks basert på norske data. I perioden etter 2021 viser Dyrtidsrapportene til SIFO og Levekårsundersøkelsen EU-SILC at husholdene opplever økende økonomisk stress, materielle mangler og betalingsproblemer. Basert på inntekt etter skatt finner vi at gjennomsnittlig realinntekt har økt og andelen hushold med lav inntekt er relativt stabil i samme periode. Arbeidsledigheten holder seg på et relativt lavt nivå og det er en reduksjon i andelen hushold med høy gjeldsbelastning. Dette antyder et sprik mellom opplevd og faktisk utvikling som vi kan kalle for *dyrtidsparadokset*. Dette paradokset er et uttrykk for at særlig Dyrtidsrapportene, men også Levekårsundersøkelsen, viser en mer negativ økonomisk utvikling enn økonomisk statistikk i perioden med økt inflasjon og rentenivå.

Formålet med dette kapitlet er å drøfte mulige forklaringer på dyrtidsparadokset. Diskusjonen tar sikte på å belyse konseptuelle og teoretiske grunner til at det oppstår divergens mellom subjektive og objektive indikatorer for den økonomiske utviklingen. I kapittel 1 sammenholder vi de empiriske resultatene i denne rapporten med mulige forklaringer, og vurderer hvilke forklaringer som er plausible i den norske konteksten. Nedenfor følger en gjennomgang av mulige forklaringer på dyrtidsparadokset.

8.1. Inflasjonsmålet undervurderer økningen i levekostnader

Det er flere grunner til at inflasjonen slik den blir målt ved Konsumprisindeksen (KPI) ikke fullt ut reflekterer økningen i levekostnader på husholdsnivå:

- Økte renteutgifter påvirker ikke inflasjonen slik den måles i Konsumprisindeksen
- Usikkerhet om utviklingen i prisene på noen typer goder kan medføre skjevheter i målingen av inflasjon
- Inflasjonsulikhet kan bety at inflasjonsmålet undervurderer inflasjonen for noen grupper av hushold

Forbrukerne oppfatter at *renteutgifter* på boliglån utgjør en betydelig komponent av levekostnadene. Denne komponenten er imidlertid utelatt i KPI. Grunnen er at renteutgifter i denne sammenheng blir definert som en investeringsutgift og ikke som en forbruksutgift. I stedet er KPI basert på såkalt leiemarkedsekvivalens, som er en antakelse om at boligkonsumet til boligeierne er lik hva det ville koste å leie boligen til markedspris fra en hypotetisk utleier. En slik beregnet husleie for boligeierne ligger til grunn for prisutviklingen på boligkonsum i KPI.

Likevel vil hushold kunne oppleve at de får dårligere råd når rentenivået øker, og forbrukerne kan forstå dette som en økning av levekostnadene. Siden prisveksten i leiemarkedet har vært relativt

moderat i perioden med økt rentenivå, kan man argumentere for at inflasjonsmålet undervurderer økningen i levekostnader fra 2021 til 2024, ikke minst blant hushold med høy gjeldsgrad.

Bolhuis mfl. (2026) studerer lånekostnadenes betydning for utviklingen i levekostnadene. Videre ser de på sammenhengen mellom utviklingen i lånekostnader og stemningsindikatorer basert på spørreundersøkelser. I perioden etter 2021 har stemningsindikatorer for USA falt til relativt lave nivåer i forhold til utviklingen i inflasjon og arbeidsledighet, noe som indikerer at det finnes et gap mellom subjektive og objektive indikatorer for den økonomiske utviklingen.

Bolhuis mfl. (2026) benytter et alternativt mål på inflasjon som inkluderer lånekostnader. De finner at dette målet kan forklare om lag tre-fjerdedeler av stemningsgapet for USA i 2023. De finner tilsvarende resultater for et utvalg av 10 OECD-land, der utviklingen i stemningsgapene er korrelert med utviklingen i rentenivået. Forfatterne konkluderer med at renteøkningen trolig kan forklare en betydelig del av stemningsgapet, men at andre forklaringer også kan ha bidratt til dette gapet.

Foruten renteutgifter, har husholdene også andre utgifter som ikke inkluderes i KPI. Spesielt måler KPI bare prisutviklingen på innenlandsk konsum. Kronen var forholdsvis svak i perioden med høy inflasjon samtidig som at inflasjonen også var høy i utlandet. Derfor kan forbruk i utlandet, for eksempel knyttet til ferier, ha økt relativt mye i pris uten at dette fanges opp av KPI.

På grunn av forskjeller i datagrunnlaget kan måling av inflasjon være mer eller mindre utfordrende for ulike typer av varer og tjenester. Dessuten er det krevende å fange opp reell prisvekst på varer med rask teknologisk utvikling. Usikkerhet i målingen av prisvekst for et gitt gode kan bidra enten til undervurdering eller overvurdering av inflasjonen innenfor en gitt periode. I denne rapporten foretar vi ikke noen utførlig gjennomgang av slik utfordringer. Vi vil imidlertid diskutere enkelte utfordringer ved måling av prisvekst i leiemarkedet for boliger. Dette er relevant blant annet fordi boligkonsumet utgjør en betydelig del av samlet konsum i henhold til KPI.

Konsumprisindeksen baserer seg på data fra Leiemarkedsundersøkelsen (LMU), som er Statistisk sentralbyrås årlige undersøkelse av husleienivået i Norge. En utfordring i LMU er at det ikke finnes et fullstendig register over utleieboliger eller leietakere. Derfor benyttes det en undersøkelsespopulasjon basert på adresser hvor sannsynligheten er høy for at det faktisk er et leieforhold (Snellingen Bye, 2023). Det er et betydelig frafall i det årlige utvalget, med en svarprosent på om lag 30 prosent.

Det blir trukket ut et månedlig husleieutvalg som er et delutvalg av LMU. Dette Boligpanelet (BOP) benyttes til å beregne prisutviklingen for betalt husleie i KPI. Skjevheter i trekkpopulasjonen og frafallsskjevhet i LMU vil forplante seg videre til BOP, og det kan forekomme ytterligere frafall i BOP. Leieprisene øker gjerne i forbindelse med inngåelse av nye leiekontrakter, men det kan oppstå panelfrafall i forbindelse med bytte av leietaker. Dersom dette gir utvalgsskjevheter i sammensetningen av nye og eksisterende leiekontrakter, kan det bidra til at utviklingen i KPI-indeksen for betalt husleie avviker fra den gjennomsnittlige prisutviklingen i leiemarkedet. For å motvirke dette brukes det mye ressurser på å spore opp nye leietakere, blant annet innhentes det eieropplysninger for å lette denne prosessen. Det kan være at det tar noe tid før ny beboer er inkludert, men det spores hver måned.

Det er grunn til å anta at leietakerbytter er underrepresentert i Boligpanelet. For eksempel kan det være at SSB ikke fanger opp leietakerbytter i tilfeller hvor man ikke hører fra gammel leietaker i det hele tatt. Det er relativt få observasjoner som danner grunnlaget for imputeringen av prisveksten blant nye leietakere. Dessuten knytter det seg usikkerhet til vektingen av prisveksten på nye og eksisterende leieforhold ved beregning av gjennomsnittlig prisvekst i leiemarkedet for bolig. I denne rapporten tar vi ikke stilling til om slike forhold har bidratt til overvurdering eller undervurdering av prisveksten i leiemarkedet.

Flere kommersielle aktører, blant annet finn.no og Utleiemegleren, har data om prisutviklingen i utleiemarkedet. Her er det utfordringer både når det gjelder sammenliknbarhet, representativitet og tilgjengelighet, som har sammenheng med at dataene ikke blir samlet inn systematisk og løpende av en uavhengig statistikkprodusent (Husbanken, 2025). Tall fra Eiendom Norge viser de senere årene en relativt høy leieprisvekst sammenliknet med indeksen for betalt husleie i KPI. Dette kan skyldes forskjeller i utvalgene, der Eiendom Norge måler priser i nye leieforhold i storbyene, mens Boligpanelet til SSB måler betalt husleie i et utvalg av pågående og nye leieforhold. Disse kildene er derfor ikke direkte sammenliknbare.

KPI totalindeks er en kjedet Laspeyres prisindeks, der konsumvektene for varegruppene oppdateres årlig. Totalindeksen er definert som et veid gjennomsnitt av de underliggende delindeksene. Det blir benyttet et felles sett av vektorer som skal representere alle hushold basert på gjennomsnittlige utgiftsandeler. Metoden tar ikke hensyn til at hushold kan bli påvirket i ulik grad av inflasjonen. *Inflasjonsulikhet* betyr at inflasjonen varierer mellom grupper av hushold, noe som skyldes at husholdene bruker ulike andeler av utgiftene på ulike goder og at prisveksten på godene er forskjellig (Jaravel, 2021). I perioder med ulik prisvekst for ulike konsumgoder vil levekostnadene øke relativt mye for hushold som bruker en høy budsjettandel på de godene som har størst prisvekst.

I de senere årene med høy inflasjon kan noen grupper ha blitt mer påvirket av inflasjonen enn andre. Når det er høy prisvekst på nødvendighetsgoder som matvarer, klær og skotøy, energi og leie av bolig, vil bruk av prisjustering basert på KPI kunne undervurdere økningen i levekostnader særlig i den lavere delen av inntektsfordelingen. Motsatt vil høy prisvekst på luksusgoder kunne undervurdere økningen av levekostnader i den høyere delen av inntektsfordelingen. Grunnen er at hushold med lav inntekt typisk bruker en større utgiftsandel på nødvendighetsgoder, mens hushold med høy inntekt bruker en større andel på luksusgoder.

Kapittel 2 gjengir empiriske resultater som tyder på at inflasjonsulikheten i praksis er beskjedent i den perioden vi ser på. Spesielt er det ingen klar tendens til at det typiske forbruket til hushold med lav inntekt har blitt relativt dyrere sammenliknet med forbruket til hushold med middels eller høy inntekt. Disse resultatene er basert på prisveksten knyttet til ulike detaljerte konsumkategorier. Nyere internasjonale studier viser imidlertid at prisene på billige varianter, innenfor detaljerte kategorier av matvarer, har økt mer enn prisene på dyrere varianter (Cavallo og Kryvtsov, 2024). Når det er høy prisvekst på typiske billigvarer (for eksempel «First price»-produkter) kan dette ramme lavinntektsgrupper og andre hushold som i utgangspunktet kjøper betydelige kvanta av disse produktene.

Produktinnovasjon kan påvirke husholdene i ulike grad. Det er en tendens til at hushold med høye inntekter forbruker mer av varer og tjenester der kvaliteten øker raskere (Jaravel, 2021). Med andre ord er produktinnovasjon og lansering av nye varer skjevfordelt: Nye og bedre versjoner av produkter retter seg ofte mot høyinntektsgrupper.

Når en ny vare erstatter en gammel vare, fanger ikke KPI opp at forbrukerne oppnår gevinster ved å bytte til billigere eller bedre varer. Dette skyldes at KPI er basert på en fast varekurv som delvis oppdateres med en tidsforsinkelse. Kvalitetsforbedringer gjør det vanskelig å skille mellom endringer i pris og kvalitet, slik at økt kvalitet kan bli feiltolket som prisøkning eller økt pris kan bli feiltolket som kvalitetsforbedring. Økt produktmangfold kan gi forbrukerne flere valgmuligheter og en nyttegevinst som ikke blir fanget opp av KPI. Slike måleproblemer kan være av relativt stor betydning i perioder med høy produktinnovasjon.

Husholdene kan bli påvirket ulikt av inflasjonen dersom de i forskjellig grad klarer å substituere seg bort fra varer og tjenester som har blitt relativt dyrere. For eksempel kan husholdene i ulik grad benytte seg av rabatter og tilbudsvare. For noen produkter er det tydelige sesongmønstre og

månedlige eller daglige variasjoner i prisnivået, slik at det kan lønne seg å utsette forbruket til en periode med lavere priser.

Mange butikkjeder opererer med medlemsrabatter og andre kundefordeler. På den ene side kan medlemmene spare penger på dette, men på den annen side kan de store kjedene utnytte kundelojalitet til å øke prisnivået for alle kundene. Kjedene kan også utnytte informasjonen fra kundene til å øke lønnsomheten, for eksempel gjennom produktplassering, lokketilbud og ulike former for strategisk prising. Forbrukerne har trolig varierende evne og kapasitet til å tilpasse seg og ivareta sine interesser i møte med slike strategier.

8.2. Inntektsmålet er ufullstendig og fanger ikke opp utviklingen i økonomisk velferd

Inntekt etter skatt er et mye brukt inntektsmål i offisiell statistikk om nivå og utviklingen av inntekter på husholdsnivå. I dette avsnittet drøfter vi følgende grunner til at inntektsmålet ikke fanger opp utviklingen i økonomisk velferd:

- Inntekt etter skatt inkluderer ikke renteutgifter og fordelene av egen bolig
- Hushold med høy gjeldsgrad blir tvunget til å øke sparingen når lånekostnadene øker
- Økt økonomisk usikkerhet fører til mer forsiktighetsmotivert sparing
- Forbrukernes transaksjonskostnader øker med inflasjonen og rentenivået
- Konfliktnivået mellom arbeidere og kapitaleiere øker i perioder med høy inflasjon
- Inflasjonen svekker tilliten, forbrukerne skylder på myndighetene eller grådige kapitaleiere

Det er noen inntektskomponenter som ikke inngår i inntekt etter skatt, men som påvirker den materielle levestandarden til husholdene. Siden *renteutgifter* ikke er trukket fra i inntekt etter skatt, fanger det ikke opp at låntakerne får dårligere råd når rentenivået øker. Ovenfor drøfter vi dette som en økning i levekostnadene, men det kan også forstås som en reduksjon i materiell levestandard for et gitt nivå på inntekt etter skatt.

Inntekt etter skatt inkluderer ikke *fordelen av egen bolig* som tilfaller boligeierne. I denne rapporten beregner vi en nettoverdi av eiernes boligkonsum som er lik hypotetisk årlig utleiepris fratrukket faktiske renteutgifter og andre boutgifter. Dette inngår i boligutvidet inntekt som vi benytter til å studere den realøkonomiske utviklingen inkludert bidraget fra renteutgifter og boligkonsum. Vi finner at økonomien til boligeiere med høyt boliglån har utviklet seg negativt i perioden med økt rentenivå.

Når både inflasjonen og rentenivået øker, kan hushold med høy gjeldsgrad bli *tvunget til å spare* mer enn de egentlig ønsker. På grunn av Utlånsforskriften er det vanskelig å utsette betalingen av avdrag, slik at den totale belastningen for å betjene renter og avdrag øker. Reelt sett kan husholdets økonomi være uendret dersom økte renteutgifter blir oppveid av inflasjonsgevinster, noe som betyr at realverdien av gjelda avtar med inflasjonen. Hvis husholdet forventer uendret eller økt realinntekt over tid, kan det være optimalt å opprettholde forbruket. I stedet medfører økt tvungen sparing at forbruket må reduseres på grunn av lånebegrensninger og manglende likviditet. Som en konsekvens oppstår det en vridning i tidsforløpet til forbruket. Tvungen sparing medfører derfor at låntakerne opplever et velferdstap (Lessard og Modigliani, 1975).

Når inflasjonen og rentenivået øker, kan husholdene oppleve økt *økonomisk usikkerhet*. Dette kan være knyttet til usikkerhet om hvorvidt lønnsveksten framover i tid vil være tilstrekkelig til å kompensere for økte levekostnader. I møte med økt usikkerhet kan et hushold velge å øke sparingen og redusere forbruket for å være forberedt på en eventuell realinntektsnedgang. Dessuten kan økt inflasjon svekke tilliten til myndighetenes styring av den makroøkonomiske utviklingen. Husholdenes sparing de senere årene kan også være påvirket av pandemien og økende

geopolitisk og handelspolitisk usikkerhet. Uansatt hva som er årsaken kan den forsiktighetsmotiverte sparingen medføre et velferdstap for forbrukerne.

Binetti, Nuzzi og Stancheva (2024) benytter spørreundersøkelser til å undersøke hvorfor forbrukerne misliker høy inflasjon. Respondentene forutser mange negative konsekvenser av inflasjonen, men den mest betydningsfulle konsekvensen er at inflasjonen gjør det komplisert og vanskelig å ta økonomiske beslutninger for individer og hushold. Dette har sammenheng med økt økonomisk usikkerhet og økte *transaksjonskostnader*, som er kostnader i forbindelse med innhenting av informasjon, planlegging, forhandlinger, samt gjennomføring av kjøp og salg i markedet.

Guerreiro, Hazell, Lian og Patterson (2024) hevder at økt inflasjon fører til økt konflikt om fordelingen av inntekter mellom arbeidere og kapitaleiere. Arbeiderne kan forhandle om økt lønn eller bytte jobb for å oppnå nominelle lønnsøkninger i takt med inflasjonen. Slike handlinger gir imidlertid økte transaksjonskostnader og kognitive kostnader som innebærer at den observerte reallønnsutviklingen undervurderer inflasjonskostnadene og overvurderer utviklingen i økonomisk velferd.

Selv om lønningene holder tritt med prisøkningene, synes arbeiderne at de har fortjent lønnsøkningene sine. Derfor skylder de på myndighetene, grådige kapitaleiere eller økonomien generelt for at inflasjonen reduserer realverdien av de hardt tilkjempede inntektene (Stancheva, 2024). Redusert tillit til myndighetene eller det økonomiske systemet kan føre til økt pessimisme og dårligere stemning blant forbrukerne.

8.3. Stemningen blant forbrukerne er følsom overfor endringer i kontantstrømmen

Kontantstrømmen til et typisk hushold består av løpende inntekter fra lønninger og renteinntekter og utgifter til løpende forbruk, husleie, renter og avdrag på lån. Disse inntektene og utgiftene kommer til syne gjennom transaksjoner som involverer bruk av kontanter, betalingskort og/eller inn- og utbetalinger på en bankkonto. Kjøp av varige forbruksgoder og investeringer er også transaksjoner, men forekommer mindre hyppig enn kjøp av ikke-varige goder og månedlige betalinger av strømregning, renter- og avdrag på lån etc. Bankinnskudd utgjør en beholdning av likvide midler som kan disponeres til sparing eller forbruk. Husholdets balanseregnskap blir påvirket av forholdet mellom inn- og utbetalinger som inngår i kontantstrømmen. Når innbetalingene er større enn utbetalingene øker beholdningen av bankinnskudd og andre likvide midler.

I dette avsnittet drøfter vi følgende grunner til at stemningen blant forbrukerne reagerer på rente- og prisøkninger:

- Effekten av rente- og prisøkninger slår ut umiddelbart på kontantstrømmen
- Formuen er lite likvid, og forbrukerne reagerer i mindre grad på sjokk i formuen

Likviditetsbegrensninger kan enten skyldes at husholdet er for fattig til å få låne, eller at husholdet har tatt opp tilnærmet det maksimale lånet som er tillatt etter Utlånsforskriften. Dessuten har husholdet relativt lite likviditet i form av kontanter, bankinnskudd og andre oppsparte midler. Slike hushold kan bli tvunget til å redusere forbruket nokså *umiddelbart* etter en økning i priser og rentenivå. Siden lønningene ikke er indeksert i forhold til prisnivået, vil det ta tid før man eventuelt kan oppnå kompensasjon for økte priser gjennom lønnsforhandlinger. Renteøkninger vil særlig ramme de likviditetsbegrensede husholdene som har høy gjeldsgrad, slik at disse må redusere forbruket på kort sikt. Disse likviditetsbegrensede husholdene er spesielt sårbare overfor utgiftsøkninger.

Rente- og prisøkninger gir sjokk i kontantstrømmen. Det virker plausibelt at stemningen blant forbrukerne har sammenheng med hvordan forbruket blir påvirket av ulike sjokk. Di Maggio mfl. (2017) undersøker hvordan forbrukerne responderer på en reduksjon av rentesatsen på boliglån. Isolert sett vil reduserte renteutgifter bidra til en positiv utvikling i husholdets balanseregnskap. Endringen i kontantstrømmen bidrar til en bedring av balansen mellom løpende inntekter og utgifter, og dette gir økt tilgang på likvide midler som husholdet kan disponere til forbruk eller sparing. De Maggio mfl. (2017) finner en betydelig økning i forbruket, noe som betyr at forbrukerne har en høy marginal konsumtilbøyelighet når det skjer et positivt sjokk i balanseregnskapet. Motsatt kan forbruket gå betydelig ned ved en økning i rentesatsen. Redusert forbruk ved en renteøkning tyder på at forbrukerne ikke liker renteøkninger, og at renteøkninger har en negativ effekt på stemningen blant forbrukerne.

Økt inflasjon og rentenivå innebærer som regel endringer i relative priser på varer og tjenester. I en generell markedslukevekt kan dette forplante seg til endringer i relative priser på aksjer, bolig, eiendom og annen realkapital. Dette påvirker kapitalgevinster og kapitaltap som avhenger av størrelsen og sammensetningen av formuen til hvert enkelt hushold. Dessuten innebærer inflasjonen en omfordeling av realformue fra nominelle sparere til nominelle låntakere (Doepke og Schneider, 2006). Låntakerne oppnår en inflasjonsgevinst som skyldes at realverdien av gjelda avtar med inflasjonen. I den grad nivået og fordelingen av formue endrer seg, kan dette påvirke utviklingen i sparing, forbruk og økonomisk velferd blant ulike hushold.

Norges bank har et mandat som tilsier at rentenivået blir satt opp for å motvirke inflasjonspress i økonomien. Dersom både realrenten og husholdets realinntekt holder seg uendret, vil inflasjonsgevinster på nominell gjeld være tilstrekkelig til å kompensere for de økte renteutgiftene. På grunn av lånebegrensninger eller forsiktighetsmotivert sparing kan det likevel oppstå vridninger i tidsforløpet til forbruket, dvs. at husholdet reduserer forbruket for å finansiere de økte renteutgiftene.

Christelis mfl. (2021) studerer hvordan husholdene responderer på uforutsette sjokk i formuen. De finner at 90 prosent av husholdene i undersøkelsen ikke endrer på konsumet i det hele tatt, mens de resterende 10 prosent av husholdene foretar betydelige justeringer av konsumet. Forbruket responderer i større grad på positive enn negative sjokk i formuen. Disney, Gatherhood og Henley (2010) finner en lav marginale konsumtilbøyelighet for hushold som oppnår uforutsette kapitalgevinster på bolig. Konsumresponsen på et positivt sjokk i boligprisen er imidlertid større for hushold med høy belåningsgrad og lite egenkapital. Dette kan skyldes at slike hushold i utgangspunktet har betydelig forsiktighetsmotivert sparing eller tvungen sparing på grunn av lånebegrensninger.

Disse analysene gir en pekepinn om at det særlig er hushold med høy gjeldsgrad eller mangel på likviditet som blir negativt påvirket av en reduksjon i formuen. Dette kan bety at det ofte er slike hushold som rapporterer at de har fått dårligere råd i undersøkelser om stemningen blant husholdene.

8.4. Forbrukerne er uoppmerksomme eller feilinformert

For en forbruker kan det være rasjonelt å være uoppmerksom på prisutviklingen i en situasjon med lav inflasjon og relativt stabile priser. Grunnen er at personene ikke har ressurser til å følge med på alle begivenheter som potensielt er relevant for å ta økonomiske beslutninger. Det betyr at det finnes friksjoner, rigiditeter og kognitive begrensninger som skaper en kostnad i forbindelse med innhenting og fortolkning av informasjon. Ved en økning i inflasjonen kan forbrukerne få insentiver til å lære mer om prisutviklingen (Weber mfl. 2025). Friksjonene gjør likevel at forbrukerne baserer seg på begrenset eller unøyaktig informasjon.

I dette avsnittet drøfter vi følgende grunner til at stemningen blant forbrukerne blir påvirket av informasjon som ikke samsvarer med den faktiske økonomiske utviklingen:

- Forbrukerne benytter unøyaktige kilder til informasjon
- Nyhetsmedier og sosiale medier overdriver krisetendenser
- Stemningen blant forbrukerne varierer med partitilhørighet og hvem som har regjeringsmakt
- Fordelen av inflasjonsgevinster blir undervurdert av låntakerne

Binder (2017) finner at respondentene kan avsløre sin usikkerhet når de blir spurt om å oppgi forventet inflasjon målt i prosent. Det er en opphopning av svarene som blir oppgitt i heltall og runde tall som 5 prosent eller 10 prosent. En tolkning av slik opphopning er at runde tall antyder at respondenten uttrykker sin usikkerhet om forventet inflasjon. Tall fra Forventningsundersøkelsen til Norges bank viser at medianrespondenten typisk benytter runde tall for å anslå størrelsen på faktisk inflasjon de siste 12 måneder. Avrundingen gir en pekepinn om at respondentene selv vurderer at de har unøyaktig informasjon og at de er usikre på hvor stor inflasjonen faktisk har vært.

I spørreundersøkelser er det en systematisk tendens til at respondentene overvurderer inflasjonen målt ved den offisielle Konsumprisindeksen. Pessimistiske hushold forventer at deres egen økonomiske situasjon vil utvikle seg til det verre. Overpessimistiske hushold er hushold som i ettertid opplever en økning i realinntekten til tross for at de er pessimistiske. Abildgren og Kuchler (2021) finner at pessimistiske hushold, og særlig overpessimistiske hushold, har en sterk tendens til å overvurdere den faktiske inflasjonen. For respondenter som deltar i undersøkelsen flere ganger er det en tendens til at skjevhet i oppfatningene vedvarer over tid. Disse resultatene tyder på at skjevheter i virkelighetsoppfatningen har sammenheng med grunnleggende personlighetstrekk.

Cavallo, Cruces og Perez-Truglia (2017) benytter et informasjonseksperiment til å undersøke hvilke kilder som personene benytter seg av for å anslå prisstigningen. Selv om respondentene får tilgang til statistikk om inflasjonen, bruker de unøyaktige kilder. For eksempel anslår de inflasjonen på grunnlag av minner om prisendringer på produkter som de kjøper i supermarkedet.

Stantcheva (2024) finner at respondentene overvurderer inflasjonen etter at prisnivået har steget betydelig, selv om inflasjonen har avtatt. Dette kan tyde på at personene i undersøkelsen ikke har oppdatert sin informasjon, eller at de baserer seg på minner om et vesentlig lavere prisnivå når de anslår at inflasjonen fortsatt er høy. Konseptuelt kan det være lettere å forstå informasjon om prisnivået på hyppig kjøpte varer og tjenester, mens det kan være vanskeligere å forstå begreper som Konsumprisindeks og inflasjon. Dette kan bidra til at husholdene vet mer og bryr seg mer om prisnivået på hyppig kjøpte varer enn om statistikk for inflasjon. Det kan være tregheter i stemningen blant forbrukerne, for eksempel hvis forbrukerne er misfornøyd med prisøkninger som har skjedd flere år tilbake i tid.

Høy inflasjon blir oppfattet som utelukkende negativt. Forbrukerne anser at det er nødvendig å redusere den økonomiske aktiviteten for å dempe inflasjonen. En vanlig oppfatning er at renteøkninger fører til økt inflasjon, og mange respondenter vil derfor støtte rentekutt som et tiltak for å redusere inflasjonen (Binetti mfl., 2024). Det er betydelig individuelle variasjoner i forståelsen av ulike makroøkonomiske mekanismer som påvirker den økonomiske utviklingen. Forbrukerne benytter forskjellige subjektive forklaringsmodeller, og individenes oppfatninger blir påvirket av kontekstuelle signaler. Respondentenes danner sine oppfatninger i kognitive prosesser som er preget av selektiv oppmerksomhet og assosiativ hukommelse (Andre, Pizzinelli, Roth og Wohlfart, 2022).

For å redusere friksjoner kan forbrukerne benytte seg av nyhetsmedier og sosiale medier, slik at disse får en mellomliggende rolle i utvelgingen og formidlingen av informasjon (Larsen, Thorsrud og

Zhulanova, 2021; Macaulay og Song, 2023). I konkurransen om oppmerksomhet kan mediene tjene på å prioritere oppsiktsvekkende nyheter og overdrive negative nyheter. Det samme kan være tilfelle i politiske valgkamper der opposisjonen vil legge spesiell vekt på dårlige økonomiske nyheter for å svekke populariteten til regjerende partier. Økt bruk av sosiale medier kan ha bidratt til politisk polarisering og at påvirkningskampanjer får større gjennomslag enn før. Dette er konsistent med teorier om at bestemte fortellinger (narrativer) går viralt og påvirker oppfatninger i store deler av befolkningen (Schiller, 2017, 2020).

Respondentene i spørreundersøkelser har ofte et mer positivt syn på sin egen økonomiske situasjon sammenliknet med utviklingen i økonomien som helhet. Tilsvarende har de et mer positivt syn på den lokale økonomiske utviklingen sammenliknet med den nasjonale økonomiske utviklingen. Dette kan tyde på at husholdene er feilinformert, og at de er påvirket av negative narrativer om den nasjonale økonomiske utviklingen (Krugman, 2024).

Stemningsundersøkelser blant forbrukerne viser over tid en økende partiskjevhet i de økonomiske vurderingene. Dette kan ha sammenheng med økende politisk polarisering. I USA finner man at personer som støtter partiet til den vinnende presidentkandidaten, svarer mer optimistisk på spørsmål om økonomien umiddelbart etter valget, særlig når valget fører til at presidenten fra det andre partiet blir skiftet ut (Mian, Sufi og Khoshkou, 2023). Motsatt blir velgerne mer pessimistiske når en president med samme partitilhørighet som respondenten byttes ut med en president fra det andre partiet. Denne partiskjevheten ser ut til å være større blant republikanske enn blant demokratiske velgere (Cummings, Harris og Mahoney, 2024). Partipolitiske stemningsskifter i forbindelse med valgresultater fører imidlertid ikke til at de velgerne som har blitt mer optimistiske eller pessimistiske foretar endringer i forbruket. Finans Norge rapporterer at det finnes liknende partiskjevheter i Stemningsbarometeret som samles inn blant et utvalg av norske hushold.

Schnorpfel, Weber og Hackethal (2023) undersøker husholdenes forståelse av hvordan inflasjonen påvirker formuen gjennom inflasjonsgevinster og -tap. De finner at respondentene har god forståelse for at inflasjonen tærer på realverdien av nominell sparing (for eksempel bankinnskudd). De fleste mangler imidlertid forståelse for at inflasjonen reduserer realverdien av nominell gjeld (for eksempel boliglån). Gjennom et informasjonseksperiment finner de at låntakerne faktisk øker forbruket etter at de har mottatt informasjon om fordelene som de har av inflasjonsgevinstene.

8.5. Psykologiske mekanismer som kan forklare stemningen blant forbrukerne

Kahneman (2011) argumenterer for at folk flest strever med å resonnere statistisk og logisk i samsvar med sannsynlighetsteori. I stedet er det vanlig å benytte seg av mentale snarveier for å forenkle kognitive prosesser der personene fortolker virkeligheten, uttrykker meninger og foretar beslutninger. Dette medfører at kognitive prosesser hos mennesker blir påvirket av kognitive skjevheter. Individene skaper sin egen «subjektive virkelighet» basert på selektiv oppmerksomhet og kontekstuelle signaler. Vi vil her gi en kortfattet oversikt over noen kognitive skjevheter som kan være relevant for å forklare divergens mellom subjektive og objektive indikatorer:

- Kontekstuelle skjevheter: Oppfatninger og valg blir påvirket av umiddelbart tilgjengelig og synlig informasjon. Tendens til at man snevrer inn beskrivelsen av en situasjon for å komme fram til en konklusjon. Ankerfesteeffekten betyr at personene blir påvirket av et referansepunkt selv om referansepunktet ikke inneholder relevant informasjon. Tapsaversjon betyr at denne samme situasjonen blir oppfattet som verre hvis den blir framstilt som et tap og ikke som en gevinst.
- Negativitetsskjevhet: Hendelser med en negativ effekt på personens tanker og følelser har en relativt stor effekt på den psykologiske tilstanden sammenliknet med hendelser som oppfattes som nøytrale eller positive. Tendens til at negative nyheter tiltrekker seg relativt mye oppmerksomhet.

- Bekreftelsesskjevhet: Tendens til å lete etter og tolke informasjon på en måte som bekrefter forutinntatte meninger. Motsatt kan informasjon som ikke er konsistent med personens meninger bli ignorert eller forkastet.
- Overkonfidens: Tendens til at folk overvurderer sine egne ferdigheter og prestasjoner og har overdreven tiltro til at de vet hva som er sant eller usant.
- Meningsdannelse i sosiale grupper: Gruppetenkning betyr at det er et konformitetspress innad i en gruppe som gjør at målet om konsensus blir til hinder for kritisk tenkning og evaluering. Flokkmentalitet er en tendens til at folk flest ønsker at deres egen atferd og meninger skal være i samsvar med den typiske atferden og meningene i den gruppen som de tilhører eller identifiserer seg med.
- Mental regnskapsføring: Personene har separate regnskaper for ulike typer av ressurser (Thaler, 2008). For eksempel kan man ha et mentalt regnskap for den løpende budsjettperioden og ulike mentale regnskaper for ulike konsumkategorier. Forskjellige mentale regnskaper for likvid inntekt og ikke-likvid formue er en mulig forklaring på hvorfor den marginale konsumtilbøyeligheten er betydelig høyere for likvid inntekt (Shefrin og Thaler, 1988).
- Pengeillusjon: Personene fokuserer på nominelle verdier i stedet for reelle verdier (Shafir, Diamond og Tversky, 1997). For eksempel kan personene misforstå at en høy lønnsøkning i en situasjon med høy inflasjon ikke er bedre realøkonomisk sett enn en lavere lønnsøkning i en situasjon med lav inflasjon.

For en mer fullstendig oversikt og drøfting av kognitive skjevheter viser vi til de refererte arbeidene. Vi gjør oppmerksom på at det er omdiskutert i hvilken grad de kognitive skjevhetene påvirker individenes valg. Noen av de samme observerte fenomenene kan alternativt forklares av friksjoner, likviditetsbegrensninger, informasjonskostnader, transaksjonskostnader og kognitive tregheter. Folk er tilbøyelige til å foreta mer gjennomtenkte beslutninger i forbindelse med store livsvalg og valg med store økonomiske konsekvenser. En kritikk mot Kahneman (2011) viser til at flere av resultatene ikke lar seg gjenskape i replikasjonsstudier (McCook, 2017; Engber, 2016).

8.6. Tolkingsproblemer, målefeil og utvalgsskjevhet i spørreundersøkelser

Ved bruk av spørreskjema er det noen begrensninger som medfører at svarene må tolkes med varsomhet. I dette avsnittet drøfter vi følgende grunner til at svarene i subjektive spørreundersøkelser kan gi misvisende resultater:

- Respondentene tolker spørsmålene i undersøkelsen på forskjellig måte
- Respondentene gir unøyaktige svar
- Respondentene blir påvirket av konteksten og utformingen av undersøkelsen
- Stort frafall medfører at undersøkelsen ikke er representativ for befolkningen

Den kognitive prosessen hos respondenten kan beskrives som stegvis: (i) Respondenten oversetter først spørsmålet til sitt eget språk og sin egen situasjon. (ii) Respondenten henter fram kunnskap som kan danne basis for et svar. (iii) Respondenten lager et foreløpig svar i sitt hode. (iv) Svaret tilpasses til de svaralternativene som foreligger. (v) Respondenten tilpasser også svaret til hva han eller hun oppfatter som passende eller i forhold til hva man tror at andre mener. (vi) Til slutt gir respondenten et svar (eller velger å ikke svare).

At respondentene gir unøyaktige svar kan skyldes at de mangler informasjon eller har problemer med å huske riktig svar på spørsmålet. I noen tilfeller kan respondenten ha lav motivasjon for å svare korrekt på spørsmålene i undersøkelsen. I andre tilfeller kan respondenten overdrive sine negative eller positive vurderinger som et uttrykk for personlige følelser eller politiske meninger.

Respondentene kan være påvirket av kontekstuelle skjevheter og andre kognitive skjevheter som omtalt i avsnitt 8.5.

Når respondentene skal foreta subjektive vurderinger av sin situasjon kan svarene bli påvirket av personenes holdninger og mer grunnleggende personlighetstrekk. For eksempel kan holdninger og personlighetstrekk smitte over på den rapporterte forbrukerstemningen. Det kan bety at svarene ikke er sammenliknbare på tvers av personer. Dessuten kan frafall i utvalget medføre at utvalget ikke er representativt for holdninger og personlighetstrekk i befolkningen som helhet.

De fleste utvalgsundersøkelser er beheftet med stort frafall. Siden frafallet er et resultat av selvseleksjon, er det grunn til å anta at frafallet er systematisk og ikke tilfeldig. Det kan bety at de som deltar i undersøkelsen har forskjellige kjennetegn, holdninger og preferanser fra de som ikke deltar. Dermed er ikke svarene fra respondentene nødvendigvis representative for befolkningen som helhet. Det er en tendens til at frafallet i utvalgsundersøkelser er økende over tid. Det kan tenkes at sammensetningen av frafallet endrer seg mht. personenes holdninger og kjennetegn, for eksempel i forbindelse med økonomiske konjunkturer.

Referanser

- Aaberge, R., Mogstad, M., Vestad, O. og Vestre, A. (2021). *Økonomisk ulikhet i Norge i det 21. århundre*. [SSB Rapporter 2021/33](#).
- Abildgren, K. og Kuchler, A. (2021). Revisiting the inflation perception conundrum. *Journal of Macroeconomics*, 67. <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2020.103264>.
- Andre, P., Pizzinelli, C., Roth, C. og Wohlfart, J. (2022). Subjective Models of the Macroeconomy: Evidence From Experts and Representative Samples. *The Review of Economic Studies*, 89. <https://doi.org/10.1093/restud/rdac008>
- Atkinson, A. B., Marlier, E. og Nolan, B. (2004). *Indicators and targets for social inclusion in the European Union*. *Journal of Common Market Studies*, 42. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9886.2004.00476.x>
- Berg, N., Bye, L. S., Rossbach, K. og With, M. L. (2020). *Report from the Norwegian SILC web pilot 2019*. [SSB Notater 2020/29](#).
- Binder, C. C. (2017). Measuring uncertainty based on rounding: New method and application to inflation expectations. *Journal of Monetary Economics* 90. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2017.06.001>
- Binetti, A., Nuzzi, F. og Stantcheva, S. (2024). People's understanding of inflation. *Journal of Monetary Economics*, 148. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2024.103652>.
- Bolhuis, M. A., Cramer, J. N. L., Schulz, K. O. og Summers, L. H. (2026). The Cost of Money is Part of the Cost of Living. *Economics Letters*, 259. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2025.112728>.
- Borgeraas, E. (2017). *Forbruksbasert fattigdomsmål -forbrukstilnærming til barnefattigdom*. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Oppdragsrapport 7/2017](#).
- Canberragruppen (2001). *Final Report and Recommendations*. Ottawa: Expert Group on Household Income Statistics. https://www.lisdatacenter.org/wp-content/uploads/canberra_report.pdf
- Canberragruppen (2011). *Handbook on Household Income Statistics, Second edition 2011*. Genève: United Nations. https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/groups/cgh/Canbera_Handbook_2011_WEB.pdf
- Cavallo, A., Cruces, G. og Perez-Truglia, R. (2017). Inflation Expectations, Learning, and Supermarket Prices: Evidence from Survey Experiments. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 9. <https://doi.org/10.1257/mac.20150147>.
- Cavallo, A. og Kryvtsov, O. (2024). Price discounts and cheapflation during the post-pandemic inflation surge. *Journal of Monetary Economics*, 148. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2024.103644>.
- Christelis, D., Ehrmann, M. og Georgarakos D. (2021). Exploring differences in household debt across the United States and Euro Area countries. *Journal of Money, Credit and Banking*, 53. <https://doi.org/10.1111/jmcb.12769>.
- Cummings, R., Harris, B. og Mahoney, N. (2024). The Paradox Between the Macroeconomy and Household Sentiment. Washington, DC: Brookings Institution. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2024/10/20250108_ES_HarrisEtAl_Sentiment.pdf
- Dalen, H., B. og Grimstad, S. (2024). *Levekårsundersøkelsen 2024 - Dokumentasjonsnotat*. [SSB Notater 2024/48](#).
- Di Maggio, M., et al. (2017). Interest rate pass-through: Mortgage rates, household consumption, and voluntary deleveraging. *American Economic Review* 107. <https://doi.org/10.1257/aer.20141313>.

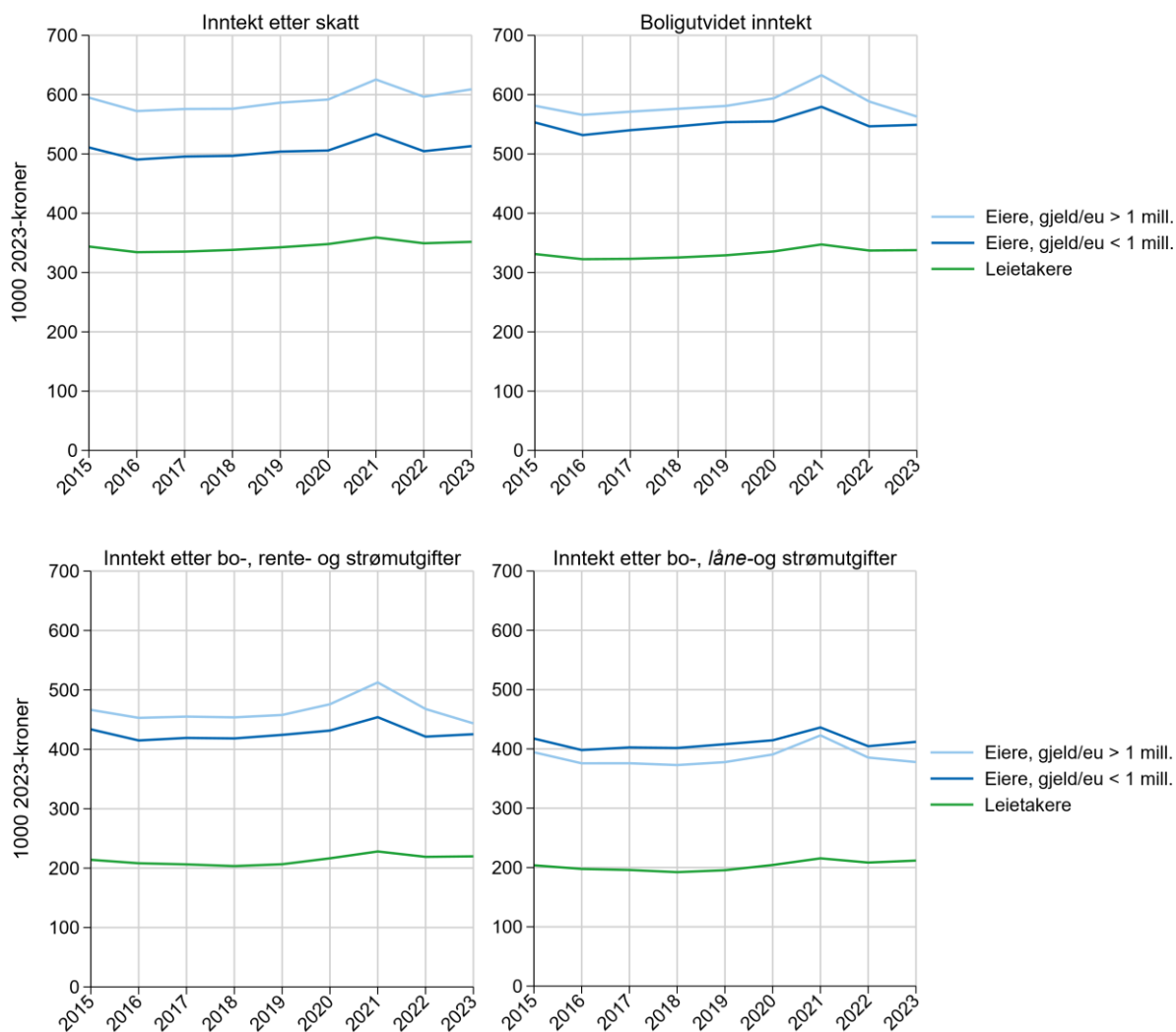
- Disney, R., Gathergood, J., og Henley, A. (2010). House Price Shocks, Negative Equity, and Household Consumption in the United Kingdom. *Journal of the European Economic Association*, 8. <https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2010.tb00552.x>
- Doepke, M. og Schneider, M. (2006). Inflation and the Redistribution of Nominal Wealth. *Journal of Political Economy*, 114. <https://doi.org/10.1086/508379>.
- Dustmann, C., Fitzenberger, B. og Zimmermann, M. (2022). Housing expenditure and income inequality. *The Economic Journal*, 132. <https://doi.org/10.1093/ej/ueab097>.
- Eika, L. (2024). *Fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov*. Kapittel 10 i *Måling av barnefattigdom – Utredning av supplerende fattigdomsmål*. [SSB Rapporter 2024/7](#).
- Eika, L. og Langørgen, A. (2025). *Drivere bak utviklingen i fattigdom blant barn*. [SSB Rapporter 2025/7](#).
- Engber, D. (2016). How a Pioneer in the Science of Mistakes Ended Up Mistaken. Slate Magazine. <https://slate.com/technology/2016/12/kahneman-and-tversky-researched-the-science-of-error-and-still-made-errors.html>
- Engel, E. (1857). Die Productions- und Consumtionsverhältnisse des Königreichs Sachsen. *Zeitschrift des statistischen Bureaus des Königlich Sächsischen Ministerium des Inneren*, 8–9.
- Fisher, I. (1933). The debt-deflation theory of great depressions. *Econometrica*, 1. <https://doi.org/10.2307/1907327>.
- Guerreiro, J., Hazell, J., Lian, C. og Patterson, C. (2024). *Why Do Workers Dislike Inflation? Wage Erosion and Conflict Costs*. NBER working paper 32956. <https://www.nber.org/papers/w32956>
- Gyüre, K. og Lynum, M (2024). Den økonomiske (u)tryggheten har stabilisert seg - SIFOs økonomiske trygghetsbarometer 2024. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Rapport 9-2024](#).
- Hotvedt, N. (2023). *Norske prisindekser på tvers av inntektsgrupper og regioner for perioden 2012 til 2022*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/103363>
- Husbanken (2025). *Statusvurdering om leiemarkedet 2024 - Sentrale utviklingstrekk og utfordringer*. Husbankens rapportserie 1/2025. <https://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Statusvurdering%20om%20leiemarkedet%202024%20Sentrale%20utviklingstrekk%20og%20utfordringer.pdf>
- Jaravel, X. (2021). *Inflation inequality: Measurement, causes, and policy implications*. Annual Review of Economics 13. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-091520-082042>.
- Johannessen, R. (2014). *Konsumprisindeksen – en levekostnadsindeks*. SSB: [Økonomiske analyser 5/2014](#).
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. Farrar, Straus and Giroux.
- Kleven, Ø. og Bergseteren, T. (2024) *Velgerundersøkelsen 2021*. [SSB Rapporter, 2024/27](#).
- Krugman, P. (2024). The matrix of consumer discontent. The New York times. <https://www.nytimes.com/2024/07/09/opinion/economy-consumer-sentiment.html>
- Langørgen, A., Barstad, A., Eika, L og Wiik, K. Aa. (2024). *Måling av barnefattigdom – Utredning av supplerende fattigdomsmål*. [SSB Rapporter 2024/7](#).
- Larsen, V. H., Thorsrud, L. A. og Zhulanova, J. (2021). News-driven inflation expectations and information rigidities. *Journal of Monetary Economics*, 117. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2020.03.004>.
- Lessard, D. R., og Modigliani, F. (1975). Inflation and the housing market: Problems and potential solutions. *Sloan Management Review*. <https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/1902/SWP-0813-03119402.pdf>.

- Lian, B. og Nygård, O. E. (2024). *Inflasjonsulikhet og måling av reallønn*. [SSB Rapport 2024/18](#).
- Macaulay, A. og Song, W. (2023). News media, inflation, and sentiment. *AEA Papers and Proceedings*, 113. <https://doi.org/10.1257/pandp.20231117>
- McCook, A. (2017). I placed too much faith in underpowered studies: Nobel Prize winner admits mistakes. Retraction Watch. <https://retractionwatch.com/2017/02/20/placed-much-faith-underpowered-studies-nobel-prize-winner-admits-mistakes/>
- Mian, A., Sufi, A. og Khoshkhoh, N. (2023). Partisan Bias, Economic Expectations, and Household Spending. *The Review of Economics and Statistics*, 105. https://doi.org/10.1162/rest_a.01056.
- Omholt, E. L. (2025). *Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2025*. [SSB Rapporter 2025/28](#).
- Oppøyen, M., S. (2023). Kraftig økning i bokostnader for boligeiere. [ssb.no](#).
- Oppøyen, M., S. (2025). Beregning av bokostnader - En kartlegging av SSBs datakilder med informasjon om bokostnader og fremgangsmåter for å beregne bokostnader. [SSB Notater 2025/16](#)
- Poppe, C. og Kempson, E. (2022a). *Dyrtid under oppseiling: Hvordan takler husholdene de økende levekostnadene?* [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Rapport 5-2022](#).
- Poppe, C. og Kempson, E. (2022b). *Dyrtid under oppseiling II: Husholdenes økonomiske trygghet i 2022*. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Rapport 8-2022](#).
- Poppe, C. og Kempson, E. (2023a). *Dyrtid III: Husholdenes økonomiske trygghet i mars 2023*. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Rapport 3-2023](#).
- Poppe, C. og Kempson, E. (2023b). *Dyrtid 4: Det er ikke over ennå - Husholdenes økonomiske trygghet i august 2023*. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Rapport 11-2023](#).
- Poppe, C. og Kempson, E. (2023c). *Utsatte grupper i dyrtiden: Husholdenes økonomiske trygghet i august 2023*. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Rapport 15-2023](#).
- Reite, E. J., Prestmo, J. B. og Oust, A. (2023). Loan-to-value regulations on mortgages and the use and refinancing of unsecured debt. *Journal of Real Estate Research*, 45. <https://doi.org/10.1080/08965803.2022.2109654>.
- Rothwell, D. W., Ottusch, T. og Finders, J. (2019). Asset poverty among children: A cross-national study of poverty risk. *Children and Youth Services Review* 96. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.11.045>.
- Samfunnsøkonomisk analyse (2022a). *Bokostnadsindeksen for norske husholdninger 2021*. Samfunnsøkonomisk analyse Rapport 23-2022. https://www.huseierne.no/globalassets/boligfakta/boligfakta-2022/r23-2022-bokostnadsindeks_eneboliger.pdf
- Samfunnsøkonomisk analyse (2022b). *Bokostnadsindeks for leiligheter 2021*. Samfunnsøkonomisk analyse Rapport 24-2022. https://www.huseierne.no/contentassets/6a598e35b1be4edb862907dfcb0d1083/r24-2022-bokostnadsindeks_leiligheter.pdf
- Schnorpfel, P., Weber, M. og Hackethal, A. (2023). *Households' response to the wealth effects of inflation*. NBER working paper 31672. <https://www.nber.org/papers/w31672>
- Shafir, E., Diamond, P. og Tversky, A. (1997). Money illusion. *The quarterly journal of economics*, 112. <https://doi.org/10.1162/003355397555208>
- Shefrin, H. M., og Thaler, R. H. (1988). The behavioral life-cycle hypothesis. *Economic Inquiry*, 26. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1988.tb01520.x>

- Shiller, R., J. (2017). Narrative Economics. *American Economic Review* 107.
<https://doi.org/10.1257/aer.107.4.967>.
- Shiller, R., J. (2020). *Narrative Economics: How Stories Go Viral and Drive Major Economic Events*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Skuland, S., E, Bakkeli, N., Z. og Gyüre, K. (2025). *Familiefattigdom. En undersøkelse av materielle mangler og økonomisk utrygghet i barnefamilier*. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Rapport 7-2025](#).
- Snellingen Bye, L. (2023). Leiemarkedsundersøkelsen 2022. [SSB Notater 2023/19](#).
- SSB (2004). *Konsumprisindeksen og boligpriser*. [ssb.no](#)
- Stantcheva, S. (2024) *Why Do We Dislike Inflation?*. NBER working paper 32300.
<https://www.nber.org/papers/w32300>
- Støren, K., S. (2025). *Det er blitt mye dyrere å bo*. [ssb.no](#)
- Thaler, R. (2008). Mental Accounting and Consumer Choice. *Marketing Science*. 27.
<https://doi.org/10.1287/mksc.1070.0330>.
- UNECE, the United Nations Economic Commission for Europe (2017). *Guide on Poverty Measurement*. New York og Genève: United Nations.
<https://unece.org/DAM/stats/publications/2018/ECECESSTAT20174.pdf>
- Weber, M., Candia, B., Afrouzi, H., Ropele, T., Lluberas, R., Frache, S., Meyer, B., Kumar, S., Gorodnichenko, Y., Georgarakos, D., Coibion, O., Kenny, G. og Ponce, J. (2025). Tell Me Something I Don't Already Know: Learning in Low-and High-Inflation Settings. *Econometrica* 93.
<https://doi.org/10.3982/ECTA22764>
- Østberg, A. (2025). *Inflasjonsulikheter i Norge - En empirisk analyse av gruppe- og husholdningsspesifikke prisindekser i perioden 2016–2024*. Masteroppgave, Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

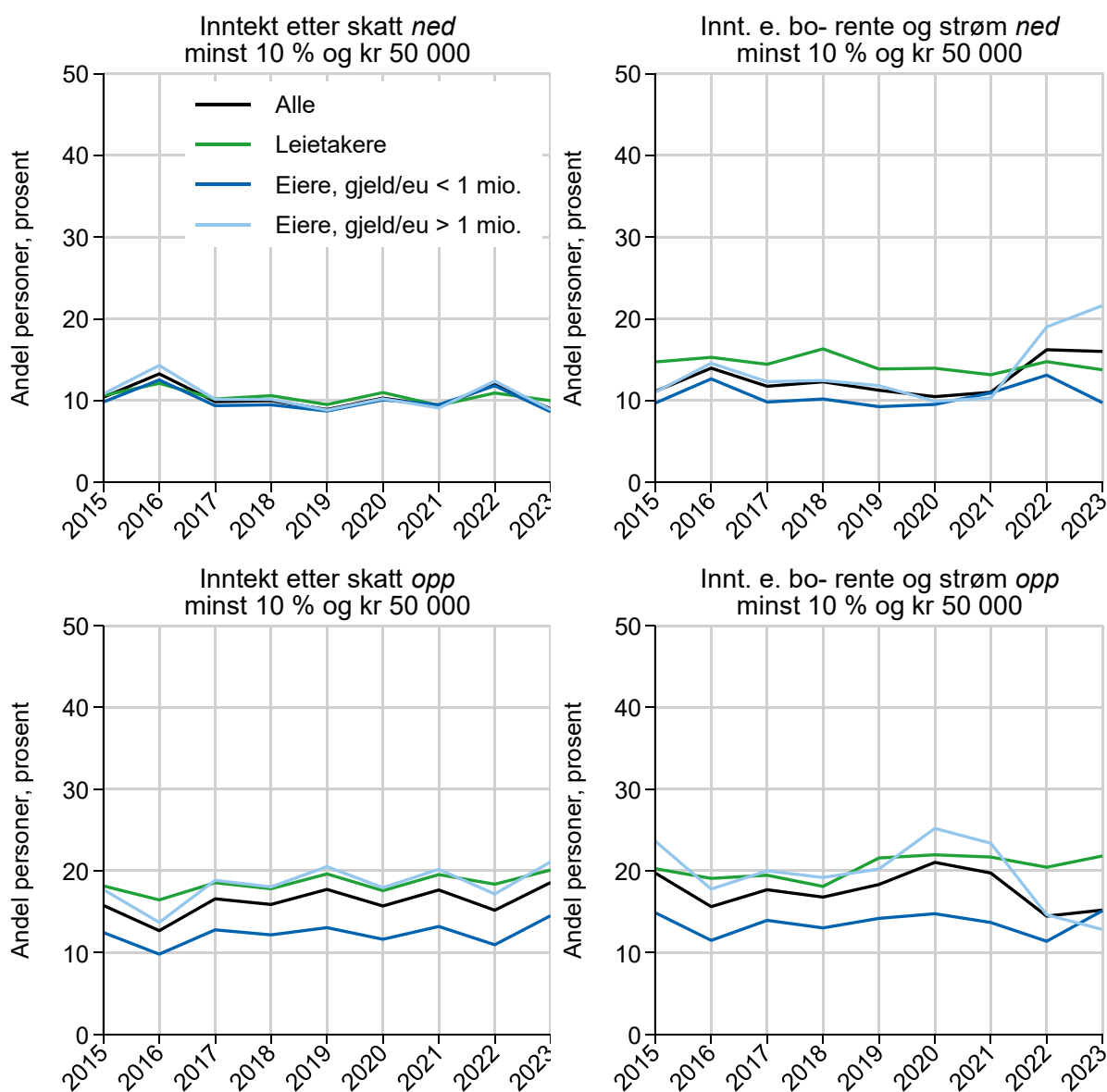
Vedlegg A: Tilleggsfigurer

Figur A.1 Utviklingen i gjennomsnittet for ulike inntektsmål, etter status i boligmarkedet, faste kroner

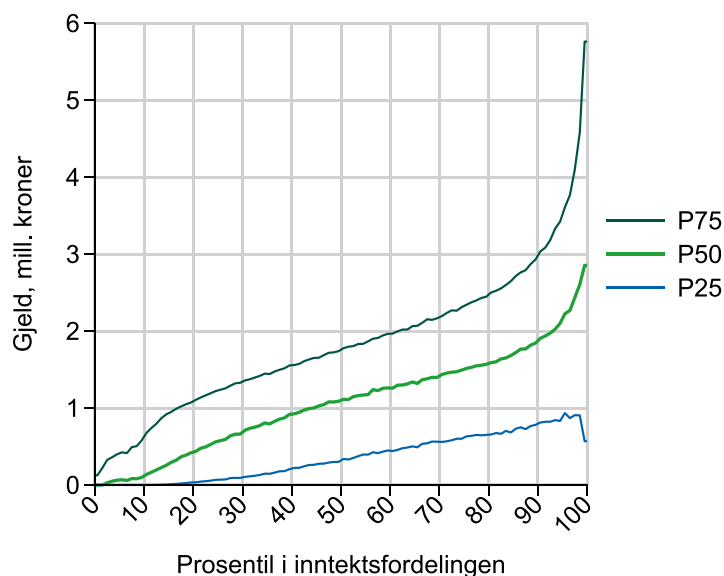
Note: Denne figuren viser utviklingen i gjennomsnittet for ulike inntektsmål etter husholdets status i boligmarkedet. Husholdene er inndelt i tre grupper som består av hhv. leietakere og boligeiere med gjeld over/under 1 mill. kroner per forbruksenhet. Husholdets inntekter per forbruksenhet er målt i 1000 kroner, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Antall forbruksenheter i husholdet er basert på EU-skalaen som er definert i boks 4, kapittel 1.8. For å beregne gjennomsnittet innenfor hver gruppe for ulike inntektsmål blir husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet. Studenthushold er utelatt.

Figur A.2 Utviklingen i andelen hushold med betydelig reduksjon eller økning i disponibel inntekt fra ett år til det neste, etter status i boligmarkedet, utvalg med uendret husholdstilhørighet, prosent

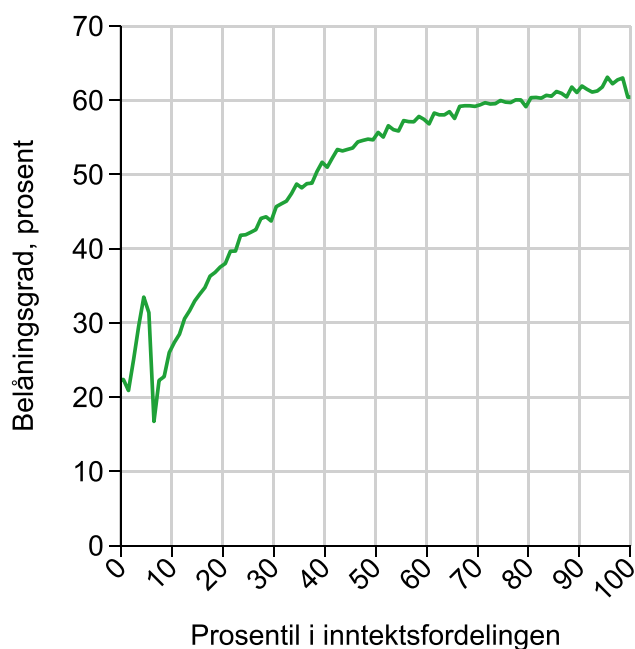
Note: Figuren viser andelen personer der husholdsinntekten i faste kroner per forbruksenhet er redusert/økt minst 10 % mellom år t-1 og t, og minst 50 000 kroner. Utvalget for figuren er begrenset til hushold som ikke er studenter, og der husholdsmedlemmene er de samme i år t-1 og t. Altså er hushold med personer som flytter sammen eller skiller lag og de som får barn eller barna flytter ut, utelatt. Figuren gir da en indikasjon på andelen der inntekten og ikke forbruksenheten endrer seg mye.

Figur A.3 Median, P25 og P75 i fordelingen av gjeld innenfor prosentilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt i 2023, 2023-kroner

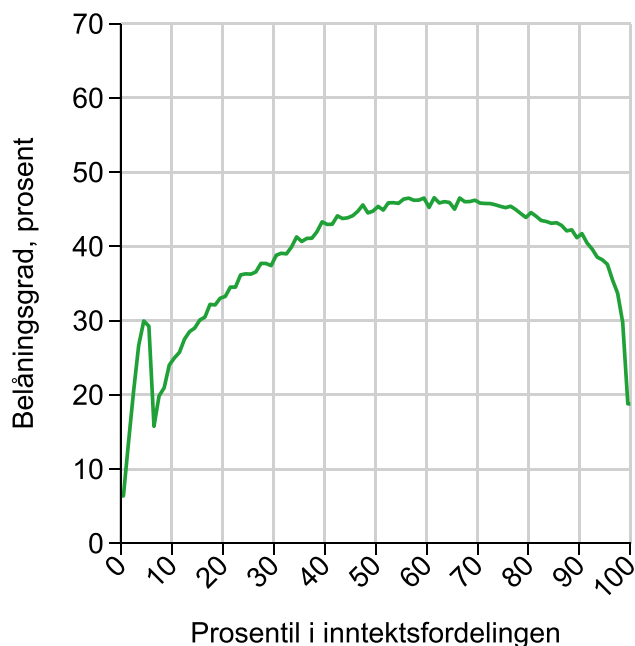

Note: Denne figuren viser prosentiler i fordelingen av gjeld per forbruksenhet etter inntektsgruppe. Prosentilverdier for gjelda er beregnet innenfor hver prosentilgruppe i fordelingen av inntekt etter skatt per forbruksenhet, basert på data for 2023. Prosentilgruppene (horisontal akse) lages ved å dele utvalget i 100 like store grupper, etter deres rang i fordelingen av inntekt etter skatt. P50 tilsvarer mediangjelda innenfor hver inntektsprosentilgruppe. P25 (P75) tilsvarer gjeld per forbruksenhet i husholdet hvor 75 prosent av personene innenfor inntektsprosentilgruppen har høyere (lavere) rang i fordelingen av gjeld. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

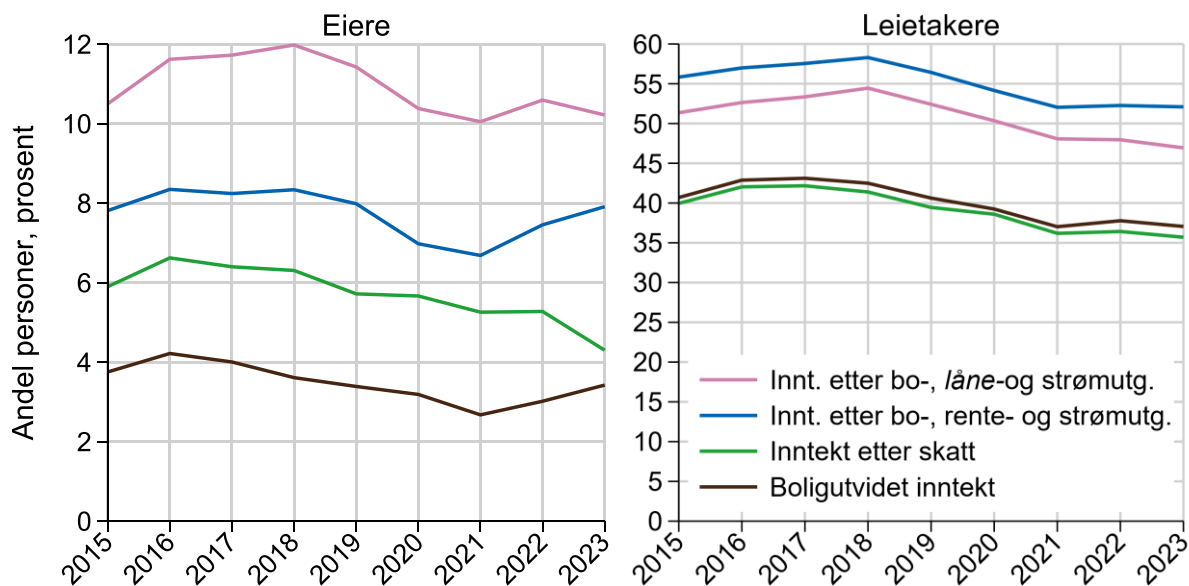
Figur A.4 Belåningsgrad etter prosentil i fordelingen av inntekt etter skatt, boligeiere, median, prosent, 2023

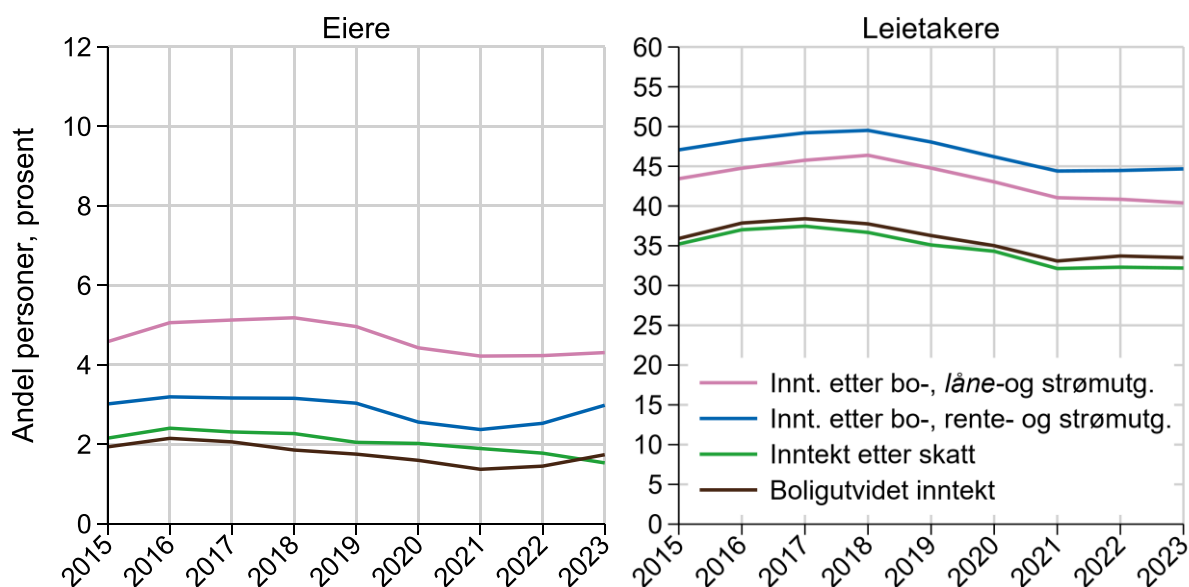
Note: Denne figuren viser median belåningsgrad for hvert prosentil i fordelingen av husholdsinntekt etter skatt per forbruksenhet, i 2023. Belåningsgraden er beregnet som pantsatt gjeld, relativt til primærboligens anslåtte markedsverdi i skattemeldingen (i.e. før verdsettelsesrabatt). Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Utvalget er begrenset til boligeiere.

Figur A.5 Belåningsgrad etter inntektsprosentil, alternativ beregning, median, prosent, 2023

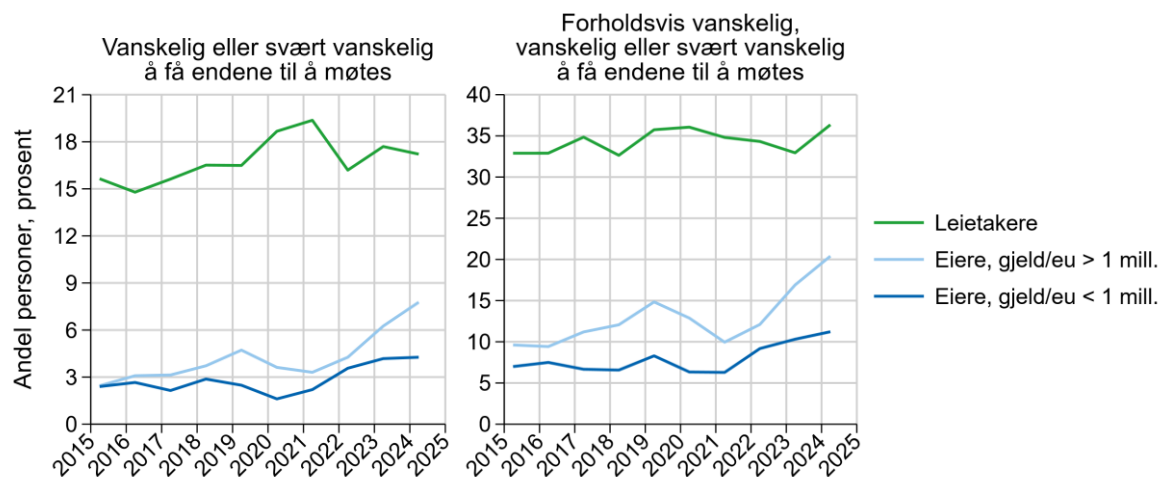
Note: Denne figuren viser median belåningsgrad for hvert prosentil i fordelingen av husholdsinntekt etter skatt per forbruksenhet, i 2023. Belåningsgraden er beregnet som samlet (alle typer) gjeld, relativt til anslåtte markedsverdi av *bruttoformuen* i skattemeldingen (i.e. før verdsettelsesrabatter). Beregningen tilsvarer å fordele gjelda proporsjonalt med verdien på ulike formueskomponenter, og så beregne gjelda som knyttes til primærboligen relativt til verdien av primærboligen. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Utvalget er begrenset til boligeiere.

Figur A.6 Utviklingen i andelen personer med lav inntekt blant boligeiere og leietakere etter inntektsmål, fast lavinntektsgrense, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer med lav inntekt blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, for ulike inntektsmål. Lav inntekt innebærer at inntekten er lavere enn 60 prosent av medianen i fordelingen av det aktuelle inntektsmålet - figuren benytter faste lavinntektsgrenser, dvs. at medianene alltid er målt i 2023. Inntektene er hele veien målt på husholdsnivå og delt på antallet forbruksenheter. Bosatte i studenthushold er utelatt.

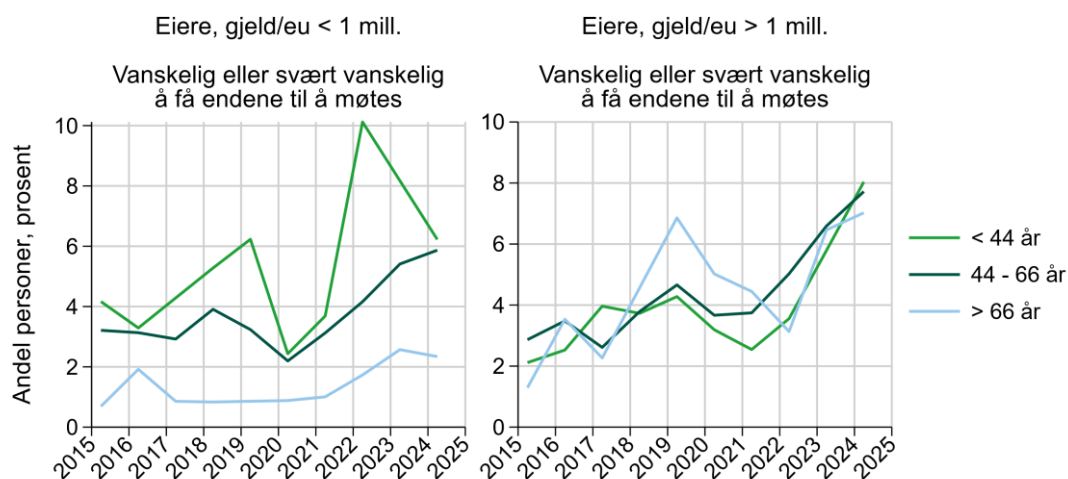
Figur A.7 Utviklingen i andelen personer med lav inntekt og lav formue blant boligeiere og leietakere etter inntektsmål, fast lavinntektsgrense, prosent

Note: Denne figuren viser andelen personer med lav inntekt og lav formue blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, for ulike inntektsmål. Lav inntekt innebærer at inntekten er lavere enn 60 prosent av medianen i fordelingen av det aktuelle inntektsmålet - figuren benytter faste lavinntektsgrenser, dvs. at medianene alltid er målt i 2023. Lav formue innebærer at både brutto finansformuen er mindre enn medianen i fordelingen av brutto finansformue, og at nettoformuen er mindre enn medianen i fordelingen av nettoformue. Inntekt og formue er hele veien målt på husholdsnivå og delt på antallet forbruksenheter. Bosatte i studenthushold er utelatt.

Figur A.8 Vanskeligheter med å få endene til å møtes etter status i boligmarkedet, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent

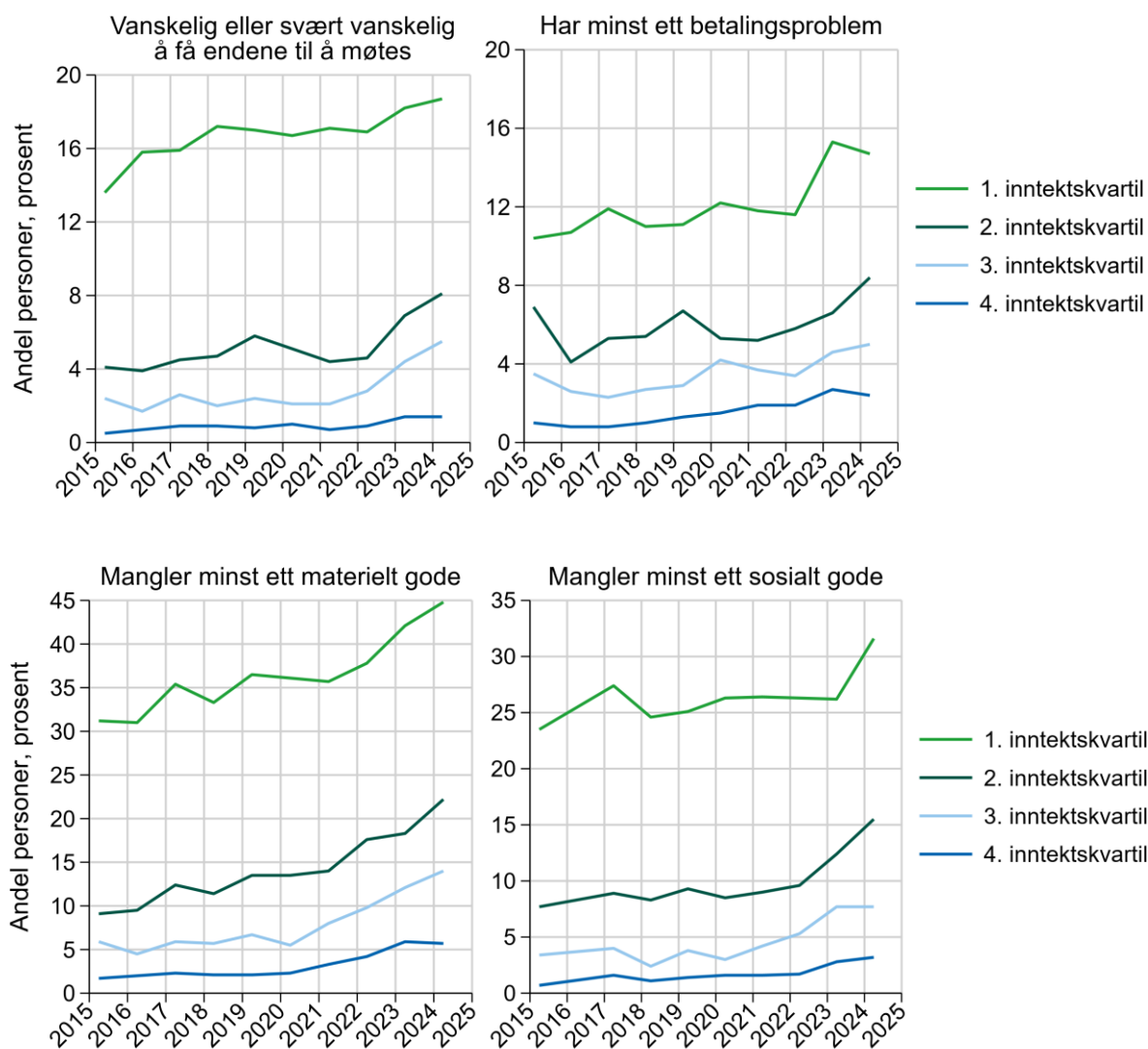
Kilde: Egne beregninger med EU-SILC-filer fra SIKT.

Figur A.9 Vanskeligheter med å få endene til å møtes etter status i boligmarkedet og alder, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent

Kilde: Egne beregninger med EU-SILC-filer fra SIKT.

Figur A.10 Levekårsproblemer etter inntektskvartil, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent

Kilde: SSB tabeller 12079, 12088 og 12128.

Vedlegg B: Mer om utviklingen i realinntekter for ulike grupper av befolkningen

Dette vedlegget diskuterer inntektsutviklingen over tid for ulike grupper av befolkningen. Tabell B.1 viser utviklingen i gjennomsnitt og prosentilgrenser for hvert av de fire inntektsmålene diskutert i kapittel 4.1. Medianverdiene (p50) tilsvarer tall rapportert i figur 4.1. Prosentilgrensene (p10, p50 og p90) beregnes ved å sortere personer etter hvert inntektsmål. P10 (p90) er grensen der 10 (90) prosent har lavere inntekt og 90 (10) prosent har høyere inntekt. P50 tilsvarer medianen, dvs. halvparten av personene har høyere og halvparten har lavere inntekt. Som i rapporten for øvrig er inntektene målt på husholdsnivå (boks 3 i kapittel 1.8), delt på antallet forbruksenheter (boks 4) og justert til 2023-nivå med KPI.

Median inntekt etter skatt økte med 4,1 prosent mellom 2015 og 2023 målt i faste kroner. Den prosentvise økningen var noe større i den nedre delen av fordelingen og mindre i den øvre delen av fordelingen: P10 økte 5,2 prosent mens p90 bare økte 2,9 prosent. Inntekt etter bo-, rente- og strømutfgifter økte med 2,5 prosent ved p10 mellom 2015 og 2023, mens p90 sank 1,9 prosent. For alle inntektsmålene er det en svakere utvikling ved p90 enn p10 i perioden vi studerer. Dette er spesielt tydelig for perioden etter 2021, og kommer i betydelig grad av at husholdene med de laveste inntektene i mindre grad påvirkes av renteoppgang fordi de som regel har mindre lån (se figur 1.2).

Merk at utviklingen for p10 og p90 ikke nødvendigvis er beskrivende for hushold *helt* i bunnen eller toppen av inntektsfordelingen (f.eks. p1 og p99). For ytterpunktene i inntektsfordelingen vil det uansett kunne være måleproblemer knyttet til inntekt og boutgifter som gjør det utfordrende å bedømme inntektsutviklingen presis (se boks 1). Når vi beregner p10 innenfor undergrupper av befolkningen kan også den påvirkes en del av målefeil. For eksempel tilsvarer p10 blant leietakere p2-p3 i hele befolkningen, og da er inntekten så lav at for eksempel beregnede boutgifter utgjør en veldig høy andel av inntekten. På individnivå avviker sannsynligvis de beregnede boutgiftene en del fra faktiske utgifter, så inntekt etter bo-, rente-/låne- og strømutfgifter vil kunne bli feil. Sannsynligvis har de med lavest inntekt ofte lavere boutgifter enn det vi beregner for dem. Vi tar også forbehold om at vi ikke inkluderer alle eierinntekter og kapitalgevinster på aksjer, aksjefond og verdipapirer i inntektsmålet, noe som særlig har betydning i den øvre delen av inntektsfordelingen.

Tabell B.1 Utviklingen i husholdsinntekt for ulike inntektsmål, faste kroner per forbruksenhet (1000 2023 kroner), gjennomsnitt, p10, p50 og p90

Inntektsmål	Mål	2015	2017	2019	2021	2023
Inntekt etter skatt	Snitt	517	503	512	545	526
	p10	269	264	271	279	283
	p50	464	460	470	476	483
	p90	758	746	763	788	780
Boligutvidet inntekt	Snitt	523	513	523	561	513
	p10	275	270	277	288	280
	p50	473	472	484	494	474
	p90	763	759	775	808	754
Etter bo, rente og strøm	Snitt	406	396	398	439	393
	p10	161	157	157	171	165
	p50	361	360	364	378	358
	p90	637	631	640	676	625
Etter bo, låne og strøm	Snitt	366	350	352	387	355
	p10	138	131	131	143	143
	p50	321	315	318	327	321
	p90	586	575	582	607	579

Note: Tabellen viser ulike mål av fordelingene av husholdsinntekt for ulike inntektsmål. Inntektene er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Tabell B.2 Utviklingen i husholdsinntekt for ulike inntektsmål, etter status i boligmarkedet, faste kroner per forbruksenhet (1000 2023 kroner), gjennomsnitt, p10, p50 og p90

Inntektsmål	Mål	2015	2017	2019	2021	2023
Leietakere						
Inntekt etter skatt	Snitt	344	335	343	359	352
	p10	170	171	177	190	177
	p50	318	312	321	330	330
	p90	539	527	542	554	548
Boligutvidet inntekt	Snitt	331	323	329	347	338
	p10	166	167	170	183	169
	p50	308	302	310	321	319
	p90	515	504	518	533	524
Etter bo, rente og strøm	Snitt	214	206	207	228	220
	p10	38	38	34	50	38
	p50	194	189	192	206	206
	p90	401	390	398	417	409
Etter bo, låne og strøm	Snitt	204	196	196	215	212
	p10	29	29	23	37	31
	p50	187	181	183	196	200
	p90	386	375	382	399	397
Boligeiere med gjeld per forbruksenhet over 1 mill.						
Inntekt etter skatt	Snitt	595	576	587	626	609
	p10	356	349	357	362	376
	p50	526	518	531	538	551
	p90	837	819	836	871	862
Boligutvidet inntekt	Snitt	581	571	581	633	563
	p10	347	346	354	371	347
	p50	516	517	529	548	512
	p90	820	814	828	879	798
Etter bo, rente og strøm	Snitt	466	455	458	513	444
	p10	242	240	241	261	237
	p50	404	404	409	431	396
	p90	691	683	690	743	666
Etter bo, låne og strøm	Snitt	394	376	378	423	378
	p10	178	169	170	185	179
	p50	339	332	336	350	336
	p90	609	594	600	638	592
Boligeiere med gjeld per forbruksenhet under 1 mill.						
Inntekt etter skatt	Snitt	511	496	504	534	513
	p10	291	286	291	293	305
	p50	452	447	455	456	465
	p90	722	713	729	749	737
Boligutvidet inntekt	Snitt	553	540	554	580	549
	p10	332	328	340	340	339
	p50	492	490	503	501	500
	p90	770	763	784	798	777
Etter bo, rente og strøm	Snitt	434	419	424	454	425
	p10	215	210	212	215	217
	p50	376	373	377	379	379
	p90	642	633	646	666	646
Etter bo, låne og strøm	Snitt	418	403	408	436	412
	p10	199	193	196	198	203
	p50	360	356	361	362	367
	p90	626	616	629	647	633

Note: Tabellen viser ulike mål av fordelingene av husholdsinntekt blant hushold som er hhv. leietakere og boligeiere med gjeld over/under 1 mill. per forbruksenhet. Inntektene er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Prosentilgrensene er beregnet for hver gruppe og for hvert inntektsmål. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Tabell B.2 tilsvarer tabell B.1, men populasjonen er delt i tre grupper etter boligmarkedetsstatus. Gjennomsnitt og prosentilgrensene er da beregnet innenfor hver av de tre gruppene. Tallene for median er også rapportert i figur 4.2.

Blant boligeiere med lav gjeld viser Tabell B.2 at inntektsnivået i ulike deler av inntektsfordelingen, målt ved 10., 50. og 90. prosentil er relativt stabilt. Det er et unntak i 2021 der vi finner at realinntekten på 90-prosentilen øker noe. Samlet for 2015 til 2023 stiger prosentilverdiene kun 0-2 prosent. Leietakerne har noe større endringer, og de fleste prosentilverdiene stiger mer gjennom perioden, typisk 2-6 prosent.

Blant boligeiere med høy gjeld stiger inntekt etter skatt gjennom perioden vi studerer. Inntektsmålene som tar hensyn til renteutgifter, derimot, synker stort sett fra 2015 til 2023, med 0-2 prosent målt ved 10. og 50. prosentil, og rundt 3 prosent målt ved 90. prosentil. Nedgangen kommer som følge av økte renteutgifter i 2022 og 2023. Mellom 2021 og 2023 synker for eksempel median inntekt etter bo-, rente- og strømutgifter hele 8,1 prosent. Når vi tar hensyn til reduserte avdrag (i.e. inntekt etter bo-, låne- og strømutgifter) synker medianen i denne gruppa mindre, 4,0 prosent.

Tabell B.3 viser tallene bak figur 4.3. Fra 2015 til 2023 synker gjennomsnittsinntektene i toppen rundt 6-7 prosent når vi inkluderer renteutgifter. Nedgangen skjer imidlertid først og fremst *helt* i toppen av inntektsfordelingen, dvs. *over* 90-prosentilen: Tabell B.1 viser at 90 prosentilen (p90) bare synker 1-2 prosent.

Tabell B.3 Utviklingen i gjennomsnitt for ulike realinntektsmål etter kvartilgruppe i fordelingen av inntekt etter skatt, faste kroner per forbruksenhet (1000 2023 kroner)

Inntektsmål	2015	2017	2019	2021	2023
1. Inntektskvartil					
Inntekt etter skatt	264	259	264	276	275
Boligutvidet inntekt	278	274	280	293	282
Inntekt etter bo-, rente- og strømutgifter	162	158	157	173	163
Inntekt etter bo-, låne- og strømutgifter	144	138	137	151	147
2. Inntektskvartil					
Inntekt etter skatt	412	408	417	422	429
Boligutvidet inntekt	424	423	433	441	428
Inntekt etter bo-, rente- og strømutgifter	312	310	313	324	313
Inntekt etter bo-, låne- og strømutgifter	279	273	276	283	284
3. Inntektskvartil					
Inntekt etter skatt	523	518	530	537	543
Boligutvidet inntekt	528	528	540	553	528
Inntekt etter bo-, rente- og strømutgifter	414	413	418	434	410
Inntekt etter bo-, låne- og strømutgifter	370	363	367	376	370
4. Inntektskvartil					
Inntekt etter skatt	869	827	838	945	856
Boligutvidet inntekt	863	829	839	956	814
Inntekt etter bo-, rente- og strømutgifter	738	702	705	825	685
Inntekt etter bo-, låne- og strømutgifter	670	628	628	737	621

Note: Denne figuren viser gjennomsnittlig husholdsinntekt for fire ulike inntektsmål og fire kvartilgrupper. Husholdets plassering i kvartilgruppe er bestemt av rangen i fordelingen av inntekt etter skatt. Inntektene er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Tabell B.4 viser utviklingen over tid i median inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter for ulike grupper av befolkningen. Inntekten er uttrykt per forbruksenhet og KPI-justert til 2023. Dette inntektsmålet kan fange opp hvordan opplevd kjøpekraft har utviklet seg over tid for ulike grupper, altså om personene vil oppfatte at de får bedre eller dårligere "råd". Vi skiller hele veien mellom boligeiere og leietakere, fordi deres boligrelaterte utgifter har utviklet seg ulikt de siste årene (figur 3.2).

Praktisk talt alle gruppene i tabell B.4 hadde realinntektsnedgang mellom 2015 og 2017, en svak oppgang til 2019 og en sterkere oppgang til 2021. Oppgangen fortsatte for de fleste gruppene av leietakerhushold fram til 2023, slik at alle grupper med leietakere hadde høyere realinntekt i 2023 enn 2015. Det tolkes som at typiske hushold innenfor de ulike gruppene har fått bedre råd over tid. Det er imidlertid en del grupper av leietakere som hadde høyere realinntekt i 2021 enn 2023. Økningen mellom 2015 og 2023 var svakest, litt over 3 prosent, for leietakerne med høy yrkesdeltakelse eller alder. Realinntekten økte over 10 prosent for aleneboende og/eller yngre hushold og innvandrershushold med barn.

For boligeierne sank median inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter i de fleste grupper mellom 2021 og 2023. De fleste gruppene boligeiere har dermed omtrent samme medianinntekt i 2023 som i 2015. 2015 avsluttet en lang periode med veldig sterk realinntektsvekst, og er sånn sett et spesielt godt år. Ser vi heller på utviklingen mellom 2017 og 2023 ser vi at ingen gruppe hadde en inntektsnedgang av betydning. Den store gruppen med boligeiere med yrkesdeltakelse over 75% hadde omtrent samme inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter i 2023 som i 2017.

Vi har også studert en tilsvarende tabell (ikke inkludert) som ser på inntektsutviklingen i den lavere delen av inntektsfordelingen, dvs. den første kvartilgrensa i hver gruppe (for hver gruppe har 25 prosent lavere inntekt og 75 prosent har høyere inntekt). Vi finner da lignende trender som for medianen. Vi har også studert trender for bunnen i hver gruppe, målt ved 10. prosentil (10 prosent har lavere inntekt, 90 prosent høyere). Spesielt en del grupper leietakere har da veldig lave inntekter som endrer seg en del fra år til år. Fordi leietakerne er konsentrert i bunnen av inntektsfordelingen vil en del leietakere som ligger i bunnen av sin gruppe ha veldig lave inntekter, og ulike målefeil (ikke-rapportert kontantinntekt og beregnede boutgifter) kan være relativt store. Typisk ligger inntekten etter bo-, låne- og strømutfgifter langt under veiledende retningslinjer for økonomisk stønad til livsopphold.

Tabell B.4 Utviklingen i median inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter for ulike husholdsgrupper, faste kroner per forbruksenhet (1000 2023 kroner)

Gruppe	Eierstatus	Median inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter					Befolkningsandel
		2015	2017	2019	2021	2023	
Par med barn under 20 år	Leietaker	203	194	199	217	217	5.3
	Eier	337	331	335	347	335	36.1
Enslig forsørger m. barn u.20 år	Leietaker	154	144	144	156	165	2.2
	Eier	230	221	223	227	225	3.8
Par uten hjemmeboende barn	Leietaker	263	260	264	276	280	3.1
	Eier	412	405	408	411	410	20.1
Aleneboende	Leietaker	139	137	137	148	153	7.4
	Eier	272	265	266	267	267	11.2
Andre typer hushold	Leietaker	283	285	289	304	304	2.3
	Eier	425	418	425	433	430	8.6
Hovedinntektstakers alder, 18-29	Leietaker	170	165	172	187	190	4.2
	Eier	309	304	314	329	323	4.8
Hovedinntektstakers alder, 30-44	Leietaker	194	186	189	203	204	8
	Eier	317	309	312	324	312	26
Hovedinntektstakers alder, 45-66	Leietaker	196	188	189	201	206	5.8
	Eier	396	390	395	405	396	34.5
Hovedinntektstakers alder, 67+	Leietaker	176	174	170	177	182	2.2
	Eier	327	325	326	324	335	14.4
Innvandrerhushold med barn	Leietaker	164	159	166	183	186	4.6
	Eier	260	257	265	280	281	5.1
Innvandrerhushold uten barn	Leietaker	176	175	178	193	188	4.8
	Eier	327	319	326	338	337	2.6
Ikke-innvandrerhushold med barn	Leietaker	206	198	199	213	222	2.9
	Eier	334	328	333	344	332	34.8
Ikke-innvandrerhushold uten barn	Leietaker	193	190	190	199	206	7.9
	Eier	382	375	378	380	379	37.3
Yrkesdeltakelse < 25 %, alder < 67	Leietaker	121	118	117	126	129	6.2
	Eier	233	222	223	225	226	4.5
Yrkesdeltakelse 25-75 %, alder < 67	Leietaker	202	194	193	210	211	5.7
	Eier	306	299	302	315	309	15.2
Yrkesdeltakelse > 75 %, alder < 67	Leietaker	287	278	280	297	296	6.2
	Eier	387	378	382	394	377	45.7
Sentrale kommuner	Leietaker	180	173	178	190	197	9.9
	Eier	371	365	368	377	366	34.8
Mellomsentrale kommuner	Leietaker	188	183	184	197	200	7.6
	Eier	332	326	330	338	333	34.2
Lite sentrale kommuner	Leietaker	201	196	199	215	209	2.6
	Eier	337	333	338	345	345	10.8

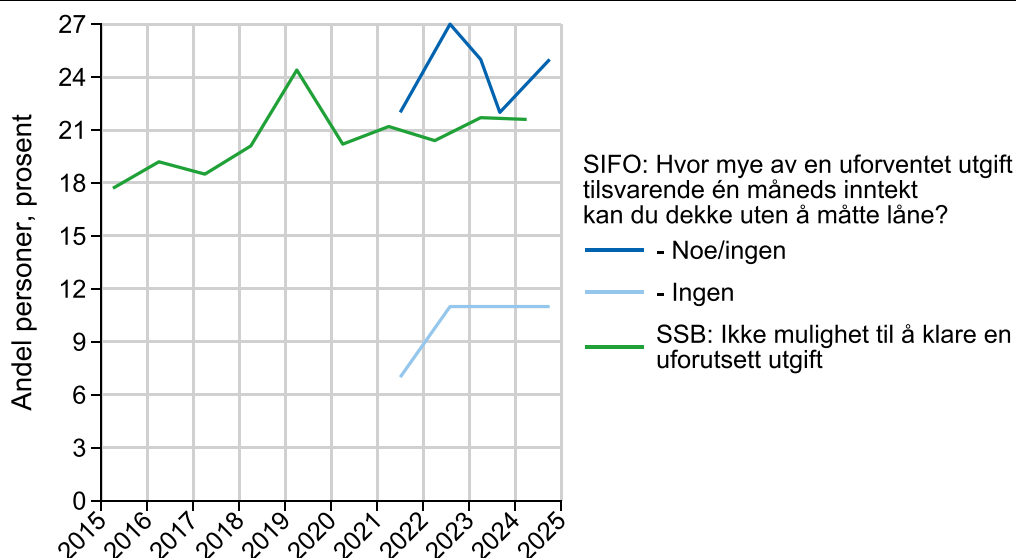
Note: Tabellen viser median inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter blant hushold som er hhv. boligeiere og leietakere, etter ulike husholdskjennetegn. Inntektene er målt i 1000 kroner per forbruksenhet, og omregnet til faste priser i 2023 basert på KPI. Husholdets aldersgruppe blir bestemt av alderen til den i husholdet med høyest inntekt (i.e. hovedinntektstakeren). Innvandrerhushold inkluderer enslige innvandrere og parhushold o.l. der begge (foreldrene) er innvandrere. Yrkesdeltakelse er beregnet som gjennomsnittlig stillingsprosent gjennom året. For ikke-enslige hushold beregnes gjennomsnittene blant de to personene i husholdet som har barn i husholdet, ev. høyest inntekt om de ikke har barn. Stillingsprosent er oppgitt i A-meldingen for arbeidstakere, og er beregnet på bakgrunn av næringsinntekten for næringsdrivende. Bokommunens sentralitet baseres på nærhet til arbeidsplasser og servicefunksjoner (i.e. sentralitetsindeksen, se Høydal, 2020). Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Studenthushold er utelatt.

Vedlegg C: Levekårsproblemer rapportert i EU-SILC og tilsvarende tall i SIFO-undersøkelser

Dette vedlegget diskuterer tall for levekårsproblemer fra EU-SILC. Fordi ulike undersøkelser kan ha ulike styrker og svakheter, og fordi ulike kilder gir ulike trender viser vi også tall fra enkelte lignende SIFO-undersøkelser.

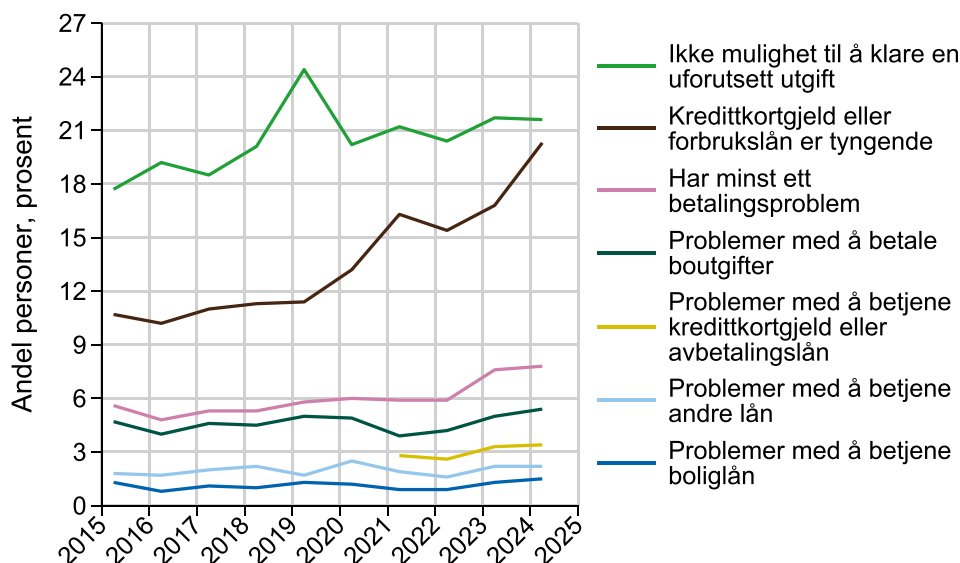
Figur C.1 viser andelen som svarer at de ikke kunne klart en uforutsett utgift. EU-SILC spesifiserer et konkret beløp som endres over tid: kr 10 000 i 2015-2017, 15 000 i 2018, 18 000 i 2019-2020, 19 000 i 2021 og 20 000 i 2022 - 2024. Andelen som ikke kunne klart en uforutsett utgift øker noe fram til 2019 (samtidig som beløpet som spesifiseres øker en del), og er stabil etter 2020. SIFO spesifiserer at utgiften tilsvarer en måneds inntekt, og slipper derfor "inflasjonsjusteringen" i EU-SILC. På den annen side kan SIFOs metode medføre tolkningsproblemer for hushold med varierende eller ustabile inntekter. Andelen som mener de ikke kunne klart å betale noe som helst stiger fra 7 prosent i 2021 til 11 prosent i 2022. Nivået tilsvarer omtrent andelen som har under 10 000 kroner per forbruksenhet på konto 31.12 hvert år (se figur 6.3).

Figur C.1 Ikke mulighet til å klare en uforutsett utgift, EU-SILC og Trygghetsbarometeret, prosent

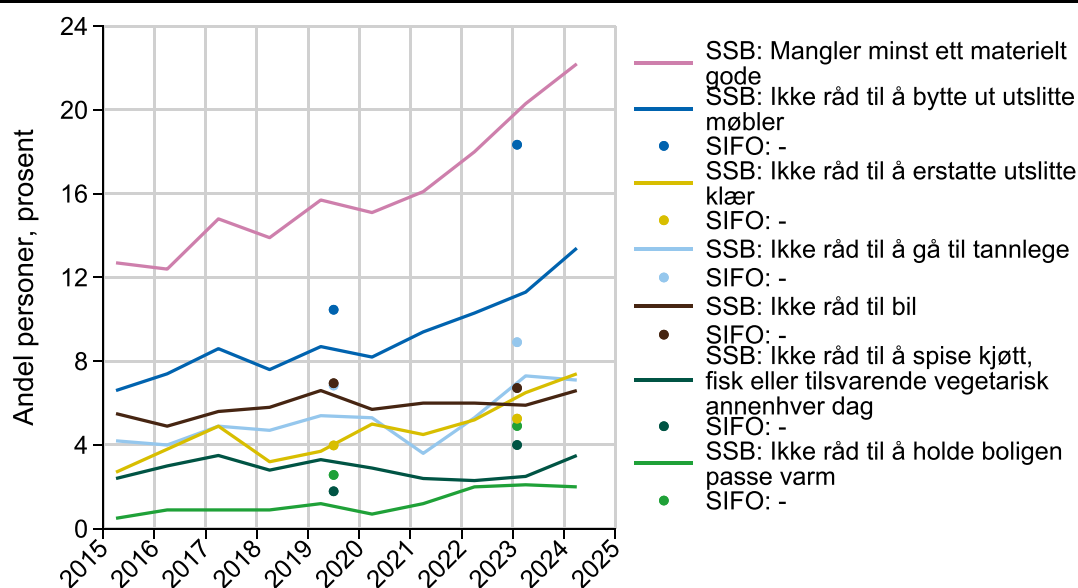

Kilde: Tall for EU-SILC er hentet fra SSB tabell 12123. Tallene bak SIFOs trygghetsbarometer er hentet fra Gyüre og Lynum (2024). Punktene i figuren er plassert langs den horisontale akse mest mulig nøyaktig ut ifra tidspunktet når undersøkelsene er gjennomført. For eksempel gjennomføres levekårsundersøkelsen gjennom hele første halvår hvert år, så punktet for 2024 er plassert ved 2024,25. SIFOs undersøkelser er gjennomført i juni 2021, juni/ august 2022, mars 2023, august 2023 og september 2024.

Figur C.2 viser andre indikatorer på betalingsproblemer i EU-SILC. Andelen som opplever kredittkortgjeld eller forbrukslån som tyngende, stiger fra 11,4 prosent i 2019 til 20,3 prosent i 2024. Trenden er motsatt av trenden for andel med høy usikret gjeldsgrad i registerdata (figur 6.7 og kapittel 5.12 i Omholt, 2025). Andelen later til å stige fordi flere oppgir å ha denne typen lån/gjeld, noe vi heller ikke kjenner igjen fra registerdata. Andelene som mener at de har *problemer* med å betjene ulike typer lån er langt lavere og mer stabile over tid. Spørsmålet om hvorvidt gjelda er *tyngende* har en nokså grovmasket inndeling av svaralternativer, gjelda må enten være svært/noe tyngende, eller ikke tyngende i det hele tatt. Omtrent 4 av 5 av de med tyngende lån/gjeld svarer at de har "noe tyngende". I 2024 svarer 4,4 % at de har svært tyngende kredittkortgjeld eller forbrukslån.

Figur C.2 Betalingsproblemer, EU-SILC, prosent

Kilde: SSB tabell 12123.

Figur C.3 Materielle mangler, EU-SILC og SIFOs deprivasjonsundersøkelse, prosent

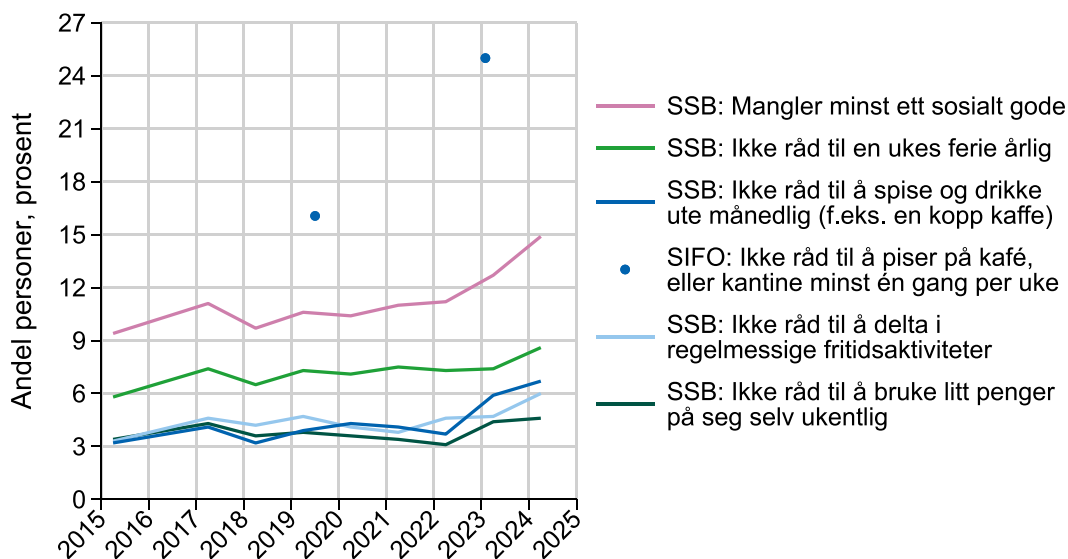
Kilde: SIFOs Deprivasjonsundersøkelse: Skuland, S., E. Bakkeli, N., Z. og Gyüre, K. (2025). SSB tabell 12119.

Figur C.3 viser andelen som rapporterer materielle mangler i EU-SILC og SIFOs deprivasjonsundersøkelse. Begge undersøkelser spør først om man mangler et bestemt gode og så om man mangler det fordi man ikke har råd.

Andelen i EU-SILC som mangler minst ett materielt gode stiger jevnt og trutt gjennom perioden, men spesielt mye etter 2021: fra 16,1 prosent i 2021 til 22,2 prosent i 2024. Det er spesielt muligheten for å skifte ut utslitte møbler og klær som påvirker trenden. SIFOs deprivasjonsundersøkelse stiller lignende spørsmål som EU-SILC og viser overordnet sammenlignbare nivåer for materielle mangler. Vesentlig flere rapporterer imidlertid til SIFO at de ikke har råd til å skifte ut utslitte møbler i 2023. SIFO finner også vesentlig flere som ikke har råd til å holde boligen passe varm i 2023 (4,9 prosent), enn EU-SILC (2,1 prosent), og det kan ha sammenheng med at deprivasjonsundersøkelsen til SIFO ble gjennomført i januar, mens EU-SILC gjennomføres gjennom hele første halvår hvert år. Deprivasjonsundersøkelsen finner også en klar økning i andelen som ikke har råd til å spise kjøtt,

fisk eller tilsvarende vegetarisk mat, annenhver dag (fra 1,8 til 4 prosent), mens trenden er mer stabil i EU-SILC.

Figur C.4 Sosiale mangler, EU-SILC og SIFOs deprivasjonsundersøkelse, prosent

kilde: SIFOs Deprivasjonsundersøkelse: Skuland, S., E, Bakkeli, N., Z. og Gyüre, K. (2025). SSB tabell 12118.

Figur C.4 viser andelen som rapporterer sosiale mangler i EU-SILC. Andelen som mangler minst ett sosialt gode går opp 3,9 prosentpoeng mellom 2021 og 2024, fra 11 til 14,9 prosent. Det er særlig andelen som ikke har råd til å spise eller drikke ute som stiger, men også de andre indikatorene stiger. EU-SILC presiserer at dette kan dreie seg om f.eks. en kopp kaffe. SIFOs deprivasjonsundersøkelse har et mye høyere og stigende andel for et relatert spørsmål, men der spørres det om å ha råd til å *spise* på kafé eller kantine *en gang i uka*. Hele 25 prosent svarte at de ikke har råd til dette i 2023.

Figurregister

Figur 1.1	Utviklingen i medianen for ulike inntektsmål, faste kroner	13
Figur 1.2	Median, P25 og P75 i fordelingen av renteutgifter innenfor prosentilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt i 2023.....	14
Figur 1.3	Andel personer i hushold med høy gjeldsgrad, prosent	15
Figur 1.4	Levekårsproblemer etter status i boligmarkedet, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent	16
Figur 2.1	Prosentvis årlig endring i KPI totalindeks, delindeksen for betalt husleie, og nivået for Norges banks styringsrente	23
Figur 2.2	Prisindekser for utvalgte konsumkategorier (2015=100)	24
Figur 2.3	Prisindekser for utvalgte varegrupper (2015=100)	25
Figur 3.1	Boligrelaterte prisindekser (2015=100).....	30
Figur 3.2	Boligrelaterte utgifter, gjennomsnitt for hhv. boligeiere og leietakere, faste kroner per forbruksenhet.....	30
Figur 3.3	Bo-, rente og strømuttergifter, gjennomsnitt for hhv. boligeiere og leietakere etter sentraliteten til bostedskommunen, faste kroner per forbruksenhet	31
Figur 3.4	Netto beregnet husleie blant boligeiere med hhv. lav og høy gjeld, gjennomsnitt, faste kroner per forbruksenhet	34
Figur 3.5	Inflasjonsgevinst og reell kapitalgevinst på bolig blant boligeiere med hhv. lav og høy gjeld, gjennomsnitt, faste kroner per forbruksenhet	34
Figur 3.6	Subsidier til boutgifter etter status i boligmarkedet, gjennomsnitt, faste kroner per forbruksenhet.....	35
Figur 4.1	Utviklingen i medianen for ulike inntektsmål, faste kroner	41
Figur 4.2	Utviklingen i medianen for ulike inntektsmål, etter status i boligmarkedet, faste kroner	42
Figur 4.3	Utviklingen i gjennomsnitt for ulike inntektsmål etter kvartilgruppe i fordelingen av inntekt etter skatt, faste kroner	44
Figur 4.4	Sammensetning av husholdene på statusgrupper etter prosentil i fordelingen av inntekt etter skatt, prosent, 2023	45
Figur 4.5	Utviklingen i inntekter og utgifter som andel av samlet inntekt, gjennomsnitt innenfor kvartilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt, prosent.....	46
Figur 4.6	Utviklingen i boligrelaterte utgifter som andel av bo- og renteutgifter, gjennomsnitt innenfor kvartilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt, prosent	47
Figur 4.7	Utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, etter status i boligmarkedet, prosent	49
Figur 4.8	Gjennomsnittlig boutgiftsbelastning etter prosentil i fordelingen av inntekt etter skatt, prosent, 2023	50
Figur 4.9	Utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, etter inntektskvartil, prosent.....	51
Figur 4.10	Utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, etter graden av yrkesdeltakelse, prosent	51
Figur 4.11	Utviklingen i gjennomsnittlig boutgiftsbelastning, etter husholdstype og eierstatus, prosent	52
Figur 4.12	Utviklingen i gjennomsnittlig utgiftsbelastning, etter hovedinntektstakers alder og husholdets eierstatus, prosent	53
Figur 4.13	Utviklingen i gjennomsnittlig utgiftsbelastning, etter bokommunens sentralitet og husholdets eierstatus, prosent	53
Figur 4.14	Utviklingen i andelen hushold med betydelig reduksjon eller økning i disponibel inntekt fra ett år til det neste, etter status i boligmarkedet, prosent	55
Figur 5.1	Utviklingen i andelen personer med lav inntekt etter inntektsmål, prosent.....	58
Figur 5.2	Utviklingen i andelen personer med lav inntekt blant boligeiere og leietakere etter inntektsmål, prosent	60

Figur 5.3	Utviklingen i andelen personer med lav inntekt og lav formue blant boligeiere og leietakere etter inntektsmål, prosent.....	60
Figur 5.4	Utviklingen i andelen personer med lav inntekt etter skatt og lav formue blant boligeiere og leietakere for ulike demografiske grupper, prosent	62
Figur 5.5	Utviklingen i andelen personer med lav <i>boligutvidet inntekt</i> og lav formue blant boligeiere og leietakere for ulike demografiske grupper, prosent	62
Figur 6.1	Utviklingen i finansformue og gjeld, median etter status i boligmarkedet, 1000 kroner målt i faste priser	63
Figur 6.2	Andel personer etter brutto finansformue relativt til inntekt etter skatt, og etter status i boligmarkedet, prosent	64
Figur 6.3	Andel personer med lav brutto finansformue etter kvartilgruppe, prosent	65
Figur 6.4	Andel personer etter husholdets gjeldsgrad og status i boligmarkedet, prosent	66
Figur 6.5	Andel personer med høy gjeldsgrad etter kvartilgruppe, prosent	66
Figur 6.6	Andel personer etter usikret gjeldsgrad og status i boligmarkedet, prosent.....	67
Figur 6.7	Andel personer med høy usikret gjeldsgrad etter kvartilgruppe, prosent	68
Figur 7.1	Andel arbeidsledige i alderen 25-59 år, prosent av arbeidsstyrken	69
Figur 7.2	Levekårsproblemer, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent.....	70
Figur 7.3	Levekårsproblemer etter status i boligmarkedet, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent	71
Figur 7.4	Sammenligning av generelle mål for økonomisk status, SIFOs trygghetsbarometer vs SSBs levekårsundersøkelse (EU-SILC)	72
Figur 7.5	Sammenligning av oppfattet pris- og lønnsvekst i Forventningsundersøkelsen (IPSOS) med gjennomsnittlig inflasjon og lønnsvekst	75
Figur A.1	Utviklingen i gjennomsnittet for ulike inntektsmål, etter status i boligmarkedet, faste kroner	90
Figur A.2	Utviklingen i andelen hushold med betydelig reduksjon eller økning i disponibel inntekt fra ett år til det neste, etter status i boligmarkedet, utvalg med uendret husholdstilhørighet, prosent.....	91
Figur A.3	Median, P25 og P75 i fordelingen av gjeld innenfor prosentilgrupper i fordelingen av inntekt etter skatt i 2023, 2023-kroner	92
Figur A.4	Belåningsgrad etter prosentil i fordelingen av inntekt etter skatt, boligeiere, median, prosent, 2023.....	92
Figur A.5	Belåningsgrad etter inntektsprosentil, alternativ beregning, median, prosent, 2023	93
Figur A.6	Utviklingen i andelen personer med lav inntekt blant boligeiere og leietakere etter inntektsmål, fast lavinntektsgrense, prosent.....	93
Figur A.7	Utviklingen i andelen personer med lav inntekt og lav formue blant boligeiere og leietakere etter inntektsmål, fast lavinntektsgrense, prosent	94
Figur A.8	Vanskeligheter med å få endene til å møtes etter status i boligmarkedet, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent	94
Figur A.9	Vanskeligheter med å få endene til å møtes etter status i boligmarkedet og alder, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent	95
Figur A.10	Levekårsproblemer etter inntektskvartil, levekårsundersøkelsen EU-SILC, prosent	95
Figur C.1	Ikke mulighet til å klare en uforutsett utgift, EU-SILC og Trygghetsbarometeret, prosent	101
Figur C.2	Betalingsproblemer, EU-SILC, prosent.....	102
Figur C.3	Materielle mangler, EU-SILC og SIFOs deprivasjonsundersøkelse, prosent	102
Figur C.4	Sosiale mangler, EU-SILC og SIFOs deprivasjonsundersøkelse, prosent	103

Tabellregister

Tabell B.1	Utviklingen i husholdsinntekt for ulike inntektsmål, faste kroner per forbruksenhet (1000 2023 kroner), gjennomsnitt, p10, p50 og p90	96
Tabell B.2	Utviklingen i husholdsinntekt for ulike inntektsmål, etter status i boligmarkedet, faste kroner per forbruksenhet (1000 2023 kroner), gjennomsnitt, p10, p50 og p90	97
Tabell B.3	Utviklingen i gjennomsnitt for ulike realinntektsmål etter kvartilgruppe i fordelingen av inntekt etter skatt, faste kroner per forbruksenhet (1000 2023 kroner)	98
Tabell B.4	Utviklingen i median inntekt etter bo-, låne- og strømutfgifter for ulike husholdsgrupper, faste kroner per forbruksenhet (1000 2023 kroner)	100